

ਮਾਸਿਕ

ISSN 2394-8507

ਕੋਟਾ : ₹ ੫/-

ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਜਿਲਦ : ੬੨ ਅੰਸੂ-ਕੱਤਕ ਸੰਮਤ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ੫੫੦ ਅਕਤੂਬਰ 2018 ਅੰਕ : 2

ਨਜ਼ਾ ਵਿਰੋਧੀ
ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ

ਆਓ! ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਲਈ ਰਲ-ਮਿਲ ਕੇ ਹੰਭਲਾ ਮਾਰੀਏ...

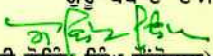
ਸੰਦੇਸ਼

ਜਿਸ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਕਿਰਤ ਕਰੇ, ਨਾਮ ਜਪੇ, ਵੰਡ ਛਕੇ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਨਿਰੋਈ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਦੱਸੀ ਸੀ, ਅੱਜ ਉਹੀ ਪੰਜਾਬ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਦਰਿਆ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੁਆਰਾ ਵਰੋਸੇਈ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜਿਸ ਧਰਤੀ ਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਬਹਾਦਰ-ਸੂਰਬੀਰ ਯੋਧੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਅੱਜ ਉਸ ਧਰਤੀ ਉੱਪਰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਕਾਰਨ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਨਿੱਤ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਮੌਤਾਂ ਭਾਰੀ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹਨ। ਇਸ ਮਾਰੂ ਰੁਝਾਨ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੇ ਕੇ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਅਪਣਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਨਿਰੋਈ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਨੂੰ ਘਰ-ਘਰ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਉੱਪਰ ਸਾਹਿਤਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਿਭਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ (ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ) ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨ 'ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਗੁਰਬਾਣੀ, ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਲਾਸਾਨੀ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਘਰ-ਘਰ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਅੱਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਸਮਾਜਿਕ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਵੀ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੱਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਕਤੂਬਰ 2018 ਦੇ ਹਥਲੇ 'ਨਸ਼ਾ ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੱਕ' ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਫੈਲੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਸਮਾਧਾਨ ਵਿਸ਼ੇ ਉੱਪਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਦਵਾਨ ਲੇਖਕਾਂ ਪਾਸੋਂ ਲੇਖ ਲਿਖਵਾ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਪਾਠਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਲੇਖਾਂ ਤੋਂ ਜੋਧ ਲੈ ਕੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਇਸ ਬੇਹੱਦ ਮਾਰੂ ਰੁਝਾਨ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਉਣ ਲਈ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੱਕ ਲਈ ਆਪਣੇ ਲੇਖ ਲਿਖੇ ਹਨ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਹਾਂ।

ਮੈਂ 'ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਦੇ ਸਮੂਹ ਅਮਲੇ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਲਗਨ ਨਾਲ ਇਸ ਅੱਕ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਆਸ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਅੱਕ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਫੈਲੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਮਾੜੇ ਰੁਝਾਨ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਉਣ ਵਿਚ ਕਾਰਗਰ ਸਿੱਧ ਹੋਵੇਗਾ।

ਗੁਰੂ-ਪੰਥ ਦਾ ਦਾਸ

(ਭਾਈ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ)

ਪ੍ਰਧਾਨ,

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥
ਗੁਰਮਤਿ ਸਾਚੀ ਸਾਚਾ ਵੀਚਾਰੁ॥

ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼

(ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਮਾਸਿਕ-ਪੱਤਰ)

ਅੱਸੂ-ਕੱਤਕ, ਸੰਮਤ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ੫੫੦

ਅਕਤੂਬਰ 2018

ਜਿਲਦ ੬੨

ਅੰਕ ੭

ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ
ਸਿਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਸੰਪਾਦਕ
ਸਤਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਫੂਲਪੁਰ

ਚੰਦਾ

(ਦੇਸ਼)

ਪ੍ਰਤੀ ਕਾਪੀ ₹ ੫
ਸਾਲਾਨਾ ₹ ੫੦
ਪੰਜ ਸਾਲ ₹ ੨੫੦
ਲਾਈਫ ₹ ੫੦੦

(ਵਿਦੇਸ਼)

ਸਾਲਾਨਾ ₹ ੧੨੫੦
ਪੰਜ ਸਾਲ ₹ ੫੦੦੦
ਲਾਈਫ ₹ ੧੦੦੦੦

ਚੰਦਾ ਭੇਜਣ ਦਾ ਪਤਾ

ਸਕੱਤਰ

Secretary

ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ

Dharam Parchar Committee

(ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ: ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ)

(S.G.P.C.)

ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ-੧੪੩੦੦੬

Sri Amritsar-143006

ਫੋਨ : 0183-2553956-59 ਐਕਸ 304 ਫੈਕਸ : 0183-2553919

website : www.sgpc.net

e-mail : gurmatparkashmonthly@gmail.com,

gyan_gurmat@yahoo.com

ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ 'ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਨਾ ਪੁੱਜਣ ਬਾਰੇ ਉਪਰੋਕਤ ਫੋਨ ਨੰਬਰ ਮਿਲਾ ਕੇ
ਇੰਚਾਰਜ ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਐਕਸ: 303 'ਤੇ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ ਜੀ।

ਤਤਕਰਾ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ		੫
ਸੰਪਾਦਕੀ		੬
ਨਸ਼ੇ ਨਿਗਲ ਗਏ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ	-ਪ੍ਰੋ. ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬਢੂੰਗਰ	੯
ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਉਪਾਅ ਤੇ . . .	-ਡਾ. ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ	੨੧
ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਆਦੀ ਮਰੀਜ਼ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇ?	-ਡਾ. ਹਰਸਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਐਮ. ਡੀ.	੨੬
ਨਸ਼ੇ ਅਤੇ ਨੌਜਵਾਨ ਮਾਨਸਿਕਤਾ	-ਡਾ. ਸ਼ਿਆਮ ਸੁੰਦਰ ਦੀਪਤੀ	੩੧
ਨਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਉਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ	-ਗਿਆਨੀ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਿਮਾਣਾ	੩੭
ਨਸ਼ੇ: ਸਮੱਸਿਆ ਤੇ ਸਮਾਧਾਨ	-ਡਾ. ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੋਗੋਆਣੀ	੪੫
ਨਸ਼ਾ: ਇਕ ਸਮਾਜਿਕ ਲਾਹਨਤ	-ਸ. ਬਿਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀਤ	੪੮
ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਨਸ਼ੇ ਕਿਵੇਂ ਖਤਮ ਹੋਣ?	-ਡਾ. ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ	੫੧
ਸੁਨਹੁ ਲੋਕਾ ਮੈ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸੁ ਪਾਇਆ	-ਡਾ. ਸਤਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ	੫੪
ਕੂੜੇ ਨਸ਼ੇ (ਕਵਿਤਾ)	-ਸ. ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀ 'ਨਾਗੋਕੇ'	੬੧
ਨਸ਼ਾ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤੀ	-ਡਾ. ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ	੬੨
ਜਿਤੁ ਪੀਤੈ ਮਤਿ ਦੂਰਿ ਹੋਇ	-ਸ. ਅਜੈਪਾਲ ਸਿੰਘ	੭੩
ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਸਾਂਭਣ ਦੀ ਮੁੱਖ ਲੋੜ	-ਸ. ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ 'ਬੈਂਸ'	੭੯
ਝੂਠਾ ਮਦੁ ਮੂਲਿ ਨ ਪੀਚਈ ਜੇ ਕਾ ਪਾਰਿ ਵਸਾਇ	-ਗਿਆਨੀ ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ	੮੪
ਨਸ਼ਾ : ਵਿਨਾਸ਼ ਦੀ ਜੜ੍ਹ	-ਬੀਬਾ ਰੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ	੮੯
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ੈਆਂ 'ਚੋਂ ਲੱਭਦਾ ਮਸਤੀਆਂ ਤੂੰ . . . (ਕਵਿਤਾ)	-ਸ. ਸਤਿਨਾਮ ਸਿੰਘ ਕੋਮਲ	੯੧
ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਭੂਤ (ਕਵਿਤਾ)	-ਡਾ. ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੋਗੋਆਣੀ	੯੨
ਖਾ ਲਈ ਜਵਾਨੀ ਨਸ਼ਿਆਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ (ਕਵਿਤਾ)	-ਸ. ਮਲਕੀਤ ਸਿੰਘ ਵਰਪਾਲ	੯੪
ਨਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਮੁਖ ਮੋੜ ਲੈ (ਕਵਿਤਾ)	-ਮਾਸਟਰ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜਾਚਕ	੯੫
ਖ਼ਬਰਨਾਮਾ		੯੬
ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਰਗਰਮੀਆਂ		੯੮

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ

ਕਤਿਕਿ ਕਰਮ ਕਮਾਵਣੇ ਦੋਸੁ ਨ ਕਾਹੂ ਜੋਗੁ॥
 ਪਰਮੇਸਰ ਤੇ ਭੁਲਿਆਂ ਵਿਆਪਨਿ ਸਭੇ ਰੋਗੁ॥
 ਵੇਮੁਖ ਹੋਏ ਰਾਮ ਤੇ ਲਗਨਿ ਜਨਮ ਵਿਜੋਗੁ॥
 ਖਿਨ ਮਹਿ ਕਉਤੇ ਹੋਇ ਗਏ ਜਿਤੜੇ ਮਾਇਆ ਭੋਗੁ॥
 ਵਿਚੁ ਨ ਕੋਈ ਕਰਿ ਸਕੈ ਕਿਸ ਥੈ ਰੋਵਹਿ ਰੋਜੁ॥
 ਕੀਤਾ ਕਿਛੁ ਨ ਹੋਵਈ ਲਿਖਿਆ ਧਰਿ ਸੰਜੋਗੁ॥
 ਵਡਭਾਗੀ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਮਿਲੈ ਤਾਂ ਉਤਰਹਿ ਸਭਿ ਬਿਓਗੁ॥
 ਨਾਨਕ ਕਉ ਪ੍ਰਭ ਰਾਖਿ ਲੇਹਿ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ਬੰਦੀ ਮੋਚੁ॥
 ਕਤਿਕਿ ਹੋਵੈ ਸਾਧ ਸੰਗੁ ਬਿਨਸਹਿ ਸਭੇ ਸੋਚੁ॥ (ਪੰਨਾ ੧੩੫)

ਪੰਚਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਬਾਰਹ ਮਾਹਾ ਮਾਂਝ ਦੀ ਇਸ ਪਾਵਨ ਪਉਤੀ ਵਿਚ ਕੱਤਕ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਸੁਹਾਵਣੀ ਸੀਤਲ ਬਹਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਥਾਏ ਮਨੁੱਖ-ਮਾਤਰ ਨੂੰ ਸੱਚੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈ ਕੇ ਮਾਲਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜੁੜਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਦੁਰਲੱਭ ਤੇ ਅਨਮੋਲ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਜਾਂ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਸਫਲ ਕਰਨ ਦਾ ਗੁਰਮਤਿ ਗਾਡੀ ਮਾਰਗ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੱਤਕ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਸੀਤਲ ਸੁਹਾਵਣੀ ਬਹਾਰ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਲਾਭ ਲੈਂਦਿਆਂ ਚੰਗੇ ਕਰਮ ਕਰਨੇ ਹੀ ਯੋਗ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਅਜਿਹੀ ਅਨੁਕੂਲ ਬਹਾਰ 'ਚ ਵੀ ਚੰਗੇ ਕਰਮ ਨਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੂੰ ਨਾ ਦੇਵੇ। ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਇਹ ਇਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਹੀ ਕਸੂਰ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਾਲਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਵਿਸਾਰਿਆਂ ਸਾਰੇ ਰੋਗ ਜ਼ੋਰ ਪਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਘੇਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਮਾਲਕ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਮੋੜੀਏ ਤਾਂ ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਮਾਇਆ ਦੀਆਂ ਮੌਜਾਂ ਮਨੁੱਖ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਮਾਣਨ ਦੇ ਭਰਮ 'ਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਪਲ 'ਚ ਦੁਖਦਾਇਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਦੁਨਿਆਵੀ ਮੌਜਾਂ ਮਾਣਨ ਦੇ ਕੁਰਾਹੇ ਪਿਆਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਸਿਰਫ ਆਪਣਾ ਦੁੱਖ ਹੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਭੁੱਲੇ-ਭਟਕਿਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੱਲ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਬੜੀ ਬੇਵੱਸੀ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਅਭਾਗੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂ 'ਚ ਮਾਲਕ ਵੱਲੋਂ ਹੀ ਵਿਛੋੜਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਐਪਰ ਚੰਗੇ ਭਾਗਾਂ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਮਾਲਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਵਿਛੋੜੇ ਲੱਭ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅੰਤ 'ਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਮਾਇਆ 'ਚ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਲਝੇ ਕਲਿਯੁਗੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਮਾਰਗ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁਡਾਉਣ ਵਾਲੇ ਮਾਲਕ ਜੀਓ, ਜੇਦੜੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਰੱਖ ਲਵੇ। ਜੇਕਰ ਕੱਤਕ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿਚ ਚੰਗੇ ਜਨ ਦਾ ਸਾਥ ਸਹਿਯੋਗ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਫਿਕਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਰਥਾਤ ਇੱਛਤ ਰੂਹਾਨੀ ਮੰਜ਼ਲ 'ਤੇ ਪੁੱਜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸੰਪਾਦਕੀ . . .

ਆਓ! ਰਲ-ਮਿਲ ਕੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਈਏ

—ਸਤਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਫੂਲਪੁਰ*

ਨਸ਼ੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮਾੜੀਆਂ ਅਲਾਮਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘਾਤਕ ਅਲਾਮਤ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਬਹੁਪਰਤੀ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਤਲਾਸ਼ਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰਾਂ, ਪੁਲਿਸ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ, ਮਾਪੇ ਅਤੇ ਨਸ਼ੇੜੀ ਇਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਕਾਰਕ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਧਿਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਕਾਰਨ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਕਾਰਨ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਬੇਹੱਦ ਨੀਵੇਂ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਜਾ ਡਿੱਗਾ ਮਨੁੱਖੀ ਇਖ਼ਲਾਕ। ਇਸ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇੱਕ ਧਿਰ ਨੂੰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਲਈ ਨਿਰੋਲ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਇਸ ਜਗਤ ਅੰਦਰ ਆਗਮਨ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਵੀ ਦੇਸ਼/ਸਮਾਜ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਅਲਾਮਤਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਘੱਖ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਜੁਗ-ਗਰਦੀ ਲਈ ਤਿੰਨ ਧਿਰਾਂ ਰਾਜੇ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਅਤੇ ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਇਆ ਸੀ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਗਰਕ ਹੋ ਰਹੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਨੌਜਵਾਨੀ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਉਪਰੋਕਤ ਤਿੰਨਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਨੂੰ ਪਰਤ-ਦਰ-ਪਰਤ ਫਰੋਲ ਕੇ ਦੇਖਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਟਹਿਰੇ ਵਿਚ ਖਲੋਣਾ ਪਵੇਗਾ।

ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹੀ ਸ਼ਾਸਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ। ਕਿਸੇ ਸੂਝਵਾਨ ਨੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਘੜੀ— ਲੋਕਾਂ ਦੀ, ਲੋਕਾਂ ਲਈ, ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਰਕਾਰ। ਪਰ ਮੌਜੂਦਾ ਜੋ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਹਨ ਉਹ ਇਸ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਕੋਹਾਂ ਦੂਰ ਹਨ, ਹਕੀਕਤ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਗੱਲ ਜੇਕਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਲੋਕਤੰਤਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੇਲ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਐਸ-ਪ੍ਰਸਤੀ ਅਤੇ ਮੁਨਾਫਾਖੋਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਸਰਕਾਰ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਨਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਆਦਰਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਵਰਗੀਆਂ ਮੁਢਲੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਨਿੱਜੀ ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮੋਢਿਆਂ ਦਾ ਭਾਰ ਹੌਲਾ ਕਰ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਸਰਕਾਰਾਂ ਕੋਲ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਏਜੰਡਾ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਜਨਤਕ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਸਿਰਫ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਉਦੋਂ ਹੀ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਸੱਤਾਹੀਣ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਅਸਲ ਭਾਵਨਾ ਜਨਤਕ ਹਿੱਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਸਗੋਂ ਇਹ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਭੰਡਣ ਦੀ ਕੋਝੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ

ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਵਰਤਾਰਾ ਕੇਵਲ ਮਗਰਮੱਛ ਦੇ ਹੰਝੂਆਂ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਇਖਲਾਕ ਵਿਚ ਮਾਨਵੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਫਿਰ ਉਹ ਨਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਠੱਲ ਪਾਉਣ ਦੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਕਿਉਂ ਉਠਾਉਣਗੀਆਂ। ਉੱਪਰ ਅਸੀਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਇਕ ਹੋਰ ਧਿਰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਸੋਦਾਗਰਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਛਤਰ-ਛਾਇਆ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਸੰਭਵ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਇੰਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੇ ਜੇਕਰ ਸਰਕਾਰਾਂ ਚਾਹੁਣ ਤਾਂ ਇਕ ਹਫ਼ਤੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਨਸ਼ਾ ਜੜ੍ਹੋਂ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਬੇ-ਇਖਲਾਕ ਸਰਕਾਰਾਂ ਅਜਿਹਾ ਕਿਉਂ ਕਰਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਤਾਂ ਇਹ ਮੋਟੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹੈ। ਹੁਣ ਸੋਚਣਾ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦਾ ਕੀ ਹੱਲ ਲੱਭਣਾ ਹੈ?

ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਅੰਨ੍ਹੀ ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵੋਟ ਦੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਆਪਣੇ ਲੀਡਰ ਚੁਣਨ ਦੀ ਬਿਬੇਕਤਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦਰਪੇਸ਼ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਠੱਲ ਪਾਉਣ ਲਈ ਪਹਿਲਾ ਕਦਮ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਕਿਸੇ ਸ਼ਾਇਰ ਨੇ ਬਹੁਤ ਖੂਬਸੂਰਤ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:

ਖੁਦਾ ਨੇ ਆਜ ਤਕ ਉਸ ਕੌਮ ਕੀ ਤਕਦੀਰ ਨਹੀਂ ਬਦਲੀ।

ਨ ਹੋ ਜਿਸੇ ਅਹਿਸਾਸ ਖੁਦ ਅਪਨੇ ਹਾਲਾਤ ਬਦਲਨੇ ਕਾ।

ਜੇਕਰ ਗੱਲ ਪੁਲਿਸ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਵਿਵਹਾਰਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅੱਜ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਰੋਲ ਅਮੀਰ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਵਰਗ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਰਨਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਮਾਜ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਵਿਚ ਇਸ ਵਰਗ ਦਾ ਰੋਲ ਬੇਹੱਦ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਹੈ। ਇਹ ਵਰਗ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਵੱਡੇ ਤਸਕਰਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕੜੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਾਣੇ-ਬਾਣੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਸ਼ੇ ਦਾ ਤਸਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸੋਨੇ ਦੇ ਆਂਡੇ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਮੁਰਗੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਤਸਕਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਬਕਾ ਕੇ ਉਸ ਤਸਕਰ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਹੈਸੀਅਤ ਅਨੁਸਾਰ ਡੇਢ ਲੱਖ, ਦੋ ਲੱਖ, ਵਸੂਲ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ; ਕੋਈ ਪਰਚਾ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ, ਪਰਨਾਲਾ ਉੱਥੇ ਦਾ ਉੱਥੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਲਟਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਰਥਿਕ ਸੋਸ਼ਣ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਏ ਤਸਕਰਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੱਧ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਰ ਨਹੀਂ ਜਾਗਦੀ, ਅੰਦਰਲਾ ਮਰ ਚੁੱਕਾ ਇਨਸਾਨ ਨਹੀਂ ਜਾਗਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਸੁਧਾਰ ਦੀ ਆਸ ਨੂੰ ਬੂਰ ਪੈਂਦਾ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ।

ਗੱਲ ਜੇਕਰ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਵੱਡੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ/ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੇ ਇਕ ਵੱਡੇ ਖਿੱਤੇ ਦੀ ਵੱਡੀ ਅਬਾਦੀ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਇਕ ਜਾਂ ਦੋ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸੰਭਾਲ ਸਕਦੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਸੰਸਕਾਰ, ਚੰਗਾ ਮਾਹੌਲ, ਚੰਗੀ ਸੰਗਤ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਬਾਕੀ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾ ਕੇ ਕੀ ਕਰਾਂਗੇ?

ਨਸ਼ੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਵਰਗ ਖੁਦ ਵੀ ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ

ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੀਆਂ ਸਮੁੱਚੀਆਂ ਜੂਨੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਜੂਨੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਚੰਗੇ-ਬੁਰੇ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰ ਸਕਣ ਦੀ ਚੇਤਨਤਾ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਵਾਜਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਚੇਤਨਤਾ ਕਰਕੇ ਹੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਸ ਧਰਤੀ ਦੀ ਸਿਰਦਾਰੀ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸਮਾਜ ਅੰਦਰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਹੈ ਤਾਂ ਜਗ੍ਹਾ ਜਗ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸੰਚਾਰ ਵੀ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਜੇਕਰ ਧਰਤੀ ਦੇ ਸਿਕਦਾਰ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੌੜਾ ਅਤੇ ਬਿਖਿਆ (ਨਸ਼ੇ) ਮਿੱਠੇ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪੈਣ ਤਾਂ ਉਹ ਧਰਤੀ ਦਾ ਸਿਕਦਾਰ ਕਹਾਉਣ ਦੇ ਲਾਇਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਹਾਂ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਅੰਦਰੋਂ ਬਿਰਤੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਬੁਰੇ ਭਲੇ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ।

ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਣ, ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਹੁਣ ਮਸਲਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਲਾਮਤ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਕਿਵੇਂ ਪਾਈ ਜਾਵੇ? ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ (ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ) ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਸਮਾਧਾਨ ਲਈ 'ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਮਾਹਿਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਹਿਲੂਆਂ ਤੋਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸਮਾਧਾਨ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਪੱਖ ਅਤੇ ਡਾਕਟਰੀ ਪੱਖ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਭਾਵਪੂਰਿਤ ਲੇਖ ਲਿਖੇ ਹਨ।

ਹੁਣ ਇਕ ਵਿਚਾਰ ਹੋਰ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਅਸਲੀਅਤ ਵਿਚ ਸੱਚ ਦੇ ਕਾਫੀ ਨੇੜੇ ਹੈ ਕਿ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਵਿਅਕਤੀ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਇਹ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਪੜ੍ਹਨਾ ਨਹੀਂ ਦੂਜੀ ਗੱਲ 'ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਠਕ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖ ਹਨ, ਫਿਰ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ ਤੋਂ ਸਾਰਥਿਕ ਸਿੱਟੇ ਕਿਵੇਂ ਕੱਢੇ ਜਾਣ? ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ 'ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਦੇ ਸੁਹਿਰਦ ਪਾਠਕ ਇਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਵਾਹ-ਵਾਹ ਕਰ ਕੇ ਰੱਖ ਦੇਣ ਤਕ ਸੀਮਤ ਨਾ ਰਹਿਣ। ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਲਈ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਨਸ਼ਾ-ਵਿਰੋਧੀ ਸਭਾ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਧਾਰਮਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਸਭਾ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਬਾਕੀ ਕਾਰਜਾਂ ਨਾਲੋਂ ਤਰਜੀਹੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਨਸ਼ੇ-ਵਿਰੋਧੀ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਚਲਾਉਣ। ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਜ-ਸੇਵੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਇਸ ਕਾਰਜ ਲਈ ਅੱਗੇ ਆਉਣ। ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬਾਨ ਇਸ ਮੁਹਿੰਮ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਹਾਇਤਾ ਅਤੇ ਅਗਵਾਈ ਲਈ ਜਾਵੇ।

ਕਾਲਮਨਵੀਸ ਅਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਵੀਰ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਤਸਕਰਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਬੇ-ਖੋਫ ਹੋ ਕੇ ਨਸ਼ਰ ਕਰਨ। ਸਮੁੱਚਾ ਸਮਾਜ ਮਿਲ ਕੇ ਹੰਭਲਾ ਮਾਰੇ, ਨਸ਼ੇ ਦੀਆਂ ਤਸਕਰ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੱਤਾ ਹੀਣ ਕਰ ਕੇ ਘਰੀਂ ਬਿਠਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਚਿੰਬੜੀ ਇਹ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਦੀਰਘ ਹੈ ਪਰ ਨਾ-ਮੁਮਕਿਨ ਨਹੀਂ। ਜੇਕਰ ਸਾਰੇ ਮਿਲ ਕੇ ਹੰਭਲਾ ਮਾਰਾਂਗੇ, ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਸਾਰਥਿਕ ਸਿੱਟੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣਗੇ।

ਨਸ਼ੇ ਨਿਗਲ ਗਏ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ

-ਪ੍ਰੋ. ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬਡੌਹਰਾ*

ਕੋਈ ਸਮਾਂ ਸੀ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਸੋਨੇ ਦੀ ਚਿੜੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ— ਕੁਦਰਤੀ ਸੋਮਿਆਂ, ਸਾਧਨਾਂ, ਅਮੀਰ ਵਿਰਸੇ, ਵਿੱਦਿਆ ਦਾ ਗੜ੍ਹ (ਟੈਕਸਲਾ ਅਤੇ ਨਾਲੰਦਾ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ) ਅਤੇ ਸਦਾਚਾਰ ਦਾ ਅਸੀਮ ਖਜ਼ਾਨਾ ਆਦਿ ਗੁਣਾਂ ਕਰਕੇ। ਭਾਰਤ ਦਾ ਦਿਲ ਪੰਜਾਬ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿਲ ਦੀ ਧੜਕਣ ਰੁਕਣ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਮੁਰਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਜਿੱਤਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਦੇਸ਼ ਹੀ ਜਿੱਤਿਆ ਗਿਆ। ਪੰਜਾਬ ਗੁਲਾਮ ਹੈ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਗੁਲਾਮ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਆਜ਼ਾਦ ਹੈ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਆਜ਼ਾਦ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਇਕ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਸੱਚ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੈ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਵੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਹੈ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਵੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਗੁਰੂਆਂ, ਪੀਰਾਂ, ਸੂਫੀ ਫਕੀਰਾਂ, ਭਗਤਾਂ, ਸੂਰਬੀਰ ਸੰਗਰਾਮੀ ਯੋਧਿਆਂ ਦੀ, ਪੰਜਾਂ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਜਿਸ ਦਾ ਕਣ-ਕਣ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਚਰਨ-ਛੋਹ ਨਾਲ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ, ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ, ਮਹਾਨ ਸਿੰਘਾਂ-ਸਿੰਘਣੀਆਂ, ਮਰਜੀਵਤਿਆਂ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਖੂਨ ਨਾਲ ਸਿੰਜੀ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਮਹਾਨ ਹੋਈ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਅਣਖ, ਗੌਰਵ, ਅਤੇ ਗ਼ੈਰਤ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਵੇਦਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰ, ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਅਧਿਆਤਮਕਤਾ ਵਿਚ ਰੰਗੀਜ਼ ਦਿੱਤਾ। ਸੰਤ-ਸਿਪਾਹੀ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਕਰ ਕੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ-ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਭਾਰਤ ਦੀ ਖੜਗ ਭੁਜਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਦਾਚਾਰ ਦਾ ਪੰਥੂੜਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਖੁਸ਼ਦਿਲੀ ਅਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹਦਿਲੀ, ਮਹਿਮਾਨ-ਨਿਵਾਜ਼ੀ, ਮਹਾਨ ਸੱਭਿਆਚਾਰ, ਸੁੰਦਰਤਾ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਸੁਡੌਲਤਾ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਸਾਰੇ ਜਹਾਨ ਵਿਚ ਮੰਨੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਠੀਕ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ:

ਪੰਜਾਬ ਹਿੰਦੂ ਨ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਪੰਜਾਬ ਜੀਂਦਾ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ।

ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦਰਿਆ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਸੁਭਾਅ ਬਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਗੱਭਰੂ ਦੀ ਨਿਰਭੈਤਾ, ਨਿਡਰਤਾ ਅਤੇ ਦਲੇਰੀ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:

ਇਹ ਜਵਾਨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ, ਮੌਤ ਨੂੰ ਮਖੌਲਾਂ ਕਰਨ,

ਮਰਨ ਥੀਂ ਨਹੀਂ ਡਰਦੇ,

*ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਜਾਨ ਕੋਹ ਆਪਣੀ ਵਾਰ ਦਿੰਦੇ,
ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਇਹ ਕਰਨ ਗੁਲਾਮੀ,
ਪਰ ਟੈਂ ਨਾ ਮੰਨਣ ਕਿਸੇ ਦੀ,
ਖਲੋ ਜਾਣ ਡਾਂਗਾਂ ਮੋਢੇ 'ਤੇ ਉਲਾਰ ਕੇ।

ਮੇਲਿਆਂ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਗੱਭਰੂ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵੀ ਲਾਲਾ ਧਨੀ ਰਾਮ ਚਾਤ੍ਰਕ ਨੇ ਠੀਕ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ: “ਮਾਰਦਾ ਦਮਾਮੇ ਜੱਟ ਮੇਲੇ ਆ ਗਿਆ।”

ਮਜ਼ਬੂਤ ਜੁੱਸੇ ਵਾਲੇ ਜੁਆਨਾਂ ਅਤੇ ਮੁਟਿਆਰਾਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਪੰਜਾਬ; ਮਹਾਨ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਿਕੰਦਰ ਦੀ ਈਨ ਨਾ ਮੰਨਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਬਾਬਰ ਨੂੰ ਜਾਬਰ ਕਹਿ ਕੇ ਲਲਕਾਰਨ ਵਾਲਾ ਪੰਜਾਬ; ਦੌਰਾ ਬੈਬਰ, ਕਾਬਲ ਕੰਧਾਰ, ਲੋਹ ਲੱਦਾਖ, ਤਿੱਬਤ ਅਤੇ ਚੀਨ ਦੀਆਂ ਸਰਹੱਦਾਂ ਤੀਕ ਅਤੇ ਜਮਰੌਦ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਉੱਤੇ ਖ਼ਾਲਸਾਈ ਪਰਚਮ ਲਹਿਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਦੇਸ਼ ਪੰਜਾਬ। ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਸਜ-ਵਿਆਹੇ ਫ਼ੌਜੀ ਗੱਭਰੂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਤੀ ਜਜ਼ਬਾਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਉਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ:

ਵਾਗਾਂ ਛੱਡ ਦੇ ਹੰਝੂਆਂ ਵਾਲੀਏ ਨੀਂ, ਪੈਰ ਧਰਨ ਦੇ ਮੈਨੂੰ ਰਕਾਬ ਉੱਤੇ।
ਮੇਰੇ ਦੇਸ਼ 'ਤੇ ਬਣੀ ਹੈ ਭੀੜ ਭਾਰੀ, ਵੈਰੀ ਟੁੱਟ ਪਏ ਨੇ ਆਣ ਪੰਜਾਬ ਉੱਤੇ।
ਰੋ-ਰੋ ਕੇ ਪਾਣੀ ਨਾ ਫੇਰ ਐਵੇਂ, ਮੇਰੇ ਸੁਹਣੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਬ ਉੱਤੇ।

ਸਰੂ ਵਰਗੀ ਜੁਆਨੀ ਮੈਂ ਫੂਕਣੀ ਏਂ, ਬਹਿ ਗਏ ਭੁੰਡ ਜੇ ਆਣ ਗੁਲਾਬ ਉੱਤੇ।
ਧਰਮ, ਗੌਰਵ, ਗ਼ੈਰਤ, ਨੈਤਿਕਤਾ, ਹੱਕ ਅਤੇ ਸੱਚ ਲਈ ਚਰਖੜੀਆਂ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਨ, ਬੰਦ-ਬੰਦ ਕਟਵਾਉਣ, ਆਰਿਆਂ ਨਾਲ ਚੀਰੇ ਜਾਣ, ਖੋਪਰੀਆਂ ਲੁਹਾਉਣ, ਮਾਸੂਮ ਸ਼ੀਰਖੋਰ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਟੁੱਕੜੇ-ਟੁੱਕੜੇ ਕਰਵਾ ਕੇ ਝੋਲੀਆਂ ਵਿਚ ਪਵਾਉਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲਾ ‘ਸਵਾ ਲਾਖ ਸੇ ਏਕ ਲੜਾਊ’, ‘ਤੱਤੀ ਤਵੀ ਉੱਤੇ ਬੈਠੇ’, ਤਨੁ ਮਨੁ ਕਾਟਿ ਕਾਟਿ ਸਭੁ ਅਰਪੀ ਵਿਚਿ ਅਗਨੀ ਆਪੁ ਜਲਾਈ ਦੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਤੇ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਤਪਤਿ ਮਾਹਿ ਠਾਢਿ ਵਰਤਾਈ ਦੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪੰਜਾਬ। ਅਜੀਬ, ਅਸਚਰਜ, ਅਮੀਰ, ਮਹਾਨ, ਵਿਲੱਖਣ ਅਤੇ ਗੌਰਵਮਈ ਵਿਰਸੇ ਦਾ ਵਾਰਸ ਪੰਜਾਬ, ਖੇਡ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਤੋਂ ਮੈਦਾਨ-ਏ-ਜੰਗ, ਵਿੱਦਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਅਨਾਜ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਭਰਨ ਤੀਕ ਮੱਲਾਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਦੇਸ਼ ਪੰਜਾਬ।

ਇਹ ਮਹਾਨ ਪੰਜਾਬ ਸੀ। ਅੱਜ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ ਲੱਗ ਗਈ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਅੰਦਰੂਨੀ ਅਤੇ ਬਾਹਰੀ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੇ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੇਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਗੁਲਾਮ ਬਣਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਖ਼ੁਦ ਵੀ ਇਸ ਅਧੋਗਤੀ ਲਈ ਕਸੂਰਵਾਰ ਹਾਂ। ਅਫ਼ਸੋਸ! ਬੇਹੱਦ ਅਫ਼ਸੋਸ! ਪੰਜਾਬ ਉੱਜੜ

ਚੱਲਿਆ। ਕਰਜ਼ੇ ਅਤੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਬੋਝ ਥੱਲੇ ਦੱਬਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਬੜੇ-ਬੜੇ ਦਰੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨੱਕੀਂ ਚਣੇ ਚਬਾਉਣ ਵਾਲਾ ਪੰਜਾਬੀ ਗੱਭਰੂ ਹੁਣ ਆਤਮ-ਹੱਤਿਆਵਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਅਵੇਸਲੇ ਹਾਂ। ਦੁਸ਼ਮਣ-ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਨ ਦੀ ਥਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਉਲਝ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ, ਮਾਣ-ਸਨਮਾਨ ਤੇ ਗੌਰਵ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਕਿਸੇ ਸ਼ਾਇਰ ਦਾ ਇਹ ਸ਼ਿਅਰ ਸਾਡੇ ਉੱਤੇ ਠੀਕ ਹੀ ਢੁੱਕਦਾ ਹੈ— “ਦਿਲ ਕੇ ਫਫੌਲੇ ਜਲ ਉਠੇ ਸੀਨੇ ਦੇ ਦਾਗ਼ ਸੇ। ਇਸ ਘਰ ਕੇ ਆਗ ਲਗ ਗਈ ਘਰ ਕੇ ਚਰਾਗ਼ ਸੇ।” ਪ੍ਰੋ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਇਉਂ ਬਿਆਨਿਆ ਹੈ:

ਦੱਸ ਨਾ, ਇਹ ਕੀ ਹੋਇਆ? ਕਿਸ ਲਈ ਸਭ ਕੁਝ ਖੋਇਆ?

ਦਵਾਈ ਖਾ ਮਰੀਜ਼ ਹੀ ਮੋਇਆ। ਸਾਡੇ ਹੱਥ ਕੀ ਆਇਆ?

੧੯੪੭ ਦੀ ਵੰਡ ਨੇ ਪੰਜਾਬ-ਦੋਖੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ, ਧਾਰਮਿਕ ਬੁਰਕੇ ਓੜ ਕੇ ਵਿਚਰ ਰਹੇ ਅਧਰਮੀਆਂ, ਕੱਟੜਪੰਥੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੌਂਤੀ ਰਾਜਨੀਤਕ ਖੇਡ ਰਾਹੀਂ ਡੂੰਘੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਅਧੀਨ ਉਸ ਮਹਾਨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੀਨੇ ਨੂੰ ਚੀਰ ਕੇ ਦੋਢਾੜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵੰਡ-ਦਰ-ਵੰਡ ਹੋਈ। ਪੰਜਾਬ ਛਾਂਗਿਆ ਗਿਆ। ਲਹੂ-ਲੁਹਾਨ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਘਰੋਂ ਬੇਘਰ ਹੋਇਆ ਪੰਜਾਬ। ਸ਼ਾਹਾਂ ਤੋਂ ਫ਼ਕੀਰ ਬਣ ਗਏ ਪੰਜਾਬੀ। ਸਰਦਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰਿਫ਼ੀਉਜ਼ੀ ਬਣੇ ਪੰਜਾਬੀ। ਉਪਰੰਤ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸੋਮੇ, ਦਰਿਆਵਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ, ਰਾਜਧਾਨੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਦੇ ਇਲਾਕੇ ਖੋਹ ਲਏ ਗਏ। ਅਨੇਕਾਂ ਹੱਥਕੰਡੇ ਵਰਤ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਹੋਈਆਂ! ਅੱਜ ਵੀ ਜਾਰੀ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਫੈਲਾ ਕੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਦਰਿਆ ਵਹਾ ਕੇ, ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਲੁੱਟ ਕਰ ਕੇ, ਅਮੀਰ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਗ਼ਰੀਬ ਸੂਬਿਆਂ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਜ਼ਾ ਭਾਰਤ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ (੮੦%) ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕਰਨ ਬਦਲੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ? ਐਸਾ ਪੁੱਛਣਾ ਜ਼ਰੂਰ ਬਣਦਾ ਹੈ। ੧੯੭੫ ਦੀ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਵਿਰੁੱਧ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਿਵਾਉਣ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੀਨੇ ਵਿਚ ਗੋਲੀਆਂ, ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਢਹਿ-ਢੇਰੀ ਕਰਨ, ੧੫ ਸਾਲ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਖ਼ੂਨ ਦੀ ਹੋਲੀ ਖੇਡਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗੱਭਰੂ ਨੇ ਖ਼ੂਨ-ਪਸੀਨੇ ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਹਰਾ ਇਨਕਲਾਬ ਲਿਆਂਦਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਚਿੱਟਾ ਇਨਕਲਾਬ ਲਿਆਂਦਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੀ. ਐਲ. ੪੮੦ ਸਮਝੌਤੇ ਅਧੀਨ ਸੂਰਾਂ ਦੇ ਖਾਣ ਵਾਲੀ ਮੈਕਸੀਕਨ ਕਣਕ ਜੋ ਅਸੀਂ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਵੱਸ ਖਾਂਦੇ ਰਹੇ, ਆਉਣੋਂ ਬੰਦ ਹੋਈ। ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਲੋੜ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਅੰਨ-ਭੰਡਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਰੇਕ ਨੇਕ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਕੰਮ ਲਈ ਸਜ਼ਾ ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਹਮੇਸ਼ਾਂ। ਬਸ

ਸਾਜ਼ਿਸ਼-ਦਰ-ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰਨ ਲਈ ਸਕੀਮਾਂ ਘੜੀਆਂ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਤਕਰਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਤਿਹਾਸ ਗਵਾਹ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਾਹੂਬਲ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਦਬਾਇਆ। ਹਾਂ! ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਰਾਹੀਂ ਗੁਲਾਮ ਜ਼ਰੂਰ ਕੀਤਾ। ਅੱਜ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜਵਾਨੀ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰਨ ਲਈ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਦਾ ਚੱਕਰ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਦਰਿਆ ਵਹਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਰੇ ਇਨਕਲਾਬ ਨੇ ਵੀ ਭਾਵੇਂ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਮਾਇਕ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਨਾਲ ਦੁਖ ਦਾਰੂ ਸੁਖ ਰੋਗੁ ਭਇਆ ਦਾ ਸੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਿਆ। ਨੌਜਵਾਨ ਐਸਪ੍ਰਸਤੀ ਵਿਚ ਪੈ ਗਏ। ਕਿਰਤ ਛੱਡ ਗਏ। ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਹਸਣਾ ਸਉਣਾ ਵਿਸਰਿ ਗਿਆ ਹੈ ਮਰਣਾ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬਣ ਗਿਆ। ਸਾਡਾ ਹਾਲ ਪੱਛਮੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਤੇ ਪੈਸੇ ਦੀ ਚਕਾਚੌਂਧ ਵਿਚ ਉਲਟ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਅਸ਼ਲੀਲਤਾ ਅਤੇ ਨੰਗੇਜ਼ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਇਉਂ ਫੁਰਮਾਇਆ ਸੀ:

ਬਾਬਾ ਹੋਰੁ ਪੈਨਣੁ ਖੁਸੀ ਖੁਆਰੁ॥

ਜਿਤੁ ਪੈਐ ਤਨੁ ਪੀੜੀਐ ਮਨ ਮਹਿ ਚਲਹਿ ਵਿਕਾਰੁ॥...

ਬਾਬਾ ਹੋਰੁ ਚੜਣਾ ਖੁਸੀ ਖੁਆਰੁ॥

ਜਿਤੁ ਚੜੀਐ ਤਨੁ ਪੀੜੀਐ ਮਨ ਮਹਿ ਚਲਹਿ ਵਿਕਾਰੁ॥ (ਪੰਨਾ ੧੬)

ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਮੁਖ ਮੋੜ ਲਿਆ ਹੈ। ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰ ਕੇ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਕੰਬਣੀ ਛਿੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਿੱਧਰ ਗਿਆ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਜੁੱਸਾ? ਕਿੱਧਰ ਗਏ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੁਨੱਖੇ ਸੁਡੌਲ ਸਰੀਰ? ਕਿੱਧਰ ਗਈਆਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਮੁਟਿਆਰਾਂ? ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਉੱਤੇ ਜਿਊਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਅਧਿਆਤਮਿਕਤਾ ਖੰਭ ਲਾ ਕੇ ਉਡ ਗਈ ਹੈ, ਬਸ ਪਾਖੰਡ, ਕਰਮ-ਕਾਂਡ, ਜਾਤ-ਪਾਤ, ਉਚ-ਨੀਚ, ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ, ਵਿਖਾਵਾ ਤੇ ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਤਮਾ ਗੁਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਕੋਰੀ ਅਤੇ ਜਵਾਨੀ ਮਹਾਨ ਵਿਰਸੇ ਤੋਂ ਸੱਖਣੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜਵਾਨੀ ਮਾਯੂਸੀ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਨਤੀਜਾ! ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ, ਕਈ ਮੁਟਿਆਰਾਂ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਕੜ ਹੇਠ ਆ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਬੇਹੱਦ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਪਹਿਲੂ ਹੈ। ਖੁਦਕੁਸ਼ੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਉਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੋਂ ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਖੋਹ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਇਕ ਸਰਵੇ ਅਨੁਸਾਰ ੧੯੯੫ ਵਿਚ ੩% ਨੌਜਵਾਨ ਸਮੈਕ ਵਰਤਦੇ ਸਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ੨੦੦੪ ਵਿਚ ੬੫% ਹੋ ਗਏ। ਨਸ਼ੇੜੀਆਂ ਵਿਚ ੪੫% ਗਿਣਤੀ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰਾਂ ਦੀ ਹੈ। ੩੦% ਅਨਪੜ੍ਹ, ੨੫% ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ, ੪੦% ਵਿਦਿਆਰਥੀ, ੨੦% ਮਜ਼ਦੂਰ, ੧੫% ਪੁਲਿਸ, ੧੦% ਕਿਸਾਨ, ੫% ਵਪਾਰੀ, ੫% ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ੧੫%

ਹੋਰ ਨੌਕਰੀ-ਪੇਸ਼ਾ ਲੋਕ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ੫੮% ੨੦ ਸਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਮਰ ਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ੨੦ ਸਾਲ ਤੋਂ ੩੦ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ੮੦% ਲੜਕੇ ਨਸ਼ੇੜੀ ਬਣ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ੬੦% ਲੜਕੀਆਂ ਨਸ਼ੇੜੀ ਹਨ। ਕੁੱਲ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚੋਂ ੮੦% ਮਰਦ ਅਤੇ ੨੦% ਇਸਤਰੀਆਂ ਨਸ਼ਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਕਰੀਬਨ ਹਰ ਸਾਲ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਿਆਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਉੱਤੇ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਰਿਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਮਹਾਨ ਉਪਦੇਸ਼ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭੋਜਨ ਨਾਮੁ ਹਰਿ ਰਜਿ ਰਜਿ ਜਨ ਖਾਹੁ॥ ਸਭਿ ਪਦਾਰਥ ਪਾਈਅਨਿ ਸਿਮਰਣੁ ਸਚੁ ਲਾਹੁ॥ ਵਿਸਰ ਗਿਐ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਹਾਲਤ ਤਾਂ ਫਿਟੁ ਇਵੇਹਾ ਜੀਵਿਆ ਜਿਤੁ ਖਾਇ ਵਧਾਇਆ ਪੇਟੁ ਵਾਲੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਭੁੱਕੀ, ਚਰਸ, ਗਾਂਜਾ, ਅਫੀਮ, ਭੰਗ, ਪੋਸਤ, ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹੁਣ ਸਮੈਕ, ਕੋਕੀਨ, ਹੈਰੋਇਨ ਤੇ ਕੈਪਸੂਲ ਆਮ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਨਸ਼ੇੜੀ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਤਕਰੀਬਨ ੩੦ ਕਰੋੜ ਦੀ ਇਕੱਲੀ ਭੁੱਕੀ ਦੀ ਹੀ ਖਪਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਹਰ ਸਾਲ। ਦਿਹਾਤੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਸਕੂਲਾਂ, ਕਾਲਜਾਂ, ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਹੋ ਰਿਹੈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਪੱਛਮੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਾਰਨ ਆਏ ਖੁੱਲ੍ਹੇਪਣ ਅਤੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕਤਾ ਦੀ ਥਾਂ ਪਦਾਰਥਵਾਦੀਆਂ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਆਉਣ ਕਾਰਨ ਇਹ ਭਾਣਾ ਵਾਪਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਵਾਨੀ ਤਬਾਹ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਰੂਹਾਨੀ ਆਨੰਦ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਕਮਲਾ ਕਰ ਕੇ ਥੋੜ੍ਹਚਿਰੀ ਖੁਸ਼ੀ ਲਈ ਦੌੜ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਉਪਦੇਸ਼ ਤਾਂ ਸੀ:

ਜਿਤੁ ਪੀਤੈ ਮਤਿ ਦੂਰਿ ਹੋਇ ਬਰਲੁ ਪਵੈ ਵਿਚਿ ਆਇ॥

ਆਪਣਾ ਪਰਾਇਆ ਨ ਪਛਾਣਈ ਖਸਮਹੁ ਧਕੇ ਖਾਇ॥ (ਪੰਨਾ ੫੫੪)

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਇਸ ਤ੍ਰਾਸਦੀ ਲਈ ਜਿੱਥੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰਨ ਹਿੱਤ ਰਚੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਕਾਰਨ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਰਮਾਏਦਾਰ, ਅਜਾਰੇਦਾਰ, ਰਜਵਾੜੇ, ਧਨ ਕੁਬੇਰ, ਤਸਕਰ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਜ਼ਰਾਇਮ-ਪੇਸ਼ਾ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕਤਾ ਉੱਤੇ ਪੱਕੇ ਕਾਬਜ਼ ਰਹਿਣ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਗ਼ਰੀਬ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਮ ਉੱਤੇ ਵੰਡੀਆਂ ਪਾਉਣਾ, ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਦੇ ਦੌਤ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਅਤਿ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਤਰੀਕੇ ਵਰਤ ਕੇ ਕਾਲੇ ਧਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਈਮਾਨ ਖਰੀਦ ਕੇ ਅਤੇ ਖੁਲ੍ਹ-ਏ-ਆਮ ਨਸ਼ੇ ਵੰਡ ਕੇ ਰਾਜ ਸ਼ਕਤੀ ਉੱਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਚੋਣ-ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਇਤਨੀ ਮਹਿੰਗੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਗ਼ਰੀਬ ਆਦਮੀ ਚੋਣਾਂ ਲੜਨ ਲਈ ਹੌਂਸਲਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਜਿਹੜੇ ਗ਼ਰੀਬ ਲੜਦੇ ਵੀ ਹਨ ਉਹ ਆਪਣੇ ਅਕਾਵਾਂ ਦੇ ਗ਼ੁਲਾਮ ਹੀ ਹਨ। ਚੋਣਾਂ ਨਸ਼ੇੜੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੰਨ੍ਹਦੀਆਂ ਹਨ। ਵੇਖਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਹੈਰੋਇਨ, ਕੋਕੀਨ, ਸਮੈਕ

ਆਦਿ ਮਾਰੂ ਨਸੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਕਿਧਰੇ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਨਾ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਧਰੇ ਕੋਈ ਫੈਕਟਰੀ ਹੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਤਸਕਰੀ ਸਰਹੱਦ ਪਾਰੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ ਫ਼ੌਜਾਂ ਤਾਇਨਾਤ ਹਨ ਅਤੇ ਮੁਕੰਮਲ ਚੌਕਸੀ ਰੱਖੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੀ ਸਰਕਾਰੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਅਧੀਨ ਤੇ ਮਿਲੀਭੁਗਤ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ? ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਰਿਹੈ? ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਸਕਰਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਤਪਨਾਹੀ ਨਿੱਜੀ ਆਰਥਿਕ ਲਾਭਾਂ ਹਿੱਤ ਰਾਜਨੀਤਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਲੋਕ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ? ਦੂਸਰਾ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਹੈ ਨਿੱਤ ਵਧ ਰਹੀ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ। ਪੜ੍ਹੇ-ਅਨਪੜ੍ਹ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਅਤੇ ਮਾਯੂਸੀ ਕਾਰਨ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਤੀਸਰਾ ਕਾਰਨ ਹੈ ਪੱਛਮੀ ਸਭਿਅਤਾ ਦਾ ਵਧ ਰਿਹਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਡੇ ਸਦਾਚਾਰ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਸੰਜਮੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਕਰਾਰੀ ਸੱਟ ਮਾਰੀ ਹੈ। ਚੌਥਾ ਕਾਰਨ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ, ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਸੰਚਾਰ ਸਾਧਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਫੈਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਨੰਗੇਜ਼ ਅਤੇ ਅਸ਼ਲੀਲਤਾ ਨੇ ਅੱਲੜੂ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਅੰਦਰ ਕਾਮ-ਚੇਸ਼ਟਾਵਾਂ ਵਿਚ ਚੋਖਾ ਵਾਧਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਆਮ ਕਰਕੇ ਨੌਜਵਾਨ ਆਪਣੀ ਕਾਮ-ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਹਿੱਤ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਆਏ ਖੁੱਲ੍ਹੇਪਣ ਅਤੇ ਵਧ ਰਹੇ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਕਾਰਨ ਹੀ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਲੜਕੇ ਅਤੇ ਲੜਕੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੰਜਵਾਂ ਕਾਰਨ ਹੈ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਵੰਡ-ਦਰ-ਵੰਡ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਦਾ ਆਧੁਨਿਕੀਕਰਨ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਪੇਂਡੂ ਗੱਭਰੂ ਤਕਰੀਬਨ ਬੇਜ਼ਮੀਨਾ ਅਤੇ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਹੋ ਗਿਐ ਅਤੇ ਉਹ ਵਿਹਲਾ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਰਿਹੈ। ਛੇਵਾਂ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਕਮਾਈ ਵਾਲੇ ਪਰਵਾਰਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਸੇਵਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਤਵਾਂ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪਦਾਰਥਕ ਸੋਚ ਅਤੇ ਬਦਲ ਰਹੀਆਂ ਸਦਾਚਾਰਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਵਿਚ ਆਈ ਤਬਦੀਲੀ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਆਏ ਨੈਤਿਕ ਨਿਘਾਰ ਕਾਰਨ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਖਲਾਕੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਨੈਤਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬੱਚਿਆਂ ਉੱਤੇ ਘਟ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਹੀ ਇਕ ਪੁੱਤਰ ਤੀਕ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਕਰਨ ਕਾਰਨ ਵੀ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਬੱਚਿਆਂ ਉੱਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਤਕਰੀਬਨ ਖ਼ਤਮ ਹੀ ਹੋ ਗਿਐ। ਅਠਵਾਂ ਕਾਰਨ ਅਧਿਆਪਕ ਵਰਗ ਦਾ ਆਪਣੇ ਮਹਾਨ ਵਿਰਸੇ, ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਸਿਧਾਂਤ ਤੋਂ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪਦਾਰਥਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਹਾਮੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਬਤੌਰ ਰਾਸ਼ਟਰ-ਨਿਰਮਾਤਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪੱਖ-ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਕ ਦੇ ਬਣਦੇ ਰੋਲ ਤੋਂ ਕਿਨਾਰਾ ਕਰਨ ਕਾਰਨ ਆਏ ਨੈਤਿਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਨਿਘਾਰ ਕਾਰਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵਰਗ ਨੂੰ ਸਹੀ ਸੇਧ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਹੀ। ਉਹ ਵਿਰਸੇ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟ ਗਏ ਹਨ, ਭਵਿੱਖ ਧੁੰਦਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਚ ਉਹ ਜੀਉਂ ਨਹੀਂ ਰਹੇ। ਬਸ ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ ਹੀ ਪੱਲੇ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ। ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ ਕਾਰਨ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ

ਸਹਾਰਾ ਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਨੌਵਾਂ ਕਾਰਨ ਰਾਤੋ-ਰਾਤ ਅਮੀਰ ਹੋਣ ਦੀ ਵਧ ਰਹੀ ਰੁਚੀ ਕਾਰਨ ਤਸਕਰੀ ਦੇ ਧੰਦੇ ਵਿਚ ਲੱਗੀਆਂ ਦੇਸ਼-ਧੌਰੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵੀ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਫੈਲਾਉਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਰਗਰਮ ਹਨ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸਵੇਰੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਕਾਰਾਂ ਘੁੰਮਦੀਆਂ ਆਮ ਦੇਖੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਨਸ਼ੇ ਵੰਡੇ ਅਤੇ ਵੇਚੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰੰਤੂ ਸਵਾਲ ਉਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਤਸਕਰੀ ਅਤੇ ਵੇਚ-ਵੰਡ ਕਾਨੂੰਨਨ ਵਿਵਰਜਿਤ ਹੈ। ਫਿਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਕਿਉਂ ਖਾਮੋਸ਼ ਹੈ? ਕੀ ਇਹ ਅਵੇਸਲਾਪਨ ਹੈ ਜਾਂ ਮਿਲੀ-ਭੁਗਤ? ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਤਰੱਕੀ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਜਨਤਾ ਤਿੰਨਾਂ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਰਾਜਨੀਤਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਲੋਕ-ਭਲਾਈ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਰਾਜ-ਸ਼ਕਤੀ ਉੱਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਰਹਿਣ ਲਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਫਿਕਰਮੰਦ ਹਨ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਤਸਕਰ, ਧਨ-ਕੁਬੇਰ ਅਤੇ ਜ਼ਰਾਇਮ-ਪੇਸ਼ਾ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਓਟ-ਆਸਰਾ ਬਣ ਗਏ ਹਨ।

ਬਾਬਰ ਦੇ ਹਮਲੇ ਸਮੇਂ ਲੋਧੀ ਖ਼ਾਨਦਾਨ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਹਾਲਤ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਹਿੱਤ ਮੁਕੰਮਲ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਅਰੰਭ ਕੀਤੀ। ਜਿੱਥੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ ਵੰਡਿਆ, ਉੱਥੇ ਮੱਲ ਅਖਾੜੇ ਅਰੰਭ ਕਰਵਾ ਕੇ ਗੱਭਰੂਆਂ ਨੂੰ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਬਲਧਾਰੀ ਕਰਨ ਹਿੱਤ ਵੀ ਹੰਡਲਾ ਮਾਰਿਆ। ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ ਚਲਾ ਕੇ ਸ਼ੁੱਧ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਖਾਣਾ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾ ਕੇ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਤੰਦਰੁਸਤ ਰੱਖਣ ਲਈ ਇਕ ਮਿਸਾਲ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਮਨਾਹੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਦਾਚਾਰਕ ਨੈਤਿਕ ਜੀਵਨ ਜਿਊਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਆਪ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ:

- ਉਦਮੁ ਕਰੇਦਿਆ ਜੀਉ ਤੂੰ ਕਮਾਵਦਿਆ ਸੁਖ ਭੁੰਢੁ॥

ਧਿਆਇਦਿਆ ਤੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲੁ ਨਾਨਕ ਉਤਰੀ ਚਿੰਤ॥ (ਪੰਨਾ ੫੨੨)

- ਜਿਤੁ ਪੀਤੈ ਖਸਮੁ ਵਿਸਰੈ ਦਰਗਹ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ॥

ਝੂਠਾ ਮਦ ਮੂਲਿ ਨ ਪੀਚਈ ਜੇ ਕਾ ਪਾਰਿ ਵਸਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ ੫੫੪)

ਨਸ਼ਿਆਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਤਬਾਹ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਰੀਰ (ਕਾਇਆ) ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਇਉਂ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਵਾਇਆ:

- ਹਰਿ ਮੰਦਰੁ ਏਹੁ ਸਰੀਰੁ ਹੈ ਗਿਆਨਿ ਰਤਨਿ ਪਰਗਟੁ ਹੋਇ॥ (ਪੰਨਾ ੧੩੪੬)

- ਕਾਇਆ ਮਹਲੁ ਮੰਦਰੁ ਘਰੁ ਹਰਿ ਕਾ ਤਿਸੁ ਮਹਿ ਰਾਖੀ ਜੋਤਿ ਅਪਾਰ॥

(ਪੰਨਾ ੧੨੫੬)

- ਇਹੁ ਸਰੀਰੁ ਕਰਮ ਕੀ ਧਰਤੀ ...॥

(ਪੰਨਾ ੮੩੪)

ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਘਾਤਕ ਅਤੇ ਮਾਰੂ ਨਤੀਜਿਆਂ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਕਰ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵਿਵਰਜਿਤ ਕਰਦਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ:

- ਖਸਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਕੀਏ ਰਸ ਭੋਗ॥ ਤਾਂ ਤਨਿ ਉਠਿ ਖਲੋਏ ਰੋਗ॥

(ਪੰਨਾ ੧੨੫੬)

- ਖਸਮੁ ਵਿਸਾਰਿ ਖੁਆਰੀ ਕੀਨੀ ਧ੍ਰਿਗੁ ਜੀਵਣੁ ਨਹੀ ਰਹਣਾ॥ (ਪੰਨਾ ੧੨੫੪)

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਅਮਲ ਪਰਸ਼ਾਦੇ ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀਓ! ਜੇ ਬਚਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਓ, ਡੂੰਘੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਨੂੰ ਸਮਝੀਏ। ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਹਾਨ ਵਿਰਸੇ ਬਾਰੇ ਜਾਣੂ ਕਰਾਈਏ। ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਂਙੂੰ ਪੁਰਾਣੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਮੁੜ ਆਉਣ ਲਈ ਅਵਾਜ਼ ਮਾਰੀਏ। ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਇਉਂ ਕੀਤਾ ਹੈ:

ਆ ਪੰਜਾਬ-ਪਿਆਰ ਤੂੰ ਮੁੜ ਆ। ਆ ਸਿੱਖ ਪੰਜਾਬ ਤੂੰ ਮੁੜ ਆ।

ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਜੋ ਨੱਚਦਾ, ਗਾਉਂਦਾ, ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸਦਾਚਾਰੀ ਜੀਵਨ ਜਿਊਣ ਉੱਤੇ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸਹੀ 'ਤੇ ਲਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਵੱਡੇ ਯਤਨ ਕਰਨੇ ਪੈਣਗੇ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਮਹਾਨ ਉਪਦੇਸ਼—ਇਕ ਮੁਕੰਮਲ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼—ਘਰ-ਘਰ ਪਹੁੰਚਾਈਏ। ਜੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਰਬੰਸਦਾਨੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਦੀ ਸਿਰਜਨਾ ਸਮੇਂ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਉਸੇ ਮਹਾਨ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਅਤੇ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਹੀ ਨਤੀਜਾ ਸੀ ਕਿ ਚਿੜੀਆਂ ਤੋਂ ਬਾਜ਼ ਤੁੜਵਾ ਦਿੱਤੇ। ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਨੂੰ ਨੱਕੀਂ ਚੜੇ ਚੜਾ ਦਿੱਤੇ। ੧੬੯੯ ਵਿਚ ਸਿਰਜੇ ਖ਼ਾਲਸੇ ਨੇ ੧੭੧੦ ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ ਅੱਧਾ ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤ ਜਰਵਾਣਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਜਿੱਤ ਕੇ ੧੨ ਮਈ, ੧੭੧੦ ਨੂੰ ਸਰਹੰਦ ਦੀ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਪਹਿਲੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਰਾਜ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜੋ ਦਸੰਬਰ, ੧੭੧੫ ਤੀਕ ਕਾਇਮ ਰਹੀ। ਉਪਰੰਤ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ, ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਢੇਰ ਕਠਿਨਾਈਆਂ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰਦਿਆਂ ੧੭੯੯ ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਖ਼ਾਲਸਾ ਰਾਜ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਜੋ ੧੮੪੯ ਤੀਕ ਕਾਇਮ ਰਿਹਾ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਖ਼ਾਲਸਾ ਪੰਥ ਲਈ ਜੋ ਮਰਯਾਦਾ ਨਿਯਤ ਕੀਤੀ ਉਸ ਵਿਚ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਅਚਾਰ ਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਵੱਡਾ ਮਹੱਤਵ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ! ਆਪ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ:

ਸਚਹੁ ਓਰੈ ਸਭੁ ਕੋ ਉਪਰਿ ਸਚੁ ਆਚਾਰੁ॥

(ਪੰਨਾ ੬੨)

ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਲਈ ਵੀ ਅਚਾਰ ਅਤੇ ਵਿਹਾਰ ਵਿਚ ਪਰਪੱਕ ਹੋਣ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਲਗਾਈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ:

ਜਗਿ ਗਿਆਨੀ ਵਿਰਲਾ ਆਚਾਰੀ॥ ਜਗਿ ਪੰਡਿਤੁ ਵਿਰਲਾ ਵੀਚਾਰੀ॥

(ਪੰਨਾ ੪੧੩)

ਉੱਚੇ ਅਚਾਰ ਵਾਲੇ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿਚ ਪਰਪੱਕ ਆਤਮਿਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਬਲਵਾਨ ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਲੱਖਣ ਇਤਿਹਾਸ ਸਿਰਜਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਸੀ ਜਾਂ ਫਿਰ ਖਿਦਰਾਣੇ ਦੀ ਢਾਬ (ਮੁਕਤਸਰ) ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਦੁਰਲੱਭ ਅਤੇ ਮਿਸਾਲੀ ਜੀਵਨ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋ ਸਿਧਾਂਤ ਕਿਰਤ ਕਰਨ, ਵੰਡ ਛਕਣ ਅਤੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦਾ ਦਿੱਤਾ, ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਨਵੀਂ ਅਤੇ ਮੁਕੰਮਲ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਲਿਆਂਦੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਅੰਦਰ ਕਿਰਤ ਦੀ ਰੁਚੀ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਪੱਛਮੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਉਹ ਨਾ ਹੰਸ ਰਹੇ, ਨਾ ਬਗਲੇ। ਗੁਰਮਤਿ ਸਬੰਧੀ ਲਿਖੇ ਰਹਿਤਨਾਮਿਆਂ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿਚ ਨਸ਼ਿਆਂ ਬਾਰੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ:

- ਪਰ ਨਾਰੀ ਜੁਆ, ਅਸਤ, ਚੋਰੀ, ਮਦਰਾ ਜਾਨ।

ਪਾਂਚ ਐਥ ਯੇ ਜਗਤ ਮੋ ਤਜੈ ਸੁ ਸਿੰਘ ਸੁਜਾਨ। (ਰਹਿਤਨਾਮਾ ਭਾਈ ਚੌਪਾ ਸਿੰਘ)

- ਅਧਮ ਬਾਰਨੀ ਜਾਂਹਿ ਤੇ ਜਿਹ ਪੀਵਤ ਸੁਧ ਜਾਇ।

ਹੋਤ ਭੂਪ ਸਮ ਪਸੂ ਕੇ ਸੁਗਮ ਅਗੇਂ ਤਿਹ ਘਾਇ। (ਗੁਰ ਬਿਲਾਸ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੬)

ਆਓ ਨੌਜਵਾਨੋ! ਆਪਣੇ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੀਏ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਲੱਖਣ ਵਿਰਸੇ ਦੇ ਸੁਯੋਗ ਅਤੇ ਸਹੀ ਵਾਰਸ ਬਣੀਏ। ਇਹ ਵਿਰਸਾ ਜਿੱਥੇ ਖੋਪਰ ਲਾਹੁਣ ਵਾਲੀ ਰੰਬੀ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੋ ਗਈ, ਜਿੱਥੇ ਬੰਦ-ਬੰਦ ਕੱਟਣ ਵਾਲਾ ਜਲਾਦ ਬੇਹੱਦ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਿੱਥੇ ਆਰੇ ਨਾਲ ਚੀਰਨ ਵਾਲਾ ਕੰਬ ਉੱਠਿਆ, ਜਿੱਥੇ ਜੰਬੂਰਾਂ ਨਾਲ ਮਾਸ ਨੋਚਣ ਵਾਲਾ ਜੱਲਾਦ ਹੈਰਤਅੰਗੇਜ਼ ਹੋ ਗਿਆ, ਪਿਉ-ਪੁੱਤ ਨੂੰ ਚਰਖੀ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਜ਼ਾਲਮ ਸੂਬੇਦਾਰ ਵੀ ਦੰਗ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿਦਕੀ, ਸਿਰਤੀ, ਸੂਰਮਿਆਂ, ਉੱਚੇ ਅਚਾਰ ਵਾਲੇ ਮਰਜੀਵਤਿਆਂ, ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਓਤਪੋਤ ਹੋਏ ਜਿਉਤਿਆਂ ਦੀ। ਕੀ ਕੋਈ ਨਸ਼ੇਤਰੀ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣ ਲਈ ਸੋਚ ਸਕਦੈ? ਉਹ ਤਾਂ ਆਤਮ-ਘਾਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਸਮਾਜ ਦੇ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਕਲੰਕ ਹੈ। ਨੌਜਵਾਨੋ! ਜੀਭ ਦੇ ਸੁਆਦ, ਮਨ ਦੀ ਝੂਠੀ ਖੁਸ਼ੀ ਅਤੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਨਸ਼ਈ ਹੋ ਕੇ ਕਮਲਾ ਜਿਹਾ ਬਣਨ ਲਈ ਜਿਹੜੇ ਫੋਕੇ ਸੁਆਦਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਜੀਵਨ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਇਹ ਸੁਆਦ ਮਨੁੱਖੀ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਰੋਗੀ ਅਤੇ ਆਲਸੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਸੁਆਦਾਂ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਇਉਂ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ:

- ਬਹੁ ਸਾਦਹੁ ਦੁਖੁ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਵੈ॥

(ਪੰਨਾ ੧੦੩੪)

- ਅਧਿਕ ਸੁਆਦ ਰੋਗ ਅਧਿਕਾਈ ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਹਜੁ ਨ ਪਾਇਆ॥

(ਪੰਨਾ ੧੨੫੫)

ਜੇਕਰ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਨਾ ਰਹੇਗਾ ਬਾਂਸ ਨਾ ਵੱਜੇਗੀ ਬੰਸਰੀ। ਪੰਜਾਬ ਦਿਲ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਭਾਰਤ ਸਰੀਰ ਫਿਰ

ਗੁਲਾਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਡੇਰੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਆਪਣੀ ਸੌੜੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਤਿਆਗਣੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂ-ਪਿਉ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਔਲਾਦ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਹਾਨ ਵਿਰਸੇ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਅੰਦਰ ਆਪਣਾ ਸਤਿਕਾਰ ਵਾਲਾ ਰੁਤਬਾ ‘ਗਿਆਨ ਗੁਰੂ’ ਵਾਲਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਹਿੱਤ ਆਪਣੀ ਨੈਤਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਿਭਾਉਣੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਧਾਰਮਿਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਆਪਣੇ ਫ਼ਰਜ਼ ਹਿੱਤ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਧਾਰਮਿਕ ਲੀਹਾਂ ਉੱਤੇ ਪਾਉਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣਾ ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ ਜਨਤਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੋਲ-ਮਾਡਲ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਸੇਧ ਦੇਣੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਰਾਜਨੀਤਕ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਲੈਣ ਕਿ ਜੇਕਰ ਜਨਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਉਹ ਰਾਜ ਕਿਸ ਉੱਤੇ ਕਰਨਗੇ? ਜਾਂ ਫਿਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇਤਾ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜੇ ਉਹ ਘਟ ਗਏ, ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਗਏ, ਫਿਰ ਬਾਹਰੋਂ ਆਇਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਨੇਤਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣਾ! ਵੋਟਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਲੈਣ, ਰਾਜ-ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਪਰ ਲੋਕ-ਭਲਾਈ ਦੇ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਹਿੱਤ। ਪਰ ਲੈਣ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਅਤੇ ਨੀਤੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਕੇ, ਨਾ ਕਿ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ, ਪੈਸੇ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ, ਲੋਕਾਂ ਅੰਦਰ ਨਸ਼ਾ ਰੂਪੀ ਜ਼ਹਿਰ ਵੰਡ ਕੇ। ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਤਸਕਰਾਂ ਨਾਲ ਰਲੀ ਹੋਈ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਟੋਲੀ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਨੈਤਿਕ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਵਰਜ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢਣ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹੋਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਵਰਨਾ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਅਤਿ ਹਨੇਰੇ ਵਾਲਾ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇ ਅੱਜ ਤੀਕ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹਮਲਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ ਉਹ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਦਰਿਆ ਚਲਾ ਕੇ ਸੱਖਿਆਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸੁਹਣੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉੱਤੇ ਭੁੰਡ ਬੈਠ ਜਾਵੇਗਾ। ਨਸ਼ੇੜੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਘਰ-ਪਰਵਾਰ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਉੱਤੇ ਕਲੰਕ ਹੈ। ਨਸ਼ੇੜੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਸਰੀਰਿਕ ਰੋਗਾਂ ਦੀ ਪੰਡ ਹੈ। ਨਸ਼ੇੜੀ ਜ਼ਿਹਨੀ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਗੁਲਾਮ ਹੈ। ਨਸ਼ੇੜੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੁਕੰਮਲ ਨਰਕ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਨਰਕ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਅਤੇ ਸਵਰਗ ਨੂੰ ਮਾਣ। ਨੌਜਵਾਨਾ! ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਊਣ ਲਈ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਮੁਕੰਮਲ ਧਾਰਮਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਊਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੀ ਸਵਰਗ ਹੈ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਰੋੜ੍ਹ ਕੇ ਨਰਕ ਨਾ ਬਣਾ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਮਨ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕਰ, ਜੀਵਨ ਜੀਓ!

ਉਦਮੁ ਕਰਤ ਆਨਦੁ ਭਇਆ ਸਿਮਰਤ ਸੁਖ ਸਾਰੁ॥

ਜਪਿ ਜਪਿ ਨਾਮੁ ਗੋਬਿੰਦ ਕਾ ਪੂਰਨ ਬੀਚਾਰੁ॥

(ਪੰਨਾ ੮੧੫)

ਜੀਵਨ ਬਰਬਾਦ ਨਾ ਕਰੋ। ਇਹ ਬਰਬਾਦੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਹੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਆਪਣੀ ਬਰਬਾਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਬਰਬਾਦੀ ਆਪ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕੌਣ ਸਿਆਣਾ ਕਹੇਗਾ?

ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਅਸੀਂ ਬਣਾਈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਕਲਾਮਈ ਸਿਰਜਣਾ ਹੈ। ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਅਦਭੁਤ ਅਤੇ ਵਿਲੱਖਣ ਦਾਤ ਹੈ। ਅਫਸੋਸ! ਕਿ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਬੁੱਧੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਜੂਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਿਰਮੌਰ ਅਤੇ ਅਦੁੱਤੀ ਜੂਨੀ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਤਾਂ ਇਉਂ ਸੀ:

- ਇਸ ਦੇਹੀ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ ਦੇਵ॥ ਸੋ ਦੇਹੀ ਭਜੁ ਹਰਿ ਕੀ ਸੇਵ॥

(ਪੰਨਾ ੧੧੫੯)

- ਅਵਰ ਜੋਨਿ ਤੇਰੀ ਪਨਿਹਾਰੀ॥ ਇਸੁ ਧਰਤੀ ਮਹਿ ਤੇਰੀ ਸਿਕਦਾਰੀ॥

(ਪੰਨਾ ੩੭੪)

ਆਓ, ਨੌਜਵਾਨੋ! ਅਹਿਦ ਕਰੀਏ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵੱਲੋਂ ਬਖਸ਼ੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜਨਮ ਨੂੰ ਐਵੇਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਬਰਬਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੇ। ਸਗੋਂ ਸੁਹਣੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਿਰਤ ਕਰਨ, ਵੰਡ ਛਕਣ ਅਤੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੇ ਮਹਾਨ ਅਤੇ ਵਿਲੱਖਣ ਉਪਦੇਸ਼ ਉੱਤੇ ਅਮਲ ਕਰਦਿਆਂ ਇਸ ਨੂੰ ਅਰੋਗ ਰੱਖਾਂਗੇ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਮਹਾਨ ਕਥਨ ਇਹ ਸਰੀਰ ਸਭ ਧਰਮੁ ਹੈ ਜਿਸੁ ਅੰਦਰਿ ਸਚੇ ਕੀ ਵਿਚਿ ਜੋਤਿ ਦੇ ਰਹੱਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਂਗੇ। ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਗੁੱਸੇ ਸਰੀਰ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਉਂ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ:

- ਇਹੁ ਸਰੀਰੁ ਕੂੜਿ ਕੁਸਤਿ ਭਰਿਆ ਗਲ ਤਾਈ ਪਾਪ ਕਮਾਏ॥ (ਪੰਨਾ ੨੪੫)

- ਇਹੁ ਸਰੀਰੁ ਮਾਇਆ ਕਾ ਪੁਤਲਾ ਵਿਚਿ ਹਉਮੈ ਦੁਸਟੀ ਪਾਈ॥ (ਪੰਨਾ ੩੧)

ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਇਸ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਆਤਮਘਾਤੀ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ:

ਦੁਲਭ ਦੇਹ ਪਾਈ ਵਡਭਾਗੀ॥ ਨਾਮੁ ਨ ਜਪਹਿ ਤੇ ਆਤਮ ਘਾਤੀ॥

(ਪੰਨਾ ੧੮੮)

ਟਾਲਸਟਾਏ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ: Man is the only animal, who willfully destroys himself. ਅਰਥਾਤ ਮਨੁੱਖ ਹੀ ਇਕ ਐਸਾ ਪ੍ਰਾਣੀ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਆਪ ਬਰਬਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਸ਼ਿਆਂ, ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰਨਾ ਇਕ ਮਹਾਂਪਾਪ ਹੈ, ਕਾਨੂੰਨ-ਏ-ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਨੁੱਖ ਦੇਹ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਆਪ ਨਹੀਂ ਘੜਿਆ। ਫਿਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕੀ ਹੱਕ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕਰੇ? ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਤੁਸੀਂ ਨਾ ਬਣਾਈ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦੇ ਹੋ ਉਸ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰਨ ਦਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਹੱਕ ਹੈ? ਆਪਣੀ ਦੇਹ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਭਾਲ ਨਾ ਕਰਨਾ ਕੁਦਰਤ ਪ੍ਰਤੀ ਮਨੁੱਖੀ ਫਰਜ਼ ਵਿਚ ਕੋਤਾਹੀ ਹੈ। ਮਹਾਂ ਕਵੀ ਰਵਿੰਦਰ ਨਾਥ ਟੈਗੋਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ : We have no right

to neglect our bodies because we did not create them ourselves.

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਵਿਚ ਵੱਸਦਾ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵੀ ਵਿਦਮਾਨ ਹੈ। ਫਿਰ ਜਿਸ ਮੁਖ ਰਾਹੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਲੰਘਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਮੂੰਹ ਰਾਹੀਂ ਨਸ਼ੇ ਕਿਉਂ ਲੰਘਣ? ਨਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਤਮਾ ਵੀ ਮਲੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਦੇਹ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਨੂੰ ਸਮਝੀਏ, ਸਨਮਾਨੀਏ ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਡਾ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਭਗਤ ਪੀਪਾ ਜੀ ਨੇ ਇਉਂ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ:

ਜੋ ਬ੍ਰਹਮੰਡੇ ਸੋਈ ਪਿੰਡੇ ਜੋ ਖੋਜੈ ਸੋ ਪਾਵੈ॥

ਪੀਪਾ ਪ੍ਰਣਵੈ ਪਰਮ ਤਤੁ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰੁ ਹੋਇ ਲਖਾਵੈ॥ (ਪੰਨਾ ੬੯੫)

ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਦੁਰਲੱਭ ਹੈ, ਮਨੁੱਖਾ ਜੂਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹੈ, ਮਨੁੱਖਾ ਜੂਨ ਸਰਬੋਤਮ ਹੈ, ਮਨੁੱਖਾ ਜੂਨ ਪੂਰਨ ਜੂਨ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਬਰਬਾਦ ਨਾ ਕਰੀਏ। ਇਹ ਚੁਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਤਮ ਜੂਨ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ:

ਲਖ ਚਉਰਾਸੀਹ ਜੋਨਿ ਸਬਾਈ॥ ਮਾਣਸ ਕਉ ਪ੍ਰਭਿ ਦੀਈ ਵਡਿਆਈ॥

(ਪੰਨਾ ੧੦੭੫)

ਜੇਕਰ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਅਸੀਂ ਗਲਤੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਵਰਤਾਰੇ ਅਤੇ ਵਿਹਾਰ ਉੱਤੇ ਅਫਸੋਸ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦੈ। ਅਜਿਹੇ ਵਰਤਾਰੇ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ:

ਅੰਧੇ ਕੈ ਰਾਹਿ ਦਸਿਐ ਅੰਧਾ ਹੋਇ ਸੁ ਜਾਇ॥

ਹੋਇ ਸੁਜਾਖਾ ਨਾਨਕਾ ਸੋ ਕਿਉ ਉਝੜਿ ਪਾਇ॥

ਅੰਧੇ ਏਹਿ ਨ ਆਖੀਅਨਿ ਜਿਨ ਮੁਖਿ ਲੋਇਣ ਨਾਹਿ॥

ਅੰਧੇ ਸੋਈ ਨਾਨਕਾ ਖਸਮਹੁ ਘੁਥੇ ਜਾਹਿ॥

(ਪੰਨਾ ੯੫੪)

ਅਤੇ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਸਾਡੀ ਆਤਮਘਾਤੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਇਉਂ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ:

ਕਬੀਰ ਮਨੁ ਜਾਨੈ ਸਭ ਬਾਤ ਜਾਨਤ ਹੀ ਅਉਗਨੁ ਕਰੈ ॥

ਕਾਹੇ ਕੀ ਕੁਸਲਾਤ ਹਾਥਿ ਦੀਪੁ ਕੂਏ ਪਰੈ ॥

(ਪੰਨਾ ੧੩੭੬)

ਆਓ! ਜੀਵਨ ਦੀ ਉੱਤਮਤਾ, ਪਵਿੱਤਰਤਾ, ਮਹਾਨਤਾ ਅਤੇ ਦੁਰਲੱਭਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝੀਏ। ਸੋਨੇ ਵਰਗੇ ਸੁੰਦਰ ਸੁਡੌਲ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਬਰਬਾਦ ਨਾ ਕਰੀਏ। ਜੀਵਨ ਅਨੰਦਮਈ ਬਣਾਈਏ। ਮੁੜ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਮਹਾਨ, ਬਲਵਾਨ ਅਤੇ ਸ਼ਾਨਾਂਮੱਤਾ ਸੂਬਾ ਬਣਾਈਏ। ਇਸੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮੂਹ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਹੈ, ਦੇਸ਼ ਦੀ ਭਲਾਈ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਅਨਮੋਲ ਤੋਹਫਾ ਹੈ। ਆਓ, ਇਸ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰੀਏ ਕਿਉਂਕਿ:

ਦੁਰਮਤਿ ਮਦੁ ਜੋ ਪੀਵਤੇ ਬਿਖਲੀ ਪਤਿ ਕਮਲੀ॥

ਰਾਮ ਰਸਾਇਣਿ ਜੋ ਰਤੇ ਨਾਨਕ ਸਚ ਅਮਲੀ॥

(ਪੰਨਾ ੩੯੯) ■

ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਉਪਾਅ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ

-ਡਾ. ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ*

ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ੧੯੮੦ ਦੀਆਂ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਬਹੁਤ ਦਿਲਚਸਪ ਖ਼ਬਰ ਛਪਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਜਰਮਨ ਸ਼ਹਿਰੀ, ਜੋ ਦੂਸਰੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਤਲਾਂ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸੀ ਉਹ ਜੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲੁਕ ਕੇ ਬੋਲੀਵੀਆ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਵੇਂ ਅਪਣਾਏ ਨਾਂ ‘ਬਾਰਬਾਈ’ ਨਾਲ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਅਤੇ ਦਵਾਈਆਂ ਦੇ ਵਪਾਰ ਨਾਲ ਇੰਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈਸਾ ਕਮਾਇਆ ਕਿ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਇਕ ਵੱਡੀ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਬਣ ਗਿਆ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿਛਲੇ ੩੫ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੀਆਂ ੨੦ ਸਰਕਾਰਾਂ ਬਦਲੀਆਂ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਦਲਣ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਵੱਡੀ ਭੂਮਿਕਾ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਜਰਮਨੀ ਵਿਚ ਕਤਲਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫਿਰ ਗ਼ੈਰ-ਸਮਾਜਿਕ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈਸਾ ਕਮਾ ਲਿਆ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਕਈ ਘਰ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਕਈ ਜਵਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹ ਧੱਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਹਾਲਤ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਸੌਦਾਗਰਾਂ ਨੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਹਿੱਤ ਸਾਹਮਣੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੌਖੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਸ਼ੇ ਮਾਫ਼ੀਏ ਰਾਜਨੀਤੀ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਨ ੨੦੧੨ ਵਿਚ ਅਫ਼ਗ਼ਾਨਿਸਤਾਨ ਦਾ ਕੁੱਲ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦਨ ੧੯.੭੦ ਅਰਬ ਡਾਲਰ ਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਹੋਈ ਵਿਕਰੀ ਵਿਚ ੨.੬ ਅਰਬ ਡਾਲਰ ਸਨ। ਉਹ ਸਭ ਨਸ਼ੇ ਅਫ਼ਗ਼ਾਨਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਉੱਥੋਂ ਦੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਅਫ਼ਗ਼ਾਨਿਸਤਾਨ ਕੁਦਰਤੀ ਨਸ਼ੀਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਇਕ ਵੱਡਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਇਕ ਹੈਕਟਰ ਵਿਚ ਪੋਸ਼ਤ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰ ਕੇ ਕਿਸਾਨ ੯੦੦੦ ਡਾਲਰ ਕਮਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਕਣਕ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ੧੨੦੦ ਡਾਲਰ ਦੀ ਕਮਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਫ਼ਗ਼ਾਨਿਸਤਾਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਿਰਫ ੬ ਫੀਸਦੀ ਖੇਤਰ ਖੇਤੀ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ੧.੭੫ ਲੱਖ ਹੈਕਟਰ ਖੇਤਰ ‘ਤੇ ਪੋਸ਼ਤ ਦੀ ਖੇਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਦੇਸ਼ ਗਰੀਬੀ ਵਿਚ ਜੂਝ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਇਸੇ ਹੀ ਖੇਤਰ ‘ਤੇ ਖੁਰਾਕ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਉਦਯੋਗਾਂ ਲਈ ਕੱਚੇ ਮਾਲ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ

*ਸੀਨੀਅਰ ਫ਼ੈਲੋ, ਇੰਡੀਅਨ ਕੌਂਸਲ ਆਫ ਸੋਸ਼ਲ ਸਾਇੰਸਜ਼ ਐਂਡ ਰਿਸਰਚ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ। +੯੧੯੮੫੫੧-੭੦੩੩੫

ਸੁਧਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੋਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਹਾਲ ਹੈ ਜੋ ਨਸ਼ੀਲੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਗ਼ੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਸ਼ੀਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਕਿਸਮਾਂ ਹਨ, ਪਹਿਲੀਆਂ ਹਨ— ਜਿਹੜੀਆਂ ਕੁਦਰਤੀ ਪੌਦਿਆਂ ਤੋਂ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ: ਪੋਸਤ ਜਿਸ ਤੋਂ ਅਫੀਮ, ਮਾਰਫੀਨ ਅਤੇ ਹੈਰੋਇਨ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੀਆਂ ਹਨ— ਨਕਲੀ ਦਵਾਈਆਂ, ਜਿਵੇਂ: ਐਮਫਟਾਮਾਈਨ ਅਤੇ ਤੀਸਰੀਆਂ ਉਹ ਦਵਾਈਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਲਾਜ ਲਈ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਤਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਸ਼ੀਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਅੰਗ ਹਨ— ਇਕ ਜਿਹੜੇ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਦੂਸਰੇ ਜਿਹੜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਅਤੇ ਪੂਰਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤੀਸਰੇ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰਾਹਕ, ਜਿਹੜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਤਪਾਦਿਕ ਅਤੇ ਵਪਾਰੀ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਵਪਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਵੱਡੀ ਕਮਾਈ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਭੋਗੀਆਂ ਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਸ਼ਿਆਂ 'ਤੇ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਵਰਤਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪਰਵਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਦੇ ਵੱਡੇ ਉਤਪਾਦਿਕ ਦੇਸ਼ ਉਹ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਸੁਨਿਹਰੀ ਦੇ ਘੇਰੇ ਦੇਸ਼ ਹਨ ਜਿਵੇਂ: ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ, ਈਰਾਨ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ। ਦੂਸਰੇ ਹਨ— ਸੁਨਿਹਰੀ ਤਿਕੋਨ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਜਿਵੇਂ: ਲਾਉਸ, ਮਾਇਨਾਮਾਰ (ਬਰਮਾ) ਅਤੇ ਥਾਈਲੈਂਡ ਅਤੇ ਤੀਸਰੇ ਹਨ ਕੁਝ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ ਜਿਵੇਂ: ਪੀਰੂ, ਮੈਕਸੀਕੋ ਆਦਿ। ਕੋਕ ਜੋ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਇਕ ਕਿਸਮ ਹੈ, ਉਹ ਬੋਲੀਵੀਆ, ਕੋਲੰਬੀਆ ਅਤੇ ਪੀਰੂ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਉਤਪਾਦਿਕ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਵਸਤੂਆਂ ਗ਼ੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਮੱਗਲਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਭੇਜੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਵੱਡੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਇਹ ਅੱਗੋਂ ਪ੍ਰਚੂਨ ਦੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਕੋਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਫਿਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲ ਵੇਚਦੇ ਹਨ।

ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਨਸ਼ੇ ਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਘੱਟ ਵਿਕਸਿਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਵਰਗੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰ ਪ੍ਰਾਂਤ ਅਤੇ ਹਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:-

੧. ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ: ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਇਸ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਅਤੇ ਮੁਢਲਾ ਕਾਰਨ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਰੁਜ਼ਗਾਰ 'ਤੇ ਲੱਗੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ 'ਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੁਚੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਵੇਖੀ ਗਈ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਹਨ।

੨. ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ: ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਵੀ ਇਕ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੀ ਘਰੇਲੂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ, ਘਰੇਲੂ ਕਲੇਸ਼ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਾਨਸਿਕ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀਆਂ ਵੀ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਆਦਤ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਹੜਾ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੀ-ਕਦੀ ਨਸ਼ਾ ਵਰਤਦਾ ਸੀ ਉਹ ਇਸ ਦਾ ਆਦੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੩. ਬੁਰੀ ਸੰਗਤ: ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਆਦੀ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆਇਆ ਵਿਅਕਤੀ ਵੀ ਇਸ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਸ ਦਾ ਆਦੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

੪. ਅਸਾਨ ਪੂਰਤੀ: ਜੇ ਉਹ ਨਸ਼ਾ, ਵਰਤਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਸ਼ਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਨਸ਼ਾ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਹੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

੫. ਵਿੱਦਿਆ ਦਾ ਅਧੂਰਾ ਛੱਡ ਦੇਣਾ: ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਵਿੱਦਿਆ ਨੂੰ ੧੪ ਸਾਲ ਤਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅਤੇ ਮੁਫਤ ਵੀ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕੁਝ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਵਿੱਦਿਆ ਨੂੰ ਅਧੂਰਾ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਆਦੀਆਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਿਅਕਤੀ ਉਹ ਵੇਖੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਕੂਲ ਜਾਂ ਕਾਲਜ ਦੀ ਵਿੱਦਿਆ ਨੂੰ ਵਿਚਾਲੇ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

੬. ਘਰ ਵਿਚ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ: ਜੇ ਘਰ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਿਸੇ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵੱਲੋਂ ਨਸ਼ੇ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋਣ, ਤਾਂ ਇਕ ਤਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਨਸ਼ੇ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਰ ਤੋਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਪੂਰਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

੭. ਨੈਤਿਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਵਿਚ ਕਮੀ: ਨੈਤਿਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਅਤੇ ਨੈਤਿਕ ਵਿੱਦਿਆ ਦੀ ਕਮੀ ਆਈ ਹੈ ਜੋ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਇਕ ਕਾਰਨ ਬਣਦੀ ਹੈ।

ਰੋਕਣ ਦੇ ਉਪਾਅ:- ਨਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੇ ਘਾਣ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਉਪਾਅ ਸਹਾਇਕ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ:-

੧. ਵਿੱਦਿਆ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ: ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੀ ਵਿੱਦਿਆ ਪੂਰੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਉਹ ਵਿੱਦਿਆ ਨੂੰ ਵਿਚ-ਵਿਚਾਲੇ, ਅਧੂਰੀ ਨਾ ਛੱਡੇ। ਵਿੱਦਿਆ ਨੂੰ ਵਿਚ ਛੱਡਣ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਣ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

੨. ਰੁਜ਼ਗਾਰ: ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਕੋਲ ਵਿੱਦਿਆ ਅਤੇ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।

੩. ਨੈਤਿਕ ਵਿੱਦਿਆ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ: ਸਕੂਲਾਂ-ਕਾਲਜਾਂ ਅਤੇ ਸੈਂ-ਸੇਵੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਨੈਤਿਕ ਵਿੱਦਿਆ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਬੁਰਾਈ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

੪. ਮੁੜ-ਵਸੇਬਾ ਕੇਂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਾ-ਛੁਡਾਊ ਕੇਂਦਰਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਣਾ: ਨਸ਼ਾ ਛੁਡਾਊ

ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਨਾਲ, ਨਸ਼ਾ ਛੱਡਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਮੁੜ ਸਥਾਪਿਤ ਹੋਣ ਲਈ ਵਿਵਸਥਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਨਸ਼ਾ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਪੂਰੀ ਲਗਨ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਲੱਗ ਕੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬਸਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਆਦਤ ਨੂੰ ਨਾ ਅਪਣਾਉਣ।

ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ:-

ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਸ਼ੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਆਮ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗ਼ੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦਾ ਵੀ ਸਹਿ-ਸੰਬੰਧ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਲੁੱਟ-ਖੋਹ ਅਤੇ ਜਾਲਸਾਜ਼ੀ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਘਟਨਾਵਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਕ ਤਾਂ ਯਾਤਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ, ਦੂਸਰਾ ਬਾਹਰੋਂ ਤਾਂ ਨਿਵੇਸ਼ ਕੀ ਹੋਣਾ, ਉਸ ਹੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਹੜੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਯੋਗ ਤਾਂ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਨਿਵੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉੱਥੋਂ ਦਾ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕੇ ਹੋਰ ਘਟਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਖੇਤਰ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਰੁਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਬਦਹਾਲੀ ਫੈਲਦੀ ਹੈ।

ਨਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਕਮਾਈ ਗ਼ੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਮਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਲੇਖੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਂਦਾ, ਫਿਰ ਇਹ ਕਾਲੇ ਧਨ ਵਿਚ ਬਦਲਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਚਲਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਇਹ ਨਾ ਤਾਂ ਖਰਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਆਮਦਨ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਆਮਦਨ ਨੂੰ ਟੈਕਸ ਤੋਂ ਬਚਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਆਮਦਨ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਬੈਂਕਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕਰਜ਼ਾ ਦੇ ਕੇ ਵਪਾਰ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਆਮਦਨ ਦੀ ਨਾ-ਬਰਾਬਰੀ ਵਧਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਧਨ ਨਾਲ ਕਾਲੇ ਧਨ ਦੀਆਂ ਸਭ ਬੁਰਾਈਆਂ ਫੈਲਦੀਆਂ ਹਨ।

ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਲਈ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਸਮਾਜਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਇਸ ਦਾ ਵੱਡਾ ਸੂਚਕ ਹੈ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਟੈਕਸ ਟਾਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਆਮਦਨ ਘਟਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਮਾਜਿਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਭੱਤਾ, ਬੁਢਾਪਾ ਪੈਨਸ਼ਨ, ਦੁਰਘਟਨਾ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਅਤੇ ਪੈਨਸ਼ਨ ਆਦਿ ਸਭ ਕੁਝ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਅਤੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਆਦਤ ਦਾ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਮੁਢਲਾ ਕਾਰਨ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਨਾਲ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਨੌਕਰੀ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਣਾ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਧਿਐਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਨਸ਼ੇੜੀ ੧੮ ਤੋਂ ੩੫ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹਨ, ਇਹੋ ਹੀ ਉਮਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਉਮਰ ਹੈ। ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਆਦੀ

ਬਣਨ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ 'ਤੇ ਲੱਗਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਗ਼ੈਰ-ਕੁਸ਼ਲ ਅਤੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ:- ਗ਼ੈਰ-ਕਨੂੰਨੀ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਵਪਾਰ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੌਖੀ ਕਮਾਈ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਨੇਤਾਵਾਂ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਲੈਣ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਖ਼ੁਲਦਿਲੀ ਨਾਲ ਪੈਸਾ ਖਰਚ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਾਂ ਉਹ ਆਪ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਆਦਮੀ ਚੋਣਾਂ ਜਿੱਤਣ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਰਹਿਣ। ਸੌਖੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵੱਡੀ ਕਮਾਈ ਨੂੰ ਉਹ ਬਹੁਤ ਖੁੱਲੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਰਤਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੋਝੇ ਹਿੱਤ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਹੋ ਸਕੇ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਨਸ਼ੇ ਅਤੇ ਪੈਸੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਚੋਣਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਕਿਸੇ ਵੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਲਈ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਅਤੇ ਵਿੱਦਿਆ ਦੇ ਮੁਢਲੇ ਤੱਤ ਹਨ, ਪਰ ਗ਼ੈਰ-ਕਨੂੰਨੀ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਵਪਾਰ ਅਤੇ ਵਰਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਧਿਐਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸਾਬਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਕੂਲ ਜਾਂ ਕਾਲਜ ਵਿੱਚੋਂ ਪੜ੍ਹਾਈ ਛੱਡ ਚੁੱਕੇ ਅਧਪੜ੍ਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵੋਟਾਂ ਲਈ ਸੌਖੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਤ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਵੋਟ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਰੁਕਾਵਟ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਇਸ ਦਾ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਆਦੀਆਂ ਵਿਚ ਪੇਂਡੂ ਵੱਸੋਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਉਹ ਲੋਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੇਤੀ ਵਿਚ ਘੱਟ ਕੰਮ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਮਾਈ ਘੱਟ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਗ਼ੈਰ-ਖੇਤੀ ਕੰਮ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਛੇਤੀ ਹੀ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹਨ, ਪਰ ਇਕ ਵਾਰ ਨਸ਼ਾ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਨਸ਼ੇਤੀ ਫਿਰ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਨਸ਼ਾ-ਛੁਡਾਊ ਕੇਂਦਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮੁੜ-ਵਸੇਬਾ ਕੇਂਦਰਾਂ ਦਾ ਜੋੜਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਮੁਖੀ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੱਚਾ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਜਾਂ ਉਸਾਰੂ ਗਤੀਵਿਧੀ ਵਿਚ ਰੁੱਝਿਆ ਰਹੇ। ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ ਹਰ ਉਹ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਸ ਬੁਰਾਈ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਨੇਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਾਂ ਵੱਲੋਂ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਬੁਰਾਈ ਸੰਬੰਧੀ ਪ੍ਰਚਾਰਨ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਦਾ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਤਮ ਕਰਨਾ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੌਕੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨੇ, ਵਿੱਦਿਆ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਕਰਨਾ, ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਆਦੀਆਂ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਵਾਲਾ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ੇ ਛੱਡਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਨਾ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ■

ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਆਦੀ ਮਰੀਜ਼ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇ?

-ਡਾ. ਹਰਸਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਐਮ. ਡੀ.*

ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਆਦੀ ਮਰੀਜ਼ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਦਾ ਮਰਜ਼ ਸਮਝਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਪਹਿਲਾਂ ਸਮਝੀਏ ਕਿ ਨਸ਼ਾ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਵਿਗਾੜ ਪੈਦਾ ਕਿਵੇਂ ਕਰਦਾ ਹੈ:-

ਸਾਡੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚਲੇ ਨਿਊਰੋਨ ਸੈੱਲ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਤੰਦਾਂ ਰਾਹੀਂ ਗੁੰਦੇ ਗੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿੰਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੈੱਲ ਆਪਸ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਹੋਣ, ਓਨੇ ਹੀ ਸੁਨੇਹੇ ਵੱਧ ਤੇ ਓਨੀ ਹੀ ਯਾਦਾਸ਼ਤ ਵੱਧ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੰਦਾਂ ਰਾਹੀਂ ਨਿੱਕੇ ਤੋਂ ਨਿੱਕਾ ਸੁਨੇਹਾ ਜੋ ਦਿਮਾਗ ਤਕ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਤਕਰਾਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਿਮਾਗ ਆਪਣਾ ਫੈਸਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤੇ ਜੋ ਕਰਨਾ ਹੈ ਉਹ ਸਹੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਾ ਦਿਮਾਗ ਅੰਦਰ ਛਪਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਦਿਮਾਗ ਦੇ ਇਸ ਪੂਰੇ ਤਾਣੇ ਬਾਣੇ ਉੱਤੇ ਡੋਪਾਮੀਨ ਅਸਰ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਲਤ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਨਿਊਰੋਨ ਸੈੱਲਾਂ ਦੀਆਂ ਤੰਦਾਂ ਤੇ ਜੋੜ ਪੱਕੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਨਸ਼ੇ ਵਾਲੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਦੇ ਪੱਕੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਯਾਦਾਸ਼ਤ ਦਾ ਸੈਂਟਰ ਸਿਰਫ਼ ਕੁਝ ਕੁ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੀ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਸਭ ਕੁਝ ਦਿਮਾਗ ਬੇਲੋੜਾ ਸਮਝ ਕੇ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜੋ ਯਾਦਾਸ਼ਤ ਦਾ ਸੈਂਟਰ ਸਾਂਭਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਨਸ਼ੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਸਲਨ, ਨਸ਼ਾ ਜਿਹੜੀ ਥਾਂ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਕਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਹੜੇ ਬੰਦੇ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਯਾਨੀ ਥਾਂ, ਚੀਜ਼ ਤੇ ਬੰਦੇ ਦਾ ਸਰਕਟ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਪੱਕਾ ਫਿਕਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਦਿਮਾਗ ਉੱਤੇ ਨਸ਼ੇ ਦਾ ਅਸਰ ਘਟਦੇ ਸਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੋਰ ਲੈਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਜਾਗ ਉੱਠਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਲਾਲਸਾ ਹੋਰ ਨਸ਼ਾ ਲੈਣ ਨੂੰ ਉਕਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਬੰਦਾ ਨਸ਼ਾ ਨਾ ਮਿਲਣ ਉੱਤੇ ਫਟਪਟਾ ਉੱਠਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨੁਕਸ ਸਿਰਫ਼ ਸੈੱਲਾਂ ਦੇ ਜੋੜ ਤੇ ਤੰਦਾਂ ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਸੈੱਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਅੰਸ਼ ਵਿਚ ਵੀ ਸਦੀਵੀ ਨੁਕਸ ਹੋਣ ਸਦਕਾ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚਲਾ ਨਿੱਘ, ਰੋਜ਼ਮਰਾ ਦੇ ਕੰਮ-ਕਾਰ, ਨਵੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਿੱਖਣ ਦਾ ਸ਼ੌਕ, ਮੋਹ, ਨਿੱਘ, ਪਿਆਰ, ਸਤਿਕਾਰ ਆਦਿ ਸਭ ਕੁਝ ਨਸ਼ਈ ਲਈ ਉੱਕਾ ਹੀ ਮਾਇਨੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ। ਬੰਦਾ ਸਿਰਫ਼ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਚੱਕਰਵਿਊ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕੋਕੀਨ ਤੇ ਮੋਰਫੀਨ ਸੈੱਲਾਂ ਦੇ ਜੋੜਾਂ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੰਵੇਦਨਾ ਲੱਗਭਗ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

*ਬੋਚਿਆਂ ਦੀ ਮਾਹਿਰ, ੨੮, ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ, ਲੋਅਰ ਮਾਲ, ਪਟਿਆਲਾ। ਫੋਨ : ੦੧੭੫-੨੨੧੬੭੮੩

ਖੋਜਾਂ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਸੁਨੇਹੇ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਲੀ ਦਿਮਾਗ ਅੰਦਰਲੀ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਦੀ ਬਣਤਰ ਹੀ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਦਿਮਾਗ ਵੱਲ ਜਾਂਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਪੂਰਾ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦਾ ਤੇ ਇਸੇ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਨਸ਼ਈ ਨੂੰ ਜਿੰਨਾ ਮਰਜ਼ੀ ਸਮਝਾਈ ਜਾਓ, ਉਸ ਉੱਤੇ ਸਲਾਹਾਂ ਤੇ ਲਾਅਨਤਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਦੀ ਸੋਚਣ ਸਮਝਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਉਲਟ-ਪੁਲਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਸੈੱਲ ਤਕ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਣ ਤੇ ਅੱਗੋਂ ਸੁਨੇਹਾ ਫੜਨ ਵਾਲਾ ਗਲੂਟਾਮੇਟ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਿਰਫ ਇੱਕੋ ਸੁਨੇਹਾ ਕਿ ਨਸ਼ਾ ਹੋਰ ਲੈਣਾ ਹੈ, ਹੀ ਚੁਫੇਰੇ ਘੁੰਮ ਫਿਰ ਕੇ ਵਾਪਸ ਪਹੁੰਚਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਕੁਝ ਕਿਸਮਾਂ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਇਸੇ ‘ਸ਼ਟਲ ਪ੍ਰੋਟੀਨ’ ਦਾ ਅਸਰ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਸਦਕਾ ਹੀ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਆਦੀ ਬਣਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਡੋਪਾਮੀਨ ਅਜਿਹੇ ਸੁਨੇਹਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਲਗਾਤਾਰ ਇੱਕ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਜੋੜਾਂ ਤਕ ਘੁੰਮਦੇ ਰਹਿਣ ਵਿਚ ਸਗੋਂ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।

ਖੋਜੀਆਂ ਨੇ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਆਦੀ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਬੰਦਿਆਂ ਤੇ ਚੂਹਿਆਂ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਅੰਦਰਲੇ ਗਰੇਬ ਫੈਕਟਰ ਦੇ ਟੈਸਟ ਕਰ ਕੇ ਲੱਭਿਆ ਕਿ ਲਗਾਤਾਰ ਮਿਲਦੇ ਨਸ਼ੇ ਸਦਕਾ ਇਹ ਗਰੇਬ ਫੈਕਟਰ ਜੀਨ ਵਿਚ ਵੀ ਤਬਦੀਲੀ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਤਰਕ, ਚਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀ ਖਿੱਚ, ਯਾਦਾਸ਼ਤ, ਸੋਚਣ ਸਮਝਣ ਦੀ ਤਾਕਤ ਵਿਚ ਸਦੀਵੀ ਵਿਗਾੜ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਸਭ ਖੋਜਾਂ ਨਸ਼ੇੜੀਆਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤੇ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਆਦੀ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਸਮਝਾਉਣ ਤੇ ਉਸ ਅੱਗੇ ਰੋਣ ਪਿੱਟਣ, ਵਾਸਤਾ ਪਾਉਣ, ਆਦਿ ਦਾ ਉੱਕਾ ਹੀ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ।

ਨਸ਼ਈ ਨੂੰ ਲੈਕਚਰ ਦੇਣ ਜਾਂ ਲਾਅਨਤਾਂ ਪਾਉਣ ਨਾਲ ਵੀ ਇਹ ਸੁਣੇ ਹੋਏ ਸੁਨੇਹੇ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਿਮਾਗ ਤਕ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉੱਥੇ ਛਪਦੇ ਹਨ।

ਇਸੇ ਲਈ ਕਾਊਂਸਲਿੰਗ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਕਿਸਮ ਨੂੰ ਘਟਾ ਕੇ, ਹਲਕਾ ਨਸ਼ਾ ਦੇ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਬੰਦੇ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਉੱਤੇ ਪਏ ਅਸਰ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਸ਼ਈ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵੱਲੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਆਉਂਦੇ ਸੁਨੇਹੇ ਉਸ ਦੀ ਤਲਬ ਵਧਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਡੀਕਲ ਹਲਕਾ ਨਸ਼ਾ ਦੇਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਤੌੜ ਦੇ ਲੱਛਣ ਘੱਟ ਜਾਣ।

ਇਸ ਨਾਲ ਦਿਮਾਗ ਅੰਦਰ ਪਏ ਸਦੀਵੀ ਵਿਗਾੜ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਇਸੇ ਲਈ ਪੂਰਾ ਜ਼ੋਰ ਲਾਉਣ ਬਾਅਦ ਵੀ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਨਸ਼ੇੜੀ ਦੁਬਾਰਾ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵੱਲ ਧੱਕੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਜ਼ਰੂਰੀ ਨੁਕਤੇ :-

* ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਨਸ਼ਾ ਛੁਡਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਸਾਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ‘ਸਲੋ ਵੀਨਿੰਗ’ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਯਾਨੀ ਹਲਕਾ ਮੈਡੀਕਲ ਨਸ਼ਾ ਜੋ

ਆਉਟ ਡੋਰ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਡਾਕਟਰੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

* ਜੇ ਹਾਲਤ ਬਹੁਤ ਵਿਗੜ ਚੁੱਕੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦਾਖਲ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਪਰ, ਧਿਆਨ ਰਹੇ ਕਿ ਇਕਦਮ ਨਸ਼ਾ ਛੁਡਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ। ਇੰਜ ਨਸ਼ੇੜੀ ਡਾਕਟਰ ਜਾਂ ਨਰਸ ਦਾ ਹੀ ਕਤਲ ਤਕ ਕਰ ਕੇ ਉੱਥੋਂ ਭੱਜ ਸਕਦਾ ਹੈ।

* ਹਰ ਨਸ਼ੇੜੀ ਨੂੰ ਝਿੜਕਣ ਨਾਲੋਂ ਦਿਮਾਗੀ ਮਰੀਜ਼ ਮੰਨ ਕੇ ਪੂਰੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮਰੀਜ਼ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਂਗ ਪੂਰੀ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਮੰਗਦੇ ਹਨ। ਜਿਉਂ ਹੀ ਝਿੜਕ ਜਾਂ ਤਿਰਸਕਾਰ ਮਿਲੇ, ਇਹ ਇਲਾਜ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

* ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਸ਼ਾ ਬੰਦ ਕਰ ਕੇ ਮੈਡੀਕਲ ਦਵਾਈਆਂ ਉੱਤੇ ਮਰੀਜ਼ ਨੂੰ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਲੇ ਨਾਲ ਕਾਊਂਸਲਿੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

* ਖੋਜ ਸਾਬਤ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਨਸ਼ੇੜੀ ਦੀ ਤੋੜ ਟੁੱਟ ਵੀ ਜਾਏ ਤੇ ਮਰੀਜ਼ ਨਸ਼ਾ ਛੱਡ ਵੀ ਜਾਏ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਦਿਮਾਗ ਅੰਦਰ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਤਬਦੀਲੀ ਕਦੇ ਵੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਸੇ ਲਈ ਨਸ਼ਾ ਤਿਆਗ ਚੁੱਕੇ ਲੋਕ ਵੀ ਪਿਆਰ, ਮੁਹੱਬਤ, ਰਿਸ਼ਤੇ ਆਦਿ ਨਿਭਾਉਣ ਵੇਲੇ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਓਨੇ ਡੂੰਘੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨਹੀਂ ਗੰਢ ਸਕਦੇ। ਇਹ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਬੰਦੇ ਆਲੋਚਨਾ ਕਰਨ, ਤਿੱਖੀ ਤੇ ਕੌੜੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵਰਤਣ, ਰਤਾ ਰੁੱਖਾ ਸੁਭਾਅ ਹੋਣ ਤੇ ਛੇਤੀ ਤਲਖ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਛੇਤੀ ਕੀਤਿਆਂ ਮੁਆਫ਼ੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੰਗਦੇ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਦਿਮਾਗ ਅੰਦਰਲੀ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਦੀ ਬਣਤਰ ਵਿਚ ਸਦੀਵੀ ਵਿਗਾੜ ਪੈ ਚੁੱਕਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

* ਕਿਸ ਮਰੀਜ਼ ਵਿਚ ਕਿਹੜਾ ਵਿਹਾਰ ਵੱਧ ਤੇ ਕਿਹੜਾ ਘੱਟ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਯਾਨੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਛੇਤੀ ਆਉਣਾ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਵੱਧ ਕੱਢਣੀਆਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਲੋਚਨਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਣਾ, ਆਦਿ ਵੱਖੋ-ਵੱਖ ਮਰੀਜ਼ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਦੇ ਕਿਸ ਹਿੱਸੇ ਉੱਤੇ ਵੱਧ ਅਸਰ ਪਿਆ।

* ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਵੱਧ ਤੇ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਘੱਟ, ਪਰ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਆਦੀ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਮਰੀਜ਼ ਦੇ ਨਸ਼ਾ ਛੱਡਣ ਬਾਅਦ ਵੀ ਵਿਹਾਰਕ ਅਸਰ ਦਿਸਦੇ ਜ਼ਰੂਰ ਹਨ। ਜੇ ਆਮ ਬੰਦਾ ਨਾ ਵੀ ਲੱਭ ਸਕੇ ਤਾਂ ਸਿਆਣਾ ਡਾਕਟਰ ਜ਼ਰੂਰ ਇਹ ਲੱਛਣ ਪਛਾਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

* **ਹੈਲਪ ਗਰੁੱਪ :-** ਜੇ ਨਸ਼ਾ ਛੱਡ ਚੁੱਕੇ ਹੋਣ, ਉਹ ਇਕ ਗਰੁੱਪ ਬਣਾ ਕੇ ਨਸ਼ਾ ਛੱਡਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਤੇ ਕਾਊਂਸਲਿੰਗ ਲਈ ਅੱਗੇ ਆਉਣ। ਇਹ ਲੋਕ ਵੱਧ ਅਸਰਦਾਰ ਸਾਬਤ ਹੋਏ ਹਨ।

* ਸਕੂਲੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਮਾੜੇ ਅਸਰਾਂ ਬਾਰੇ ਚੈਪਟਰ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਕੂਲੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਣੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਉਸੇ ਉਮਰ ਵਿਚ ਬੱਚੇ ਛੇਤੀ ਭਟਕਦੇ ਹਨ।

* ਇਹ ਸੁਨੇਹਾ ਬਿਲਕੁਲ ਸਪਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਭ ਤਾਈਂ ਪਹੁੰਚਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਕਿਸਮ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਲਕੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਲਿਆ ਕੋਈ ਵੀ ਨਸ਼ਾ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ‘ਟੌਲਰੈਂਸ’ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫੇਰ ‘ਡਿਪੈਂਡੈਂਸ’। ਯਾਨੀ ਪਹਿਲਾਂ ਜਰ ਜਾਣਾ ਪਰ ਫੇਰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਵੱਧ ਮਾਤਰਾ ਕਰੀ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਆਦੀ ਹੋ ਜਾਣਾ। ਇਹ ਸਭ ਭੰਗ, ਅਫੀਮ, ਸ਼ਰਾਬ, ਨੀਂਦ ਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਵਗੈਰਾਹ ਉੱਤੇ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

* ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਸਰਿਤ ਬਣਾਉਣ ਨਾਲੋਂ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਹੱਥੀਂ ਕਿਰਤ ਕਰਨ ਤੇ ਆਪਣੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਦੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖ ਸਾਧਨ ਜੁਟਾਉਣ ਅਤੇ ਕਿੱਤਾ ਮੁਖੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਹਰ ਜਣਾ ਡਾਕਟਰ, ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਬਣਨ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਨੌਕਰੀਆਂ ਦੀ ਝਾਕ ਵਿਚ, ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵੱਲ ਮੁੜਨ ਦੀ ਥਾਂ ਆਪਣਾ ਕਿੱਤਾ ਆਪ ਚੁਣ ਕੇ ਕਮਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਲਵੇ।

* ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਦਲਦਲ ‘ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲ ਵਿਚ ਵਿਹਲੇ ਨਹੀਂ ਬੈਠਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਹਲਾ ਦਿਮਾਗ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਚੱਕਰਵਿਊ ਬਣਾ ਕੇ ਦੁਬਾਰਾ ਤਲਬ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਵਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਵੈ-ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਅਤੇ ਖੇਡਾਂ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰ ਕੇ ਨਾਰਮਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੀਉਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਧਿਆਨ ਰਹੇ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲ ਵਿਚ ਨਸ਼ਈ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਮੇਲ-ਜੋਲ ਦੁਬਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਉਸ ਦਲਦਲ ਵੱਲ ਧੱਕ ਸਕਦੇ ਹਨ।

* ਸਰਕਾਰੀ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਲਈ “ਜ਼ੀਰੋ ਟੌਲਰੈਂਸ ਪਾਲਿਸੀ” ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ।

* ਅੱਜਕਲ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਸਕੂਲ ਛੱਡਣ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਵੱਧਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈ। ਅੱਠਵੀਂ, ਨੌਵੀਂ, ਦਸਵੀਂ ਜਮਾਤ ਹੀ ਅਸਲ ਉਮਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਹਾਲੇ ਕੋਈ ਰਾਹ-ਦਸੇਰਾ ਮਿਲਿਆ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਉਹ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵੱਲ ਛੇਤੀ ਧੱਕਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਉਮਰ ਵਿਚ “ਪੀਅਰ ਪਰੈੱਸ਼ਰ” ਅਧੀਨ ਸਹਿਪਾਠੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲੀ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ ਹੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਰਾਹ ਤੋਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

* ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਪੂਰਾ ਸਮਾਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬੱਚੇ ਦੇ ਵਿਹਲੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਆਹਰ ਤੇ ਦੋਸਤਾਂ ਬਾਰੇ ਪੂਰਾ ਗਿਆਨ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

* ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਹਾਰ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

* ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਾਇਦਾਦ ਉੱਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਵਿਹਲੇ ਬੈਠ

ਕੇ ਪਿਓ ਦੀ ਕਮਾਈ ਉੱਤੇ ਝਾਕ ਰੱਖਣੀ ਛੱਡ ਦੇਣ।

* ਨਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਗੀਤਕਾਰਾਂ ਤੇ ਸੰਗੀਤਕਾਰਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਰੋਲ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗ ਹੀ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਆਦੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਸਦੀਵੀ ਨੁਕਸ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਉਹ ਤਰੰਗਾਂ ਜੋ ਨਸ਼ੇ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹੋਣ, ਨਸ਼ਈ ਛੇਤੀ ਫੜਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਤਲਬ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਚੱਕਰਵਿਊ ਵਿੱਚੋਂ ਫੇਰ ਨਸ਼ਈ ਕੋਲੋਂ ਨਿਕਲਣਾ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਹਰ ਨਾਈਟ ਕਲੱਬਾਂ ਤੇ ਨਸ਼ੇ ਵਾਲੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਾਲੇ ਗੀਤ ਸੰਗੀਤ ਵਜਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਜੇ ਗੀਤਕਾਰ ਤੇ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਸਮਝ ਲੈਣ ਤਾਂ ਕਾਫੀ ਸੁਧਾਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਡੋਪ ਟੈਸਟ ਕੀ ਹੈ :-

੧. **ਸਕਰੀਨਿੰਗ ਟੈਸਟ** : ਇਹ ਸਸਤਾ ਟੈਸਟ ਪਿਸ਼ਾਬ ਦੇ ਸੈਂਪਲ ਵਿੱਚੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ, ਧਿਆਨ ਰਹੇ ਕਿ ਸਕਰੀਨਿੰਗ ਟੈਸਟ ਇਹ ਉੱਕਾ ਨਹੀਂ ਦੱਸਦਾ ਕਿ ਬੰਦਾ ਨਸ਼ੇ ਦਾ ਆਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਸਿਰਫ਼ ੬ ਘੰਟੇ ਤੋਂ ਦੋ ਦਿਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲਏ ਨਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਹੀ ਪਤਾ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਟੈਸਟ ਪੱਕਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਝੂਠਾ ਪਾਜ਼ਿਟਿਵ ਜਾਂ ਝੂਠਾ ਨੈਗੇਟਿਵ ਵੀ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਟੈਸਟ ਸ਼ਰਾਬ, ਭੁੱਕੀ, ਅਫੀਮ, ਚਿੱਟਾ, ਐਲ.ਐਸ.ਡੀ. ਅਤੇ ਹੋਰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

੨. **ਕਨਫਰਮੇਟਰੀ ਟੈਸਟ** :- ਇਹ ਮਹਿੰਗਾ ਟੈਸਟ ਇਕਦਮ ਰਿਪੋਰਟ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਇਹ ਟੈਸਟ ਪਿਸ਼ਾਬ, ਲਹੂ, ਵਾਲਾਂ ਤੇ ਨਹੁੰਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਟੈਸਟ ਸਿਰਫ਼ ਕੁਝ ਕੁ ਖਾਸ ਲੈਬਰਟਰੀਆਂ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਟੈਸਟ ਰਾਹੀਂ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਆਦੀ ਬੰਦੇ ਦਾ ਪਤਾ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਾਰ:- ਨਸ਼ਾ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਬੰਦੇ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਟੱਬਰ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕਰਨ ਤਕ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਸਮਾਜ, ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਕੌਮ ਦੀਆਂ ਨੀਹਾਂ ਤਕ ਗਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਸਤੇ ਧਾਰਮਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ, ਪੁਲਿਸ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ, ਪੱਤਰਕਾਰ, ਗੀਤਕਾਰ, ਸੰਗੀਤਕਾਰ, ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਸਮੇਤ ਹਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਮੰਨਦਿਆਂ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਹੰਭਲਾ ਮਾਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਨਸ਼ੇ ਅਤੇ ਨੌਜਵਾਨ ਮਾਨਸਿਕਤਾ

-ਡਾ. ਸ਼ਿਆਮ ਸੁੰਦਰ ਦੀਪਤੀ*

ਨਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੀਮਾਰੀ ਅਤੇ ਨਸ਼ਾ ਛੁਡਾਉ ਕੇਂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਇਲਾਜ ਕੇਂਦਰ ਤਕ ਸੀਮਤ ਕਰ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਜੜ੍ਹ ਤੋਂ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਸ਼ੇ, ਇਕ ਸਮਾਜਿਕ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਬੀਜ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜਿਕ ਢਾਂਚੇ ਵਿਚ ਪਏ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਹੋਰ ਬਰੀਕੀ ਨਾਲ ਸਮਝਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਸਮਾਜੀ-ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ।

ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਨੂੰ ਸਧਾਰਨ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਸਮਝਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਆਪਣਾ ਵਿਵਹਾਰ-ਵਰਤਾਉ। ਉਹ ਕੀ ਸੋਚਦਾ, ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹੁੰਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਤੇ ਜਜ਼ਬਾਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ, ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਅਕਸਰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਖਾਸ ਕਰ ਮਾਂ-ਪਿਉ ਆਪਣੇ ਜਵਾਨ ਬੱਚਿਆਂ ਬਾਰੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ— “ਤੂੰ ਏਨਾ ਵੱਡਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਕੋਈ ਤੇਰੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਨਸ਼ਾ ‘ਤੇਰੇ ਮੁੱਛਾਂ ਦਾੜੀ ਆ ਗਏ, ਕੋਈ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਕਰ ਸਕਦੈ ਤੇਰੇ ਨਾਲ’, ਹੋਰ ਵੀ ਨੌਜਵਾਨ ਫਿਰਦੇ ਨੇ ਤੇਰੇ ਵਰਗੇ, ਮੈਂ ਹੈਗਾਂ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਹੈ, ਮਤਲਬ ਤੂੰ ਹੀ ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ। ਤੂੰ ਹੀ ਇਹ ਰੋਗ ਚੰਬੋੜਿਆ ਹੈ ਖੁਦ ਨੂੰ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਸਭ ਨੂੰ ਸਹੀ ਲਗਦੇ ਹਨ ਤੇ ਜਚਦੇ ਵੀ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਇੰਨਾ ਸਧਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਪੇਚੀਦਾ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਪਰਵਾਰ, ਸਮਾਜਿਕ ਆਲਾ-ਦੁਆਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ, ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਉਸਾਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਿਵੇਂ ਇਹੀ ਸਮਾਜ ਉਸ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਤੋੜਦਾ-ਮੜੋੜਦਾ ਤੇ ਖੇਰੂ-ਖੇਰੂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਨਿੱਜਤਾ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਵੀ ਸੁਲਝਾਉਣ ਦੇ ਰਾਹ ਨੂੰ ਭਟਕਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਸਾਡਾ ਸਾਰਾ ਜ਼ੋਰ ਨੌਜਵਾਨ ਨੂੰ ਤਾੜਨ, ਗੁੱਸੇ ਹੋਣ, ਗਾਲੀ-ਗਲੋਚ, ਮਾਰ ਕੁੱਟ ਤਕ ਜਾਂ ਨਸ਼ਾ ਛੁਡਾਉ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਦਾਖ਼ਲ ਕਰਵਾਉਣ ਤਕ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਪੱਖ ਹੈ ਕਿ ਵਧੀਆ ਨਸ਼ਾ ਛੁਡਾਉ ਕੇਂਦਰਾਂ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ, ਜੇਕਰ ਨੌਜਵਾਨ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤੇ ਸਿਰਫ ਤੇ ਸਿਰਫ ਕੁਝ ਦਿਨ ਗੋਲੀਆਂ-ਟੀਕਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਗਰ ਅਸਰ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਇਹ ਇਲਾਜ ਉਸ ਦੀ ਸਰੀਰਕ ਤੋੜ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਘੱਟ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਮਾਨਸਿਕ ਬੇਚੈਨੀ, ਮਨ ਦੀ ਤੋੜ ਉਸ ਨੂੰ ਫਿਰ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਉਸੇ ਰਾਹ ‘ਤੇ ਲੈ ਆਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ

*੯-ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਐਵੀਨਿਊ, ਮਜੀਠਾ ਰੋਡ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ। ਮੋ: +੯੧੯੮੧੫੮-੦੮੫੦੬

ਅਲਗ-ਅਲਗ ਕੇਂਦਰਾਂ ਦੀ ਇਲਾਜ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਮੁਤਾਬਕ, ਮੁੜ ਨਸ਼ਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੀ ਦਰ ੪੦ ਤੋਂ ੮੦ ਫੀਸਦੀ ਤਕ ਦੇਖੀ ਗਈ ਹੈ।

ਵਧੀਆ, ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤਕ ਬਣੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਅਸਰ ਉੱਥੇ ਹੀ ਦੇਖੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਨੌਜਵਾਨ ਨੂੰ ਨਸ਼ਾ ਛੁਡਾਉ ਕੇਂਦਰ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆਉਣ 'ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁਖਾਵਾਂ ਮਾਹੌਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਉਲਝਣ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਹੋਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਪਰਵਾਰ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਮੋਹਤਬਰ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਨੌਜਵਾਨ ਦੇ ਕਸੂਰ ਜਾਂ ਕਮੀ ਨਾਲ ਨਾ ਜੋੜ ਕੇ, ਉਸ ਦੀ ਬੇਚੈਨੀ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਠਰ੍ਹੰਮੇ ਨਾਲ, ਆਪਣੀ ਹਮਦਰਦੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇਪਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਜੁੜਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸਿੱਟੇ ਵਧੀਆ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਜਿੱਥੇ ਨੌਜਵਾਨ ਦੀ ਉਲਝੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਜਿਵੇਂ— ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ, ਅਧਿਆਪਕ, ਸਾਡੇ ਰਾਜਸੀ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਸਮਝ ਨਾਲ ਵੀ ਵਾਸਤਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਾਜੀ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਣਨਾ ਅਤੇ ਸਮਝਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਮਾਜਿਕ ਅਦਾਰੇ ਹੀ ਅੰਤ ਮਨੁੱਖੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਮਾਜ ਹੀ ਮਨੁੱਖੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦਾ ਚਿਤੋਰਾ ਹੈ।

ਮਨੁੱਖੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ, ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪੜਾਵਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਰੋਜ਼ਮਰਾ ਦੇ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਪੜਾਅ ਜਵਾਨੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨਾਲ ਜੋੜਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਘਰ-ਪਰਵਾਰ, ਦੇਸ਼-ਸਮਾਜ ਦੀ ਵਾਗਡੋਰ ਸੰਭਾਲਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਭ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਢੰਗ-ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਸਾਰਿਆ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਕਹੀਏ ਢਾਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ, ਹਰ ਪਰਵਾਰ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦਾ ਆਪਣਾ ਸਰੂਪ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਤਹਿਤ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਅਗਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰਦਾ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸਰੀਰ ਦਾ ਇਕ ਕੁਦਰਤੀ ਵਿਕਾਸ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਇਕ ਲੋੜ ਹੈ ਤੇ ਉਸੇ ਮੁਤਾਬਕ ਉਸ ਦੀ ਮੰਗ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਘਰ ਵਿਚ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਉੱਪਰ ਦੇ ਸਹਿਜ ਵਿਕਾਸ ਤਹਿਤ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਬੱਚਿਆਂ-ਗਭਰੂਆਂ ਦੇ ਰੂਬਰੂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੋਕਿ ਅਕਸਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਬੱਚੇ-ਕਿਸ਼ੋਰ ਦਾ ਸਹਿਜ ਵਿਕਾਸ ਤੇ ਬੇਚੈਨੀ ਦਾ ਆਲਮ: ਬੱਚਾ ਜਦੋਂ ਬੋਲਣ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੋਣ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਹੁਣ ਇਕ ਨਾਂ, ਇਕ ਰਿਸ਼ਤਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪਾਪਾ, ਮਾਮੀ, ਦੀਦੀ, ਵੀਰਾ, ਦਾਦੂ, ਮਾਮੂ ਆਦਿ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਸਾਮਾਨ— ਮੇਜ਼, ਕੁਰਸੀ, ਪੱਖਾ, ਕੋਲੀ, ਚਮਚ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਗਿਆਨ

ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਪੜਾਅ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਮੇਰੀ ਮੰਮੀ, ਮੇਰੀ ਮੇਜ, ਮੇਰਾ ਖਿਡੌਣਾ ਆਦਿ। ਇਹ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਉਸ ਦੀ ਜਿਗਿਆਸਾ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਕਰਕੇ ਵੀ ਹੈ, ਇਹ ਕੀ ਹੈ, ਉਹ ਕੀ ਹੈ ਤੇ ਕੁਝ ਇਸ ਵਿਚ ਮਾਂ-ਪਿਉ ਖੁਦ ਸਿਖਾਉਂਦੇ ਵੀ ਹਨ। ਬਚਪਨ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਦੋ ਭਾਵ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਤੇ ਮੇਰਾ। ਇਹ ਸਿਰਫ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਨਾਲ ਜੁੜਾਅ ਤੇ ਲਗਾਵ ਵੀ ਹੈ, ਜੋ ਬੱਚੇ ਦੇ ਹਾਵ-ਭਾਵ ਵਿਚ ਸਾਫ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਉੱਪਰ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ, ਤਕਰੀਬਨ ੧੩-੧੪ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ 'ਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਕੁਦਰਤੀ ਗੁਣ ਵਿਕਸਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ 'ਕੀ' ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੋਂ ਅੱਗੇ 'ਕਿਉਂ' ਬਾਰੇ ਵੀ ਜਾਣਨ ਦਾ ਇੱਛੁਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਜੋ ਕਹੋ ਉਹ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਪੜਾਅ ਤੋਂ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਕਰਾਂ? ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੀ ਮੁਖਾਤਬ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਵਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ? ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ? ਵੱਡਾ ਹੋ ਕੇ ਕੀ ਬਣਨਾ ਹੈ? ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਉਹ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਾਲਾ ਕਿਉਂ ਹਾਂ? ਮੈਂ ਗਿੱਠਾ ਕਿਉਂ ਹਾਂ? ਮੈਂ ਇਸ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਪੜ੍ਹਦਾ? ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਵਧੀਆ ਕੱਪੜੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ? ਸਾਡਾ ਘਰ ਗੰਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਹੈ? ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਭੇਦ-ਭਾਵ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਨੇ? ਇਹ ਸੂਚੀ ਜਿੰਨੀ ਮਰਜ਼ੀ ਵੱਡੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਦਿੱਕਤ ਹੈ ਕਿ ਬੱਚੇ ਦੀ ਇਹ ਸਹਿਜ ਅਵਸਥਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜਿਗਿਆਸਾ ਪੂਰੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ, ਵਰਜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਿਰਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਸਵਾਲ ਬੇਚੈਨ ਕਰਦੇ ਨੇ ਤੇ ਫਿਰ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਨਾ ਮਿਲਣਾ, ਇਸ ਬੇਚੈਨੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ, ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਇਹ ਪੜਾਅ ਨਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਕੁਦਰਤ ਵੱਲੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੋਂ ਜੁੜਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ ਵਧਦੀ ਹੈ, ਸਮਾਜਿਕ ਤਬਦੀਲੀ ਨਾਲ।

ਕੋਈ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਹਿਲਾਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਅੜਚਨ ਜਾਂ ਸਮੱਸਿਆ ਤੋਂ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਕੀ? ਜੇਕਰ ਮੁਖਤਸਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਕਹੀਏ ਤਾਂ ਪਰਵਾਰ ਵੱਡੇ ਸੀ, ਕੰਮ ਸਾਂਝੇ ਸੀ, ਵਿਆਹ ਛੇਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਲਾਲਸਾਵਾਂ ਕਹਿ ਲਓ, ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਲਈ ਭੱਜ-ਨੱਠ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੀ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅੱਜ ਹੈ। ਸੰਚਾਰ ਦੇ ਸਾਧਨ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੀਮਤ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਮਰ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਵਿਚ ਸਮਾਜ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਇਕ ਤੂਫਾਨ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਉਲਝਣ ਦਾ ਅਜੋਕਾ ਦ੍ਰਿਸ਼:- ਪਰਵਾਰ ਛੋਟੇ

ਹੋਏ ਹਨ। ਇਕ ਜਾਂ ਦੋ ਬੱਚੇ ਹਨ। ਮਾਂ-ਪਿਉ ਦਾ ਸਾਰਾ ਧਿਆਨ ਬੱਚੇ 'ਤੇ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਦਾਅ ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਭਵਿੱਖ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹੀ ਅੰਤਮ ਸਹਾਰਾ ਹਨ। ਬੱਚੇ ਉੱਪਰ ਪਹਿਲਾ ਜ਼ੋਰ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਹੀਲੇ ਨਰਸਰੀ ਤੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਸਕੂਲ ਦੀ ਚੋਣ ਤੇ ਫਿਰ ਪੜ੍ਹਾਈ। ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜਮ੍ਹਾਂ-ਪੁੰਜੀ ਬੱਚੇ 'ਤੇ ਲੱਗ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਰੀ-ਵਾਰੀ, ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਅਫਸਰ, ਵੱਡੇ ਓਹਦੇ, ਚੰਗੇ ਪੈਕਜ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਦਿਖਾ ਕੇ ਉਠਾਇਆ-ਸੁਣਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਘਰਾਣੇ, ਕਾਰਪੋਰੇਟ, ਰਾਜਸੀ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਵਪਾਰ ਵਿਚ ਪੈਰ ਪਸਾਰੇ ਹਨ। ਗਲੀ-ਗਲੀ ਕਾਲਜ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰ-ਸ਼ਹਿਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ। ਸਭ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਦੀ ਖੇਡ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕਿਤੇ ਵੀ ਕੋਈ ਦਖਲ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕੇ ਦਾਖਲੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ਨੌਜਵਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਮਚਮਾਉਂਦੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਚਮਕਦੇ ਭਵਿੱਖ ਦੇਖਦਾ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਥੇ ਪੂਰੇ ਅਧਿਆਪਕ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਇੱਥੇ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ, ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਬਸ ਨਾਂ ਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੀ ਸੰਸਥਾ ਘੱਟ ਤੇ ਡਿਗਰੀਆਂ ਵੰਡਣ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਵੱਧ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਨੌਜਵਾਨ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਉਹ ਫਿਰ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਕਲਾਸ ਰੂਮ ਦੀ ਬਜਾਏ ਕੰਟੀਨ ਜਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਨਾਲ ਇਧਰ-ਉਧਰ ਬੈਠ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵਿਚ ਗੁੰਝਲਾਂ ਪੈਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕੋਰਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਾਂ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਕੁਝ ਕੁ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰਾਂ ਦੀ ਭੀੜ ਵੀ ਦਿੱਸਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ।

ਸਾਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਉਮਰ ਸੁਪਨੇ ਦੇਖਣ ਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸੁਪਨੇ ਪੂਰੇ ਕਰਨ ਦੀ ਵੀ। ਇਸ ਉਮਰੇ ਜੋ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਤੇ ਜੋਸ਼ ਹੀ ਜੋਸ਼ ਹੈ ਨਾਲ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਭੁੱਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹੋਸ਼ ਵੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਹੋਸ਼ ਜਦੋਂ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਬੇਤਰਤੀਬੀਆਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਹੋਸ਼ ਗੁੰਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜੋਸ਼ ਭਾਰੂ। ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਉਮਰ ਦੀਆਂ ਦੋ ਖਾਮੀਆਂ ਮੁੱਖ ਹਨ। ਨਵੀਂ ਸੋਚ ਅਤੇ ਕੁਝ ਕਰ ਦਿਖਾਉਣ ਦੀ ਚਾਹ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਹੋਈਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਖੋਜਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਜ ਇਸੇ ਉਮਰ ਨੇ ਹੀ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਫਲਸਫੇ ਵਿਚ ਵੀ। ਪਰ ਨਵੀਂ ਸੋਚ ਉਦੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਕੋਈ ਰੂਪ ਦੇਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇ, ਮਾਹੌਲ ਮਿਲੇ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅੱਜ ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਸਿਖਰਾਂ 'ਤੇ ਹੈ ਤੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਬੇਚੈਨੀ ਅਤੇ ਅਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵੱਧ ਹੈ। ਇਸ ਹਾਲਤ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਵੀ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਹਨ, ਜੋ ਹਰ ਵੇਲੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਵਾਉਂਦੇ

ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਉਹ ਵੀ 'ਰੱਟਾ ਨੁਮਾ' ਅਤੇ ਉਸੇ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਇਮਤਿਹਾਨ ਅਤੇ ਕਾਲਜਾਂ/ਨੌਕਰੀਆਂ ਲਈ ਸਿਲੇਕਸ਼ਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਅਸੁਰੱਖਿਆ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਭਵਿੱਖ ਅਤੇ ਲਾਏ ਗਏ ਪੈਸੇ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਹੈ ਕਿ ਬੱਚਾ ਸੈੱਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਚਿੰਤਾ ਵੀ ਵਾਜ਼ਬ ਹੈ ਪਰ ਅੰਤ ਨਿਕਲਦਾ ਕੀ ਹੈ— ਬੇਚੈਨ, ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਨੌਜਵਾਨ ਜੋਕਿ ਇਸ ਉਮਰ ਦੀਆਂ ਖਾਸੀਅਤਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਕਰ ਕੇ ਦਿਖਾਉਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੇਠ, ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਜਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੋਰ ਗ਼ੈਰ-ਉਸਾਰੂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿਚ ਵੀ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਲੰਘ ਰਿਹਾ, ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਹੈ ਨਹੀਂ ਜਾਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਵਪਾਰੀ ਇਸ ਮਾਹੌਲ ਨੂੰ ਤੱਕ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਆਣ ਵੜਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਸਵਾਦ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਵਾਨੀ ਦੀ ਉਸ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਉਕਸਾਉਂਦੇ ਹਨ— “ਕਰ ਕੇ ਦੇਖ। ਤਜ਼ਰਬਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੀ ਹਰਜ਼ ਹੈ? ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਕਰੇਂਗਾ, ਫਿਰ ਕਦੋਂ ਕਰੇਂਗਾ।” ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵੰਗਾਰ ਉਸ ਨੌਜਵਾਨ ਨੂੰ ਕਬੂਲਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਫਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਉਸ ਦੀ ਲੋੜ, ਨਸ਼ਾ ਵੇਚਣ ਦੇ ਰਾਹ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨਸ਼ਾ ਵੇਚਣ ਵਾਲਾ ਅਸਲੀ ਸੌਦਾਗਰ ਆਪਣੇ ਘਰੇ ਬੈਠਾ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਆਦਰਸ਼, ਕਿਸੇ ਰੋਲ-ਮਾਡਲ ਦੀ ਘਾਟ: ਹਰ ਇਕ ਸ਼ਖ਼ਸ ਨੂੰ ਇਕ ਰੋਲ-ਮਾਡਲ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਰਗਾ ਉਹ ਬਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਪੈੜਾਂ 'ਤੇ ਤੁਰ ਕੇ ਉਹ ਕੁਝ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਦੂਸਰਾ ਅਧਿਆਪਕ ਜਾਂ ਸਮਾਜਿਕ-ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਨੇ ਜਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਬੁਲੰਦ ਨਾਇਕ ਵੀ। ਕੋਈ ਵੀ ਸ਼ਖ਼ਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਕਿਸ਼ੋਰ, ਨੌਜਵਾਨ ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਚੇਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸਮਾਜ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਕਿਰਦਾਰਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਣ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਈਮਾਨਦਾਰ ਹੋਵੇ, ਮਿਹਨਤੀ ਹੋਵੇ, ਪਰਵਾਹ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਵੰਡ ਕੇ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਵਾਲੀ ਹੋਵੇ, ਮਦਦਗਾਰ ਹੋਵੇ ਆਦਿ। ਪਰ ਅੱਜ ਜਦੋਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰੋ ਤਾਂ ਤਕਰੀਬਨ ਇਕ ਚੌਥਾਈ ਨੌਜਵਾਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਰੋਲ ਮਾਡਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮਾਂ-ਪਿਉ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਸੂਚਕ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਅਜਿਹੇ ਕਿਰਦਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਘੱਟ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਦੀਵੀ-ਮਨੁੱਖੀ ਗੁਣ ਹੋਣ। ਇਹ ਕੋਈ ਸਧਾਰਨ ਵਰਤਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਕ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਕੋਈ ਰੋਲ-ਮਾਡਲ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ।

ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ, ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਉਸਾਰੀ: ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਇਕ ਪਹਿਲੂ ਹੈ ਕਿ ਨਸ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੌਜਵਾਨ ਦੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵੱਲ ਛੇਤੀ ਝੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਸ

ਦੇ ਕੁਝ ਸਾਥੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹਾਲਤ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦੇ ਰਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦੀ ਇਕ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ, ਪਰ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦੀ ਥਾਂ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੁਖਾਤਿਬ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜ-ਪਰਵਾਰ ਵਿਚ ਰੋਲ ਮਾਡਲ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਅਤੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਕਿਰਦਾਰ ਹੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹਨ। ਦੂਸਰਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜੀ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਲੋੜਾਂ ਦਾ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਪਰੰਪਰਕ ਪਰਵਰਿਸ਼ ਤਹਿਤ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਡਰਾਉਣੀ ਦਿੱਖ ਵਾਲੇ ਹਨ ਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਡੰਡਾਧਾਰੀ। ਸਜ਼ਾ ਹੀ ਇੱਕੋ-ਇਕ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਕਾਇਦੇ 'ਤੇ ਲਿਆਉਣ ਦਾ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਅਧਿਐਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਪਣੀ ਦੇਸ਼ਤੀ-ਨੁਮਾ ਸੰਵਾਦ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕਾ ਹੈ। ਸੰਵਾਦ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਵੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਅਤੇ ਸੁਣਨ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਨ ਜੇ ਕਿ ਸਾਡੀ ਭਾਰਤੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਿਆ ਹੈ।

ਦੇਸ਼ ਦਾ ਰਾਜਸੀ ਮਾਹੌਲ: ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜੇਕਿ ਇਕ ਵਧੀਆ ਸੇਧ ਅਤੇ ਰੁਝੇਵਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਤਾਕਤ ਬਖਸ਼ਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕੰਮ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਰਾਜਸੀ ਫੈਸਲਿਆਂ ਤਹਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਰਾਜਸੀ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਕਈ ਨੀਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਅਸੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ, ਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਰਾਜ ਵਿਚ ਕੋਈ ਠੋਸ ਨੀਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਇਸ ਉੱਪਰ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣਾ ਹੈ।

ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਉਮਰ 'ਤੇ ਇਕ ਚਾਲਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਧੀਆ, ਅਗਾਂਹਵਧੂ, ਉਸਾਰੂ ਤਰੰਗਾਂ ਹੋਣ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਕਰਤਬ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਜੇਕਰ ਇਸ ਵਿਚ ਬੇਚੈਨ-ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਤਰੰਗਾਂ ਹੋਣ ਤਾਂ ਨਤੀਜਾ ਉਦਾਸੀਆਂ ਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਵਾਕ— *ਮਨਿ ਜੀਤੈ ਜਗੁ ਜੀਤੁ* ਇੱਥੇ ਬਿਲਕੁਲ ਵੁਕਵਾਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ, ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਨੂੰ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲਈਏ, ਜਿੱਤ ਲਈ ਤਾਂ ਕੁਝ ਵੀ ਔਖਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਚਾਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਵਾਕ ਉਚਾਰਨ ਕਰਨਾ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਜਿੰਨਾ ਸੌਖਾ ਅਤੇ ਸਹਿਜ ਹੈ, ਓਨਾ ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਜ ਰੂਪ ਔਖਾ ਹੈ। ਮਨ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਦੀ ਕਲਾ ਸਿੱਖਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਮਰਥਾ ਸਾਡੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸਿੱਖ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸਿਖਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕੌਣ ਹਨ? ਕੀ ਉਹ ਆਪਣਾ ਫ਼ਰਜ਼ ਨਿਭਾ ਰਹੇ ਹਨ ਜਾਂ ਜੇਕਰ ਉਹ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂਹੀ ਸਚਮੁੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਕਾਰਗਰ ਹੈ, ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੁਦ ਨੂੰ ਵੀ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ, ਆਤਮ-ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਨਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਉਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ

-ਗਿਆਨੀ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਿਮਾਣਾ*

‘ਸਰਕਾਰ’ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵਿਆਪਕ ਤੇ ਵੱਡੇ-ਡੂੰਘੇ ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਇਹ ਅਥਾਹ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਝਲਕ ਦਿੰਦਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਉੱਪਰੋਂ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਸ਼ਕਤੀ ‘ਸਰਕਾਰ’ ਦੀ ਹੀ ਦਿੱਸਦੀ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕਾਰਜਕੁਸ਼ਲਤਾ ਵੇਖ-ਜਾਂਚ ਕੇ ਲੋਕ ਇਹ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਅਜੋਕੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਯੁੱਗ ’ਚ ਸਹੀ ਤੇ ਸੱਚੇ ਅਰਥਾਂ ’ਚ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਸਰਕਾਰਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਪਲ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਬਖਸ਼ੀ ਸਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਦੇ ਨਮਿਤ ਲਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਉਂ ਉਹ ਸੱਚੇ ਅਰਥਾਂ ’ਚ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਜਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਕਹਾਉਣ ਦੇ ਕਾਬਿਲ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ’ਚ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਵੰਡ ਦੇ ਸੰਤਾਪ ਨੂੰ ਸਹਿ ਕੇ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਗਠਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ’ਚ ਸੁਖ-ਸ਼ਾਂਤੀ ਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਸੰਜੋਏ ਸਨ। ਕੁਝ ਉਮੀਦਾਂ ਫਲਦੀਆਂ ਜਾਪੀਆਂ ਵੀ ਪਰੰਤੂ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ-ਵਿਚ ਕੀ ਕੇਂਦਰੀ ਤੇ ਕੀ ਪ੍ਰਾਂਤਕ ਦੋਨਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਸਵਾਰਥੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ’ਚ ਆ ਵੜਨ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਮੀਦਾਂ ਦਾ ਫਲਣਾ-ਵਿਗਸਣਾ ਰੁਕ ਗਿਆ। ਉਮੀਦ ਦਾ ਚਾਨਣ ਅੰਧਕਾਰ ’ਚ ਵਟ ਗਿਆ। ਠੀਕ ਹੈ, ਆਸ-ਉਮੀਦ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਪਰੰਤੂ ਜਿਹੇ ਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਇਸ ਮੋੜ ’ਤੇ ਆਸ਼ਾਵਾਦੀ ਹੋਣਾ/ਰਹਿਣਾ ਬੇਹੱਦ ਔਖਾ ਹੈ।

ਕੌਮੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਂਤਕ ਪੱਧਰ ’ਤੇ ਅੱਜ ਮੌਜੂਦਾ ਸਰਕਾਰਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੇ ਦਮਗਜ਼ੇ ਪਈਆਂ ਮਾਰਨ, ਆਪਣੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦੇ ਢੰਡੇਰੇ ਪਈਆਂ ਪਿਟਣ, ਪਰ ਦੋਨਾਂ ਮੁਹਾਜ਼ਾਂ ’ਤੇ ਦੇਸ਼/ਰਾਜ ਦੇ ਲੋਕ ਦੁਖੀ ਹਨ। ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਗ਼ਲਤ ਨੀਤੀਆਂ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦਾ ਸਾਹ ਲੈਣਾ ਨਸੀਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹਾਲ ਕਈ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਅਤਿਅੰਤ ਖਸਤਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਖੇਤੀ ਸੰਕਟ ’ਚ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕਿਸਾਨ ਰੁਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ’ਚ ਸਿਰੜੀ ਤੇ ਮਿਹਨਤੀ ਕਿਸਾਨ ਅੱਜ ਸਾਡੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਏਨਾ ਨਿਤਾਣਾ ਕਰ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਜਾਲ ’ਚ ਫਸਾ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਖੇਤੀ ਕਰਨ ਜੋਗੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੈਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਦੀਵਾਨੇ ਅਤੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਗ਼ੁਲਾਮ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

*ਮੁੱਖ ਅਧਿਆਪਕ, ਐਵਰਗਰੀਨ ਸਾਇੰਸ ਐਂਡ ਸਪੋਰਟਸ ਸਕੂਲ, ਅੱਚਲ ਸਾਹਿਬ (ਚਾਹਲ ਕਲਾਂ), ਤਹਿ: ਬਟਾਲਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ। ਮੋ: +੯੧੮੮੭੨੭-੩੫੧੧੧

ਹੈ। ਕੁਝ ਲੋਕ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਖੁਦ ਅਰਾਮਪ੍ਰਸਤ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਪਰੰਤੂ ਮੁੱਖ ਦੋਸ਼ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੀਆਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸਾਸ਼ਕ ਪ੍ਰਸਾਸ਼ਕ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵਿਗੜੀ ਤਕਦੀਰ ਦੀ ਤਾਣੀ ਨੂੰ ਸੁਆਰਨ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ। ਉੱਪਰੋਂ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਹਿਰਦ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਸਰਵੇਖਣ ਕਰਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਜੋ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਗ਼ੁਲਾਮ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ ਉਹ ਕਿਸ ਵਰਗ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਕਰਜ਼ੇ ਦੀਆਂ ਪੰਡਾਂ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਹਨ। ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਗ਼ੁਲਾਮ ਵੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ 'ਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਹੀ ਪੁੱਤਰ ਹਨ। ਅਸਲ 'ਚ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਖੁੱਲ੍ਹਾਂ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਮਿਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਵਪਾਰ 'ਚ ਧਨ ਬਹੁਤ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਵਰਗ ਨੂੰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਗ਼ੁਲਾਮ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਇਕ ਮਾਰੂ ਚੱਕਰ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਸ ਚੱਕਰ ਨੂੰ ਤੋੜਨਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ। ਪਰ ਅਜੇ ਵੀ ਇਹ ਚੱਕਰ ਤੋੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਵਰਗ ਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਵੱਡੇ ਯਤਨ ਤੇ ਬਹੁਪੱਖੀ ਉੱਦਮ ਕਰਨੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਖਾਨਾਪੂਰਤੀ ਜਾਂ ਦਿਖਾਵੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਗੱਲ ਰਾਸ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਣੀ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਉੱਚਤਮ ਸੁਚੇਤਨਤਾ ਰੱਖਦਿਆਂ ਵੱਡੇ ਮੂਲ ਪਰਿਵਰਤਨ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਮਲਾਂ ਦੀ ਸੁਧਾਈ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਬੰਧ 'ਚ ਕੁਝ ਸੁਝਾਅ ਤੇ ਸਾਵਧਾਨੀਆਂ ਆਪਣੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਸ਼ਕਾਂ ਪ੍ਰਸਾਸ਼ਕਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਧਿਆਨ ਹਿੱਤ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

੧. ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਪੁਨਰ-ਸਥਾਪਿਤ ਹੋਵੇ: ਹੁਣ ਤਕ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਪੱਖੋਂ ਬੇਹੱਦ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਲੋਕਾਂ ਸਾਹਵੇਂ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਨ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰ 'ਚ ਮੌਜੂਦਾ ਸੱਤਾਧਾਰਕਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼-ਵਾਸੀਆਂ ਨਾਲ ਇਹ ਇਕਰਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸੱਤਾ-ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਮਗਰੋਂ ਹਰ ਦੇਸ਼-ਵਾਸੀ ਦੇ ਖਾਤੇ 'ਚ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਬੈਂਕਾਂ 'ਚ ਪਿਆ ਧਨ ਲਿਆ ਕੇ ਹਰ ਸਾਧਾਰਨ ਨਾਗਰਿਕ ਦੇ ਖਾਤੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾ ਦੇਣਗੇ। ਉਹ ਵਾਅਦਾ ਅੱਜ ਬੂਠਾ ਲਾਰਾ ਤੇ ਚੋਣ ਸਟੰਟ ਹੀ ਸਾਬਿਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਜੋ ਪਿਛਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਦੂਸਰੀ ਅਵਧੀ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਧ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਕ 'ਚ ਕੈਸ਼ ਕਰਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ 'ਚ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਵੱਲੋਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੱਥ 'ਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਗੁਟਕਾ ਸਾਹਿਬ ਪਕੜ ਕੇ ਸਹੁੰ ਖਾ ਲਈ ਕਿ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਤਾ ਦੇਣਗੇ ਤਾਂ ਉਹ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦੇਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹੁੰ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ

ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਇਸ 'ਤੇ ਇਤਬਾਰ ਕਰਦੇ ਵੇਖੇ-ਸੁਣੇ ਗਏ। ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਸਹੁੰ ਦਾ ਸੱਚ ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਸਭ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਪੈਂਤੜੇ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ 'ਤੇ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਚਿੰਨ ਲਗਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਦਰਅਸਲ ਅੱਜ ਲੱਗਭਗ ਸਾਰੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਹੀ ਸੱਤਾ ਹਥਿਆਉਣ ਲਈ ਇਹ ਕੁਝ ਕਰਨ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ। ਪਰੰਤੂ ਸੱਤਾ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਸੱਤਾਧਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਭੁਲਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਗਿਰਾਵਟ ਦੋ-ਵਾਈ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਰਾਜਨੀਤੀ ਇਕ ਗੰਦੀ ਖੇਡ ਹੈ, ਅਰਥ ਵਾਲੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕਹਾਵਤ ਪੁਰਾਣੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਇਸ ਕਹਾਵਤ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਸਾਫ-ਸੁਥਰੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀ ਮੁੜ ਆਮਦ ਵਾਸਤੇ ਅੱਜ ਪੰਜਾਬ ਸਮੇਤ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਜਨਤਾ ਤਾਂਘ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਕਦੇ ਇਸ ਲੋਕ-ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਪਕੜਦੇ ਹਨ ਇਹ ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਵਕਤ ਹੀ ਦੱਸੇਗਾ। ਹੁਣ ਇਸ ਸਮੇਂ ਮੌਜੂਦਾ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਆਪਣੀ ਸਾਖ ਇਸ ਮੌਜੂਦਾ ਮਸਲੇ ਨਾਲ ਸਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਜਿੱਠ ਕੇ ਬਹਾਲ ਕਰਨ ਦਾ ਅਵਸਰ ਹੈ। ਇਸ ਮਸਲੇ ਉੱਪਰ ਸਾਰੀਆਂ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਸੁਆਰਥ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਉੱਠ ਕੇ ਪ੍ਰਸਪਰ ਸਹਿਯੋਗ ਕਰਨ ਦੀ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਇਹ ਵਕਤ ਐਲਾਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਇਕ ਜੁਟ ਹੋ ਕੇ ਅਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਹੈ।

੨. ਪੁਲਿਸ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ ਐਕਸ਼ਨ/ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਮਿਲੇ: ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਉੱਪਰ ਕੁਝ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਉਲੇਖ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਬਹੁਤੀ ਗੱਲ ਹਰ ਥਾਂ ਨਸ਼ੇੜੀਆਂ, ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੇ ਭਟਕਣ ਜਾਂ ਕੁਰਾਹੇ ਪੈਣ ਦੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਚਲੋ, ਇਸ ਉਕਾਈ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਵਿਅਰਥ ਗਵਾ ਕੇ ਹੀ ਹਾਲ ਘੜੀ ਜੋ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ 'ਦੇਰ ਆਇ ਦਰੁੱਸਤ ਆਇਦ' ਆਖ ਕੇ ਇਹਦਾ ਸਵਾਗਤ ਹੀ ਕਰਨਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਡਰੱਗਜ਼ ਦੇ ਵਪਾਰੀ ਬੜੇ ਵੱਡੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰ ਜਾਂ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਦੇ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਕਹੇ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਲੰਮੇ ਹੱਥਾਂ ਜਾਂ ਪਹੁੰਚ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਨਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਹੋਈ ਅਤੇ ਹੋ ਰਹੀ ਘੋਰ ਤਬਾਹੀ ਲਈ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹੀ ਲੋਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਕਈਆਂ ਦੀਆਂ ਉੱਪਰੋਂ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਬੀਬੀਆਂ ਸੂਰਤਾਂ ਹਨ, ਪਰ ਕਰਤੂਤਾਂ ਕਾਲੀਆਂ ਹਨ। ਹੁਣ ਇਹ ਸਚਾਈ ਵੀ ਪ੍ਰਿੰਟ ਮੀਡੀਆ ਰਾਹੀਂ ਸਭ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਸਖ਼ਤ ਕਨੂੰਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸਿਰਫ ਤੇ ਸਿਰਫ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਮਲ 'ਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਠੋਸ ਸੂਹ, ਸੂਚਨਾ 'ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਕੜ ਵਾਸਤੇ ਹੁਣ ਵਕਤ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪੁਲਿਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਆਵੱਸ਼ਕ ਅਮਲ ਸਾਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਅਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇਣ ਦਾ ਹੈ। ਜਾਇਜ਼ ਕੀਤੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਪੁੱਠਾ ਗੇੜ ਦੇਣ ਦਾ ਅਮਲ ਪੁਲਿਸ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਬੈਠੇ ਉੱਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਡਰੱਗਜ਼ ਦੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸਮੱਗਲਰਾਂ ਤਸਕਰਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਵਕਤ ਢਿੱਲ-ਮੱਠ ਦੀ ਵਰਤੀ ਨੀਤੀ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਉੱਦਮਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ੀਰੋ

ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

੩. ਪੁਲਿਸ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ: ਇਹ ਸਚਾਈ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਵੀ ਲੁਕੀ ਹੋਈ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਾਡੀ ਪੁਲਿਸ 'ਚ ਅਜੇ ਅਣਗਿਣਤ ਘਾਟਾਂ, ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਅਤੇ ਔਗੁਣ ਹਨ। ਸਥਿਤੀ ਇਸ ਕਦਰ ਵਿਗੜੀ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਖੁਦ ਚੋਰਾਂ, ਵਪਾਰੀਆਂ, ਸਮਗਲਰਾਂ ਨਾਲ ਹੱਥ ਰਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਰੁਝਾਨਾਂ ਤੋਂ ਬਚੀ ਹੋਈ ਨਹੀਂ। ਸੋ ਪੁਲਿਸ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਉੱਕਤ ਕਾਰਜ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਅਸਲੀ ਜਾਂ ਨਕਲੀ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੋਣ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਵੀ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਹੁਣ ਵਿਖਾਉਣ ਬਦਲੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦਾ ਵੇਲਾ ਨਹੀਂ। ਨਕਲੀ ਕੰਮ ਤਾਂ ਹੁਣ ਬਿਲਕੁਲ ਕਰਨ ਯੋਗ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਸਥਿਤੀ ਹੀ ਇਸ ਕਦਰ ਜਟਿਲ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਜਟਿਲ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਣਾ ਅਰੰਭ ਹੁਣ ਬਿਨਾ ਦੇਰੀ ਦੇ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਮੁਹਾਵਰੇ ਵਾਲੀ ਭਾਸ਼ਾ 'ਚ ਜਗਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕਹਿਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਪੁਲਾਂ ਹੇਠੋਂ ਬੜਾ ਪਾਣੀ ਲੰਘ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਸਾਡੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਕੁਝ ਚੰਗੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਦੀ ਉਦਾਹਰਨ ਇਕ ਨਮੂਨੇ ਵਾਂਗ ਰੱਖ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਉਚਿਆਉਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਕਿ ਤਤਕਾਲ ਐਕਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਇਕ ਚੰਗਾ ਨਾਮਣਾ ਕਮਾ ਚੁੱਕੀ ਹੋਵੇ।

੪. ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਅਲਾਮਤ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪੀੜਤ ਧਿਰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ: ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਦਿਸ਼ਾ 'ਚ ਇਕ ਮਾੜੀ-ਮੋਟੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੁਝ ਕੁਝ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲੱਗੀ ਹੈ, ਪਰ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਮੁਹਾਜ਼ ਉੱਤੇ ਵੀ ਅਜੇ ਅਸੀਂ ਮਸਾਂ ਗੋਰੜੇ 'ਚੋਂ ਇਕ ਪੂਣੀ ਹੀ ਕੱਤੀ ਹੈ ਜਦਕਿ ਸਾਡਾ ਛਿੱਕੂ ਪੂਰੇ ਦਾ ਪੂਰਾ ਕੱਤਣਯੋਗ ਪੂਣੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਪੀੜਤਾਂ ਨਾਲ ਤਾਂ ਹਮਦਰਦੀ ਭਰਿਆ ਵਿਹਾਰ ਹੀ ਯੋਗ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੂਲ ਦੋਸ਼ ਸਾਡੇ ਸਮਕਾਲੀ ਸਿਸਟਮ ਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਰਾਹੇ ਤੋਰਿਆ। ਜੇਕਰ ਨੌਜਵਾਨ ਏਨੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ 'ਚ ਵਿਹਲੇ, ਕਿਸੇ ਕੰਮ-ਕਾਰ ਤੋਂ ਬਗ਼ੈਰ ਰਹਿਣਗੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਉਦਾਸੀ/ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਤਾਂ ਪਨਪੇਗੀ ਹੀ। ਉਹ ਨਸ਼ਿਆਂ 'ਚ ਤਾਂ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਸੇ ਹੀ ਪਏ ਹਨ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਘੋਰ ਨਿਰਾਸ਼ ਵੀ ਹਨ। ਇਸ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਵੱਡੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਵਾਲੇ ਦਿਆਨਤਦਾਰ ਆਦਰਸ਼ ਪੁਲਿਸ ਉੱਚ-ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿੱਤਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧੀਨ ਪੁਲਿਸ ਬਲਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਚੰਗੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਧੀਨ ਜਿਵੇਂ-ਕਿਵੇਂ ਲਿਆਉਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਕਿ ਕੋਈ ਏਨਾ ਸੁਖਾਲਾ ਨਹੀਂ, ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਦਿਸ਼ਾ 'ਚ ਕੀਤੇ ਵੱਡੇ ਸੁਹਿਰਦ ਉਪਰਾਲੇ ਕਾਫੀ ਕੁਝ ਉਸਾਰੂ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਤੋਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

੫. ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਤੇ ਸਿਹਤ-ਤੰਤਰ ਦਾ ਇੱਛਿਤ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ 'ਚ ਉੱਪਰ ਚੁੱਕਿਆ ਜਾਣਾ: ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਸਭ ਨੂੰ ਇਲਮ ਹੈ ਕਿ ਨਿੱਜੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿਹਤ-ਤੰਤਰ ਬਹੁਤ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਸਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ

ਇੱਥੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿਹਤ-ਤੰਤਰ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਰੂਪ 'ਚ ਬਹੁਤ ਪਛਾਤ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰੀ ਅਦਾਰਿਆਂ 'ਚ ਇਹਨੀ ਦੋਨੀਂ ਥਾਈਂ ਅੱਜ ਦਰਮਿਆਨਾ ਮੱਧ ਵਰਗ ਵੀ ਜਿਵੇਂ-ਕਿਵੇਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਕੁ ਥਾਈਂ ਇਸ ਦੇ ਅਪਵਾਦ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਪਰੰਤੂ ਵਿਆਪਕ ਵਰਤਾਰਾ ਅਜੇ ਵੀ ਨਿਰਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ 'ਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦਾ ਹੋਰ ਵੀ ਮੰਦਾ ਹਾਲ ਹੈ ਜਦਕਿ ਸੁਧਾਰ ਦੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਮਿਆਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ 'ਚ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਸਕੇ ਤਾਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਸਾਡੀ ਹੁਣ ਦੀ ਪਨੀਰੀ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਚੱਕਰ 'ਚੋਂ ਬਚ ਸਕਦੀ ਹੈ।

੬. ਖੇਤੀ ਸੰਕਟ ਦਾ ਵਿਗਿਆਨਕ ਹੱਲ ਲੱਭੋ/ਕੱਢੋ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ:- ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਫਸਲ ਕਦੇ ਦੇਸ਼ ਭਰ 'ਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੀ ਜੋ ਹੁਣ ਇਹ ਰਿਕਾਰਡ ਨਾਲ ਬਰ ਮੋਚਣ ਜੋਗੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕਿਸਾਨ ਇਸ ਵਕਤ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ 'ਚ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਨਾ ਸਿਰਫ ਅਤਿ ਛੋਟੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਵਾਲੇ ਕਿਸਾਨ ਹੀ ਸਗੋਂ ਦਰਮਿਆਨੀ ਠੀਕ-ਠੀਕ ਭੋਂ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਵੀ ਆਰਥਿਕ ਸੰਕਟ 'ਚ ਵੇਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਅਤੇ ਬੈਂਕਾਂ ਆਦਿ ਦਾ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ 'ਚ ਕਿਸਾਨ ਐਸੇ ਹਨ ਜੋ ਕਰਜ਼ਾ ਚੁਕਾਉਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਗੱਲ ਬਿਲਕੁਲ ਰੱਦ ਕਰਨ ਯੋਗ ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਇਸ ਪਿੱਛੇ ਕੁਝ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਸ਼ੈਲੀ ਅਤੇ ਬੇਪਰਵਾਹੀ/ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਵਾਲਾ ਸੁਭਾਅ, ਪਹਿਲਾਂ ਜਿੰਨੇ ਉੱਦਮੀ ਨਾ ਰਹਿਣਾ, ਸਮਾਜ 'ਚ ਆਪਣੀ ਐਂਠ-ਪੈਂਠ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀਆਂ 'ਚ ਨੱਕ ਨਮੂਜ਼ ਜਿਹੀਆਂ ਕੁਝ ਅਲਾਮਤਾਂ ਵੀ ਥੋੜ੍ਹਾ-ਬਹੁਤ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਨੂੰ ਥੱਲੇ ਸੁੱਟਣ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ। ਪਰੰਤੂ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦਾ ਅਤਿਅੰਤ ਖਰਚੀਲਾ ਹੋਣਾ, ਕਈ ਜਿਣਸਾਂ ਦੇ ਭਾਅ ਜ਼ਰੂਰਤ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾ ਵਧਾਏ ਜਾਣ, ਸਵਾਮੀਨਾਥਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਅਤਿ ਵਾਜਿਬ ਤੇ ਪੂਰਨ-ਨਿਆਂਕਾਰੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅੱਗੇ ਪਾਉਂਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਤੇ ਲਾਗੂ ਨਾ ਕਰਨਾ, ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦਾ ਕਈ ਵਾਰ ਮੰਡੀਆਂ 'ਚ ਰੁਲਣਾ ਆਦਿ ਕਾਰਨ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹਨ। ਕਿਸਾਨ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕੌਮੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵੀ ਸੰਕਟ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਤੁਰਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਨਾਲ ਜਾ ਕੇ ਅਗਾਮੀ ਉਪਜਾਂ ਦੇ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਲਾਹੇਵੰਦ ਰੂਪ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰਾਲੀ ਨਾੜ ਨੂੰ ਸਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਪਾਉਣ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਅਤੇ ਝੋਨੇ ਦੀ ਖੇਤੀ ਕਰਕੇ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸੰਕਟ ਵੀ ਦਰਪੇਸ਼ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਚੱਲਦਿਆਂ ਕਿਸਾਨ ਦੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਚਮਕ ਅਲੋਪ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਖੇਤੀ ਸੰਕਟ ਦਾ ਵਿਗਿਆਨਕ ਹੱਲ ਹੀ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਮੋੜਾ ਪਾ ਸਕੇਗਾ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਹੁਣੇ-ਹੁਣੇ ਕਰਜ਼ਾ ਮੁਆਫੀ ਕਰ ਕੇ ਥੋੜੀ ਰਾਹਤ ਤਾਂ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਪਰ ਅਜੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਬਾਕੀ ਹੈ।

ਵਾਅਦੇ ਇਕਰਾਰ ਤਾਂ ਸੱਤਾ 'ਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਸਨ। ਇਸ ਸਮੁੱਚੀ ਖੇਤੀ ਸੰਕਟ ਦੀ ਅਤਿਅੰਤ ਗੰਭੀਰ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਕੁਝ ਕੁ ਹੀ ਪਹਿਲੂ ਹਨ। ਨਿਰਪੱਖ ਚਿੰਤਕਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਹੁਣ ਇਹ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਕੇਂਦਰੀ ਅਤੇ ਕੀ ਪ੍ਰਾਂਤਕ ਸਰਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਕੀ ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਅਦਾਰੇ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਧਿਰਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਿਸਾਨ ਵਰਗ ਨੂੰ ਨੁੱਕਰੇ ਲਾਉਣ 'ਤੇ ਤੁਲੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਮੋੜ 'ਤੇ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਪਹਿਲੀਆਂ ਦੋਨਾਂ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਮੌਜੂਦਾ ਨੀਤੀਆਂ ਦਾ ਤੇ ਅਮਲਾਂ ਦਾ ਡੂੰਘਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਅਜੇ ਵੀ ਖੇਤੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਅਜੇ ਕਈ ਦਹਾਕੇ ਖੇਤੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੇਸ਼ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਖੇਤੀ ਦੇ ਵਰਗ ਨੂੰ ਏਨੀ ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਪੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਤੋਂ ਕਈ ਦਹਾਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਲਾਲਾ ਧਨੀ ਰਾਮ ਚਾਤ੍ਰਕ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਵਿਧਾਤਾ ਸਿੰਘ ਤੀਰ ਦੀਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਨਜ਼ਮਾਂ ਹੀ ਸੁਣ-ਵਿਚਾਰ ਲਈਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਮੌਜੂਦਾ ਖੇਤੀ ਸੰਕਟ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਦਾ ਕੁਝ ਕੁ ਅਹਿਸਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ, ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਹਨ— 'ਕਿਰਸਾਨ' ਅਤੇ 'ਖੇਤਾਂ ਦਾ ਸਾਧੂ' ਪਹਿਲੀ ਤਾਂ ਇੰਟਰਨੈੱਟ 'ਤੇ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਹਰ ਕੋਈ ਸੋਚਿਆਂ ਸੁਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਵਿਗੜਨ ਦੇ ਕੁਰਾਹੇ ਪਾਇਆ। ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਵੀ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਰੂਪੀ ਆਪਣੇ ਹੀ ਘਰ ਨੂੰ ਪੜਚੋਲਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤਰਜੀਹ ਦੇ ਕੇ ਸੰਭਾਲੇ ਤਾਂ ਇਹ ਇਕ ਪ੍ਰਸੰਸਾਯੋਗ ਅਮਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਅਮਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਾ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਦੇ ਰਾਹ 'ਤੇ ਤੋਰਨਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੌਜੂਦਾ ਮਾਹਰ ਖੇਤੀ ਵਿਗਿਆਨੀ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬੇ ਅਤੇ ਅਮਲਾਂ ਅਨੁਰੂਪ ਵਰਤਮਾਨ ਪ੍ਰਿੰਟ ਮੀਡੀਆ ਅਤੇ ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ, ਸੈਮੀਨਾਰਾਂ ਅਤੇ ਟੀ.ਵੀ. ਵਾਰਤਾਵਾਂ 'ਚ ਪੰਜਾਬ 'ਚੋਂ ਖੇਤੀ ਸੰਕਟ ਖਤਮ ਕਰਨ ਹਿੱਤ ਬੜੇ ਹੀ ਉੱਚਿਤ ਤੇ ਅਮਲ 'ਚ ਲਿਆਂਦੇ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਫਾਰਮੂਲੇ ਦੱਸ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਬਿਨਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਜਤਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦੇਸ਼/ਸੂਬੇ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਨਾ-ਮੁਮਕਿਨ ਹੈ।

੨. ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਠੇਕਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਮੌਜੂਦਾ ਨੀਤੀ ਤੇ ਅਮਲ 'ਚ ਬਦਲਾਉ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ: ਸੂਬੇ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਭਿੰਨ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰਾਂ ਹੁਣ ਤਕ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਠੇਕਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਆਮਦਨ ਦੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਸਰੋਤ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲੈਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੇਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਲਾਮੀ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ-ਸ਼ੋਰ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਾਡੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਸ਼ਰਾਬਨੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਗ਼ੈਰ-ਸੰਜੀਦਗੀ ਨਾਲ ਲੈਣ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਬਣਾ ਲਈ ਦਿੱਸਦੀ ਹੈ। ਢੰਗ ਤਰੀਕੇ 'ਚ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਲੋਕਾਈ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿੱਜ ਪਰਵਾਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਏਨੀ ਪੱਕੀ ਅਲਾਮਤ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਦਾ ਸਰੋਕਾਰ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਸਨਮੁਖ

ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

੮. ਧਾਰਮਿਕ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦਾ ਉਸਾਰੂ ਰੋਲ: ਸਾਡਾ ਦੇਸ਼ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਆਸਤਿਕ ਬਿਰਤੀ ਜਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ 'ਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਅੰਦਰ ਉਸ ਦੀ ਹੋਂਦ 'ਤੇ ਸਵਾਲ ਉਠਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਬੇਸ਼ੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਵੀ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਣ, ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਕ ਦੂਰੀ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖੀ ਜਾਣੀ ਇਕ ਵਿਆਪਕ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਥਿਤੀ 'ਚ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਐਬ ਤੋਂ ਸਾਡੀ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਧਾਰਮਿਕ, ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦਾ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਸਦਾਚਾਰਕ ਖੇਤਰਾਂ 'ਚ ਰੋਲ ਬਹੁਤ ਸਹਾਈ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੁਆਰਾ ਬਖਸ਼ੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ, ਇਸ ਦੇ ਸ਼ੁੱਧ ਮੌਲਿਕ ਰੂਪ 'ਚ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਤੋਂ ਕਈ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ, ਕਾਫੀ ਬਦਲੇ ਹੋਏ ਰੂਪ 'ਚ ਸਾਧਾਰਨ ਸਰਲ ਸੁਭਾਅ ਜਾਂ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਸਿੱਖਾਂ ਸਾਹਵੇਂ ਉਭਾਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੂਸਰਾ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਯੁੱਗ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿਰਤ-ਸਿਧਾਂਤ ਅਤੇ ਕਿਰਤ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਜੋ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਗ਼ਾਇਬ ਤੋਂ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਾਡੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਅਖਵਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਣਡਿੱਠ ਕਰੀ ਬੈਠੀਆਂ ਹਨ। ਵੰਡ ਛਕਣ ਦਾ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਕਲਪ ਵੀ ਸਾਡੀਆਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਚਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਅਜੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਨਹੀਂ। ਚੌਥੀ ਗੱਲ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਸਾਹਿਤ 'ਚ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਦਲੀਲਯੁਕਤ ਤੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਰੂਪ 'ਚ ਉਸ ਯੁੱਗ 'ਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਖੰਡਨ ਅੱਜ ਵੀ ਸਾਡੀ ਸੁਚੱਜੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

੯. ਨਸ਼ਿਆਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਕਜੁੱਟਤਾ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ: ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਤੋਂ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਪੀੜਤ ਅਤੇ ਚਿੰਤਿਤ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਇਕਜੁੱਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੇ। ਨਿੱਜੀ ਜਾਂ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਰੂਪ 'ਚ ਦੁਖ-ਕਸ਼ਟ ਭੋਗੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਭਰਪੂਰ ਮਾਣ-ਵਡਿਆਈ ਦੇਣ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਅਤੇ ਅਮਲ ਅੱਜ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਮਹਿੰਮ 'ਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਕਜੁੱਟ ਹੋ ਕੇ ਕੁਝ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੇ ਖਾਸ ਨਾਜ਼ੁਕ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਖੁਲ੍ਹਵਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਠੇਕਿਆਂ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਾਇਆ। ਸਾਡੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਪਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪਤਨੀਆਂ ਅਤੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਂਵਾਂ ਦੀ ਪੀੜਾ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਕੜੀਆਂ ਹੋ ਕੇ ਨਜਾਇਜ਼ ਵਿਕਦੀ ਸ਼ਰਾਬ ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸੇਵਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਹੀ ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹ 'ਚ ਧਕੇਲ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਦੇ ਵੱਡੇ-ਛੋਟੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਨਜਾਇਜ਼ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਧੰਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਸੂਹੀਆ-ਤੰਤਰ ਇੰਨਾ ਵਿਆਪਕ ਤੇ ਚੁਸਤ ਦੁਰੱਸਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵੱਡੇ ਦੁਖਾਂਤ ਵਾਪਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਨਜਾਇਜ਼ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਧੰਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ

ਕਰ ਲਵੇ। ਸਾਡੇ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਆਮ ਕਰਕੇ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੱਡੀ ਮਾਤਰਾ 'ਚ ਪਕੜੇ ਨਸ਼ੀਲੇ ਪਦਾਰਥ ਦੋਸ਼ੀ ਧਿਰ ਨਾਲ ਹੱਥ ਰਲਾ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਧਨ ਲੈ ਕੇ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਮਾਮੂਲੀ ਸਜ਼ਾ 'ਚ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਵਧਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਕੜੇ ਨਸ਼ੀਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਅੱਗੋਂ ਫਿਰ ਪੁਲਿਸ ਬਲਾਂ 'ਚ ਰਲੀਆਂ ਕਾਲੀਆਂ ਭੇਡਾਂ ਖੁਦ ਇਹ ਧੰਦਾ ਕਰਨ ਦਾ ਬੇਹੱਦ ਗਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਕਰਮ ਕਮਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘੋਰ ਦੇਸ਼-ਕੌਮ-ਪ੍ਰਾਂਤ ਵਿਰੋਧੀ ਮੁਜ਼ਰਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਉੱਚ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜੋ ਕਿ ਖੁਦ ਨਿਰਮਲ ਸੋਚ ਅਤੇ ਉੱਚੇ-ਸੁੱਚੇ ਕਿਰਦਾਰ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਹੋਣ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਦਲੇਰ ਵੀ ਉਹ ਰੋਕਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

੧੦. ਵਿਭਿੰਨ ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਦੀ ਨਸ਼ਿਆਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਸਮਰਪਣ ਭਾਵਨਾ ਹੋਵੇ: ਇਹ ਵਿਭਿੰਨ ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਵਿਆਪਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵੇਖੀ-ਜਾਂਦੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਸ਼ਿਆਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਸਮਰਪਣ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਥਾਂ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਦੇ ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਦੇ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਅਸੂਲਾਂ ਦਾ ਹੀ ਖੰਡਨ ਕਰਨ 'ਚ ਲੱਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਜ਼ਹਬਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਮਨ-ਮੁਟਾਵ, ਕਸ਼ੀਦਗੀ, ਖਿਝ, ਗੁੱਸਾ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਉਪਜਾਏ ਵਧਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸਪਸ਼ਟ ਰੂਪ 'ਚ ਨਿੱਤਰਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਬੜੇ ਹੀ ਘੱਟ ਹਨ। ਜੋ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਆਪਣਾ ਇੱਛਿਤ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਰਹੇ।

ਇਹ ਉੱਕਤ ਕੁਝ ਕੁ ਨੁਕਤੇ ਜੋ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਧਿਆਨ 'ਚ ਲਿਆਉਣ ਯੋਗ ਹਨ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਲਿਆਂਦਿਆਂ ਤੇ ਫਿਰ ਨਿਯਮਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁਚੱਜੀ ਵਿਉਂਤਬੰਦੀ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਦੇਣ ਨਾਲ ਮੌਜੂਦਾ ਅਤਿ ਵਿਗੜੀ ਹੋਈ ਸਥਿਤੀ 'ਚ ਉਸਾਰੂ ਬਦਲਾਉ ਦੀ ਆਸ ਜ਼ਰੂਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਪੀਚੀ ਹੋਈ ਗੰਢ ਵਰਗੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉੱਚ-ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਵਰਤਦਿਆਂ ਦੰਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਮੋੜਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਫੇਰ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਕਦੇ ਸੰਭਵ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ। ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਸਰਕਾਰਾਂ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੋ ਆਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਨਸ਼ਿਆਂ 'ਤੇ ਆਉਂਦੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ 'ਚ ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਪਰ ਇਹ ਵੱਡੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸੰਜੀਦਗੀ, ਸੁਹਿਰਦਤਾ, ਇਮਾਨਦਾਰੀ, ਉੱਚ ਸਤਰਕਤਾ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਮੁਹਾਜ਼ਾਂ 'ਤੇ ਬੜਾ ਕੁਝ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕੇਗਾ।

ਨਸ਼ੇ: ਸਮੱਸਿਆ ਤੇ ਸਮਾਧਾਨ

-ਡਾ. ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੋਗੋਆਣੀ*

ਦਾਨਿਆਂ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ— “ਕੋਈ ਮੁਲਕ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਜੇਕਰ ਉੱਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਖਚਿਤ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਗਰਕ ਹੋਣ ਤੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਬਚਾ ਸਕਦਾ।” ਇਸ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਵੱਡਾ ਵਰਗ ਮਾਰੂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਗਰਕ ਹੋ ਕੇ ਤਬਾਹੀ ਵੱਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਛਕਣ ਲਈ ਛੱਤੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਪਦਾਰਥ ਬਖਸ਼ੇ ਹਨ ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰ, ਸਵੱਛ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਚੁਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਦਾ ਸਰਦਾਰ ਗ਼ਲਤ-ਫਹਿਮੀ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬ, ਤਮਾਕੂ, ਹੈਰੋਇਨ, ਕੋਕੀਨ, ਗੋਲੀਆਂ, ਕੈਪਸੂਲ, ਪੋਸਤ, ਅਫੀਮ, ਭੰਗ, ਭੁੱਕੀ, ਗਾਂਜਾ, ਚਰਸ, ਜਰਦਾ, ਪਾਨ ਮਸਾਲਾ ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈ।

ਵਿਚਾਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਬਾਰੇ ਹੀ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਸੋਚ ਸਕਦਾ, ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਚੰਗੇ ਸਮਾਜ, ਸੰਸਾਰ, ਧਰਮ, ਰਾਜਨੀਤੀ ਜਾਂ ਚੰਗੇ ਪਰਵਾਰ ਦੀ ਕੀ ਆਸ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਉਹ ਚੰਗਾ ਪੁੱਤਰ, ਚੰਗਾ ਪਿਤਾ, ਚੰਗਾ ਪਤੀ, ਚੰਗੀ ਪੱਤ ਵਾਲਾ ਜਾਂ ਚੰਗੇ ਪਰਵਾਰ ਦਾ ਸਿਰਜਕ ਕਿਵੇਂ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ:

ਨਾਨਕ ਅਉਗੁਣ ਜੇਤਤੇ ਤੇਤੇ ਗਲੀ ਜੰਜੀਰ॥ (ਪੰਨਾ ੫੯੫)

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਨੁਕਸਾਨ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਐਬ ਜਾਂ ਔਗੁਣ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਧਰਤੀ ਦਾ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਨਸ਼ੇ ਕਰ ਕੇ ਕਦੇ ਕੋਈ ਪਹਿਲਵਾਨ ਤਾਂ ਬਣਿਆ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਬਹੁਤ ਜਲਦੀ ਅਰਥੀ ਦਾ ਭਾਰ ਹੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਸਭ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ ਕਿ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਹਾਦਸੇ, ਲੁੱਟਾਂ-ਖੋਹਾਂ, ਝਗੜੇ, ਕਤਲ-ਓ-ਗਾਰਤ, ਕੁੱਟਮਾਰ, ਪਰਵਾਰਕ ਕਲੇਸ਼, ਤਲਾਕ, ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੀ ਦੁਰਦਸ਼ਾ, ਬੱਚਿਆਂ ਉੱਪਰ ਦੁਰ-ਪ੍ਰਭਾਵ, ਦੁਰਘਟਨਾਵਾਂ, ਅਵਾਰਾਗਰਦੀ, ਅਪਾਹਜ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪੈਦਾਇਸ਼, ਨਿਪੁੰਸਕਤਾ, ਆਰਥਿਕ ਬੋਝ, ਕਰਜ਼ੇ, ਮਾਨਸਿਕ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀਆਂ, ਆਤਮ-ਹੱਤਿਆਵਾਂ, ਪਤਿਤਪੁਣਾ, ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਹੇਰਾ-ਫੇਰੀ ਆਦਿ ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਤਾਰ ਕਿਧਰੇ ਨਾ ਕਿਧਰੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਜਾ ਜੁੜਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਿਸ਼ਵ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰੇਰਕ-ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਿਧਾਂ-ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਨਸ਼ਾ ਤੁਸੀਂ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਉਹ ਨਸ਼ਾ ਤਾਂ ਜਲਦੀ ਉਤਰ ਜਾਵੇਗਾ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਸਲੀ ਨਸ਼ਾ (ਨਾਮ ਦਾ ਨਸ਼ਾ) ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ:

ਗੁਰੁ ਕਰਿ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਕਰਿ ਧਾਵੈ ਕਰਿ ਕਰਣੀ ਕਸੁ ਪਾਈਐ॥

*ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ, ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ। ਮੋ: +੯੧੯੮੧੫੯-੮੫੫੫੯

ਭਾਠੀ ਭਵਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕਾ ਪੋਚਾ ਇਤੁ ਰਸਿ ਅਮਿਉ ਚੁਆਈਐ॥ (ਪੰਨਾ ੩੬੦)

ਭਾਵ- ਹੇ ਜੋਗੀ ! ਸ਼ਰਾਬ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁੜ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਗੁੜ ਪਾਓ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਰੂਪੀ ਮਹੂਏ ਦੇ ਫੁੱਲ (ਧਾਵੈ) ਪਾਓ। ਫਿਰ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਕਰਣੀ ਰੂਪੀ ਕਿੱਕਰ ਦਾ ਸੱਕ (ਕਸੁ) ਪਾਉਣਾ ਕਰੋ। (ਜੋਗੀ ਲੋਕ ਕਿਰਤ ਤੋਂ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤੇ ਮੰਗ ਕੇ ਖਾਂਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਸਰੀਰ ਤਾਂ ਤਪਾਉਂਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਕੋਈ ਲਾਭ ਨਹੀਂ ਸੀ) ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਅੱਗੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਸ਼ਰਾਬ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਬਾਹਰੀ ਭੱਠੀ ਲਾਉਣ ਨਾਲੋਂ ਸਰੀਰ (ਭਵਨ) ਰੂਪੀ ਭੱਠੀ ਤਪਾਓ ਤੇ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪੀ ਪੋਚਾ, ਜੋ ਅਰਕ ਵਾਲੀ ਨਾਲੀ ਉੱਤੇ ਫੇਰਨਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਭਾਫ ਨਾਲੀ ਵਿੱਚੋਂ ਠੰਢੀ ਹੋ ਕੇ ਅਰਕ ਬਣਦੀ ਜਾਏ। ਜਦ ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸ ਝਰੇਗਾ ਤਾਂ ਇਸ ਪਿਆਲੇ ਦੀ ਮਸਤੀ ਸਦਾ ਟਿਕੀ ਰਹੇਗੀ।

ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰੋਕਤ ਪੰਕਤੀਆਂ ਵਿਚ ਗਿਆਨ, ਧਿਆਨ, ਹੱਥੀਂ ਕਿਰਤ ਕਰਨ, ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸੰਵਾਰਨ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਮਈ ਬੋਲੀ ਬੋਲਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਕ-ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਤੱਤਸਾਰ ਵਜੋਂ ਜਦ ਮਨੁੱਖ ਪਾਸ ਗਿਆਨ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੂਰ ਹੋਵੇਗੀ, ਧਿਆਨ ਚੰਗੇ ਪਾਸੇ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਚਿੰਤਨ ਡੂੰਘਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਹੱਥੀਂ ਕਿਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਸਤਿਕਾਰ ਪਾਵੇਗਾ, ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸੰਵਾਰਨ ਵਾਲਾ ਭੈੜੀ ਵਸਤੂ ਨਹੀਂ ਖਾਵੇਗਾ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਮਈ ਬੋਲਾਂ ਵਾਲੇ ਚੰਗੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਿਰਜਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਸਵਾਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਸ਼ਾ ਕਰਨਾ ਕਿਹੜਾ ਹੈ? ਸਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮਾਰੂ ਤੇ ਨਕਾਰੂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਖਚਿਤ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ।

ਹੁਣ ਸਵਾਲ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਮਾਰੂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਸਾਰੂ ਤੇ ਸੁਚਾਰੂ ਨਸ਼ੇ ਵੀ ਹਨ? ਇਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ‘ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ’ ਦੇ ਪੰਨਾ ੧੯-੨੦ ਉੱਪਰ ‘ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਰਹਿਣੀ’ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਜਾਗਰਤੀ ਦਾ ਮੰਤਰ ਹੈ— “ਸਿੱਖ-ਭੰਗ, ਅਫੀਮ, ਸ਼ਰਾਬ, ਤਮਾਕੂ ਆਦਿ ਨਸ਼ੇ ਨਾ ਵਰਤੇ। ਅਮਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਦਾ ਹੀ ਰੱਖੋ।” ਹੁਣ ਅਮਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਦਾ ਇੱਕ ਚੰਗੀ ਤੇ ਸੁਥਰੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਸੁਚਾਰੂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ‘ਨਸ਼ਾ ਨਾ ਕਰਨਾ’ ਵੀ ਇਕ ਨਸ਼ਾ ਹੈ। ਜਦ ਕੋਈ ਇਨਸਾਨ ਪਰ੍ਹੇ-ਪੰਚਾਇਤ, ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਜਾਂ ਭਲੇ ਪੁਰਖਾਂ ‘ਚ ਬਹਿ ਕੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕੋਈ ਨਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਵੀ ਸਰੂਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਆਪਣੇ ਪਰਵਾਰ, ਪਤਨੀ, ਬੱਚਿਆਂ ਤੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨਾਲ ਖੁਸ਼ੀ-ਖੁਸ਼ੀ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਓ, ਇਹ ਪਰਵਾਰਕ ਸਾਂਝ ਵੀ ਇੱਕ ਨਸ਼ਾ ਹੈ, ਜੋ ਚੰਗੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਲਈ ਅਤੇ ਸਾਂਝੇ ਪਰਵਾਰਕ ਸਰੂਰ ਲਈ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਨਸ਼ਾ ਸਾਰਾ ਟੱਬਰ ਹੀ ਅਨੁਭਵ ਕਰੇਗਾ, ਜਿਸ ਲਈ ਬਹੁਤੇ ਪਰਵਾਰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਤਰਸ ਰਹੇ ਹਨ।

ਆਪਣੀ ਸੁਥਰੀ ਕਿਰਤ ਤੇ ਭਲੇ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹੋਵੋ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ

ਇਕ ਨਸ਼ਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਬਿਰਧ ਘਰ, ਯਤੀਮਖਾਨੇ, ਪਿੰਗਲਵਾੜੇ ਜਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਸੇਵਾ ਕਰੋ, ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰੋ, ਦਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੇ ਕਾਰਜਾਂ 'ਚੋਂ ਸਰੂਰ ਆਵੇਗਾ ਤੇ ਮਸਨੂਈ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ।

ਆਪਣਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਫਲਸਫਾ, ਚੰਗੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ, ਮੈਗਜ਼ੀਨ, ਅਖਬਾਰ ਪੜ੍ਹਨੇ, ਚਿੱਤਰਕਾਰੀ, ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਆਦਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਲਾ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜੋੜਨਾ ਜਾਂ ਚੰਗੇ ਪਾਠਕ, ਦਰਸ਼ਕ ਜਾਂ ਸਰੋਤੇ ਬਣਨਾ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਰੂਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੰਗੀ ਖੇਤੀ, ਵਿਉਂਪਾਰ, ਜੀਵ-ਜੰਤੂਆਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਆਦਿ ਕੀਤੇ ਕੰਮ ਨਸ਼ਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਕੂਲਾਂ, ਕਾਲਜਾਂ, ਸਮਾਜ-ਸੇਵੀ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜੋ, ਫਿਰ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਤੇਟ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ। ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਆਸ਼ਾਵਾਦੀ ਸੋਚ ਰੱਖੋ, ਇਹ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦਾ ਰਾਜ ਹੈ। ਮਾਰੂ ਨਸ਼ੇ ਨਿਰਾਸ਼ਾਵਾਦ ਤੇ ਢਹਿੰਦੀ ਕਲਾ ਦੀ ਉਪਜ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹੱਸਦੇ-ਵੱਸਦੇ ਪਰਵਾਰ ਉਜਾੜ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਨੌਜਵਾਨ ਖੇਡਾਂ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹੋਣ। ਆਪਣੇ ਸਰੀਰਾਂ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਲਈ ਵਧੀਆ ਖੁਰਾਕਾਂ ਖਾਓ। (ਸਾਰੇ ਸੰਤੁਲਿਤ ਭੋਜਨ ਮੌਜੂਦਾ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਸਸਤੇ ਹਨ) ਬਲਵਾਨ ਸਰੀਰ ਹੋਣਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਕ ਨਸ਼ਾ ਹੈ। ਮੁਰਦਿਆਂ ਵਰਗੇ ਚਿਹਰੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੰਗੇ ਸਮਾਜ ਜਾਂ ਚੰਗੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦਾ ਵਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਨਸ਼ੇੜੀ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਦੇਖਣ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਹਨ, ਹੁਣ ਜੇਕਰ ਸੁੰਦਰ ਤਨ ਦਾ ਸ੍ਵੈ-ਮਾਣ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਤੱਕਿਆਂ ਵੀ ਨਸ਼ਾ ਆਵੇਗਾ।

ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸਮਾਜ ਪਾਸ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਹੱਲ ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ ਕਿ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕੋ-ਸਿੰਘ ਸਜੋ'। ਜਦ ਅਸੀਂ ਪੰਜ ਕਕਾਰਾਂ ਤੇ ਪੰਜ ਬਾਣੀਆਂ ਦੇ ਨੇਮੀ ਹੋ ਗਏ, ਤਾਂ ਸਭ ਮਸਲੇ ਹੀ ਹੱਲ ਹੋ ਗਏ ਸਮਝੋ। ਬਾਣੀ ਦਾ ਅਭਿਆਸੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੁਰੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣ ਦਾ, ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਨੇਮ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਰਾਦੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਬਾਣੀ-ਬਾਣਾ ਤੇ ਅਰਦਾਸ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ।

ਤੱਤਸਾਰ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਕਿ ਨਕਲੀ ਗਹਿਣੇ, ਨਕਲੀ ਨੋਟ, ਨਕਲੀ ਖ਼ਿਆਲ, ਨਕਲੀ ਜੀਵਨ ਤੇ ਨਕਲੀ ਨਸ਼ੇ ਖੁੜ-ਚਿਰੀ ਚਮਕ-ਦਮਕ ਤਾਂ ਮਾਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਨਮੋਸ਼ੀ ਹੀ ਪੱਲੇ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਸਬੰਧੀ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦਾ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ।

ਆਓ! ਨਕਲੀ ਤੇ ਅਸਲੀ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰੀਏ। ਨਕਾਰਾਤਮਿਕ ਸੋਚਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗੀਏ ਤੇ ਸਕਾਰਾਤਮਿਕ ਸੋਚ ਅਪਣਾਈਏ। ਨਸ਼ਾ ਜੰਮ-ਜੰਮ ਕਰੇ, ਪਰ ਕਿਹੜਾ ਨਸ਼ਾ ਕਰੇ— ਨਾਮ ਦਾ, ਸਿਮਰਨ ਦਾ, ਉੱਪਰ ਦੱਸੇ ਸਦ ਗੁਣਾਂ ਦਾ। ਅੱਜ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਸ੍ਵੈ-ਚਿੰਤਨ ਕਰਨ ਦੀ ਡਾਢੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਹੈ। ਨਸ਼ਾ ਰੂਪੀ ਬੀਮਾਰੀ ਦਾ ਹੱਲ ਤਾਂ ਹੈ, ਪਰ ਬੀਮਾਰ ਆਪਣੇ ਬੀਮਾਰਪੁਣੇ ਨੂੰ ਸਮਝੇ ਤਾਂ ਸਹੀ।

ਨਸ਼ਾ: ਇਕ ਸਮਾਜਿਕ ਲਾਹਨਤ

-ਸ. ਬਿਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀਤ*

ਨਸ਼ਿਆਂ ਬਾਰੇ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਦੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਲੋਗਨ ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਹਨ ਵਿਚ ਅੱਜ ਵੀ ਪਏ ਹਨ, ਉਹ ਹਨ— “ਪਾਪਾ ਜੀ ਨਾ ਪੀਓ ਸ਼ਰਾਬ, ਮੈਨੂੰ ਲੈ ਦਿਓ ਇਕ ਕਿਤਾਬ।” ਤੇ ਦੂਜਾ ਹੈ — “ਸ਼ਰਾਬ ਕਰੇ ਘਰ ਨੂੰ ਤਬਾਹ, ਸਿਗਰਟ ਕਰੇ ਮਨ-ਤਨ ਨੂੰ ਸੁਆਹ।” ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪਹਿਲਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅਕਸਰ ਕਿਸੇ ਸਕੂਲ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਦਾਰੇ ਦੀ ਦੀਵਾਰ ’ਤੇ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਪੱਕੀ ਹੈ ਹੀ ਕਿ ਸ਼ਰਾਬ ਨਹੀਂ ਪੀਣੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਸਿਗਰਟ ਤੇ ਤੰਬਾਕੂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵਰਤਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਪਰੰਤੂ ਹੁਣ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਗੱਲ ਇੰਨੀ ਕੁ ਨਹੀਂ ਰਹੀ, ਬਲਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਕਿਧਰੇ ਅਗਾਂਹ ਨਿਕਲ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਸਮਾਜ ਵਿਚਲੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਬਦਲ ਕੇ ਹੋਰ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਅੰਦਰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਜੋ ਵਰਤਾਰਾ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਲਈ ਸ਼ਬਦ— “ਬਹੁਤ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਹੈ” ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਕਰ ਕੇਵਲ ਇੰਨਾ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ “ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਬਹੁਤ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਹੈ।” ਤਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਗ਼ਲਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਜ਼ਿਹਨ ਵਿਚ ਸਵਾਲ ਆਵੇਗਾ ਕਿ ਕਿਵੇਂ? ਉਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਹੈ ਕਿ— ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਉਦੋਂ ਤਕ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦ ਤਕ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਚਿਤਾਵਨੀ ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਰੇਂਗਾ ਤਾਂ ਸਿੱਟਾ ਤੇਰੇ ਲਈ, ਤੇਰੇ ਪਰਵਾਰ ਲਈ ਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸਮਾਜ ਲਈ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਰੰਤੂ ਜੋ ਸਥਿਤੀ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲੇ ਅਨੇਕ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਗੱਭਰੂਆਂ ਨੇ ਇਸ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗਲ਼ ਦੀ ਫਾਹੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਜੋ ਸ਼ਰਾਬ ਹੈ, ਉਹਨੇ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਦਸ਼ਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਰਵਾਰ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਮਧੋਲ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸਥਿਤੀ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਸਾਰੀ ਦਿਹਾੜੀ ਦੀ ਕੀਤੀ ਕਮਾਈ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਚਾਰ-ਪੰਜ ਸੌ ਦੀ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਬੋਤਲ ਪੀ ਕੇ ਘਰ ਵੜੇਗਾ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਉਸ ਦਾ ਬੱਚਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਉਸ ਦੀ ਪਤਨੀ, ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੀ ਕੀ ਦਸ਼ਾ ਹੋਵੇਗੀ, ਇਸ ਦਾ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਤੋਂ ਹੋਰ ਪਰਦਾ ਕੀ ਚੁੱਕਣਾ, ਇਹ ਗੱਲ ਸਭ ਨੂੰ ਪਤਾ

*#੨੯੪੬/੭, ਬਜ਼ਾਰ ਲੁਹਾਰਾਂ, ਚੌਕ ਲਛਮਣਸਰ, ਸ਼੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ। ਮੋ: +੯੧੮੭੨੭੮-੦੦੩੭੨

ਹੈ ਕਿ ਫਿਰ ਘਰ ਤਾਂ ਤਬਾਹ ਹੋਵੇਗਾ ਹੀ। ਬੱਚੇ ਰੁਲਣਗੇ, ਪਤਨੀ ਰੁਲੇਗੀ, ਬੁਢਾਪੇ ਵਿਚ ਸਹਾਰਾ ਭਾਲਣ ਵਾਲੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਸ਼ਰਾਬੀ ਹੋਏ ਪੁੱਤ ਤੋਂ ਹੋਰ ਦੁਖੀ ਹੋਣਗੇ। ਇੰਝ ਇਕ ਹੋਰ ਗੱਲ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਪਿਤਾ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਵੀ ਬੱਚਿਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਵੇਗਾ ਉਸ ਦਾ ਉਹਦੇ ਬੱਚਿਆਂ 'ਤੇ ਵੀ ਬੁਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਵੇਗਾ।

ਇੰਝ ਹੀ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਿਗਰਟ, ਬੀੜੀਆਂ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿ ਧੂੰਆਂ ਲੈ-ਲੈ ਕੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਈ ਰੋਗ ਚੰਬੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਹ ਪ੍ਰਣਾਲੀ, ਫੇਫੜੇ, ਗੁਰਦੇ, ਦਿਲ, ਦਿਮਾਗ, ਨਾੜੀ-ਤੰਤਰ, ਗੱਲ ਕੀ, ਸਾਰਾ ਸਰੀਰ ਹੀ ਇਸ ਧੂੰਏਂ ਵਿਚ ਸਵਾਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਫਿਰ ਵੀ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਕਿ ਆਖਰ ਉਹ ਕਰ ਕੀ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਹੁਣ ਜੇ ਗੱਲ ਸ਼ਰਾਬ ਜਾਂ ਤੰਬਾਕੂ 'ਤੇ ਰਹਿੰਦੀ ਤਾਂ ਸਾਵਧਾਨੀਆਂ ਵਰਤ ਕੇ ਫਿਰ ਵੀ ਬਚਾਅ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਵਾਲਾ ਛੱਡਣਾ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਇਹ ਉਸ ਦੀ ਇੱਛਾ-ਸ਼ਕਤੀ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਸਮੇਂ ਦੇ ਬਦਲਣ ਨਾਲ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਰੁਝਾਨ ਵੀ ਬਦਲ ਗਏ ਹਨ। ਅੱਜ ਗੱਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਥੈਟਿਕ ਨਸ਼ਿਆਂ ਤਕ ਜਾ ਪੁੱਜੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਾਂ ਕਹਿ ਲਉ ਕਿ ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਰਤਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਲੀਲਾ ਬੜੀ ਛੇਤੀ ਸਮਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਿੱਛੇ ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਪਰਵਾਰ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਰੋਣਾ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਬੱਬੀਂ ਇਸ ਹਥਲੇ ਮਜ਼ਮੂਨ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ/ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਕ ਵਾਰ ਇਹ ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਸੋਚੇ ਕਿ ਨਸ਼ਾ ਕਰ ਕੇ ਅਣਇਆਈ ਮੌਤ ਨਾਲ ਉਹਦੇ ਮਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਉਸ ਦੇ ਬੀਵੀ-ਬੱਚਿਆਂ, ਭੈਣ-ਭਰਾਵਾਂ, ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦਾ ਕੀ ਹਸਰ ਹੋਵੇਗਾ? ਘਰ ਦੀ ਕੀ ਹਾਲਤ ਹੋਵੇਗੀ? ਮਹਿੰਗਾਈ, ਗਰੀਬੀ, ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ, ਵਿੱਦਿਅਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲਿਆ ਚੌਰਾਹੇ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਉਹਦੇ ਪਰਵਾਰ ਦੀ ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਕਿਸ ਨੇ ਬਾਂਹ ਫੜ੍ਹਨੀ ਹੈ?

ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜੂਨ ਸਭ ਤੋਂ ਸਰਵੋਤਮ ਹੈ, ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਵੱਸਦੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਜੀਵ-ਜੰਤੂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਸ ਧਰਤੀ ਦਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਜੀਵ ਭਾਵ 'ਸਿਰਦਾਰ' ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ:

ਅਵਰ ਜੋਨਿ ਤੇਰੀ ਪਨਿਹਾਰੀ॥ ਇਸੁ ਧਰਤੀ ਮਹਿ ਤੇਰੀ ਸਿਕਦਾਰੀ॥

(ਪੰਨਾ ੩੭੪)

ਭਾਵ ਕਿ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਜੂਨਾਂ ਤੇਰੀਆਂ ਸੇਵਕ ਹਨ, ਹੇ ਮਨੁੱਖ! ਇਸ ਧਰਤੀ

ਉੱਤੇ ਤੇਰੀ ਹੀ ਸਰਦਾਰੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ।

ਪਰੰਤੂ ਨਸ਼ੇ ਕਰ ਕੇ, ਸ਼ਰਾਬਾਂ ਪੀ ਕੇ ਹੁਲਾਸ਼ਾਜੀ ਕਰ ਕੇ, ਘਰ-ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ, ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਨੂੰ, ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੀ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਜਿੱਥੇ ਬਦ ਤੋਂ ਬਦਤਰ ਹੋਵੇਗੀ, ਉੱਥੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਭੈੜੀ ਹੋ ਨਿੱਬੜੇਗੀ। ਇੱਥੇ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ 'ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ' ਵਿਚਲੀ ਪੰਕਤੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ:

ਕਰਤੂਤਿ ਪਸੂ ਕੀ ਮਾਨਸ ਜਾਤਿ॥

(ਪੰਨਾ ੨੬੭)

ਭਾਵ ਕਿ ਜਾਤ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਕੰਮ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਾਲੇ ਹਨ।

ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਊਣ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਸਮਾਜ ਨੇ ਪਰਵਾਰ ਦਿੱਤਾ, ਉਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਹੀ ਸੰਭਾਲਣੀ ਹੈ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਪਰਵਾਰ ਤੇ ਪਰਵਾਰਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਛੱਡ ਕੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਕਿਸੇ ਉਜਾੜ ਨੁੱਕਰ ਵਿਚ ਜੇ ਨਸ਼ਾ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਮਰਨਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਪਿੰਡੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਕੀ ਦੋਸ਼? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿਊਂਦਿਆਂ ਹੀ ਮਰਨ ਲਈ ਕਿਉਂ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ?

ਦੇਖੋ! ਕਿਸੇ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ, ਪੰਛੀ ਨੂੰ ਕਿ ਉਹ ਕਿੰਝ ਆਪਣਾ ਆਲਣਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਕਿੰਝ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ, ਬੇਟਾਂ ਆਦਿ ਦੀ ਪਰਵਰਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਦਾਣਾ-ਦਾਣਾ ਚੁਗ ਕੇ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਤਿਨਕਾ-ਤਿਨਕਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਨਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਪਾਲਦੇ ਹਨ, ਪਰਵਾਰ ਪਾਲਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਧਰ ਇਨਸਾਨਾਂ ਵੱਲ ਦੇਖੀਏ, ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਮੋੜਾਂ 'ਤੇ ਮੁਹੱਲਿਆਂ, ਗਲੀਆਂ, ਕਸਬਿਆਂ ਤੇ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਚੌਰਾਹਿਆਂ 'ਤੇ ਆਮ ਹੀ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਮਿਲ ਜਾਣਗੇ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਹੀ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੇਕਰ ਧਰਤੀ ਦੇ ਸਿਰਦਾਰ ਦਾ ਇਹ ਹਾਲ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਸ ਲਈ ਕਿੰਨੀ ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਹੈ?

ਅਸੀਂ ਇਕ ਗੱਲ ਕੇਵਲ ਕਰਨ ਨੂੰ ਹੀ ਨਾ ਕਰੀਏ, ਬਲਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਹਰ ਉਸ ਸ਼ਖ਼ਸ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਈਏ ਜੋ ਨਸ਼ੇ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਇਹ ਘਾਤਕ ਹਨ, ਮਾੜੇ ਹਨ, ਜੀਵਨ ਲਈ ਧੋਖਾ ਹਨ। ਸਮਾਜ ਵਿਚਲੇ ਜਾਗਰੂਕ ਵਿਅਕਤੀ, ਸਮਾਜਿਕ, ਧਾਰਮਿਕ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਿਆਂ ਹੋ ਕੇ ਲਾਮਬੰਦ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਗਰਕ ਹੋ ਰਹੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਆਪਣੇ-ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ, ਜੋ ਕਿ ਨਸ਼ਿਆਂ ਕਰਕੇ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਸਮੂਹਿਕ ਯਤਨ ਕਰੀਏ। ਅੱਜ ਇਹ ਸਮੱਸਿਆ ਸਾਡੇ ਗੁਆਂਢੀ ਦੀ ਹੈ, ਕੱਲ ਨੂੰ ਰੱਬ ਨਾ ਕਰੇ ਸਾਡੀ ਵੀ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਸੋਚ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਨਿੱਤਰੀਏ, ਕੁਝ ਵੀ ਕਰੀਏ, ਪਰ ਨਸ਼ੇ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਅਹਿਦ ਲਈਏ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਨਸ਼ੇ ਕਿਵੇਂ ਖਤਮ ਹੋਣ?

-ਡਾ. ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ*

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਨਸ਼ਾ ਨਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਨਸ਼ੇ ਬਦਲ ਗਏ ਹਨ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਬਦਲਾਅ ਨਾਲ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਰਗ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਸਕਰ ਵੀ ਬਦਲ ਗਏ ਹਨ। ਨਵੇਂ ਨਸ਼ੇ ਜਿੰਨੇ ਭਿਆਨਕ ਹਨ ਓਨਾ ਹੀ ਵੱਡਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੰਗਾਲ ਹੁੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਕ ਪਾਸੇ ਕਿਸਾਨ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਮਾਰ ਨਾ ਝੱਲਦੇ ਹੋਏ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਮਹਿੰਗੇ ਨਸ਼ੇ (ਚਿੱਟੇ) ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਵਾਧੂ ਵਰਤੋਂ ਜਾਂ ਤੋਟ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਮੌਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਾਲੇ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਇਸ ਸਮੇਂ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਦਲਦਲ ਵਿਚ ਫਸ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਪ੍ਰਮਾਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਸ਼ਾ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਮੁੱਦਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਚਾਰ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਨਸ਼ੇ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਵਿਰੋਧੀ ਹੁਣ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਘੇਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਤਾਜ਼ਾ ਬਿਆਨਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨਸ਼ੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸਖਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਪੱਖ 'ਤੇ ਕਾਫੀ ਸਰਗਰਮ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਣ ਦੁਹਰਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਨਸ਼ੇ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਣਗੇ।

ਨਸ਼ੇ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨੀ ਦੋ ਢੰਗਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾ ਸ਼ਕਤੀ ਜਾਂ ਸੱਤ੍ਹਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਤਾਣੇ-ਬਾਣੇ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦਾ ਨਾਂਹ-ਪੱਖੀ ਤਰੀਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਨਸ਼ੇ ਨੂੰ ਨਸ਼ੇੜੀਆਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਨਸ਼ੇੜੀਆਂ ਦੀ ਕੁੱਟਮਾਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਸੱਤ੍ਹਾ/ਤਾਕਤ ਦਾ ਡਰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਨਸ਼ਾ ਛੁਡਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਨਸ਼ਾ ਤਸਕਰਾਂ ਲਈ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਅਤੇ ਡੋਪ ਟੈਸਟ ਆਦਿ ਸਖਤ ਕਦਮ ਇਸ ਕਰਕੇ ਚੁੱਕੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਨਾਂਹ-ਪੱਖੀ ਢੰਗ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਏ ਤੋਂ ਇਹ ਵੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਵੀ ਨਸ਼ੇੜੀਆਂ ਅਤੇ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਸੌਦਾਗਰਾਂ 'ਤੇ ਸਖਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਹਨ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਨਸ਼ਾ

*ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਅਤੇ ਮੁਖੀ, ਧਰਮ ਅਧਿਐਨ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ। ਮੋ: +੯੧੯੮੧੪੫-੯੦੬੯੯

ਛੁਡਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਢੰਗ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤਕ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਚ ਢਿੱਲ ਮਿਲਣ 'ਤੇ ਨਸ਼ੇੜੀ ਮੌਕਾ ਸੰਭਾਲ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਨਸ਼ਾ ਨਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਦੂਸਰੇ ਰਾਜਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਨਸ਼ਾ ਬੰਦ ਹੋਣ 'ਤੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਿਸਮ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਰੋਗੀ ਦਾ ਰੋਗ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਬਲਕਿ ਰੋਗੀ (ਨਸ਼ੇੜੀ) ਦੇ ਖਤਮ ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਨਸ਼ਾ ਛੁਡਾਉਣ ਲਈ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਂਹ-ਪੱਖੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

ਨਸ਼ਾ ਛੁਡਾਉਣ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਸਕਾਰਤਮਕ ਢੰਗ ਨਾਲੋਂ ਇਹ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਢੰਗ ਸੌਖਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਛਾ-ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਨਸ਼ਾਬੰਦੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਨਾਲ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਇਲਾਜ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਵਧੇਰੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਇਸ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਰੋਗ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਰੋਗੀ ਦੇ ਮਰ ਜਾਣ ਦਾ ਵੀ ਖਤਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਮਲੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੇ।

ਅਮਲ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸਤ ਲੋਕ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰ ਲੱਗਿਆ ਅਮਲ ਛੱਡਣਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਮਲ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਅਮਲੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਮੌਤ ਬਰਾਬਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਵਜ੍ਹਾ ਕਰਕੇ ਅਮਲੀ ਇਕ ਪੜ੍ਹਾਅ 'ਤੇ ਇਹ ਜਾਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਸ਼ਾ ਉਸ ਦੀ ਜਾਨ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਉਹ ਨਸ਼ਾ ਛੱਡਣ ਲਈ ਮਨੋਂ ਰਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਵੇਖੋ-ਵੇਖੀ ਜਾਂ ਇਕ ਵਾਰ ਨਜ਼ਾਰਾ ਵੇਖਣ ਲਈ ਨਸ਼ਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਉਹ ਇਸ ਦਾ ਆਦੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਸ਼ੇ 'ਤੇ ਲੱਗ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਅਮਲੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਨਸ਼ਾ ਬਰਬਾਦੀ ਵੱਲ ਜਾਂਦਾ ਰਾਹ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਜਿਸ ਪਾਸੇ ਵੀ ਨਸ਼ਾ ਵਿਕਦਾ ਹੋਵੇ ਨਸ਼ੇੜੀ ਉਸ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਵੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਤੋਟ ਕਾਰਨ ਤੁਰਨ ਤੋਂ ਸਤਹੀਣ ਹੋਏ ਅਮਲੀ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਭਿਣਕ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਤੁਰੰਤ ਜੋਸ਼ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਊਰਜਾ ਇਕੱਠੀ ਕਰ ਕੇ ਹਰ ਹੀਲਾ ਵਰਤ ਕੇ ਨਸ਼ਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਹੁਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਨਸ਼ਾ-ਛੁਡਾਊ ਕੇਂਦਰ ਨਸ਼ੇ ਰਾਹੀਂ ਨਸ਼ੇ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਧਿਐਨ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਸ਼ਾ ਛੁਡਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਜ ਕਾਫੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਨਸ਼ੇੜੀ ਇਸ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

ਨਸ਼ਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਬਦਲਵੇਂ ਨਸ਼ੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਨਸ਼ਾ ਬੰਦ ਕਰਨ ਲਈ ਨਸ਼ੇ ਦਾ ਰਾਹ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਅਤਿ ਕਠਿਨ ਕਾਰਜ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਫੈਲ ਚੁੱਕੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਤਸਕਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜਸੀ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਸ਼ਹਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਨਸ਼ੇ ਰੋਕਣ ਲਈ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਕਾਰਨਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨ ਦੀ ਖੋਜ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਾ ਤਸੱਲੀਬਖਸ਼ ਬਦਲ ਲੱਭਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਢੰਗ ਜਿੰਨਾ ਉਪਯੋਗੀ ਹੈ ਓਨਾ ਹੀ ਲੰਮਾ ਅਤੇ ਵਿਧੀ-ਵਿਉਂਤ ਅਤੇ ਉੱਚਿਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਫੈਲੇ ਨਸ਼ੇ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀਆਂ ਵਿਭਿੰਨ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਇਕ ਗੰਭੀਰ ਸਮੱਸਿਆ ਸਮਝ ਕੇ ਇਸ ਦਾ ਦੂਰਅੰਦੇਸ਼ੀ ਨਾਲ ਬਦਲ ਲੱਭਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਨਸ਼ੇੜੀਆਂ ਦੇ ਸਰਵੇਖਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕੀਤੇ ਅਨੁਭਵ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਕੁਝ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਸਹਿਜ ਵਿਚ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਵਧ ਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਜੋਕੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆਮ ਜੀਵਨ ਜਿਊਣਾ ਹੁਣ ਸੌਖਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਜੀਵਨ ਦਾ ਹਰ ਪੱਖ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਤਾ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਫੈਲੀ ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ ਵਿੱਚੋਂ ਆਸ ਦੀ ਕਿਰਨ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਰਾਜਨੀਤਿਕ, ਆਰਥਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸੰਕਟਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇੱਥੋਂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ, ਪੌਣ ਪਾਣੀ ਆਦਿ ਸਭ ਕੁਝ ਦੂਸ਼ਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਰਾਜ ਵਿਚ ਬੀਜੀ ਜਾਂਦੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫਸਲ, ਫਲ, ਸਬਜ਼ੀ ਨੂੰ ਨਸ਼ੇ (ਜ਼ਹਿਰ) ਦੀ ਪਾਣ ਚਾੜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਦੁੱਧ ਆਦਿ ਇੱਥੋਂ ਤਕ ਮਾਂ ਦੇ ਦੁੱਧ ਵਿਚ ਵੀ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਅੰਸ਼ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਉੱਥੋਂ ਦੇ ਬਾਸ਼ਿੰਦੇ ਕੀ ਜ਼ਹਿਰ (ਨਸ਼ਿਆਂ) ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ? ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਕਰਾਰ ਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਬਲਕਿ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਇਹ ਮਸਲਾ ਅਤਿ ਗੰਭੀਰ ਹੈ।

ਨਸ਼ੇ ਮਨੁੱਖ ਸਹਾਰਾ ਲੈਣ ਲਈ ਵਰਤਦਾ ਹੈ। ਅਜੋਕੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸਿਹਤ, ਪਰਵਾਰ ਤੇ ਸਮਾਜ ਤੋਂ ਸਹਾਰੇ ਦੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ ਮੱਧਮ ਪੈ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪੁਰਾਣੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਲੋਕ ਉਸਾਰੂ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਜਿਊਂਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਵਡਿਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੰਸਕਾਰੀ ਜਾਂ ਗੁਣੀ ਹੋਣ ਨਾਲੋਂ ਮੁਨਾਫਾਖੋਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੁਨਾਫੇ ਦਾ ਲਾਲਚ ਹਰ ਪਾਸੇ ਪਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਵਿੱਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਜਿੱਥੋਂ ਬੌਧਿਕ ਦਿਸ਼ਾ ਮਿਲਦੀ ਸੀ ਉਹ ਮੁਨਾਫਾਖੋਰੀ ਕਾਰੋਬਾਰ ਬਣ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਮੁਨਾਫਾ ਮਕਸਦ ਬਣ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੁਨਾਫੇ ਲਈ ਨਸ਼ਾ ਤਸਕਰ ਲਈ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਨਾਲ ਖੇਡ ਮੁਨਾਫਾ ਕਮਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਕਮਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਨਸ਼ਾ ਰੋਕਣ ਲਈ ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਹੋਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਅਜੋਕੇ ਪਦਾਰਥਵਾਦੀ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਜਿਊਣ ਜੋਗਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਸਾਰੂ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਸਿਰਜਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਬੌਧਿਕਤਾ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਬੌਧਿਕ ਕੰਗਾਲੀ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਨਸ਼ੇ ਰੋਕਣ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਸਿਰ 'ਤੇ ਲੱਗੀ ਸੱਟ ਦਾ ਉਪਾਅ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਪੈਰਾਂ 'ਤੇ ਮੱਲ੍ਹਮ-ਪੱਟੀ ਕਰਨ ਦਾ ਨੀਮ ਹਕੀਮ ਖ਼ਤਰਾ-ਏ-ਜਾਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਸੁਨਹੁ ਲੋਕਾ ਮੈ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸੁ ਪਾਇਆ

—ਡਾ. ਸਤਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ*

ਜੀਵਨ ਸਦਾ ਤੋਂ ਹੀ ਇਕ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਸਵਾਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ, ਜਲ, ਥਲ, ਪਰਬਤ ਬਣਾਏ, ਅਕਾਸ਼ ਤੇ ਪਾਤਾਲ ਬਣਾਏ। ਅਣਗਿਣਤ ਜੀਵ ਬਣਾਏ, ਮਨੁੱਖ ਉਸ ਦੀ ਸਰਵ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਰਚਨਾ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੁੰਨ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਰਚਨਾ 'ਚ ਬਦਲਣ ਪਿੱਛੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਕੀ ਮਨੋਰਥ ਸੀ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾ ਕਰਤਾ ਸਿਰਠੀ ਕਉ ਸਾਜੇ ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਸੋਈ ਪਰ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੁਆਰਾ ਬਖਸ਼ੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਰਹੱਸ ਸਮਝੇ। ਪਤਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਕਿੱਥੇ ਪੁੱਜਣਾ ਹੈ? ਤਾਂ ਚੱਲਣ ਦਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਕਠਿਨ ਸੀ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮੱਤ ਨਾਲ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਟੀਚੇ ਤੈਅ ਕਰ ਲਏ। ਮਾਇਆ ਦੇ ਭਰਮ 'ਚ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਧਨ - ਦੌਲਤ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਜਾਂ ਰਾਜਸੀ ਤਾਕਤ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾਣ-ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਾ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੇ ਰਸ ਭਾਵਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਮਾਰਗ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਦੇ ਸ੍ਰੋਤ ਵੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੋ ਗਏ ਕਿਸੇ ਨੇ ਪਰਵਾਰ, ਮਿੱਤਰਾਂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰ ਲਿਆ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ, ਅਸਰਦਾਰ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ। ਸਦੀਆਂ ਬੀਤ ਗਈਆਂ, ਲੋਕ ਭਰਮਾਂ ਅੰਦਰ ਜੀਵਨ ਖੁਆਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਫਿਰ ਕੁਦਰਤ ਮਿਹਰਬਾਨ ਹੋਈ। ਇਲਾਹੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਆਗਮਨ ਹੋਇਆ ਤੇ ਆਪ ਨੇ ਭਰਮਾਂ ਦੇ ਇਸ ਸੰਘਣੇ ਜਾਲ ਤੋਂ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਦਾ ਉਪਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਾਇਆ ਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਭਰਮ ਆਵਾਗਮਨ ਦੇ ਫੇਰ 'ਚ ਪਾਈ ਰੱਖਦੇ ਹਨ:

ਭਰਮਾਤਿ ਭਰਮੁ ਨ ਚੂਕਈ ਜਗੁ ਜਨਮਿ ਬਿਆਧਿ ਖਪੀ॥

ਅਸਥਾਨੁ ਹਰਿ ਨਿਹਕੇਵਲੰ ਸਤਿ ਮਤੀ ਨਾਮ ਤਪੀ॥ (ਪੰਨਾ ੫੦੫)

ਉਪਰੋਕਤ ਬਚਨ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮੁੱਢਲੇ ਸਿਧਾਂਤ ਅਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ। ਪਹਿਲਾ ਸੀ— ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸੱਤਾ ਦਾ, ਦੂਜਾ— ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਦਾ ਅਤੇ ਤੀਜਾ— ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦਾ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਨੂੰ ਸੱਚਾ ਤਪ ਮੰਨਿਆ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਰਾਜ ਸੋ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਹਰਿ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਹਰਿ ਅਗਮਾ ਅਗਮ ਅਪਾਰਾ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਅਰਥ ਸੀ—

ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਦੇਣਾ, ਸੰਸਾਰਕ ਭਰੋਸੇ ਤੋੜ ਦੇਣਾ ਤੇ ਦਾਸ ਭਾਵਨਾ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਤੂੰਹੀ ਮਾਨ ਤੂਹੀ ਧਾਨ ਤੂਹੀ ਪਤਿ ਤੂਹੀ ਪ੍ਰਾਨ ਸੱਚੇ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਭਾਵ ਸੀ— ਨਿਰਲੇਪੀ, ਸਹਿਜ, ਨਿਰਦੋਖੀ, ਸੰਜਮੀ, ਸਮਦਰਸ਼ੀ ਤੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਾਲਾ ਹੋ ਜਾਣਾ। ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਇੱਕ ਪਰਮਾਤਮਾ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਭਜੁ ਮਨ ਮੇਰੇ ਏਕੋ ਨਾਮ ਵਿਕਾਰਾਂ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੇ ਮੁਕਤੀ ਬੰਧਨ ਤੋੜਿ ਬੋਲਾਵੈ ਰਾਮੁ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਵਡਾਈ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਸਖਾਈ ਤੇ ਸਾਰੇ ਕਲੇਸ਼ ਸੰਤਾਪ ਹਰ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਦੀਓ ਗੁਰਿ ਅਵਧੁ ਉਤਰਿ ਗਇਓ ਸਭੁ ਤਾਪਸੀ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੱਗੇ ਦੋ ਹੀ ਰਾਹ ਹਨ, ਪਹਿਲਾ— ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨੇ ਜਾਂ ਆਪਣੀ ਮਤਿ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਜੀਵੇ। ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਦੁਬਿਧਾ ਦੂਰ ਕਰਦਿਆਂ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ:

ਛਾਡਿ ਸਗਲ ਸਿਆਣਪਾ ਸਾਧ ਸਰਣੀ ਆਉ॥

ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸਰੋ ਪ੍ਰਭੂ ਕੇ ਗੁਣ ਗਾਉ॥

(ਪੰਨਾ ੫੦੧)

ਪਰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਜੀਵਨ ਜੀਉਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬੁਝ ਨਹੀਂ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਅੰਦਰ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਨਮੁਖ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਮੱਤ 'ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਚਤੁਰਾਈਆਂ, ਸਿਆਣਪਾਂ ਵਰਤ ਕੇ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜਤਨ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮੁੱਢਲੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਤੇ ਭੁੱਲ ਕਿਹਾ:

ਮਨਮੁਖ ਮੂਲਹੁ ਭੁਲਿਆ ਵਿਚਿ ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਅਹੰਕਾਰੁ॥

(ਪੰਨਾ ੩੧੬)

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਮੂਲੋਂ ਭੁੱਲੇ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਜੀਵਨ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ, ਝਗੜਿਆਂ ਤੇ ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ 'ਚ ਹੀ ਗੁਜ਼ਰਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਤੇ ਮਤਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਹਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਇਹ ਲੋਕ ਸਦਾ ਮੰਦਾ ਹੀ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਤੇ ਮੰਦੇ ਕਰਮਾਂ 'ਚ ਹੀ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਾਂ ਤੇ ਵਾਸਨਾਵਾਂ ਇੰਨੀਆਂ ਪ੍ਰਬਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਸਦਾ ਭਖਦੀਆਂ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜ ਜੀਵਾਂ— ਗਜ, ਮ੍ਰਿਗ, ਮੀਨ, ਪਤੰਗਾ ਤੇ ਭੋਰੇ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦਿੱਤੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਜੀਵਾਂ ਅੰਦਰ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਵਿਕਾਰ ਹੈ। ਹਾਥੀ ਅੰਦਰ ਕਾਮ, ਹਿਰਨ ਅੰਦਰ ਨਾਦ ਜਾਂ ਅਵਾਜ਼, ਮਛਲੀ ਅੰਦਰ ਜੀਭ ਦਾ ਸੁਆਦ, ਪਤੰਗੇ ਅੰਦਰ ਰੂਪ ਤੇ ਭੋਰੇ ਅੰਦਰ ਸੁਗੰਧ ਦਾ ਵਿਕਾਰ ਹੈ। ਇਸ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਵਿਕਾਰ ਕਾਰਨ ਵਿਕਲ ਹੋ ਕੇ ਇਹ ਜੀਵ ਆਪਣੀ ਮਤਿ ਤੇ ਸੁਰਤਿ ਗੁਆ ਬਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਮਨਮੁਖ ਅੰਦਰ ਤਾਂ ਪੰਜ ਵਿਕਾਰ— ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਕਾਰਨ

ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਤੇ ਵਾਸਨਾਵਾਂ ਬੇਹਿਸਾਬ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਅਨੇਕ ਔਗੁਣ ਜਨਮ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਮਨੁੱਖ ਜੀਵਨ ਭਰ ਭਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜੀਵਨ 'ਚ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਵੀ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਪਾਉਂਦਾ ਜੋ ਸੁਖਦਾਇਕ ਤੇ ਭਟਕਣ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ। ਮਨਮੁਖ ਵਿਨਾਸ਼ ਵੱਲ ਵੱਧਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕੋਲ ਆਉਂਦਾ ਹੋਇਆ ਅੰਤ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਉਹ ਵਾਸਨਾਵਾਂ ਤੇ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਜੀਵਨ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਵਸਥਾ 'ਤੇ ਗਹਿਰੀ ਚਿੰਤਾ ਜਾਹਰ ਕੀਤੀ:

ਅੰਧੇ ਅਕਲੀ ਬਾਹਰੇ ਮੂਰਖ ਅੰਧ ਗਿਆਨੁ॥

(ਪੰਨਾ ੭੮੯)

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦੀ ਚਮਕ-ਦਮਕ 'ਚ ਇਹ ਅਨੰਦ ਲੱਭ ਰਹੇ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਦੁਖ ਹੀ ਦੁਖ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਾਰਕ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਨ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਮਨ ਲਿਆ ਹੈ ਉਹ ਤਾਂ ਮਰਨ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਮੰਨ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹ ਤਾਂ ਦਰਅਸਲ ਨਿਘਾਰ ਤੇ ਹਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਸੱਚੇ ਗਿਆਨ ਲਈ ਕੋਈ ਚਾਉ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਝੂਠ ਫਰੇਬ ਹੀ ਭਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਨਿਘਾਰ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸੰਸਾਰਕ ਪਦਾਰਥ ਤੇ ਕਰਮ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿੱਠੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਗੰਦੀ ਛਪੜੀ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਮਧਾਣੀ ਪਾ ਕੇ ਮੱਖਣ ਦੀ ਆਸ 'ਚ ਰਿੜਕੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਧਨ-ਦੌਲਤ ਲਈ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਇੱਕ ਕਰ ਦੇਣਾ, ਅਹੁਦੇ-ਤਾਕਤ ਸ਼ੋਹਰਤ ਲਈ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਰਹਿਣਾ, ਵਾਸਨਾਵਾਂ, ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਭੰਬਲ-ਭੂਸੇ ਖਾਂਦੇ ਰਹਿਣਾ ਛਪੜੀ 'ਚ ਮਧਾਣੀ ਰਿੜਕਣਾ ਹੀ ਹੈ। ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਸੇਵਨ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦਾ ਇੱਕ ਕਰਮ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਪਾਰ ਕਰ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਲੇਖੇ-ਜੋਖੇ ਪੂਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ:

ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਕਰਤ ਦਿਨੁ ਰੈਨਿ ਬਿਹਾਵੈ ਪਲੁ ਖਿਨੁ ਛੀਜੈ ਅਰਜਾਧੇ॥

ਜੈਸੇ ਮੀਠੈ ਸਾਦਿ ਲੋਭਾਏ ਝੂਠ ਧੰਧਿ ਦੁਰਗਾਧੇ॥

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਅਰੁ ਲੋਭ ਮੋਹ ਇਹ ਇੰਦ੍ਰੀ ਰਸਿ ਲਪਟਾਧੇ॥

ਦੀਈ ਭਵਾਰੀ ਪੁਰਖਿ ਬਿਧਾਤੈ ਬਹੁਰਿ ਬਹੁਰਿ ਜਨਮਾਧੇ॥ (ਪੰਨਾ ੪੦੨)

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਜੀਉਣ ਵਾਲੇ ਸਦਾ ਵਾਸਨਾਵਾਂ ਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਦੁਰਲੱਭ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਵਿਅਰਥ ਹੀ ਗੁਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਵਿਕਾਰਾਂ, ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸੁਆਦਾਂ, ਰਸਾਂ 'ਚ ਹੀ ਰਮਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਨਸ਼ੇ ਨੂੰ ਹੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਰਸ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਨਸ਼ਾ ਕਰ ਲੈਣਾ ਉਸ ਦੇ

ਜੀਵਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਸ ਨੂੰ ‘ਝੂਠ ਧੰਧ’ ਤੇ ਦੁਰਗੰਧ ਮੰਨਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹੇ ਕਰਮ ਲੱਗਦੇ ਮਿੱਠੇ ਹਨ, ਪਰ ਫਲ ਕੋੜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੁਖ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ‘ਚ ਹੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਉ ਆਪਿ ਵਰਤਾਇਸੀ ਝੂਠੇ ਧੰਧ ਦੇ ਦੁਰਗੰਧ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਨਸ਼ਾ ਲੈਣ ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੀਮਤ ਅਦਾ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਸੱਚੇ ਸੁਖ ਦੇ ਸੋਮੇ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਤਾਂ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪ ਦੇਹੀਂ ਹੱਥੀਂ ਵੰਡ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਸੇਵਨ ਇਸ ਲਈ ਵਧ ਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਨਾਅ ਤੇ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਮੰਨ ਲਿਆ। ਨਸ਼ੇ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਆਮ ਤਰਕ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੁਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੀ ਮੱਤ ਨਾਲ ਗੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਦਾਅਵੇ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ ਸੁਚੇਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮੂਲ ਨਾ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਫਰੇਬ ਕਰਦਾ ਹੈ:

ਘਰ ਕਾ ਕਾਜੁ ਨ ਜਾਣੀ ਰੂੜਾ॥

ਝੂਠੈ ਧੰਧੈ ਰਚਿਓ ਮੂੜਾ॥

(ਪੰਨਾ ੭੪੪)

ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਹਨ ਜੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧੰਦਿਆਂ ‘ਚ ਰਮੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਹ ਝੂਠ ਨੂੰ ਸੱਚ ਮੰਨ ਕੇ ਜਿਉਂ ਰਹੇ ਹਨ, ਕੋੜੇ ਨੂੰ ਮਿੱਠਾ ਮੰਨ ਕੇ ਖਾਈ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਜਿਸ ‘ਤੇ ਮਿਹਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਾ ਤੂੰ ਦੇਹਿ ਤੇਰਾ ਨਾਉ ਜਪਨਾ ਜੋ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ, ਜੋ ਝੂਠੇ ਧੰਦਿਆਂ ‘ਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਸੰਸਾਰਕ ਦੁਖਦਾਈ ਤੇ ਨਾਸ਼ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਰਸਾਂ ਨੂੰ ਮਿੱਠਾ ਕਰ ਕੇ ਮਾਣ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਮਿਹਰ ਬਾਰੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ:

ਹਰਿ ਕੇ ਦਾਸ ਹਰਿ ਸੇਤੀ ਰਾਤੇ॥

ਰਾਮ ਰਸਾਇਣਿ ਅਨਦਿਨੁ ਮਾਤੇ॥

(ਪੰਨਾ ੭੪੪)

ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਮਿਹਰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਦਾਸ ਅਵਸਥਾ ਸਿਰਜਦੀ ਹੈ। ਮਨ ਸਦਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ‘ਚ ਜੁੜਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਉਸ ਦਾ ਜੀਵਨ ਰਸਾਇਣ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਬਿਨਾ ਉਸ ਦਾ ਜੀਵਨ ਅੱਗੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਵੱਧਦਾ। ਨਸ਼ੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਲੋਭ ਹੈ। ਹਰਿ ਦੇ ਦਾਸ ਦਾ ਮਨ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਲਈ ਸਦਾ ਹੀ ਉਮਾਹਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਮਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਡਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾ ਤੇ ਕਾਟੀ ਜਮ ਕੀ ਫਾਸੀ ਤੇ ਸਦਾ ਹੀ ਅਨੰਦ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਸਦਾ ਅਨੰਦ ਨਾਨਕ ਗੁਣ ਗਾਏ ਨਾਮ ਜਪਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਜੋ ਸਦੀਵੀ ਅਨੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਮਹਾਂ-ਠਗਿਨੀ ਦੇ ਰੂਪ ‘ਚ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਸੁਖ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਜੀਵਨ ਭਰ ਧਨ

ਇਕੱਤਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਮਾਂ ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰਵਾਰ, ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਲਈ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ, ਪਰੰਤੂ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਫਲ ਆਪ ਹੀ ਭੋਗਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਵਿਅੰਜਨਾਂ ਦੇ ਸੁਆਦ, ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਸੁਖ ਕਦੇ ਵੀ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੇ। ਨਸ਼ੇ ਕੁਝ ਘੰਟਿਆਂ ਲਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਖੁਆਰੀ ਸਾਰੇ ਜੀਵਨ ਦੀ:

ਕਚਾ ਰੰਗੁ ਕਸੁੰਭ ਕਾ ਬੋੜੜਿਆ ਦਿਨ ਚਾਰਿ ਜੀਉ॥

ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਭ੍ਰਮਿ ਭੁਲੀਆ ਠਗਿ ਮੁਠੀ ਕੁੜਿਆਰਿ ਜੀਉ॥

ਸਚੇ ਸੇਤੀ ਰਤਿਆ ਜਨਮੁ ਨ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਜੀਉ॥ (ਪੰਨਾ ੭੫੧)

ਇਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਸਦਾ ਨਾਲ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਚਲੈ ਜਪਿ ਨਾਲਾ ਤੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਸਲ ਮਨੋਰਥ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੀ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅੰਤਰ-ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਬਿਨਾ ਮਨ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ ਬਾਹਰੁ ਭਾਲੇ ਸੁ ਕਿਆ ਲਹੈ ਵਸੁ ਘਰੈ ਅੰਦਰਿ ਭਾਈ ਸੁਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ, ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਲਈ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਦੀ, ਨਸ਼ੇ ਕਰਨ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਜਤਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਮਨੁੱਖ ਬਾਹਰਲੇ ਜਤਨ ਚਾਹੇ ਜਿੰਨੇ ਕਰ ਲਵੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ। ਮਨੁੱਖ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਨਸ਼ਾ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਸੰਤਾਪ ਦੇ ਸਮੇਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਉਕਸਾਵੇ 'ਤੇ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਬਾਅਦ 'ਚ ਨਸ਼ਾ ਲਤ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਕ ਸਮਾਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਨਸ਼ਿਆਂ 'ਚ ਡੁੱਬ ਕੇ ਗੁਜ਼ਰਨ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨਹੀਂ ਬੁਝਦੀ। ਮਾਇਆ ਤੇ ਸੰਸਾਰਕ ਰਸਾਂ ਬਾਰੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤਾਕਤ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾਵਾਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਵੱਧਦੀਆਂ ਹੀ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ:

ਖਾਂਦਿਆਂ ਖਾਂਦਿਆਂ ਮੁਹੁ ਘਠਾ ਪੈਨੰਦਿਆ ਸਭੁ ਅੰਗੁ॥ (ਪੰਨਾ ੫੨੩)

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਬਿਰਲੇ ਹੀ ਕੀ ਬੁਝੀ ਹੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਸ਼ਰਨ 'ਚ ਜਾਏ ਬਿਨਾ ਅੰਤਰ ਦੀਆਂ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਤੇ ਵਾਸਨਾਵਾਂ ਸ਼ਾਂਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਸੰਸਾਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪਦਾਰਥ ਦਾ ਮੋਹ, ਵਧਦਾ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਾਸਨਾਵਾਂ ਹੱਦ ਪਾਰ ਕਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਬੁਰੇ-ਭਲੇ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਵੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗਿਆਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਦਮ ਬਿਖ ਵੱਲ ਵੱਧ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਭਰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਮਨ ਉਸ ਬਿਖ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮੰਨ ਕੇ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਬੇਚੈਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ:

ਕੋਟਿ ਜੋਰੇ ਲਾਖ ਕ੍ਰੋਰੇ ਮਨੁ ਨ ਹੋਰੇ॥

ਪਰੈ ਪਰੈ ਹੀ ਕਉ ਲੁਝੀ ਹੇ॥

ਸੁੰਦਰ ਨਾਰੀ ਅਨਿਕ ਪਰਕਾਰੀ ਪਰ ਗ੍ਰਿਹ ਬਿਕਾਰੀ॥

ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਨਹੀ ਸੁਝੀ ਹੇ॥੨॥

ਅਨਿਕ ਬੰਧਨ ਮਾਇਆ ਭਰਮਤੁ ਭਰਮਾਇਆ ਗੁਣ ਨਿਧਿ ਨਹੀ ਗਾਇਆ॥

ਮਨ ਬਿਖੈ ਹੀ ਮਹਿ ਲੁਝੀ ਹੇ॥

(ਪੰਨਾ ੨੧੩)

ਜਿਵੇਂ ਧਨ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਕਦੇ ਵੀ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨਾ ਹੀ ਧਨ ਕੋਲ ਹੋਵੇ। ਹੋਰ-ਹੋਰ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਧੱਕੇ ਖਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਘਰ ਅੰਦਰ ਸੁੰਦਰ ਨਾਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਵਿਕਾਰੀ ਮਨੁੱਖ ਪਰਾਈਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵੱਲ ਨਿਗਾਹ ਲਾਈ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਸੰਜਮ, ਮਰਯਾਦਾ ਤੇ ਲਾਜ ਵੀ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਨ ਅੰਦਰ ਜੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਟੇਕ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਭਰਮਾਉਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਸਤ ਅਸਤ ਦਾ ਵੀਚਾਰ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਵਿਕਾਰਾਂ 'ਚ ਲੁੰਝਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਸ਼ੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਇਸ ਲਤ ਦਾ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ 'ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ 'ਤੇ ਅਤੇ ਸਮਾਜ 'ਤੇ ਕੀ ਅਸਰ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ ਅਵਾਜ਼ ਚੁੱਕੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰੀ ਤੇ ਗ਼ੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਜਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਤਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਹੁੰਦਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਨਿਦਾਨ ਤਕ ਪੁੱਜੇ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸੁਚੇਤ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮਾਇਆ ਦੇ ਫੇਰ 'ਚ ਪਏ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਸੰਸਾਰਕ ਨਿਦਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮਨ ਦੀ ਨਿਰਮਲਤਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਸਾਰੇ ਜਤਨ ਵਿਅਰਥ ਹਨ ਭੋਲਾ ਵੈਦੁ ਨ ਜਾਣਈ ਕਰਕ ਕਲੇਸੇ ਮਾਹਿ ਨਿਦਾਨ ਤੇ ਅੰਦਰ ਦੇ ਵਿਕਾਰਾਂ, ਭਰਮਾਂ ਦਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਮਿੱਠਾ ਸਮਝ ਕੇ ਕੌੜਾ ਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛੱਡ ਕੇ ਬਿਖ ਵੱਲ ਨੱਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਜੀਵਨ ਨਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ:

ਨਾਨਕ ਢੇਰੀ ਢਹਿ ਪਈ ਮਿਟੀ ਸੰਦਾ ਕੋਟੁ॥

ਭੀਤਰਿ ਚੋਰੁ ਬਹਾਲਿਆ ਖੋਟੁ ਵੇ ਜੀਆ ਖੋਟੁ॥ਪਉੜੀ॥

ਜਿਨ ਅੰਦਰਿ ਨਿੰਦਾ ਦੁਸਟੁ ਹੈ ਨਕ ਵਢੇ ਨਕ ਵਢਾਇਆ॥

ਮਹਾ ਕਰੂਪ ਦੁਖੀਏ ਸਦਾ ਕਾਲੇ ਮੁਹ ਮਾਇਆ॥

(ਪੰਨਾ ੧੨੪੪)

ਮਨ ਦੇ ਵਿਕਾਰ ਜੀਵਨ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਢਹਿ-ਢੇਰੀ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਕੱਚਾ ਘਰ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਤਰ 'ਚ ਵੱਸ ਰਹੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਖੋਟ ਜਾਂ ਔਗੁਣ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਮਨ ਦੇ ਵਿਕਾਰ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮਾਣ-ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ, ਭਾਰੀ ਦੁੱਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਆਦਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਤੇ ਫਿਟਕਾਰਾਂ ਹੀ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਲੋਕ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਜੋਗ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਹਰਿ ਜੀਉ ਤਿਨ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਮਤ ਕਰਹੁ ਰਖਿ ਲੇਹੁ ਹਰਿ ਰਾਇਆ ਨਸ਼ੇ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸਮਾਜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ

ਦੇ ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਲੋਕ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਦੇ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ ਦਾ ਵੀ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉੱਤਰਾਖੰਡ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ਪਹਾੜੀ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵੱਡੀ ਤਦਾਦ 'ਚ ਨਸ਼ੇ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਨਸ਼ੇ ਵੇਚਣ ਵਾਲੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਖਿਲਾਫ਼ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਈਆਂ ਸਨ ਤੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਮੁਹਿੰਮ ਅਰੰਭ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਕਿੰਨੀਆਂ ਹੀ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨਸ਼ੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਤੀ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸਮਾਜਿਕ ਮਾਹੌਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਪਰ ਰੋਗ ਦਾ ਨਿਦਾਨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੀ ਦੱਸਦੀ ਹੈ:

ਵੈਦਾ ਵੈਦੁ ਸੁਵੈਦੁ ਤੂ ਪਹਿਲਾਂ ਰੋਗੁ ਪਛਾਣੁ॥

ਐਸਾ ਦਾਰੂ ਲੋੜਿ ਲਹੁ ਜਿਤੁ ਵੰਞੈ ਰੋਗਾ ਘਾਣਿ॥

ਜਿਤੁ ਦਾਰੂ ਰੋਗ ਉਠਿਆਹਿ ਤਨਿ ਸੁਖੁ ਵਸੈ ਆਇ॥

ਰੋਗੁ ਗਵਾਇਹਿ ਆਪਣਾ ਤ ਨਾਨਕ ਵੈਦੁ ਸਦਾਇ॥ (ਪੰਨਾ ੧੨੭੯)

ਮਾਇਆ ਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਰੋਗੀ ਦਾ ਵੈਦ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੀ ਹੈ, ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਹੀਂ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ ਹੀ ਰੋਗ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਤੇ ਨਿਦਾਨ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਰੋਗ ਹੈ— ਅੰਤਰ ਬੈਠੇ ਦੁਸ਼ਟ ਵਿਕਾਰ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ। ਨਿਦਾਨ ਹੈ— ਅੰਤਰ ਦੀ ਨਿਰਮਲਤਾ। ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਲਤ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਹੀ ਫਲ ਹੈ। ਨਸ਼ੇ ਤੋਂ ਉਭਰਨ ਲਈ ਮਨ ਦੀ ਨਿਰਮਲਤਾ ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਲਤੀ ਦੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਅੰਤਰ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤ ਕਰਦੀ ਹੈ:

ਅਚਰਜੁ ਏਕੁ ਸੁਨਹੁ ਰੇ ਭਾਈ ਗੁਰਿ ਐਸੀ ਬੂਝ ਬੁਝਾਈ॥

ਲਾਹਿ ਪਰਦਾ ਠਾਕੁਰੁ ਜਉ ਭੋਟਿਓ ਤਉ ਬਿਸਰੀ ਤਾਤਿ ਪਰਾਈ॥

(ਪੰਨਾ ੨੧੫)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਰਾਈ ਭਾਵ ਜੀਵਨ ਲਈ ਅਯੋਗ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਖਿੱਚ ਸਿਰੇ ਤੋਂ ਮੇਟਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਗਿਆਨ ਸਾਰੇ ਭਰਮ ਤੇ ਸੰਕਾਵਾਂ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਮਾਇਆ 'ਚ ਰਮੇ ਹੋਏ, ਵਿਕਾਰਾਂ 'ਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਮਨ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣਾ ਅਤਿ ਕਠਿਨ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਰਾਮਾਤ ਮਨ ਨੂੰ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਤੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨਾਲ ਵਰਤਦੀ ਹੈ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਮੇਰੇ ਮੀਤਾ ਇਹੈ ਸਾਰ ਸੁਖੁ ਪੂਰਾ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਤੇ ਵਿਕਾਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਧੀ ਹੈ ਭਰੀਐ ਮਤਿ ਪਾਪਾ ਕੈ ਸੰਗਿ॥ ਓਹੁ ਧੋਪੈ ਨਾਵੈ ਕੈ ਰੰਗਿ॥ ਨਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਜਨਮੇ ਪਾਪ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੱਸ 'ਚ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਜੋ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਏ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੁੜੀਏ ਤਿਨਾ ਪੰਚੇ ਵਸਗਤਿ ਆਏ ਰਾਮ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਲਤ ਬੇਬਸੀ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਬੇਬਸੀ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਲਈ ਇਸ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਭਾਵ ਵਿਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਵਾਰ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਇਕ ਸੁਚੱਜਾ ਜੀਵਨ ਨੇਮ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਭਰਮਾਂ ਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ 'ਚ ਪਏ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਤ-ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਤੇ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਰਾਹੀਂ ਦੁਬਿਧਾਵਾਂ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ *ਹੋਇ ਇਕਤ੍ਰ ਮਿਲਹੁ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ਦੁਬਿਧਾ ਦੂਰਿ ਕਰਹੁ ਲਿਵ ਲਾਇ* ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਮਨ ਦੀ ਲਿਵ ਪਰਮਾਤਮਾ 'ਚ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਤੇ ਸੱਚੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਪਹਿਰ ਰਾਤ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੀ ਉੱਠ ਜਾਂਦੇ ਹਨ *ਪਿਛਲ ਰਾਤੀ ਉਠਿ ਬਹਿੰਦੇ* ਉਹ ਇਸ਼ਨਾਨ ਆਦਿਕ ਕਰ ਕੇ ਇਕਾਗਰ ਮਨ ਨਾਲ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਹਨ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਗਾਉਂਦੇ ਤੇ ਸੁਣਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਦਾ ਹੀ ਪਰਮਾਤਮਾ 'ਚ ਰਮੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ *ਮਨਿ ਮੇਲੀ ਕਰਿ ਮੇਲਿ ਮਿਲੰਦੇ* ਅਜਿਹਾ ਨੇਮ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਭਾਵ ਪਰਮ ਰਸ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ *ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਫਲੁ ਸੁਫਲ ਫਲੰਦੇ* ਪਰਮਾਤਮਾ ਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਰਸ ਦੀ ਇੱਕ ਬੂੰਦ ਵੀ ਅਗੰਮ ਤੇ ਅਕੱਥ ਹੈ *ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲੁ ਪਿਰਮ ਰਸੁ ਤਿਲੁ ਅਲਖੁ ਅਲੇਖੈ* ਮਨ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋ ਖੇੜੇ 'ਚ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ *ਮਉਲਿਓ ਮਨੁ ਤਨੁ ਹੋਇਓ ਹਰਿਆ ਏਕ ਬੂੰਦ ਜਿਨਿ ਪਾਈ* ਇਸ ਰਸ ਅੱਗੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰਕ ਰਸ ਫਿੱਕੇ ਹਨ। ਲੋੜ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਦੀ। ਨਸ਼ੇ ਆਤਮ-ਘਾਤ ਹਨ। ਨਾਮ-ਰਸ ਆਤਮ ਵਿਗਾਸ ਤੇ ਸੱਚੇ ਧਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਬਸ ਇਕ ਵਾਰ ਨਾਮ ਰਸ ਲੱਗ ਜਾਏ ਤਾਂ ਨਸ਼ੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਕੂੜੇ ਰਸ ਵਿੱਸਰ ਜਾਣਗੇ।

ਕਾਵਿ ਵਿਅੰਗ

ਕੂੜੇ ਨਸ਼ੇ

—ਸ. ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਰਾਹੀਂ 'ਨਾਗੋਕੇ'*

ਨਸ਼ੇ ਕੋਹੜ ਸਮਾਜ ਲਈ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ,
 ਖੁਦ ਆਪ ਹੀ ਨਸ਼ਿਆਂ 'ਚ ਸੜੀ ਜਾਂਦੇ।
 ਆਟਾ ਖਾਣ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਨਾ ਘਰਦਿਆਂ ਨੂੰ,
 ਬੋਤਲ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ ਹੀ ਫੜੀ ਜਾਂਦੇ।
 ਦਾਰੂ ਪੀਣੀ ਹੈ ਸਿਹਤ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮਾੜੀ,
 ਲਿਖਿਆ ਬੋਤਲ ਦੇ ਉਤੋਂ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੇ।
 ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਖੁਮਾਰੀ ਨੂੰ ਭੁੱਲ 'ਰਾਹੀ',
 ਕੂੜੇ ਨਸ਼ੇ ਜਹਾਨ ਦੇ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ।

*੨੦੩-੨੦੪, ਨਿਊ ਸ਼ਹੀਦ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਨਗਰ, ਸੁਲਤਾਨਵਿੰਡ ਰੋਡ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ। ਮੋ: +੯੧੯੮੮੮੮੪-੫੧੫੯੩

ਨਸ਼ਾ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤੀ

—ਡਾ. ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ*

ਨਸ਼ਾ ਤੇ ਨਸ਼ਾ ਕੇਵਲ ਮਿਲਦੇ ਜੁਲਦੇ ਅੱਖਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਨਸ਼ਾ ਨਸ਼ਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਰਵਨਸ਼ਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਲੇਖਕ ਸੈਕਸਪੀਅਰ ਅਨੁਸਾਰ— ਓਨੇ ਬੰਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਡੁੱਬੇ ਜਿੰਨੇ ਸ਼ਰਾਬ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਮਰੇ।

ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਆਦਿ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਚੱਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਲੋਕ ਨਸ਼ਾ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਅੱਜ ਨਸ਼ੇੜੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਬੇਹਿਸਾਬ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜੋ ਸਮਾਜ ਲਈ ਖਤਰੇ ਦੀ ਘੰਟੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਅਤਿਅੰਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਸਮਾਜ ਹੀ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਦਿਨ-ਬ-ਦਿਨ ਵੱਧਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਕੇਵਲ ਸਿਆਣੇ ਲੋਕ ਨਸ਼ਾ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਪਰੰਤੂ ਹੁਣ ਨੌਜਵਾਨ ਤੇ ਇੱਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਬੱਚੇ ਵੀ ਨਸ਼ਾ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਨਸ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਹੁਣ ਨਸ਼ਾ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਘੱਟਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਅਮਲੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਘਰ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਬਹੁਤੇ ਘਰ ਹੀ ਅਮਲੀਆਂ ਦੇ ਬਣਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਪਹਿਲਾਂ ਕੇਵਲ ਅਡੀਮ, ਡੋਡਿਆਂ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਹੀ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸਨ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਲਿਸਟ ਹੀ ਬੜੀ ਵੱਡੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਨਸ਼ੇ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਿਤੇ ਸਮੈਕ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਮੈਡੀਕਲ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਹੈ ਤੇ ਕਿਤੇ ਤੰਬਾਕੂ, ਸ਼ਰਾਬ ਤੇ ਡੋਡਿਆਂ ਦੀ ਹੀ ਸਰਦਾਰੀ ਹੈ। ਸਿਆਣੇ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ ਕਿ ‘ਡਰੱਗ ਬੰਬ’ ਤਾਂ ਐਟਮੀ ਬੰਬਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਮਾਰੂ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਅਸਰ ਵਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਨਸ਼ੇ (Gateway drugs): ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿਚ ਤੰਬਾਕੂ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਨਸ਼ਾ (gateway drug) ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹਾਲੀ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਤੰਬਾਕੂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਟਖੇ ਦੀ ਆਦਤ ਲਗਾਉਣ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਰਗਰਮ ਹਨ। ਮਾਹਰਾਂ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਗੁਟਖਾ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਉੱਥੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਨਾਰਕਾਟਿਕ, ਸਮੈਕ ਤੇ ਹੋਰ ਨਸ਼ੇ ਵੀ ਵੱਧ ਵਰਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣੀ ਤੇ ਪਿਆਉਣੀ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਫ਼ਰਕ ਏਨਾ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਘੱਟ ਲੋਕ ਪੀਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਲੋਕ ਪਿਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਜੋ ਇਹ ਕਰਦੇ ਵੀ ਸਨ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਛੁਪ ਕੇ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਪਰ ਅੱਜ

*ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਜਰਨਲਿਜ਼ਮ, ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ। ਮੋ: +੯੧੯੯੧੪੨-੪੨੦੦੪

ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣੀ ਤੇ ਪਿਆਉਣੀ ਇਕ ਮਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਸਮਾਜ ਨੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਤੇ ਪਿਆਉਣ 'ਤੇ ਲੱਗੀਆਂ ਰੋਕਾਂ ਮਾਨੋਂ ਯਕਦਮ ਹਟਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਹੁਣ ਕੇਵਲ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮਨਜ਼ੂਰ-ਸ਼ੁਦਾ ਹਾਤਿਆਂ ਜਾਂ ਘਰਾਂ ਦੀ ਚਾਰ ਦੀਵਾਰੀ ਤਕ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣੀ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਸਾਡੇ ਹਰ ਸਮਾਗਮ ਦਾ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਬਣਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹੀਣ ਭਾਵਨਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਅੱਜ ਸ਼ਰਾਬ ਵਿਚ ਟੱਲੀ ਹੋਏ ਲੋਕ ਵੱਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਨਾ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਲੁਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹੀਣ ਭਾਵਨਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੂਤਰਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਵੀ ਖ਼ਬਰਾਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਨਸ਼ਿਆਂ ਕਾਰਨ ਹੀ ਏਡਜ਼ ਦੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੀ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਨਸ਼ਈਆਂ ਨੂੰ 'ਏਡਜ਼' ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਹੋਣ ਦਾ ਖ਼ਤਰਾ ਬਾਕੀਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਹੈ। ਸੂਈਆਂ/ਇੰਜੈਕਸ਼ਨ ਲਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨਸ਼ਈ ਇੱਕੋ ਹੀ ਸੂਈ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਟੀਕੇ ਲਗਾਈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇੰਝ ਏਡਜ਼ ਫੈਲਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ, ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਸੁਧ ਬੁਧ ਗਵਾ ਬੈਠਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਯੋਗ ਸਰੀਰਕ ਸੰਬੰਧਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਏਡਜ਼ ਫੈਲਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਮੁਤਾਬਕ ਏਡਜ਼ ਦੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਨਸ਼ੇੜੀਆਂ ਦੀ ਹੀ ਹੈ।

ਨਸ਼ੇ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਵੀ ਵੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਰਾਬ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਆਵੇਗ (impulsive) ਵਿਚ ਲੈ ਆਂਦੀ ਹੈ। ਇੰਝ ਮਨੁੱਖ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਭੀੜ ਬਣਨ 'ਤੇ ਹੀ ਇਕਦਮ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਨਿੱਤ ਵੱਧ ਰਹੀਆਂ ਖੁਦਕੁਸ਼ੀਆਂ ਇਸ ਗੱਲ ਵੱਲ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਹੁਣ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਅਗਲੀ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਪੁੱਜ ਚੁੱਕਾ ਹੈ— ਜੋ ਅਤਿਅੰਤ ਗੰਭੀਰ ਹੈ। ਨਸ਼ਾ ਮੁਕਤ ਜੀਵਨ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਵੇਖਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ—

ਲੋਕ ਨਸ਼ਾ ਕਰਦੇ ਹੀ ਕਿਉਂ ਹਨ?

ਮਨੁੱਖ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਅਗਿਆਨਤਾ ਕਰਕੇ ਨਸ਼ਾ ਲੈਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਪਰੰਤ ਇਹ ਉਸ ਦਾ ਸ਼ੌਂਕ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ। ਕਈ ਲੋਕ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਨਸ਼ਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵੇਖੀਏ ਤਾਂ ਸਹੀ, ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਇੰਝ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਦਤ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਨਸ਼ਾ ਲੈਣਾ ਨਾ-ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕਰੇਗਾ, ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਵਾਰ, ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੋਝੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਸ਼ਾ ਮੌਤ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਕ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਕਈ ਲੋਕ ਭੈੜੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਚੁੰਗਲ ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋਸਤ ਅਤੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਬੈਠਣ ਉੱਠਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਨਸ਼ੇ ਲੈਂਦੇ ਅਤੇ ਉਹ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਨਸ਼ੇ ਲੈਣ ਲਈ ਉਕਸਾਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇੰਝ ਭੈੜੀ ਸੰਗਤ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਫੈਲਣ

ਪ੍ਰਕੋਪ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੱਦ ਤਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਈ ਲੋਕ ਪਰਵਾਰਕ ਤਣਾਅ, ਦੁੱਖ-ਤਕਲੀਫ ਜਾਂ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਬਚਣ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਨਸ਼ੇ ਲੈਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਦੁੱਖ-ਤਕਲੀਫ ਆਈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਉਹ ਸ਼ਰਾਬ ਜਾਂ ਗੋਲੀਆਂ, ਕੈਪਸੂਲ ਲੈ ਕੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਹਕੀਕਤ ਤੋਂ ਭੱਜਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਕੀ ਨਸ਼ੇ ਰੋਕੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ?

ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਨਸ਼ਾ ਮੁਕਤੀ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ 'ਤੇ ਇੱਕ ਗੱਲ ਸਪਸ਼ਟ ਜਾਹਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਸ਼ੇ ਰੋਕੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਦਾ ਸੋ ਫੀਸਦੀ ਸਫਾਇਆ ਕਰਨਾ ਔਖੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਪਰ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚੋਂ ਨਸ਼ੇ ਸਮਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਲਾਮਬੱਧ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇਸ ਕੋਹਤ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਹੱਦ ਤਕ ਕਾਬੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਚੀਨ ਨੂੰ ਅਫੀਮਚੀਆਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਅਮਲੀ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਸਨ, ਪਰ ਚੀਨ ਦੇ ਇੱਕ ਸੂਚੇਤ ਆਗੂ ਨੇ ਅਜਿਹੀ ਮੁਹਿੰਮ ਚਲਾਈ ਕਿ ਅੱਜ ਉਹੀ ਦੇਸ਼ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਤਾਕਤ ਬਣਨ ਵੱਲ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ੧੯੬੦ ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਖ਼ਿਲਾਫ ਜੰਗ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਅੱਜ ਓਥੇ ਵੀ ਨਸ਼ੇ ਕਾਬੂ ਹੇਠ ਹਨ। ਕਈ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਇੱਕ ਨੌਜਵਾਨ ਅਲੈਨ ਲਿਐਂਡਰਸ (Alan Leanders) ਦੀ ਮਿਹਨਤ ਦੇ ਨਾਲ ਉੱਥੋਂ ਦੀ ਫਲੋਰੀਡਾ ਸਟੇਟ ਵਿਚ ਇੱਕ ਸਾਲ ਵਿਚ ਤੰਬਾਕੂ ਦੀ ਖਪਤ ੧੩ ਫੀਸਦੀ ਘਟੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨੌਜਵਾਨ ਨੇ ਉਸ ਸਟੇਟ ਵਿਚ ਇੱਕ ਜਬਰਦਸਤ ਤੰਬਾਕੂ ਵਿਰੋਧੀ ਮੁਹਿੰਮ ਚਲਾਈ।

ਅਜਿਹੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਉਦਾਹਰਨਾਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਸੂਚੇਤ ਅਤੇ ਸੰਗਠਿਤ ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕੋਪ ਘਟਿਆ ਹੈ, ਰੁਕਿਆ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਨਿਸ਼ਚਾ ਕਰ ਲਈਏ ਕਿ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹੋਵਾਂਗੇ, ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਤੇ ਸੋਚ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਵੀ ਲਗਾਵਾਂਗੇ ਤਾਂ ਯਕੀਨਨ ਸਫਲ ਹੋਵਾਂਗੇ।

ਨਸ਼ਾ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਦੋ ਰਸਤੇ

ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ ਸਮੱਸਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਇੱਕ ਚੇਤਾਵਨੀ ਹੀ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਨਸ਼ਾ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੋ ਹੀ ਰਾਹ ਹਨ। ਪਹਿਲਾ, ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਰੋਕਣਾ (Supply reduction) ਅਤੇ ਦੂਸਰਾ ਹੈ, ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ (Demand reduction)। ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਰੋਕਣ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਸਰਕਾਰ ਪੁਲਿਸ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਮਹਿਕਮੇ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਉੱਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੂਚੇਤ ਨਾਗਰਿਕ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਗ਼ੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਪਲਾਈ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਿਚ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾ

ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਮੰਗ ਰੋਕਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਵਿਚ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਸਿਆਣਿਆਂ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ ਵਿਹਲਾ ਦਿਮਾਗ ਸ਼ੈਤਾਨ ਦਾ ਘਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ Busy is Blessed ਭਾਵ ਜੋ ਉਸਾਰੂ ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਹੈ ਉਹ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਪਾਤਰ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਦੇ ਵੀ ਵਿਹਲੇ ਨਾ ਰਹੀਏ। ਖੇਡਾਂ, ਸਮਾਜ-ਸੇਵਾ, ਯਾਤਰਾਵਾਂ (ਵਿੱਦਿਅਕ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ) ਆਦਿ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਈਏ। ਲੱਚਰ ਗੀਤ-ਸੰਗੀਤ, ਨਾਈਟ ਕਲੱਬਾਂ ਆਦਿ ਤੋਂ ਬਚੀਏ। ਜਿਹੜੇ ਵੀਰ-ਭੈਣਾਂ ਦਾ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਤਸੱਲੀਬਖ਼ਸ਼ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕੌਮੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਉਪਰਾਲੇ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸ੍ਰੈ-ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਸਰਕਾਰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀਆਂ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਬੰਦ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ?

ਇਹ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਵਾਲ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨਸ਼ਾ ਮੁਕਤ ਸਮਾਜ ਸਿਰਜਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਹਾਲੇ ਤਕ ਸਮੁੱਚੇ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਇਸ ਲਈ ਗੰਭੀਰ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਕਈ ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਹਾਲੇ ਵੀ ਹੋਰਨਾਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਪੈਦਾ ਕਰੀਏ ਜਿਸ ਨਾਲ ਲੋਕ ਨਸ਼ੇ ਨਾ ਲੈਣ। ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਹੈ, ਪਰ ਜੇਕਰ ਨਸ਼ੇ ਥਾਂ-ਥਾਂ 'ਤੇ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਨਸ਼ੇੜੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ 'ਤੇ ਕਾਬੂ ਰੱਖਣਾ ਬੜਾ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਮੰਗ ਘਟਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਇਸ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਰੋਕਣੀ ਵੀ ਓਨੀ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੈ ਜੇਕਰ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿਚ ਇੱਕ ਜਬਰਦਸਤ ਜਨਤਕ ਲਹਿਰ ਤਿਆਰ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਦਬਾਅ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਹਰੇਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਤੇ ਸਪਲਾਈ ਕਰਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰਸਤੇ ਬੰਦ ਕੀਤੇ ਜਾਣ।

ਔਖੇ ਪਲ ਕਿਵੇਂ ਬਿਤਾਈਏ?

ਨਸ਼ਾ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤੀ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਅਹਿਮ ਪੱਖ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਔਖੇ ਪਲ ਕਿਵੇਂ ਬਿਤਾਈਏ? ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਉੱਪਰ ਕਦੇ ਦੁੱਖ ਤੇ ਕਦੇ ਸੁਖ ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਜੋਕੇ ਪਦਾਰਥਵਾਦੀ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਤਾਂ ਮਾਇਆ ਦੀ ਦੌੜ ਵਿਚ ਦਿਮਾਗੀ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕੋਪ ਵੱਧਦਾ ਹੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉੱਪਰੋਂ ਪਰਵਾਰਕ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦਾ ਤਣਾਅ, ਈਰਖਾ-ਚੁਗਲੀ ਅਤੇ ਕੰਮ ਦੇ ਤਣਾਅ ਕਾਰਨ ਨਿੱਤ-ਨਿੱਤ ਸਾਨੂੰ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ-ਔਖਿਆਈਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਈ ਵਾਰ ਬੰਦਾ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਪਰ ਉਸ ਉੱਪਰ ਮਾੜੇ ਪਲ ਜਾਂ ਮਾੜੀਆਂ ਘੜੀਆਂ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਤਮਘਾਤੀ ਹੋ ਜਾਣਾ, ਚੀਜ਼ਾਂ ਭੰਨਣੀਆਂ, ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਫੈਸਲੇ ਲੈ ਲੈਣੇ, ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਦੇਣੇ ਜਾਂ ਅਯੋਗ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਹਸਤਾਖਰ ਕਰ ਦੇਣੇ, ਜਾਂ ਫਿਰ ਐਸੇ ਬੋਲ ਬੋਲ

ਦੇਣੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੱਟ ਭਰਿਆ ਨਾ ਜਾ ਸਕੇ ਆਦਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਲਝਣਾਂ ਹੋਰ ਉਲਝਦੀਆਂ ਹਨ।

ਜੇ ਕੋਧ ਜਾਹਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਜਾਂ ਕਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਉਹ ਅੰਦਰੋਂ ਅੰਦਰੀਂ ਘੁੱਟਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਡਿਪਰੈਸ਼ਨ ਵਰਗੇ ਰੋਗਾਂ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵੱਲ ਵਧੇਰੇ ਰੁਚਿਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਅਤਿਅੰਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਜਿਹੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹਾਸਲ ਕਰੀਏ ਕਿ ਆਪਣੇ ਉੱਪਰ ਆਏ ਔਖੇ ਪਲ ਸਹਿਜ ਨਾਲ ਬਿਤਾ ਸਕੀਏ। ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਲਈ ਸਦਾ ਹੀ ਤਿਆਰ ਰੱਖੀਏ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਕੋਈ ਅਣਹੋਈ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਡੋਲਣਾ ਨਹੀਂ। ਕਿਉਂ? ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਨਿਯਮ ਹੈ ਦੁਖ-ਸੁਖ ਸਭਨਾਂ 'ਤੇ ਆਉਣੇ ਹੀ ਆਉਣੇ ਹਨ:

ਸੁਖੁ ਦੁਖੁ ਦੁਇ ਦਰਿ ਕਪੜੇ ਪਹਿਰਹਿ ਜਾਇ ਮਨੁਖ॥ (ਪੰਨਾ ੧੪੯)

ਮੇਰੀ ਜਾਚੇ ਤਾਂ ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਲਈ ਵੀ ਤਿਆਰ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਦੇ ਨਾ ਕਦੇ, ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ, ਛੋਟਾ-ਵੱਡਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਣਾ ਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਕੋਲੋਂ ਹੁੰਦਾ ਆਇਆ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਵੀ ਹੋਣਾ ਹੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਚੰਗਾ ਕਰਨ ਕਰਾਵਣ ਦਾ ਭਰਪੂਰ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰੀਏ, ਬਾਕੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ।

ਪੱਕਾ ਮਨ ਬਣਾਈਏ - ਜੋ ਹੋਇਆ ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ - ਚੰਗਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਹੋਵੇਗਾ - ਚੰਗਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਠੀਕ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ - This moment is, as it should be. ਇੰਝ ਕਹਿਣਾ, ਲਿਖਣਾ, ਪੜ੍ਹਨਾ, ਸੋਚਣਾ ਆਸਾਨ ਹੈ, ਪਰ ਮੰਨਣਾ ਔਖਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ, ਯਤਨ ਕਰੀਏ, ਕਰਦੇ ਰਹੀਏ... ਔਖੇ ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਸੰਤੁਲਨ (balance) ਨਾ ਗਵਾਈਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪਲ ਵੀ ਬੀਤ ਹੀ ਜਾਣੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਸੁਖ ਦੇ ਪਲ ਬੀਤ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਵੇਂ ਹੀ ਦੁਖ ਦੇ ਪਲ ਵੀ। ਲੋੜ ਹੈ ਖਿੜ ਕੇ ਇਹ ਪਲ ਬਿਤਾਉਣ ਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਯਤਨ ਕਰੀਏ (ੳ) ਜਦ ਵੀ ਤਣਾਅ ਵਿਚ ਹੋਈਏ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਘਰ ਦੀ ਸਫਾਈ, ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਜੋੜ-ਜੁੜਾਈ, ਫਾਈਲਾਂ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ, ਬੂਟਿਆਂ-ਗਮਲਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖ-ਭਾਲ ਵਿਚ ਲਾਈਏ। (ਅ) ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੀਏ - ਕਿਸੇ ਚੰਗੇ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਘਰ / ਦੁਕਾਨ 'ਤੇ ਜਾਈਏ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਜਾਈਏ, ਸਮਾਜ-ਸੇਵਾ ਦੇ ਕਾਰਜ ਕਰੀਏ . . . ਇੰਝ ਸਥਾਨ ਬਦਲਣ ਤੇ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਆਹਰੇ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਮਨ ਵੀ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। (ੲ) ਪਾਠ ਕਰੀਏ - ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਜਾਂ ਸਹਿਜ ਪਾਠ, ਕੀਰਤਨ ਸੁਣੀਏ, ਚੰਗੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੜ੍ਹੀਏ, ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵੇਖੀਏ, ਪੁਰਾਣੇ ਲਿਖੇ ਲੇਖ ਪੜ੍ਹੀਏ . . . ; ਚੰਗੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੀਏ। ਦੋਸਤਾਂ, ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਸੁਪਤਨੀ ਨਾਲ ਬਿਤਾਏ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਪਲ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਬਿਤਾਈਏ। (ਸ) ਪੈਦਲ ਤੁਰੀਏ। ਸੈਰ ਕਰਨਾ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਮਾਨਸਿਕ ਅਰਾਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾ ਕੇ ਆਏ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਜੇ ਫਿਰ ਨਸ਼ਾ ਲੈਣ ਨੂੰ

ਜੀਅ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕੀ ਕਰਨ?

ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਜੀਅ ਕਰਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਇਹ ਨਰਕ ਵੇਖ ਚੁੱਕੇ ਹਨ - ਭੋਗ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਜੇ ਮਨ ਡੋਲੇ ਤਾਂ—

(ੳ) ਨਸ਼ਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਕਾਊਂਸਲਰ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰਨ ਜਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਮਿਲਣ ਚਲੇ ਜਾਣ।

(ਅ) ਜੇਕਰ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਦੁਬਾਰਾ ਨਸ਼ਾ ਲੈ ਵੀ ਲੈਣ ਤਾਂ ਵੀ ਕਾਊਂਸਲਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਨਾ ਕਰਨ। ਕਾਊਂਸਲਿੰਗ ਤੇ ਸਾਈਕੋਥਰੈਪੀ (Psychotherapy) ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਪੱਕਿਆਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਕੀ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ?

ਸੁਚੇਤ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਨਸ਼ੇ ਛੁਡਾਉਣ ਵਿਚ ਬੜੀ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅਮੀਰ ਵਿਰਸੇ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਵੇ। ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣਨ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਨਿਕਟ ਸੰਪਰਕ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖਣ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਆਪਣੇ ਕਾਰੋਬਾਰਾਂ ਅਤੇ ਪੈਸਾ ਕਮਾਉਣ ਤੇ ਆਹਰ ਵਿਚ ਏਨਾ ਰੁਝ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਸਮਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੱਢ ਪਾਉਂਦੇ। ਅਜਿਹੇ ਬੱਚੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਵਧੇਰੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਾ ਕੇਵਲ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਕੰਮ-ਕਾਜ ਵਿਚ ਦਿਲਚਸਪੀ ਲੈਣ, ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋਸਤਾਂ-ਮਿੱਤਰਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਸੁਚੇਤ ਹੋਣ। ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਲ ਕੱਢਣ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿਖਾਉਣ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਘਰ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਦਵਾਈਆਂ 'ਤੇ ਵੀ ਨਿਗਾਹ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਬੱਚੇ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਵਿਚ ਅਚਾਨਕ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਵੀ ਗਹੁ ਨਾਲ ਵਾਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਆਪ ਰੋਲ ਮਾਡਲ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਤਾਂ ਬਾਪ ਆਪ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਪਿਆਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੁੱਖ ਭੋਗਦੇ ਹਨ।

ਅਧਿਆਪਕ ਨਸ਼ਾ-ਮੁਕਤੀ ਲਈ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ?

ਚੰਗੇ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਸਕੂਲੀ ਕੋਰਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਬਾਰੇ ਬੇਝਿਜਕ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਕੇ ਨੇੜਤਾ ਬਣਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਮਾੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਬਾਰੇ ਗਾਹੇ-ਬਗਾਹੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਖਾਸ ਰੁਝਾਵਾਂ ਅਤੇ ਦਿਲਚਸਪੀ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਚੰਗੇ ਅਧਿਆਪਕ ਤਾਂ ਇੱਥੋਂ ਤਕ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਕਿ ਕਿਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਥੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨਸ਼ੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਲੈ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਬਾਰੇ ਬੱਚੇ ਅਧਿਆਪਕ ਨੂੰ ਦੱਸਣ ਤਾਂ ਜੋ ਅਧਿਆਪਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁਰਾਹੇ ਪਏ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਸਕਣ। ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਉੱਚੇ ਆਦਰਸ਼ ਮਿੱਥਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਆਮ ਨਾਗਰਿਕ ਨਸ਼ੇ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ?

ਜੇਕਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਗਰਿਕ ਨਸ਼ਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਨਸ਼ਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਘੱਟ ਜਾਵੇਗਾ। ਚੰਗੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਸ਼ੀਲੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਦੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਰੋਲਾ ਪਾਉਣ, ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸੂਚਨਾ ਦੇਣ ਅਤੇ ਉਦੋਂ ਤਕ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਨਾ ਬੈਠਣ ਜਦ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਵਪਾਰ ਰੁਕ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸਾਡੇ ਘਰ ਵਿਚ ਨਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਚਿੰਤਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਗੱਲ ਹਰੇਕ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਹੱਲੇ ਜਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਅੱਗ ਲੱਗੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਵੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਅੱਗ ਦੇਰ-ਸਵੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਸਾੜ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਮੈਂ ਨਸ਼ਾ ਛੱਡਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ, ਕੀ ਕਰਾਂ?

ਨਸ਼ੇ ਛੁਡਾਉਣ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਕਿ ਨਸ਼ਈ ਆਪ ਨਸ਼ਾ ਛੱਡਣਾ ਚਾਹਵੇ। ਉਪਰੰਤ ਨਸ਼ਾ ਛੁਡਾਉ ਕੇਂਦਰਾਂ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਕੇ ਜਾਂ ਬਿਨਾ ਦਾਖਲ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਇੱਛਾ ਸ਼ਕਤੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ ਐਲੋਪੈਥਿਕ ਤੇ ਹੋਮਿਓਪੈਥਿਕ ਦਵਾਈਆਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਫੁਰਮਾਨ ਹਨ:

—ਦੁਰਮਤਿ ਮਦੁ ਜੋ ਪੀਵਤੇ ਬਿਖਲੀ ਪਤਿ ਕਮਲੀ ॥

ਰਾਮ ਰਸਾਇਣਿ ਜੋ ਰਤੇ ਨਾਨਕ ਸਚ ਅਮਲੀ॥

(ਪੰਨਾ ੩੯੯)

—ਜਿਤੁ ਪੀਤੈ ਮਤਿ ਦੂਰਿ ਹੋਇ ਬਰਲੁ ਪਵੈ ਵਿਚਿ ਆਇ॥

ਆਪਣਾ ਪਰਾਇਆ ਨ ਪਛਾਣਈ ਖਸਮਹੁ ਧਕੇ ਖਾਇ॥

ਜਿਤੁ ਪੀਤੈ ਖਸਮੁ ਵਿਸਰੈ ਦਰਗਹ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ॥

ਝੂਠਾ ਮਦੁ ਮੂਲਿ ਨ ਪੀਚਈ ਜੇ ਕਾ ਪਾਰਿ ਵਸਾਇ॥

(ਪੰਨਾ ੫੫੪)

ਸਕੂਲਾਂ/ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਕੀ ਉਪਰਾਲੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ?

ਜੇਕਰ ਸਾਡੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨਸ਼ੇ ਛੁਡਾਉਣ ਲਈ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਸਮਾਜ ਦੇ ਹਰੇਕ ਅੰਗ ਵਿਚ ਨਸ਼ਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਗ੍ਰੂਤੀ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਹੇਠ

ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਰਜ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ:-

- ਮਿਡਲ ਤੇ ਹਾਈ ਸਕੂਲਾਂ/ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਜਾਂ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿਚ ੨-੩ ਦਿਨ ਸਵੇਰ ਦੇ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਨਸ਼ਿਆਂ ਸਬੰਧੀ ਲੈਕਚਰ, ਸਕਿਟ, ਕਵਿਤਾਵਾਂ, ਕਵੀਸ਼ਰੀ, ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਆਦਿ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣ।

- ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਤੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣ ਲਈ ਪ੍ਰਣ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣ।

- ਸਕੂਲੀ ਸਿਲੇਬਸ ਵਿਚ ਨਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਜਾਨੀ ਤੇ ਮਾਲੀ ਨੁਕਸਾਨਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਲੇਖ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ।

- ਸਕੂਲਾਂ ਦੀਆਂ ਬਾਹਰੀ ਦੀਵਾਰਾਂ ਅਤੇ ਅੰਦਰਲੇ ਕੰਪਾਊਂਡ, ਜਮਾਤਾਂ ਦੇ ਕਮਰਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਨਾਅਰੇ, ਚਿੱਤਰ, ਮਾਟੋ, ਬੈਨਰ ਆਦਿ ਲਗਾਏ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਹਰ ਪਾਸਿਉਂ ਹਰ ਸਮੇਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਮਿਲਦੀ ਰਹੇ।

- ਗ਼ੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੂਝਵਾਨ ਉਤਸ਼ਾਹੀ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਤੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਭਾਸ਼ਣ, ਕਵਿਤਾ, ਰੰਗ ਭਰੇ ਆਦਿ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਕੈਮਿਸਟਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵਿਕਦੇ ਨਸ਼ੇ

ਜਿਹੜੇ ਡਾਕਟਰ ਅਤੇ ਕੈਮਿਸਟ ਨਸ਼ੇ ਵੇਚਦੇ ਹਨ ਉਹ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਕਾਤਲ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਾਤਲਾਂ ਵਰਗੀ ਸਜ਼ਾ ਹੀ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਕੈਮਿਸਟ ਹਨ, ਸਮਝੋ ਉੱਥੇ ਨਸ਼ਈ ਹਨ।

ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਇੱਕ ਘਟਨਾ ਕੈਮਿਸਟਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵੇਚੇ ਜਾਂਦੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਦੁਖਦਾਈ ਤਸਵੀਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ ਟਾਂਡਾ ਕਸਬੇ ਅਧੀਨ ਪੈਂਦੇ ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਇੱਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਮਾਤਾ ਆਪਣੀ ਚੁੰਨੀ ਵਿਚ ਇੱਕ ਫੋਟੋ ਲੁਕਾਏ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਅਤੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਕੈਮਿਸਟਾਂ ਕੋਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੋਟੋ ਦਿਖਾ ਕੇ ਪੁੱਛਦੀ ਹੈ— “ਵੇ ਕਾਕਾ! ਇਹ ਮੁੰਡਾ ਤੈਥੋਂ ਦਵਾਈ ਲੈਣ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਮੈਂ ਹੱਥ ਜੋੜਦੀ ਹਾਂ ਰੱਬ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਈ, ਜੇ ਤੈਥੋਂ ਦਵਾਈ ਲੈਣ ਆਵੇ ਤਾਂ ਇਹਨੂੰ ਨਾ ਦੇਵੀਂ, ਇਹ ਨਸ਼ਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਘਰ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਤਕ ਨਸ਼ੇ ਖਾਤਰ ਵੇਚ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਵੇ ਕਾਕਾ! ਇਹਨੂੰ ਦਵਾਈ ਨਾ ਦੇਵੀਂ।”

ਕੈਸੀ ਹਾਲਤ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਉੱਥੋਂ ਦੀ ਇਸ ਮਾਤਾ ਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਪੰਜਾਬ ਭਰ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਈ ਮਾਤਾਵਾਂ, ਭੈਣਾਂ ਹਨ ਜੋ ਕੈਮਿਸਟਾਂ ਰਾਹੀਂ ਬੇਰੋਕ-ਟੋਕ ਮਿਲ ਰਹੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਭਰਾਵਾਂ, ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮੌਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਵੇਖ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਕੈਮਿਸਟਾਂ ਰਾਹੀਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਸਖ਼ਤੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ ਵਿਅਕਤੀ ਦਵਾਈਆਂ ਵੇਚਣ ਦੇ ਧੰਦੇ ਵਿਚ ਨਾ ਲੱਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਕੋਈ ਵੀ ਦਵਾਈ ਜੋ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਉਹ ਬਿਨਾ ਡਾਕਟਰ ਦੀ

ਪਰਚੀ ਦੇ ਕੈਮਿਸਟਾਂ ਰਾਹੀਂ ਨਾ ਵੇਚੀ ਜਾਵੇ। ਜਿਹੜਾ ਡਾਕਟਰ ਆਪਣੇ ਮਰੀਜ਼ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਦਵਾਈ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਖੁਦ ਇਸ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਰੱਖੇ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੈਮਿਸਟ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਦਵਾਈ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰੱਖਣ। ਹਰੇਕ ਕੈਮਿਸਟ ਦੇ ਕੋਲ ਨਸ਼ਿਆਂ ਲਈ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਦਾ ਵੱਖਰਾ ਸਟਾਕ ਰਜਿਸਟਰ ਹੋਵੇ ਜੋ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਤੇ ਯੋਗ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਚੈੱਕ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਬਾਕੀ ਸਾਨੂੰ ਕੇਵਲ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਸਥਾਨਕ ਲੋਕ ਵੀ ਕੈਮਿਸਟਾਂ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਨਸ਼ੀਲੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਬਿਨਾ ਪਰਚੀ ਦੇ ਨਾ ਵੇਚਣ। ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਇੱਕ ਉਤਸ਼ਾਹੀ ਨੌਜਵਾਨ ਵੀਰ ਨੇ ਜਦ ਇੱਕ ਕੈਮਿਸਟ ਨੂੰ ਨਸ਼ਾ ਵੇਚਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਰੋਲਾ ਪਾ ਦਿੱਤਾ - 'ਓ ਤੁਸੀਂ ਨਸ਼ੇ ਵੇਚਦੇ ਹੋ? ...' ਕੈਮਿਸਟ ਘਬਰਾਅ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰਵਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਕਿ ਕਿਤੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰਾਂ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਬਦਨਾਮੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਇੰਝ ਇੱਕ ਸਮਾਜਿਕ ਦਬਾਅ ਵੀ ਕੈਮਿਸਟਾਂ 'ਤੇ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੈਮਿਸਟਾਂ ਦੀ ਅੰਤਰ-ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਵੀ ਝੰਜੋੜਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਕੀ ਪੱਕੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਸ਼ਾ ਛੁਟ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ “ਨਸ਼ਈ ਹਮੇਸ਼ਾ ਨਸ਼ਈ ਹੀ ਰਹੇਗਾ” (once an addict, always an addict) ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨਸ਼ਈ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਉਦੋਂ ਤਕ ਨਹੀਂ ਛੁਡਾ ਸਕਦੇ ਜਦ ਤਕ ਉਹ ਆਪ ਨਸ਼ਾ ਨਾ ਛੱਡਣਾ ਚਾਹੇ। ਅਸੀਂ ਨਸ਼ਈ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਅਜਿਹੀ ਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਘ੍ਰਿਣਾ ਪੈਦਾ ਕਰੀਏ ਕਿ ਉਹ ਆਪ ਨਸ਼ਾ ਛੱਡਣ ਲਈ ਕਹੇ। ਇੰਝ ਜਦ ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਯੋਗ ਇਲਾਜ ਰਾਹੀਂ ਨਸ਼ਾ ਛੱਡ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਹਾਂ, ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਹੁਣ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਨਸ਼ਈ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਨਸ਼ਈ ਹੀ ਰਹੇਗਾ। ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਇੱਛਾ ਸਕਤੀ, ਕਾਊਂਸਲਿੰਗ ਤੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਡਾਕਟਰੀ ਇਲਾਜ ਨਾਲ ਨਸ਼ਈ ਪੱਕੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਠੀਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਕੇਵਲ ਨਸ਼ਈਆਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੀ ਸਮਾਜ ਨਸ਼ਾ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਜਦ ਤਕ ਅਸੀਂ ਨਵੇਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਚੁੰਗਲ ਵਿਚ ਫਸਣ ਤੋਂ ਨਾ ਬਚਾਈਏ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਧਿਆਨ ਨਸ਼ਿਆਂ ਸਬੰਧੀ ਜਾਗ੍ਰਤੀ ਅਤੇ ਰੋਕਥਾਮ ਵੱਲ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਨਸ਼ਈਆਂ ਦੇ ਇਲਾਜ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਕੀ ਨਸ਼ਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਬਕਾਵਟ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ?

ਨਸ਼ਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਇਹ ਭੁਲੇਖਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਕਾਵਟ ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਫਿਰ ਮਨੁੱਖ ਦੁਬਾਰਾ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਕਾਵਟ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋ ਲੋਕ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ

ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਇਸ ਦੇ ਆਦੀ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਭਰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਸਹੇੜ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਥੋੜੇ ਚਿਰ ਦੀ ਬਕਾਵਟ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਜੀਵਨ ਭਰ ਨਸ਼ਈ ਬਣਨਾ ਚੰਗੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਕੀ ਕੇਵਲ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਇੱਛਾ-ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਨਸ਼ੇ ਛੱਡੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ?

ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ 'ਹਾਂ' ਵੀ ਹੈ ਤੇ 'ਨਾਂਹ' ਵੀ। ਕੁਝ ਨਸ਼ੇ ਅਜਿਹੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਕੇਵਲ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਇੱਛਾ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਛੱਡੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਘੱਟ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਤੰਬਾਕੂ ਸੇਵਨ ਜਾਂ ਸਰਾਬ ਪੀਣੀ। ਪਰ ਕਈ ਨਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਉਪਰੰਤ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਲਈ ਸਰੀਰਕ ਤਕਲੀਫਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਰੀਰਕ ਤਕਲੀਫਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਦਿਨ ਲਈ ਦਵਾਈ ਲੈ ਕੇ ਘਟਾਇਆ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਵੀ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਹਾਂ, ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਕਿ ਹਰੇਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਛੱਡਣ ਲਈ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਇੱਛਾ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਣਾ ਅਤਿਅੰਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਕੁਝ ਦਿਨ ਲਈ ਨਸ਼ੇ ਛੱਡ ਕੇ ਫਿਰ ਦੁਬਾਰਾ ਇਸ ਚਿੱਕੜ ਵਿਚ ਡਿੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਲਈ ਇਲਾਜ ਕਰਾਉਣ ਆਏ ਲੋਕ ਵੀ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਨਸ਼ਈ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਕਰੀਏ ਜਾਂ ਪਿਆਰ?

ਸਾਨੂੰ ਇੱਕ ਗੱਲ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਮਝ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਨਸ਼ਾ ਕਰਨਾ ਵੀ ਇੱਕ ਬੀਮਾਰੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਹੋਰ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਜਾਂ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵੱਸ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਜਿਵੇਂ ਇੱਕ ਬੀਮਾਰ ਨਾਲ ਸਲੂਕ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਨਸ਼ਈ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਸ 'ਤੇ ਤਰਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਨਸ਼ੇ ਲਈ ਪੈਸੇ ਜਾਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੇਣੀਏ, ਨਾ ਉਸ ਦੀਆਂ ਗਲਤ ਮੰਗਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨੀਏ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਹਰ ਗੱਲ 'ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਕੇ ਯਕੀਨ ਕਰੀਏ। ਉਸ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰੀਏ ਅਤੇ ਤਿਆਰ ਕਰੀਏ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣਾ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਨਸ਼ਈ ਸਾਡੇ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਧਿਆਨ ਦੇ ਪਾਤਰ ਹਨ ਜੋ-ਜਾਣੇ ਅਣਜਾਣੇ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਬਾਈਕਾਟ ਕਰਨ ਜਾਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਕਲੇਸ਼ ਪਾਉਣ ਨਾਲ ਨਸ਼ਈ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਨਸ਼ਈ ਦੀ ਸੰਗਤ ਬਦਲਣ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਵਿਅਸਤ (ਰੁਝੇਵੇਂ ਵਿਚ) ਰੱਖਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਲਈ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਇੰਝ ਉਸ ਨੂੰ ਨਸ਼ਾ ਕਰਨ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਘੱਟ ਮਿਲਣਗੇ ਅਤੇ ਉਹ ਠੀਕ ਕਾਉਂਸਲਿੰਗ ਨਾਲ ਨਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਕਰਨ ਲਈ ਮੌਸਮ ਨਹੀਂ, ਮਨ ਚਾਹੀਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਨਸ਼ੇ ਛੁਡਾਉਣ ਲਈ ਤੁਹਾਡਾ ਮਨ ਤਿਆਰ ਹੈ ਤਾਂ

ਤੁਸੀਂ ਅਨੇਕਾਂ ਢੰਗਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਵਿਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਸਕੋਗੇ।

ਨਸ਼ੇ ਵੇਚਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਰੋਕੀਏ?

ਆਮ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਲਈ ਅਤੇ ਨਸ਼ੇ ਛੁਡਾਉਣ ਦੀ ਤਤਪਰ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਸੱਚਮੁੱਚ ਇਹ ਬੜਾ ਔਖਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਕਿ ਨਸ਼ੇ ਵੇਚਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਜਾਣਦਿਆਂ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਸਗੋਂ ਕੌੜਾ ਘੁੱਟ ਭਰ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅਣਡਿੱਠ ਹੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ।

ਫਿਰ ਜਾਗਰੂਕ, ਸਿਰਜ਼ੀ ਅਤੇ ਸਿਆਣੇ ਲੋਕ ਨਸ਼ਾ ਵੇਚਣ ਵਾਲਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੰਗਠਿਤ ਲਹਿਰ ਚਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਰਪੰਚ, ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਖੀ ਆਦਿ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਵਿਚ ਨਸ਼ਾ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਆਪ ਮਿਲ ਕੇ ਜਾਂ ਗੁਪਤ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਜੇਕਰ ਫਿਰ ਵੀ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕਾਂ ਨੂੰ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਹੋਰ ਸਿਆਣੇ ਲੋਕ ਜੋ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਰੋਕਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਥੇਬੰਦ ਕਰ ਕੇ ਨਸ਼ੇ ਵੇਚਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਭਰਵੀਂ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਕਾਰਜ ਔਖਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ, ਪਰ ਅਸੰਭਵ ਨਹੀਂ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਸਮਾਜ ਚੰਦ ਕੁ ਭੈੜੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਕਾਰਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਵਿਗੜਦਾ ਸਗੋਂ ਸਮਾਜ ਦੇ ਵਿਗੜਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਤਾਂ ਚੰਗੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਚੁੱਪ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਓ! ਅਸੀਂ ਚੁੱਪੀ ਤੋੜੀਏ ਤੇ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜੋੜੀਏ। ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਅਜਿਹਾ ਸਮਝਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੁਝ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਨਿਰਾਸ਼ਾਵਾਦੀ ਸੋਚ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜਥੇਬੰਦ ਲਹਿਰਾਂ ਚੱਲੀਆਂ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਕੋਪ ਘਟਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਸਮਾਪਤ ਵੀ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਸੰਸਾਰ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੋਜਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸਿੱਧ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਲੋਕ ਨਸ਼ੇ ਛੁਡਾਉਣ ਦੇ ਆਹਰ ਵਿਚ ਲੱਗੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਵਾਰ ਤੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਲੋਕ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਹੀ ਨਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੇਰੀ ਜਾਚੇ ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼-ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਭੈੜੇ ਨਸ਼ੇ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਨਸ਼ਾ ਛੁਡਾਉਣ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇੰਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ, ਪਰਵਾਰ ਦਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਜਿਤੁ ਪੀਤੈ ਮਤਿ ਦੂਰਿ ਹੋਇ

-ਸ. ਅਜੈਪਾਲ ਸਿੰਘ*

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸਰਬਪੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਉੱਚਾ ਅਤੇ ਸੁੱਚਾ ਜੀਵਨ ਰੱਖ ਕੇ, ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਹੋਣਾ, ਇਸ ਜੀਵਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਗਤੀ ਮਾਰਗ/ਨਾਮ ਮਾਰਗ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਸੋਮਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਲਈ ਨਰੋਈ ਸਿਹਤ ਦਾ ਹੋਣਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਸੰਸਾਰਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਰੀਰਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਿਛੜ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ 'ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਪਸਾਰਾ' ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਿਆਨਕ ਸਿੱਟੇ ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੁਆਰਾ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਅਜਿਹਾ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਖਿਆਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤਾ। ਨਸ਼ਾ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਘਾਤਕ ਬਿਮਾਰੀ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਘਰ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਰਹਿਤਨਾਮਿਆਂ ਵਿਚ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਵਰਜਿਤ ਬਿਆਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨਾਹੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ :

ਮਾਣਸੁ ਭਰਿਆ ਆਣਿਆ ਮਾਣਸੁ ਭਰਿਆ ਆਇ॥

ਜਿਤੁ ਪੀਤੈ ਮਤਿ ਦੂਰਿ ਹੋਇ ਬਰਲੁ ਪਵੈ ਵਿਚਿ ਆਇ॥

ਆਪਣਾ ਪਰਾਇਆ ਨ ਪਛਾਣਈ ਖਸਮਹੁ ਧਕੇ ਖਾਇ॥

ਜਿਤੁ ਪੀਤੈ ਖਸਮੁ ਵਿਸਰੈ ਦਰਗਹ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ॥

ਝੂਠਾ ਮਦੁ ਮੂਲਿ ਨ ਪੀਚਈ ਜੇ ਕਾ ਪਾਰਿ ਵਸਾਇ॥

ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਸਚੁ ਮਦੁ ਪਾਈਐ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਜਿਸੁ ਆਇ॥

ਸਦਾ ਸਾਹਿਬ ਕੈ ਰੰਗਿ ਰਹੈ ਮਹਲੀ ਪਾਵੈ ਥਾਉ॥ (ਪੰਨਾ ੫੫੪)

ਭਾਵ— ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੀਣ ਨਾਲ ਅਕਲ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਆਪਣੇ-ਪਰਾਏ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਨਾ ਰਹੇ, ਮਾਲਕ ਵੱਲੋਂ ਧੱਕੇ ਪੈਣ ਅਤੇ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਸਜਾ ਮਿਲੇ, ਐਸੀ ਚੰਦਰੀ ਸ਼ਰਾਬ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪੀਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਸੇਵਨ ਦੁਆਰਾ ਮੱਤ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮੱਤ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ

*ਰਿਸਰਚ ਸਕਾਲਰ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਧਿਐਨ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ।
ਮੋ: +੯੧੯੪੧੭੧-੬੪੦੦੫

ਕਿ ਕੀ ਚੰਗਾ ਹੈ ਤੇ ਕੀ ਬੁਰਾ?

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਧਰਤੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉੱਪਰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਅਸਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬੜਾ ਦੁਖ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਹ ਖ਼ਿਆਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੀ ਜਵਾਨੀ ਦੀਆਂ ਉਦਹਾਰਨਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ, ਉਸ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦੇ ੮੦ ਫੀਸਦੀ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗੱਭਰੂ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਆ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਪੁਰਾਣੇ ਪੰਜਾਬ ਬਾਰੇ ਗਿ. ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਸਾਫਿਰ ਦੇ ਬੋਲ ਹਨ: “ਦੁੱਧ, ਦਹੀਂ ਦੇ ਵਹਿਣ ਦਰਿਆ ਇੱਥੇ, ਰੱਬ ਵਾਲੀਆਂ ਬਰਕਤਾਂ ਭਾਰੀਆਂ ਨੇ।” ਪਰੰਤੂ ਜੇਕਰ ਅੱਜ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ: “ਨਸ਼ੇ ਪੱਤੇ ਦੇ ਵਹਿਣ ਦਰਿਆ ਇੱਥੇ, ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਸੁਦਾਗਰਾਂ ਦੀਆਂ ਟੋਲੀਆਂ ਭਾਰੀਆਂ ਨੇ।”

ਭਾਵੇਂ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਬੋਤਲ, ਜਰਦੇ ਦੀ ਪੁੜੀ ਜਾਂ ਤੰਬਾਕੂ ਦੇ ਪੈਕਟ ਉੱਪਰ ਸਪਸ਼ਟ ਲਿਖਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਿਹਤ ਲਈ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਨਸ਼ੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵੱਲ ਬਿਲਕੁਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਸਗੋਂ ਘਰਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ-ਵੱਡੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿਚ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਹਿੰਗੀ ਸ਼ਰਾਬ ਨੂੰ ਵਰਤਣਾ/ਵਰਤਾਉਣਾ ਉੱਚੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਕਿ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਹਰੇਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਜਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਅਧੂਰੀ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ‘W.H.O.’ (ਵਿਸ਼ਵ ਸਿਹਤ ਸੰਗਠਨ) ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਹਰ ਸਾਲ ਲੱਗਭਗ ਅੱਠ ਲੱਖ ਲੋਕ ਤੰਬਾਕੂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਸਿੱਧੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਨੂੰ ‘ਹੀਰੇ’ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਬਿਆਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਫਿਰ ਵੀ ਇਸ ਦੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਰਗੀਆਂ ਹੋਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਸੇਧ/ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਭਾਗ ਬਣਾਉਂਦੇ ਤਾਂ ਅੱਜ ਸਾਨੂੰ ਐਨੀ ਭਿਆਨਕ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਨਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ। ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ:

ਕਬੀਰ ਭਾਂਗ ਮਾਛਲੀ ਸੁਰਾ ਪਾਨਿ ਜੋ ਜੋ ਪ੍ਰਾਨੀ ਖਾਂਹਿ॥

ਤੀਰਥ ਬਰਤ ਨੇਮ ਕੀਏ ਤੇ ਸਭੈ ਰਸਾਤਲਿ ਜਾਂਹਿ॥ (ਪੰਨਾ ੧੩੭੭)

ਭਾਵ— ਜੋ ਇਨਸਾਨ ਮਾਸ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਸੇਵਨ ਕਰਕੇ ਵਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੀਰਥ, ਵਰਤ ਆਦਿ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਵਿਅਰਥ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਰਾਬ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਾਣੀ ਪੀਂਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਪੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਸ਼ਾ ਸੋਚ, ਸੁਰਤ, ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਚਰਿੱਤਰ ’ਤੇ ਵੀ ਅਸਰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਸ਼ਾ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਕੰਨੇ ਨੂੰ ਜੇਕਰ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ

ਦਾ ਅਸਲ ਅਤੇ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵ— ‘ਨਾਸ਼’। ਨਸ਼ੇ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਸੰਬੰਧ ਬਰਬਾਦੀ ਨਾਲ ਹੈ। ਧਾਰਮਿਕ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਮੁੱਢ ਕਦੀਮ ਤੋਂ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਨਿੰਦਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ‘ਨਾਮ ਦੇ ਨਸ਼ੇ’ ਨੂੰ ਸਰਵੋਤਮ ਬਿਆਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਜੀਵ ਨੂੰ ਬੁੱਧੀ ਅਤੇ ਮਨ ਪੱਖੋਂ ਨੀਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦਾ, ਸਗੋਂ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਸਲ ਮਨੋਰਥ ਨਾਲ ਜੋੜਦਾ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ ਦੂਸਰਾ ਸਰੀਰਕ ਨਸ਼ਾ ਹਰੇਕ ਪੱਖੋਂ ਢਹਿੰਦੀ ਕਲਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪਾਵਨ ਬਚਨ ਹੈ:

ਪ੍ਰਾਨ ਸੁਖਦਾਤਾ ਜੀਅ ਸੁਖਦਾਤਾ ਤੁਮ ਕਾਹੇ ਬਿਸਾਰਿਓ ਅਗਿਆਨਥ॥

ਹੋਛਾ ਮਦੁ ਚਾਖਿ ਹੋਏ ਤੁਮ ਬਾਵਰ ਦੁਲਭ ਜਨਮੁ ਅਕਾਰਥ॥ (ਪੰਨਾ ੧੦੦੧)

ਭਾਵ— ਹੇ ਅਗਿਆਨੀ! ਤੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜਿੰਦ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਅਤੇ ਸੁੱਖ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਜਲਦੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਨਸ਼ਾ ਚਖ ਕੇ ਖੁਆਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਤੇਰਾ ਅਮੋਲਕ ਜਨਮ ਵਿਅਰਥ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹੋ ਕੇ, ਮੌਤ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਰੰਗ-ਰਲੀਆਂ ਲਈ ਭੇਂਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਛੱਡ ਕੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਦਰ ਮੱਲਣ ਦਾ ਆਹਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ:

ਮਤੀ ਮਰਣੁ ਵਿਸਾਰਿਆ ਖੁਸੀ ਕੀਤੀ ਦਿਨ ਚਾਰਿ॥

ਸਚੁ ਮਿਲਿਆ ਤਿਨ ਸੋਫੀਆ ਰਾਖਣ ਕਉ ਦਰਵਾਰੁ॥ (ਪੰਨਾ ੧੫)

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਇੰਨੀ ਵੱਡੀ ਘਾਲਣਾ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਕੌਮ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ, ਉੱਦਮਸ਼ੀਲ ਤੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਿਮਰਤਾ, ਪਿਆਰ, ਕਰਮਸ਼ੀਲਤਾ, ਦਿਆਲਤਾ, ਸੁਹਿਰਦਤਾ, ਆਗਿਆਕਾਰਤਾ, ਬੀਰਤਾ, ਸੁਗਮਤਾ, ਸੁਘੜਤਾ ਵਰਗੇ ਗੁਣ ਹੋਣ, ਪਰੰਤੂ ਅਜਿਹੇ ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਰਗੇ ਐਬ ਨਾਲ ਦੂਰ ਦਾ ਵੀ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ। ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਮਨੋਰਥ ਬਣਾਇਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਹਾਨ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਰਗੇ ਐਬ ਦਾ ਕੀ ਕੰਮ? ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਮਈ ਬਾਣੀ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਕਰਦਾ ਹੀ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਪਾਵਨ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ :

ਪੂਰਾ ਸਾਚੁ ਪਿਆਲਾ ਸਹਜੇ ਤਿਸਹਿ ਪੀਆਏ ਜਾ ਕਉ ਨਦਰਿ ਕਰੇ॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਾ ਵਾਪਾਰੀ ਹੋਵੈ ਕਿਆ ਮਦਿ ਛੂਛੈ ਭਾਉ ਧਰੇ॥ (ਪੰਨਾ ੩੬੦)

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤਾਂ ਸੱਚੇ ਅਮਲੀ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਆਨਦੇ ਹਨ ਜੋ ਨਾਮ ਦੀ ਕਾਰ ਵਿਚ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਦਕਿ ਦੂਸਰੇ ਸਰੀਰਕ ਨਸ਼ੇ ਕਰਨ

ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਦੁਰਾਚਾਰੀ ਦਾ ਦਰਜਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਾਵਨ ਬਚਨ ਹੈ :

ਦੁਰਮਤਿ ਮਦੁ ਜੋ ਪੀਵਤੇ ਬਿਖਲੀ ਪਤਿ ਕਮਲੀ॥

ਰਾਮ ਰਸਾਇਣਿ ਜੋ ਰਤੇ ਨਾਨਕ ਸਚ ਅਮਲੀ॥ (ਪੰਨਾ ੩੯੯)

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਉਸ ਸ਼ਖਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਦਾ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਦੱਸੇ ਮਾਰਗ 'ਤੇ ਤੁਰੇ। 'ਰਹਿਤਨਾਮਿਆਂ' ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਸ਼ਬਦ ਹਨ:

ਰਹਿਣੀ ਰਹੈ ਸੋਈ ਸਿਖ ਮੇਰਾ ਵਹੁ ਠਾਕਰ ਮੈ ਉਸ ਕਾ ਚੇਰਾ॥

ਰਹਿਤ ਪਿਆਰੀ ਮੁਝ ਕੋ ਸਿਖ ਪਿਆਰਾ ਨਾਹਿ॥

ਭਾਈ ਦੇਸਾ ਜੀ 'ਰਹਿਤਨਾਮਿਆਂ' ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:

ਕੁੱਠਾ, ਹੁੱਕਾ, ਚਰਸ, ਤੰਬਾਕੂ, ਗਾਂਜਾ, ਟੋਪੀ, ਤਾੜੀ, ਖਾਕੂ।

ਇਨ ਕੀ ਔਰ ਨ ਕਬਹੂੰ ਦੇਖੈ, ਰਹਿਤਵੰਤ ਸੋ ਸਿੰਘ ਬਿਸੇਖੈ।

ਪਦ ਅਰਥ : ਟੋਪੀ (ਚਿਲਮ), ਤਾੜੀ (ਤਾੜ ਦੀ ਮਦਿਰਾ ਸ਼ਰਾਬ), ਖਾਕੂ (ਚੰਡੂ, ਅਫ਼ੀਮ ਦਾ ਧੂੰਆਂ ਤੰਬਾਕੂ ਵਾਂਗ ਪੀਣਾ)।

ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਸੇਵਨ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ: ਹੈਰੋਇਨ, ਸ਼ਰਾਬ, ਤੰਬਾਕੂ, ਬੀੜੀ, ਸਿਗਰਟ, ਚਰਸ, ਸਮੈਕ, ਅਫ਼ੀਮ, ਭੁੱਕੀ, ਭੰਗ ਆਦਿ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ, ਟੀਕੇ ਆਦਿ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਇਸੇ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦਾ ਸੇਵਨ ਜਾਂ ਵਾਪਾਰ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਰੁੱਧ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ :

ਸੁਰਸਰੀ ਸਲਲ ਕ੍ਰਿਤ ਬਾਰੁਨੀ ਰੇ ਸੰਤ ਜਨ ਕਰਤ ਨਹੀ ਪਾਨੰ॥

ਸੁਰਾ ਅਪਵਿਤ੍ਰੁ ਨਤ ਅਵਰ ਜਲ ਰੇ ਸੁਰਸਰੀ ਮਿਲਤ ਨਹਿ ਹੋਇ ਆਨੰ॥

(ਪੰਨਾ ੧੨੯੩)

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ:

ਇਤੁ ਮਦਿ ਪੀਤੈ ਨਾਨਕਾ ਬਹੁਤੇ ਖਟੀਅਹਿ ਬਿਕਾਰ॥

ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਅਨੁਸਾਰ ਜੋ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੁੱਧ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਕਮਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਝੱਲੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ:

ਦੁਰਮਤਿ ਮਦੁ ਜੋ ਪੀਵਤੇ ਬਿਖਲੀ ਪਤਿ ਕਮਲੀ॥ (ਪੰਨਾ ੩੯੯)

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਨਸ਼ੇੜੀਆਂ/ਅਮਲੀਆਂ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਫਿਟਕਾਰਾਂ ਵੀ ਪਾਈਆਂ ਜਾਣ ਜਾਂ ਵੇਦਾਂ/ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣਾਏ ਜਾਣ, ਪਰ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਆਪਣੀ ਆਦਤ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਸਕਦੇ:

ਅਮਲੀ ਨ ਅਮਲ ਤਜਤ ਜਿਉ ਧਿਕਾਰ ਕੀਏ ਦੋਖ ਦੁਖ ਲੋਗ ਬੇਦ ਸੁਨਤ ਛਕਤ ਹੈ

ਜੇ. ਪੀ. ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ— “ਮਾਸ ਵਾਂਗੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਸੇਵਨ ਵੀ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਸਖਤ ਵਰਜਿਤ ਹੈ। ਸ਼ਰਾਬ ਦੋ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਹੈ— ਸ਼ਰ+ਆਬ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ— ਸ਼ਰਾਰਤ ਦਾ ਪਾਣੀ। ਮਾਸ ਵਾਂਗੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਵੀ ਰਾਖਸ਼-ਬੁਧੀ ਮਨੁੱਖਾਂ, ਪਸ਼ੂ-ਬਿਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਵਿਭਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤਣ ਦੀ ਵਸਤੂ ਹੈ। ਮਾਸ, ਮਦਰਾ (ਸ਼ਰਾਬ) ਅਤੇ ਮੋਹਣੀ, ਅਥਵਾ ਸੁਆਦ (ਮਾਸ), ਸੁਰਾ ਤੇ ਸੁੰਦਰੀ ਦਾ ਆਪੋ ਵਿਚ ਇਕ ਡੂੰਘਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ। ਨੈਤਿਕਤਾ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਅਨੈਤਿਕਤਾ ਨੇ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮੱਤ ਮਾਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸੇ ਉੱਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਜਰਨੈਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਹਮਲਾਵਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।”^੧

ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ: ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਹਰੇਕ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਉੱਦਮ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਬਿਮਾਰੀ ਏਨੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਪਸਾਰਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਇਕ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਮੁਹਿੰਮ ਵਿੱਢਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਉੱਦਮ ਹੋ ਵੀ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਲਈ ਕੁਝ-ਕੁਝ ਜਾਗ ਵੀ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ‘ਚਿੱਟੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਲਾ ਹਫਤਾ ਮਿਸ਼ਨ’ ਰਾਹੀਂ ਘਰ-ਘਰ, ਮੁਹੱਲੇ-ਮੁਹੱਲੇ ਰੋਸ ਮਾਰਚ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਇਹ ਇਕ ਚੰਗਾ ਯਤਨ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਨਸ਼ੇੜੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਨਾ ਦੇਖ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰ ਕੇ ਸਮਝਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਜੀਵਨ ਬਹੁਤ ਅਮੋਲਕ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੌਦੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਫ਼ਸਲ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਲਈ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ ਟੈਸਟ ਆਦਿ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਪਤਾ ਚਲ ਸਕੇ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਸ਼ੇੜੀ ਜਾਂ ਅਮਲੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਵੀ ਪਤਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਭੈੜੀ ਵਾਦੀ ਕਦੋਂ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਲੱਗੀ? ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਉਪਰੰਤ ਹੀ ਸਹੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਲਾਜ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਇਸ ਪਾਸੇ ਸੋਧ ਦੇਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਉਸਾਰੂ ਸਾਬਿਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਖ਼ੁਦ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਨਰੋਈ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਾਰਤ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਾਰਗ-ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀਆਂ ਮਹਾਨ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਸਾਖੀਆਂ ਸੁਣਾ ਕੇ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਕੂਲਾਂ, ਕਾਲਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਖਾਸ ਕਦਮ ਪੁੱਟੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਧਿਆਪਕ-ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਤਾਂ ਏਨਾ ਪਵਿੱਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਈ ਵਾਰ ਬੱਚਾ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਦੀ ਮੰਨੇ ਜਾਂ ਨਾ ਮੰਨੇ, ਪਰੰਤੂ ਅਧਿਆਪਕ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਨਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗੰਦੇ ਗੀਤਾਂ ਅਤੇ ਫਿਲਮਾਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਵੀ ਬੈਨ

ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਰਸਾਲਿਆਂ, ਕਿਤਾਬਚਿਆਂ, ਲੇਖਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੂਝਵਾਨ ਵਿਦਵਾਨ ਵੀ ਆਪਣੇ ਕੀਮਤੀ ਵਿਚਾਰ ਪਾਠਕਾਂ ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਧਾਰਮਿਕ ਕਲਾਸਾਂ, ਗੁਰਮਤਿ ਕੈਂਪਾਂ ਅਤੇ ਸੈਮੀਨਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਚੇਤਨਾ ਫੈਲਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਖੇਡਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰ ਕੇ ਨਸ਼ੇ ਪ੍ਰਤੀ ਰੁਚੀ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦਾ ਆਪ ਨਸ਼ੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਣਾ ਵੀ ਇਸ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸ਼ਰਤ ਹੈ। ਆਮ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਪਿਤਾ ਹੀ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੋਕ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਸਾਰੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਸਵਾਰਥ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਉੱਠ ਕੇ ਸਾਂਝੇ ਮੰਚ ਰਾਹੀਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਵੀ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਰਵੱਈਆ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਨਸ਼ਾ ਸਮੱਗਲਰਾਂ/ਤਸਕਰਾਂ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ ਰੋਲ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਹੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ, ਅਨਪੜ੍ਹਤਾ ਤੇ ਬੁਰੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਸਾਂਝੇ ਉਦਮ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਨਸ਼ੇੜੀ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਖੁਦ ਵੀ ਨਸ਼ਾ ਛੱਡਣ ਲਈ ਯਤਨ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਡਾ. ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ— “ਜੇ ਉਹ (ਨਸ਼ੇੜੀ ਇਨਸਾਨ) ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਹੀ ਸੰਗਤ ਕਰ ਲਵੇ ਜੋ ਨਸ਼ਾ-ਮੁਕਤ ਅਤੇ ਧਰਮ-ਆਧਾਰਿਤ ਸਵੱਛ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਚੰਗੀ ਕਿਤਾਬ, ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਜਾਂ ਅਨਮੋਲ ਪ੍ਰਵਚਨ ਉਸ ਨੂੰ ਬੜਾ ਵਧੀਆ ਬਦਲ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਵੇਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਹ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਅਤੇ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ੈਲੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਸਕਦਾ ਹੈ।”^{੧੨}

ਸਿੱਟਾ: ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਆਦਤ ਦੁਆਰਾ ਇਨਸਾਨ ਦਾ ਸਮਾਜਿਕ, ਧਾਰਮਿਕ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਕਾਰਾਤਮਕ ਭੂਮਿਕਾ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਪਣੀ ਬੁੱਧੀ ਆਪਣੇ ਕਹਿਣੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕੁਕਰਮਾਂ ਵੱਲ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇਹ ਭਾਰੀ ਗੁਨਾਹ ਕਰ ਬੈਠਦਾ ਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਐਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹਟ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸੀ ਬਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਲੋਕ/ਪਰਲੋਕ ਨੂੰ ਸੁਹੇਲਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਹਵਾਲੇ :

੧. ਜੇ. ਪੀ. ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ, *ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਤੇ ਮਾਸ ਸ਼ਰਾਬ*, ਸਿੰਘ ਬ੍ਰਦਰਜ਼, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਸਾਲ ੨੦੦੨, ਪੰਨਾ ੫੪
੨. ਸਰੂਪ ਸਿੰਘ ਅਲੱਗ (ਡਾ.), ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ (*ਗੁਰਮਤਿ ਅਤੇ ਨਸ਼ੇ*) ਅਲੱਗ ਸ਼ਬਦ ਯੱਗ, ਲੁਧਿਆਣਾ, ਜਨਵਰੀ ੨੦੦੩, ਪੰਨਾ ੧੦੩.

ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਸਾਂਭਣ ਦੀ ਮੁੱਖ ਲੋੜ

-ਸ. ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ 'ਬੈਂਸ'*

ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਪਾਸ ਭਾਗਾਂ ਭਰੀ ਨਿਆਮਤ ਤੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਭਲੇ, ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ, ਸੁੱਖ, ਸ਼ਾਂਤੀ, ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਾਸਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਮਾਖਿਓਂ ਮਿੱਠੀ ਬਾਣੀ ਤੇ ਸਦਾ ਸਲਾਮਤ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਅਨੰਤ ਦਾਤ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੈ। ਇਹ ਦਾਤ ਸਚਿਆਰੇ ਜੀਵਨ ਲਈ ਜਾਗਤ ਜੋਤ, ਸੋਝੀ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਲਈ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਅਨਮੋਲ ਖਜ਼ਾਨਾ ਵੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਇਸ ਗੱਲੋਂ ਵੀ ਭਾਗਸ਼ਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪਾਸ ਗੌਰਵ ਭਰਿਆ ਇਤਿਹਾਸ, ਮਾਣਮੱਤਾ ਸੱਭਿਆਚਾਰ, ਪੁਰਖਿਆਂ ਦੀ ਬੇਸ਼-ਕੀਮਤੀ ਵਿਰਾਸਤ, ਮਾਖਿਓਂ ਮਿੱਠੀ ਬੋਲੀ ਤੇ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਸਵਰਨਮਈ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਦਾ ਸੁਨਹਿਰੀ ਜ਼ਖੀਰਾ ਵੀ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਆਪਸੀ ਪ੍ਰੇਮ, ਪਿਆਰ, ਤਿਆਗ, ਨਿਮਰਤਾ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਪੈਗਾਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਧਰਮ ਹੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਸਬਰ, ਸੰਤੋਖ, ਹਮਦਰਦੀ ਤੇ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਹੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ, ਯੋਧਿਆਂ, ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਤੇ ਯੁੱਗ-ਪਲਟਾਊ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਇਸ ਮਾਣਮੱਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਸੱਚੇ-ਸੁੱਚੇ ਜੀਵਨ ਲਈ ਸੰਦੇਸ਼, ਆਦੇਸ਼ ਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਮਾਣਮੱਤੇ ਕਿਰਤੀਆਂ ਤੇ ਸਚਿਆਰੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਇਸ ਧਰਮ ਪ੍ਰਤੀ ਸੋਝੀ ਤੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਵਡਮੁੱਲਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਦੀਆਂ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਮਾਤਾਵਾਂ ਤੇ ਧੀਆਂ-ਭੈਣਾਂ ਨੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਪਰਵਾਰਾਂ ਤੇ ਔਲਾਦ ਦੀਆਂ ਅਹੁਤੀਆਂ ਦੇ ਕੇ ਕੀਮਤੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਤੇ ਵਿਰਸੇ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਮਾਣ ਵੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਐਸੇ ਕਰਮਯੋਗੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਖੂਨ-ਪਸੀਨੇ ਨਾਲ ਧਰਮ ਲਈ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਕਿਰਤ-ਕਮਾਈਆਂ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਗੌਰਵ ਭਰੀਆਂ ਕੌਮੀ ਅਮਾਨਤਾਂ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਕਦੇ-ਕਦਾਈਂ ਭੁੱਲ ਕੇ ਵੀ ਖਿਆਨਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਣਦਾਰੀਆਂ ਵਜੋਂ ਕੌਮ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਤੇ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਲਹੂ ਭਿੱਜੇ ਖਜ਼ਾਨਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ, ਪਿਆਰ ਸਤਿਕਾਰ, ਗੌਰਵ ਤੇ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਅੰਤਰੀਵ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਗਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਜ਼ਾਨਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ-ਸੰਭਾਲ

ਕਰਨ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣ ਤਾਂਕਿ ਭਵਿੱਖੀ ਪਨੀਰੀਆਂ ਉਸ ਕਿਰਤ ਕਮਾਈ ਉੱਪਰ ਮਾਣ ਕਰਦਿਆਂ ਸਦਾ ਹੀ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ-ਵਡੇਰਿਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਰਾਹ-ਦਸੇਰਿਆਂ ਵਜੋਂ ਸਤਿਕਾਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਰਹਿਣ। ਇਹ ਵੀ ਆਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਆਗਾਮੀ ਸਿੱਖ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਵੀ ਆਪਣੀ ਔਲਾਦ ਨੂੰ ਐਸੀਆਂ ਕਥਾ-ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਣਾਉਂਦੀਆਂ ਰਹਿਣਗੀਆਂ ਜਿਸ ਸਦਕਾ ਇਹ ਮਾਣਮੱਤਾ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਵਿਚ ਇਕ ਚਾਨਣ ਮੁਨਾਰੇ ਵਾਂਗ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਹੇਗਾ।

ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹ-ਦਸੇਰਿਆਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੁੰਦੇ ਜਾਵਾਂਗੇ ਤਿਵੇਂ-ਤਿਵੇਂ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਦੀ ਸੋਝੀ ਤੇ ਸਮਝ ਆਉਂਦੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਸਿੱਖ ਅਨੁਯਾਈਆਂ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਹੋਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵੱਡੇ-ਵਡੇਰਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਮੁੜ੍ਹਕੇ ਤੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਵਡਮੁੱਲੀ ਕਮਾਈ ਕਿਤੇ ਸਾਡੀ ਬੇਮੁਖੀ ਕਾਰਨ ਐਵੇਂ ਹੀ ਭੰਗ ਦੇ ਭਾੜੇ ਨਾ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਸਿਆਣੇ ਲੋਕੀਂ ਆਪਣੇ ਪੁਰਖਿਆਂ ਦੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸਚਿਆਰੇ ਪੂਰਨਿਆਂ 'ਤੇ ਹੀ ਚੱਲਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਹ ਸਬਕ ਸਾਨੂੰ ਨਵੀਨ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਤੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਭਵਿੱਖੀ ਰਾਖਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਜੇਕਰ ਮਨੋ-ਇੱਛਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਰਹਿਬਰਾਂ ਦੇ ਕੀਮਤੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਧਾਰਮਿਕ, ਸਿਆਸੀ, ਰਾਜਨੀਤਕ, ਸਮਾਜਿਕ, ਸਦਾਚਾਰਿਕ ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਅਨੁਯਾਈਆਂ, ਟੀਚਰਾਂ, ਪ੍ਰੀਚਰਾਂ ਤੇ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪਰਮ ਸੱਚ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਕਾਲ ਵਾਸਤੇ ਉਜਾਗਰ ਤੇ ਸੁਰਜੀਤ ਰੱਖਣ ਲਈ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਸਮਾਂ ਬੀਤਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਨਸਾਨ ਆਪਣੇ ਪਿਛੋਕੜ ਪ੍ਰਤੀ ਅਵੇਸਲਾ ਵੀ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਫਸੋਸ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਪਦਾਰਥਵਾਦੀ ਸੋਚ ਨੇ ਹੁਣ ਨਮੋਸ਼ੀ ਭਰੀ ਕਰਵਟ ਲੈ ਲਈ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਬਹੁਤੇ ਅਨੁਯਾਈ ਸਿੱਖੀ ਸਰੂਪ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸੂਲਾਂ ਨੂੰ ਤਿਲਾਂਜਲੀ ਦੇ ਕੇ ਇੱਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਜ਼ਲੀਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਗਰਮ ਹੋਏ-ਪਏ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਥੱਲੇ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਭੰਡੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਮੈਂ ਐਸਾ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਗਿਣੀ-ਮਿੱਥੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਹੋਵੇਗੀ ਪਰ ਬੇਨਤੀ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹਾਂਗਾ ਕਿ ਦਾਨਿਸ਼ਮੰਦ, ਸਿਆਣੇ ਤੇ ਕੌਮੀ ਹਿੱਤਾਂ ਲਈ ਜੂਝਣ ਵਾਲੇ ਆਲਮੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਤੇ ਸਹਿਜ ਵਾਲੇ ਸੁਚਾਰੂ ਉਪਦੇਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਐਸੀ ਸੋਚ ਤੋਂ ਖੁਦ ਦੂਰ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਫਾਨੀ ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਜੀਵਨ ਪੰਧ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਲਈ ਗੁਰ-ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਚੰਗਾ ਕਰਮ ਕਰਨਾ ਸਾਡਾ ਸਭ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੋਵੇਗਾ।

ਇਹ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਵੀ ਸਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵੱਡੇ-ਵਡੇਰਿਆਂ ਤੇ ਪੁਰਖਿਆਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਜੋ ਵੀ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਧਰਮ, ਸਮਾਜ ਤੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਹੀ ਨਿਭਾਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਭਲੇ ਦਾ ਹਿੱਤ ਸੀ। ਐਸੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਿਭਾਉਣ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿੱਜ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਵਾਸਨਾ ਜਾਂ ਹਿੱਤ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦਾ।

ਕਿਸੇ ਕੌਮ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਜਾਂ ਅਸਫਲਤਾ ਸਬੰਧੀ ਪਰਖ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸਿਆਣੇ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਕੌਮ ਦੇ ਅਨੁਆਈਆਂ ਦੀ ਧਰਮ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾ, ਇਤਿਹਾਸ ਉੱਪਰ ਟੇਕ, ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਜੀਵਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਰਯਾਦਾ, ਪ੍ਰੰਪਰਾਵਾਂ ਤੇ ਉਸ ਕੌਮ ਦੀ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਦੀ ਅਮੀਰ ਮਿਠਾਸ ਆਦਿ ਦੀ ਕਸਵੱਟੀ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸਿਆਣੇ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਕੌਮ, ਸਮਾਜ ਜਾਂ ਧਰਮ ਨੂੰ ਖੋਰਾ ਲਗਾਉਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਕੌਮ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਤੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਗੰਧਲਾ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਕੌਮ ਨੂੰ ਤਰਕਸ਼ੀਲਤਾ ਦੀ ਧੁੰਆਂਰਾਲੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਭੁਲੇਖੇ ਪਾਊ ਦਲੀਲਾਂ ਦੇ ਆਲਮ ਵਿਚ ਝੋਕ ਦਿਓ ਤਾਂਕਿ ਉਹ ਕੌਮ ਦੁਚਿੱਤੀ ਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਖੁਦ-ਬਾਖੁਦ ਹੀ ਸੜ ਕੇ ਸੁਆਹ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਉਪਰੋਕਤ ਅਖਾਣਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜੇਕਰ ਅਜੋਕੇ ਸਿੱਖ ਕਹਾਵਣ ਵਾਲੇ ਕਈ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੀ ਅਜ਼ਮਾਇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ ਮੰਗਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਧੀਆਂ-ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਬੋਝਾ-ਬਹੁਤਾ ਖੋਰਾ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੀ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਦਾਰਥਵਾਦ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਮਨਮੱਤ, ਝੂਠ, ਕੁਫਰ, ਨਿੱਜੀ ਸੁਹਰਤ, ਐਸ਼ਪ੍ਰਸਤੀ, ਸਿਆਸਤਾਂ ਤੇ ਧੜੇਬੰਦੀਆਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਕਦੇ ਤੋਂ ਹੀ ਤੂੰਬੇ ਉਡਾਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਸੰਸਾਰਕ ਚਮਕ-ਦਮਕ ਦੀ ਮ੍ਰਿਗ-ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੇ ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਤੇ ਨਵੀਨ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਮਨ ਭੜਕਾਊ ਤਕਨੀਕਾਂ ਤੇ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਚੁੰਧਿਆ ਗਈ ਜਾਪਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕੁਰਾਹੇ ਪੈਣ ਲਈ ਕਾਹਲੀ-ਕਾਹਲੀ ਕਦਮ ਪੁੱਟ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਾਮ, ਕਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਪਰ ਹਾਵੀ ਹੋ ਗਿਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਇਵੇਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਉਤਪਨ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨਹਿਸ਼ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੂਭ ਝੰਬ ਸੁੱਟਿਆ ਹੈ। ਕਾਮ ਵਾਸਨਾ ਦੇ ਪਿੱਟ ਸਿਆਪਿਆਂ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਮੱਥੇ ਉੱਪਰ ਕਾਲੇ ਕਲੰਕਾਂ ਦੇ ਦਾਗ ਮੜ੍ਹ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਐਸੇ ਕੁਕਰਮੀਂ ਲੋਕ ਧਰਮ ਦੀ ਆਸਥਾ ਤੋਂ ਮੀਲਾਂ ਬੱਧੀ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਈ ਅਨੁਯਾਈ ਸੱਚੀ-ਸੁੱਚੀ ਕਿਰਤ ਕਰਨ, ਵੰਡ ਛਕਣ, ਨਾਮ ਜਪਣ, ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ, ਵਿਸ਼ਵ ਸ਼ਾਂਤੀ, ਆਪਸੀ ਪ੍ਰੇਮ-ਪਿਆਰ, ਮਿੱਤ੍ਰਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵ ਨੂੰ ਤਿਲਾਂਜਲੀ ਦੇ ਕੇ ਝੂਠ ਦੀ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਪਾਂਧੀ ਬਣਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸੰਸਾਰਕ ਬੁਰਾਈਆਂ ਨੇ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਕੜ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਨਿੱਜੀ ਅਤੇ ਰਾਤੋ-ਰਾਤ ਅਮੀਰ ਬਣਨ ਦੀ ਦੌੜ ਨੇ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਜੋਕੀ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਕੌਮੀ ਨਿਸ਼ਾਨਿਆਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ। ਦੁਨਿਆਵੀ ਮਾਇਆ ਦੇ ਗੰਜ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹੁਤਾ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ ਤੇ ਸੁਚਾਰੂ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਤੋਂ ਕੋਹਾਂ ਦੂਰ ਭੱਜਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਜ਼ਰਾ ਗਹੁ ਨਾਲ ਸੋਚੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਮੋਮੋਠਗਣੀ ਮਾਇਆ ਤਾਂ ਝੂਠੀ ਸ਼ੁਹਰਤ ਵਾਂਗ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਾਪਾ ਬਾਝਹੁ ਹੋਵੈ ਨਾਹੀ ਮੁਇਆ ਸਾਥਿ ਨ ਜਾਈ ਇਸ ਜੰਜਾਲ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਇੱਕ ਮਨ ਚਿੱਤ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਬੰਧੀ ਸੁਚੇਤ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ। ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੁਨਿਆਵੀ ਚਕਾਚੌਂਧ ਦੀ ਖਿੱਚ ਕਰਕੇ ਹੀ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਨਾਲੋਂ ਤੋੜ ਵਿਛੋੜਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਾਵਲੀ ਜਿਹੀ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਭੁੱਲ ਗਏ ਹਾਂ ਤੇ ਅਵੇਸਲੇ ਵੀ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਅੱਜ ਦੀ ਖਾਤਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਬੀਤੇ ਕੱਲ੍ਹ ਆਪਣੇ ਧੀ-ਪੁੱਤਰ ਕੁਰਬਾਨ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਖੁਦ ਤੱਤੀਆਂ ਤਵੀਆਂ 'ਤੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਆਹੂਤੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ, ਸੀਸ ਚਿਰਾਏ ਸਨ, ਬੰਦ-ਬੰਦ ਕਟਵਾਏ ਸਨ, ਚਰਖੜੀਆਂ ਦੇ ਝੂਟੇ ਲਏ ਸਨ ਤੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤੀ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਵੀ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ।

ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਧੁਰੇ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਨਿਵਾਣ ਵੱਲ ਧਕੇਲ ਜ਼ਰੂਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਪਰ ਇੱਥੇ ਇਹ ਲਿਖਣਾ ਵੀ ਵਾਜਬ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਐਸੀ ਹਾਲਤ ਕੋਈ ਨਿਰਾਸ਼ਤਾ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਹੁਤਾ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਵਾਲੀ ਅਜੋਕੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਤੇ ਨਵੀਨ ਪਨੀਰੀ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਉਂ ਧਰਮ ਵੱਲ ਉਮਡ ਰਹੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਸਿੱਖ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਤਕਰੀਬਨ ੧੫ ਕੁ ਦਰਜਨ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਆਨ ਤੇ ਸ਼ਾਨ ਨਾਲ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਨ। ਮਿਹਨਤ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾਮਣਾ ਖੱਟਿਆ ਹੈ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਬੋਲ-ਬਾਲੇ ਵੱਲ ਝੁਕਾਓ ਵੀ ਵਧਾਇਆ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਅਨੁਯਾਈ ਬੁਲੰਦ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹਨ। ਉਹ ਉੱਚਪਾਏ ਦੇ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਵਜ਼ੀਰੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਅਜ਼ੀਮ ਰੁਤਬਿਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਵੀ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਧੁਰੇ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਵਿਚ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸਭ ਕੁਝ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਜਿਸ ਲਈ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਮੁੜ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ।

ਇਸ ਚੈਲੰਜ ਦੀ ਘੜੀ ਵਿਚ ਕੌਮ ਦੇ ਸੂਝਵਾਨ ਆਗੂਆਂ ਤੇ ਆਮ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰਕ ਸਫਲਤਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸੱਚੇ-ਸੁਚੇ ਇਨਸਾਨ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਬਣਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਪਾਉਣਾ ਹੈ। ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਦੁਨਿਆਵੀ ਲੋਕ ਵੀ ਹਾਂ। ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਭਵਿੱਖੀ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦੀ ਦਾਤ ਨੂੰ ਸੱਚੀਆਂ ਸੁੱਚੀਆਂ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਵਾਲੇ ਸਿਦਕਵਾਨ

ਸਿੱਖ, ਪਾਏਦਾਰ ਅਧਿਆਪਕ, ਸੁਚਾਰੂ ਪ੍ਰਚਾਰਕ, ਮਿਹਨਤੀ ਸਾਇੰਸਦਾਨ, ਦਯਾਵਾਨ ਡਾਕਟਰ, ਨਿਪੁੰਨ ਇੰਜੀਨੀਅਰ, ਉੱਚ ਪਾਏ ਦੇ ਐਸਟਰੋਨਾਟ ਤੇ ਵਧੀਆ ਮਾਪੇ ਵੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਆਸ਼ੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਪਤਿਤਪੁਣੇ ਵਰਗੀਆਂ ਬੁਰਾਈਆਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰੱਖਣਾ ਵੀ ਸਾਡਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਤਾਂਕਿ ਉਹ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਆਪਣਾ ਬਣਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣ। ਕ੍ਰੋਧ ਦੀ ਅਗਨੀ ਵਿਚ ਸੜ ਰਹੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਧੀਰਜ, ਦਯਾ, ਅਮਨ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਸਬਕ ਅਨੁਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਅਕਸ ਤੇ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਵਧੀਆ ਇਨਸਾਨ ਵੀ ਸਜਾਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂਕਿ ਉਹ ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਵਿਚ ਸੱਚ, ਹੱਕ, ਸਚਿਆਰੇ ਜੀਵਨ, ਦੁੱਧ ਧੋਤੇ ਆਚਰਣ, ਸ਼ਾਂਤੀ, ਪ੍ਰੇਮ, ਪਿਆਰ ਤੇ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਦਾ ਹੋਕਾ ਤੇ ਭਲੀ ਭਾਂਤੀ ਪੈਗਾਮ ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਰਹਿਣ।

ਉਪਰੋਕਤ ਟੀਚੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਮਾਪਿਆਂ, ਸਮਾਜ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਦਾਰਿਆਂ, ਰੋਲ-ਮਾਡਲਾਂ ਤੇ ਕੌਮ ਦਾ ਦਰਦ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਅਭਿਮਾਨ, ਧੜੇ ਬੰਦੀਆਂ, ਨਿੱਜੀ ਹਉਮੈਂ ਤੇ ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਕੇ ਈਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਕੌਮੀ ਸੇਵਾ-ਸੰਭਾਲ ਵਾਸਤੇ ਅੱਗੇ ਆਉਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨਾ ਹਰ ਬਸ਼ਰ ਦਾ ਪਰਮ-ਧਰਮ ਹੈ। ਪੱਲੇ ਬੰਨ੍ਹਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਿੱਜੀ ਤੇ ਸੰਸਾਰਕ ਚਤੁਰਾਈਆਂ ਨਾਲ ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਲੇਖ ਨਹੀਂ ਘੜ੍ਹੇ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਅਸੀਂ ਸਿੱਖੀ ਸਿਧਾਂਤ ਨਹੀਂ ਬਦਲ ਸਕਦੇ ਸਗੋਂ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਨੂੰ ਖੁਦ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਆਓ! ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਬਣ ਕੇ ਖੁਦ ਬਦਲੀਏ, ਸੰਸਾਰ ਬਦਲ ਜਾਵੇਗਾ। ਖੜੋਤ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਿੱਖ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਵੱਲ ਇੱਕ ਕਦਮ ਪੁੱਟਣ ਨਾਲ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਕੋਹਾਂ ਦਾ ਸਫਰ ਤੈਅ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਰਮ-ਪਿਤਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਾਡੇ ਉੱਪਰ ਮਿਹਰ ਕਰਨਗੇ।

ਕਾਦੀਆਂ ਵਿਖੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸੰਚਾਰ ਸਮਾਗਮ

ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਾਦੀਆਂ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਵੱਲੋਂ ਪੁੱਜੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ, ਕਸਬਾ ਕਾਦੀਆਂ (ਹਲਕਾ ਬਟਾਲਾ) ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿਖੇ ੨੯ ਮਈ, ੨੦੧੮ ਨੂੰ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸੰਚਾਰ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਕੁੱਲ ੧੪੯ ਪ੍ਰਾਣੀ ਖੰਡੇ-ਬਾਟੇ ਦੀ ਪਾਹੁਲ ਹਾਸਲ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਬਣੇ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅਭਿਲਾਖੀਆਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ, (ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ) ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵੱਲੋਂ ਕਕਾਰ ਭੇਟਾ ਰਹਿਤ ਦਿੱਤੇ ਗਏ।

ਝੂਠਾ ਮਦੁ ਮੂਲਿ ਨ ਪੀਚਈ ਜੇ ਕਾ ਪਾਰਿ ਵਸਾਇ

-ਗਿਆਨੀ ਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ*

ਸ਼ਰਾਬ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਦੋ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ:-
ਸ਼ਰ+ਆਬ= ਸ਼ਰਾਰਤ ਦਾ ਪਾਣੀ। ਜਿਸ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਪੀ ਕੇ ਸ਼ਰਾਰਤਾਂ ਅਤੇ ਭੈੜੇ
ਵਿਚਾਰ ਸੁੱਝਣ ਉਹ ਇਹ ਅਪਵਿੱਤਰ ਪਾਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਪਵਿੱਤਰ
(ਪਾਵਨ) ਨਹੀਂ ਆਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਜਗਤ-ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ ਪਰ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਰਿਵਾਜ
ਇਤਨਾ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਤਨਾ ਕਿ ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਜ਼ੋਰਾਂ 'ਤੇ ਹੈ। ਪੱਛਮੀ ਸੱਭਿਅਤਾ
ਦਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਭੈੜੀ ਬੀਮਾਰੀ ਦਾ
ਰਿਵਾਜ ਵਧਦਾ ਗਿਆ। ਪੱਛਮੀ ਸੱਭਿਅਤਾ ਨੇ ਭਾਰਤ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੀ ਸਭ ਤੋਂ
ਭਿਆਨਕ ਤੇ ਨਕਾਰਾ ਚੀਜ਼ ਦਿੱਤੀ, ਉਹ ਸ਼ਰਾਬ ਹੈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ
ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਸਰੀਰਿਕ ਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਹੋਰ
ਮਾਰੂ-ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸ਼ਰਾਬ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਕਰਨ ਵੱਲ ਖਾਸ
ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ। ਇੱਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਫੌਜੀ ਰਾਸ਼ਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਕੇ ਇਤਨਾ
ਵਧਾਇਆ ਜਿਸ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬਹਾਦਰ ਤੇ ਦੂਲੇ ਫੌਜੀ
ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਇਸ ਦੀ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਵਧ ਗਏ।

ਜਿਸ ਰਫ਼ਤਾਰ ਤੇ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਅੱਜ ਸ਼ਰਾਬ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ ਇਹ
ਇਤਨੀ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ। ਕੋਈ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਅਰਬ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ
ਇਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੌਦਾਗਰ ਸੁਲੇਮਾਨ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਆਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਯਾਤਰਾ
ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਦਿਆਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ— “ਜਦੋਂ ਉਹ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਆਇਆ ਸੀ
ਇੱਥੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਦਾ ਬਿਲਕੁਲ ਰਿਵਾਜ ਨਹੀਂ ਸੀ।” ਉਸ ਨੇ ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਲਿਖਿਆ
ਹੈ ਕਿ— “ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਇੱਕ ਵੀ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ
ਵੇਖੀ।”

ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਆਏ ਇਕ ਯੂਰਪੀਨ ਯਾਤਰੂ ਵਾਸਕੋਡੀਗਾਮਾ ਨੇ ਵੀ
ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਤਾਂ ਇੱਥੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਦਾ
ਰਿਵਾਜ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਫ਼ਰਾਂਸੀਸੀ ਡਾ. ਬਰਨੇਅਰ, ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ
ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ, ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰ

*ਕੋਠੀ ਨੰ: ੧੩੧੬, ਸੈਕਟਰ ੩੭-ਬੀ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ-੧੬੦੦੩੬ ਫ਼ੋਨ-੦੧੭੨-੨੬੯੦੪੫੫

ਵਿਚ ਇੱਕ ਵੀ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰੱਜਿਆ-ਪੁੱਜਿਆ ਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਪ੍ਰਾਂਤ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਮਿਹਨਤੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਉੱਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਮਾਰੂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ-ਖੋਰੀ ਕਾਰਨ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਮਿਹਨਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੋੜ੍ਹੇ ਵਿਚ ਹੀ ਰੁੜ੍ਹੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗ੍ਰਸੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣਾ ਨਾ-ਮੁਮਕਿਨ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਕਠਿਨ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੇ ਜਥੇਬੰਦ ਉਪਰਾਲਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਨਾਸ਼ ਦੇ ਰਾਹ ਵੱਲ ਲੈ ਜਾਵੇਗੀ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਦਰਸਾਈ ਜੀਵਨ-ਜੁਗਤੀ ਨਾ ਅਪਨਾਉਣ ਕਰਕੇ ਅੱਜ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਰਸਾਤਲ ਵੱਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਸੁਨਿਹਰੀ ਮੁੱਢਲੇ ਅਸੂਲ-ਨਾਮ ਜਪਣਾ, ਵੰਡ ਕੇ ਛਕਣਾ ਤੇ ਕਿਰਤ ਕਰਨੀ ਸੀ, ਉੱਥੇ ‘ਸ਼ਰਾਬ ਖਾਨਾ-ਖਰਾਬ’ ਦੀ ਕੁਰੀਤੀ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ‘ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ’ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ‘ਦੁਰਮਤਿ ਮਦ’ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਕਿੱਥੇ ਨਾਮ (ਸ਼ਬਦ) ਦੀ ਖੁਮਾਰੀ ਸਦਾ ਚੜ੍ਹੀ ਰਹਿਣੀ ਸੀ ਤੇ ਕਿੱਥੇ ਹੁਣ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਅਮੋਲਕ ਮਨੁੱਖਾ-ਜੀਵਨ ਬਰਬਾਦ ਕਰੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਚੰਦਰੀ ਲਾਹਨਤ ਨਾਲ ਮਲੀਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੈਸੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਅਪਰਾਧੀ ਤੇ ਗੁਨਾਹਗਾਰ! ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਸਖਤ ਮਨਾਹੀ ਤੇ ਨਿਖੇਧੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ:

ਦੁਰਮਤਿ ਮਦੁ ਜੋ ਪੀਵਤੇ ਬਿਖਲੀ ਪਤਿ ਕਮਲੀ॥

ਰਾਮ ਰਸਾਇਣਿ ਜੋ ਰਤੇ ਨਾਨਕ ਸਚ ਅਮਲੀ॥

(ਪੰਨਾ ੩੯੯)

ਖੋਟੀ ਅਥਵਾ ਭੈੜੀ ਮੱਤ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਕੇ ਜੋ ਬੰਦੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਕਮਲੀ ਤੇ ਵਿਭਚਾਰਨ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਪਤੀ ਸਮਾਨ ਹਨ। ਅਸਲ ਅਮਲੀ ਉਹੀ ਹਨ ਜੋ ਨਾਮ-ਰੂਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਲ ਸਦਾ ਖੀਵੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਹਾਨ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜਿੱਥੇ ਕਈ ਸਮਾਜਿਕ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਜਾਤ-ਪਾਤ, ਛੂਤ-ਛਾਤ, ਫਜ਼ੂਲ-ਖਰਚੀ, ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਤਕਰੇ, ਘੁੰਡ ਕੱਢਣੇ, ਸਤੀ ਦੀ ਰਸਮ ਆਦਿਕ ਬੁਰਾਈਆਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਬੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ, ਉੱਥੇ ਗਰੀਬ-ਨਿਵਾਜ਼ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਬੁਰਾਈ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਾ ਛੱਡੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮੁਬਾਰਕ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਜੋ ਸਾਰੀ ਲੋਕਾਈ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਅਮਲੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਸਾ ਲਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਚੰਦਰੀ ਬੁਰਾਈ ਤੋਂ ਸਦਾ ਲਈ ਸੁਰਖਰੂ ਹੋਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਨਵ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਇਕ ਨਵੀਂ ਸੋਧ ਦਿੱਤੀ

ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ:

ਮਾਣਸੁ ਭਰਿਆ ਆਣਿਆ ਮਾਣਸੁ ਭਰਿਆ ਆਇ॥

ਜਿਤੁ ਪੀਤੈ ਮਤਿ ਦੂਰਿ ਹੋਇ ਬਰਲੁ ਪਵੈ ਵਿਚਿ ਆਇ॥

ਆਪਣਾ ਪਰਾਇਆ ਨ ਪਛਾਣਈ ਖਸਮਹੁ ਧਕੇ ਖਾਇ॥

ਜਿਤੁ ਪੀਤੈ ਖਸਮੁ ਵਿਸਰੈ ਦਰਗਹ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ॥

ਝੂਠਾ ਮਦੁ ਮੂਲਿ ਨ ਪੀਚਈ ਜੇ ਕਾ ਪਾਰਿ ਵਸਾਇ॥

ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਸਚੁ ਮਦੁ ਪਾਈਐ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ਜਿਸੁ ਆਇ॥

ਸਦਾ ਸਾਹਿਬ ਕੈ ਰੰਗਿ ਰਹੈ ਮਹਲੀ ਪਾਵੈ ਥਾਉ॥

(ਪੰਨਾ ੫੫੪)

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸ਼ਰਾਬ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬੁਰਾਈਆਂ ਤੇ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਦਾ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸੋਚ-ਵਿਚਾਰ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ। ਹੋਸ਼ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀ ਮੱਤ ਤਾਂ ਕੀ ਉੱਚੀ ਹੋਣੀ ਹੈ, ਉਹ ਤਾਂ ਅਰਲ-ਬਰਲ ਬੋਲਣ ਲੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਭਲੇ-ਬੁਰੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ-ਪਰਾਏ ਦੀ ਵੀ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇੱਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਦਾ ਨਿਰਾਦਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਹਿਮੇ ਹੋਏ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ-ਕੁੱਟਣ ਤੋਂ ਵੀ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਆਪਣੇ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਾ ਪਾਲਣ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤੇ ਇਸ ਭੈੜੇ ਨਸ਼ੇ ਕਰਕੇ ਊਲ-ਜਲੂਲ, ਕੌੜੇ ਤੇ ਨਿਰਾਦਰ ਭਰੇ ਬਚਨ ਵੀ ਕਹਿ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚ ਆਪਸੀ ਪ੍ਰੇਮ-ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਥਾਂ ਨਫ਼ਰਤ ਲੈ ਲੈਂਦੀ ਹੈ।

ਸ਼ਰਾਬੀ ਇਤਨੇ ਬੁਰੇ ਕੁਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਦੈਂਤ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ (ਮਾਲਕ) ਵਿਸਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਲੋਕ (ਰੱਬੀ ਦਰਗਾਹ) ਵਿਚ ਜਮਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਖਾਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਲੋਕ ਵਿਚ ਵੀ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਸਮਾਜਿਕ ਬੁਰਾਈ ਖੱਟਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਸਰਕਾਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਪੱਤ ਲੁਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਥਾਇ ਭਗਤ ਸ਼ੇਖ ਫਰੀਦ ਜੀ ਆਪਣੀ ਪਵਿੱਤਰ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਮੰਦ ਅਮਲ (ਕੁਕਰਮ) ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੱਸਦੇ ਹਨ:

ਫਰੀਦਾ ਵੇਖੁ ਕਪਾਹੈ ਜਿ ਥੀਆ ਜਿ ਸਿਰਿ ਥੀਆ ਤਿਲਾਹ॥

ਕਮਾਦੈ ਅਰੁ ਕਾਗਦੈ ਕੁੰਨੇ ਕੋਇਲਿਆਹ॥

ਮੰਦੇ ਅਮਲ ਕਰੇਦਿਆ ਏਹ ਸਜਾਇ ਤਿਨਾਹ॥

(ਪੰਨਾ ੧੩੮੦)

ਭਗਤ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਹਾਲਤ ਕਪਾਹ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (ਭਾਵ, ਵੇਲਣੇ ਵਿਚ ਵੇਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ), ਜੇ ਤਿਲਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਬੀਤਦੀ ਹੈ (ਕੋਹਲੂ ਵਿਚ ਪੀੜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ) ਜੇ ਕਮਾਦ, ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਹਾਂਡੀ ਅਤੇ ਕੋਲਿਆਂ ਨਾਲ ਵਰਤਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਸਜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜੋ (ਇਨ੍ਹਾਂ) ‘ਵਿਸ ਗੰਦਲਾਂ’ ਦੀ ਖਾਤਰ ਮੰਦ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅਗਲੀਆਂ ਪਾਵਨ ਪੰਕਤੀਆਂ ਝੂਠਾ ਮਦ ਮੂਲਿ ਨ ਪੀਚਈ ਜੇ ਕਾ ਪਾਰਿ ਵਸਾਇ॥ ਦੇ ਅੰਤਰੀਵ ਭਾਵ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਿਆਂ ਸਾਫ-ਸਾਫ਼ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ, ਤੀਜੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਤਾਕੀਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਐ ਮਨੁੱਖ! ਇਹ ਝੂਠਾ ਤੇ ਦੁਰਮਤਿ ਮਦ ਕਦਾਚਿਤ ਸੇਵਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ, ਕਿਸੇ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਇਸ ਚੰਦਰੀ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ।

ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਆਖਰੀ ਤੁਕਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਤੂੰ (ਜੀਵ) ਰਾਮ ਰੰਗੁ ਕਦੇ ਉਤਰਿ ਨ ਜਾਇ॥ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾਮ ਦਾ ਸੱਚਾ ਤੇ ਸਦੀਵੀ ਨਸ਼ਾ ਪੀ ਲਵੇਂ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਝੂਠੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਾ ਰਹੇ। ਪਰੰਤੂ ਨਾਮ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵੱਲੋਂ ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਦਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਲਈ ਜਗਿਆਸੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਦੇ ਦਰ ’ਤੇ ਜਾਚਕ ਬਣ ਕੇ ਨਾਮ ਦੀ ਖੈਰ ਲਈ ਜੋਦੜੀਆਂ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ-ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਐਸੀ ਅਦਭੁਤ ਵਸਤੂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਨਾਮ-ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਨਿੱਜ-ਘਰ (ਬੇਗਮਪੁਰਾ) ਦਾ ਵਾਸੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਧਾਰਮਿਕ ਜੀਵਨ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ :- ਸ਼ਰਾਬ ਸਾਰੀਆਂ ਬੁਰਾਈਆਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਧਾਰਮਿਕ ਜੀਵਨ ਜੀਉਣ ਲਈ ਭੈੜੇ ਕੁਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਨੇਕੀ ਦੀ ਸਿਖਰ ’ਤੇ ਪੁੱਜਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਗੁਰਮੁਖ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਵਪਾਰੀ ਹੈ, ਉਹ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਝੂਠੇ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਅਮੋਲਕ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕਲਿਆਣ ਲਈ ਗੁਰਮਤਿ ਮਾਰਗ ’ਤੇ ਚੱਲਣ ਦਾ ਵਲ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ ਪਰੰਤੂ ਦੁੱਖ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਦਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅੰਦਰ ਸਖਤ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਉਹੀ ਚੀਜ਼ ਮਨੁੱਖ ਵਿਚ ਇਤਨੀ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਧਾਰਮਿਕ ਜੀਵਨ ਮਹਾਂ-ਵਿਨਾਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਲੈ ਆਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਅੰਨ੍ਹੇਵਾਹ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਧਾਰਮਿਕ ਜੀਵਨ ਕਿਵੇਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਚਾਰਨਯੋਗ ਗੱਲ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਸ਼ਾ ਗੰਭੀਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਮੂਹ ਦਰਦਮੰਦਾਂ, ਆਗੂਆਂ, ਵਿਦਵਾਨਾਂ, ਲੇਖਕਾਂ, ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਦੇ ਉਚੇਚੇ ਧਿਆਨ ਦਾ ਮੁਥਾਜ ਹੈ।

ਸਮਾਜਿਕ ਜੀਵਨ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ:- ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਜਿਤਨਾ ਵਿਘਨ ਸ਼ਰਾਬ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ ਉਤਨਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਭੈੜੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੀ। ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ‘ਦੁਰਤਿ ਮਦ’ ਪੀਣ ਦੀ ਬੁਰੀ ਆਦਤ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਪਰਵਾਰਿਕ ਜੀਵਨ ਅਤਿਅੰਤ ਦੁਖਦਾਈ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਜਿਕ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਜੋ ਚੰਗੇ ਗੁਣ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਪ੍ਰੇਮ, ਪਿਆਰ, ਧੀਰਜ ਤੇ ਖਿਮਾ ਆਦਿਕ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਖੀ ਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਮਦਦ

ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਨਾਲ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ, ਕੋਧੀ, ਸੁਆਰਥੀ, ਕਾਮੀ, ਅਭਿਮਾਨੀ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਘਾਤੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਿਹਤ ਉੱਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ:- ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਦਿਮਾਗ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਾਜ਼ੁਕ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਸੋਚ-ਸ਼ਕਤੀ ਬਿਲਕੁਲ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਵੇਕ-ਬੁੱਧੀ ਤੇ ਖਤਮ ਹੋ ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਉਮਰ, ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਮਿਆਦ ਤੋਂ ਘਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਸ਼ਕਤੀ-ਹੀਣ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਪਰਵਾਰਿਕ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਈ ਫੈਸਲੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਘਰੇਲੂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਤੇ ਦੁਰਘਟਨਾਵਾਂ ਲਈ ਵੀ ਇਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ। ਇਕ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਜਿਤਨੇ ਜਿਗਰ ਦੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਆਦਤ ਨਾਲ ਰੋਗੀ ਸਨ। ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਹਾਲਤ ਵੀ ਨਿਘਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਘਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਦਲਿੱਦਰੀ ਘੇਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ।

ਸ਼ਰਾਬ-ਨੋਸ਼ੀ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ:- ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਤੋਂ ਖਲਾਸੀ ਪਾਉਣੀ ਕੋਈ ਔਖੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦੇ ਤਿਆਗਣ ਲਈ ਪ੍ਰਭੂ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੇ ਅਰਦਾਸ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਹਾਇਕ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈਣ ਨਾਲ ਇਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛਾ ਛੁਡਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਜਾਂ ਕਿਤੇ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰ ਕੇ, ਉਸਾਰੂ ਸਾਹਿਤ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਾਠ ਕਰ ਕੇ ‘ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ’ ਅੱਗੇ ਨਿਮਰਤਾ ਅਤੇ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਇਸ ਲਾਹਨਤ ਤੋਂ ਮੇਰਾ ਪਿੱਛਾ ਛੁਡਾ ਦੇਵੋ। ਜਦੋਂ ਆਪਣਾ ਬਲ ਕੁਝ ਨਾ ਸਾਰੇ, ਉਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਓਟ-ਆਸਰਾ ਲਿਆਂ ਕਾਰਜ ਰਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਚੰਦਰੀ ਬਿਮਾਰੀ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਲੈਣ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਖੰਡੇ-ਬਾਟੇ ਦੀ ਪਾਹੁਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਸਦਾ ਲਈ ਆਪਣਾ ਲੋਕ-ਪ੍ਰਲੋਕ ਸੁਹੇਲਾ ਕਰਨ ਦੇ ਭਾਗੀ ਬਣ ਜਾਣੀਦਾ ਹੈ। ਘਰ-ਬਾਹਰ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਹੀ ਖੁਸ਼ੀਆਂ, ਖੇਡਾਂ ਹੀ ਖੇਡਾਂ, ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਆ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਸਹਾਇਕ ਪੁਸਤਕਾਂ

੧. ਨਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚੋ, ਜੰਗ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ, ਸ਼੍ਰੋ.ਗੁ.ਪ੍ਰ.ਕਮੇਟੀ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਨਸ਼ਾ : ਵਿਨਾਸ਼ ਦੀ ਜੜ੍ਹ

—ਬੀਬਾ ਰੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ*

ਸੂਰਜ ਡੁੱਬਣ ਮਗਰੋਂ ਛੁਹਾਰੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਸ਼ਰਾਬੀਆਂ ਦੀ ਗਹਿਮਾ-ਗਹਿਮ ਸੀ। ਹਨੇਰਾ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਨਸ਼ੇਈਆਂ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਵੀ ਗੂੜ੍ਹਾ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਚਾਂਗਰ, ਫਿਰ ਦੂਜੀ.... ਤੇ ਫਿਰ ਤੀਜੀ। ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਬੱਕਰੇ ਬੁਲਾਉਂਦੇ ਹੋਏ “ਫੜ ਲਉ”, “ਫੜ ਲਉ” ਦੀਆਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਚੋਗਿਰਦਾ ਗੂੰਜਿਆ। ਮਿੱਟਾਂ ਵਿਚ ਡਾਂਗਾਂ ਤੇ ਛਵੀਆਂ ਦੀ ਕਾਹੜ-ਕਾਹੜ ਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਦੀ ਠਾਹ-ਠਾਹ ਕੰਨੀਂ ਪਈ। ਡਰਾਉਣੀਆਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਕੰਨੀ ਪਈਆਂ ਅਤੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਨੱਥੂ ਮੱਲ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਗੱਭਰੂ ਪੁੱਤ ਬਾਏਂ ਹੀ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਸ਼ਗਨਾਂ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਰੋਣੇ-ਪਿੱਟਣੇ ਪੈ ਗਏ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਤਫਤੀਸ਼ ਕਰਨ ਆਏ ਪੁਲਸ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਇਕ ਸਾਉ ਬੁੱਢੇ ਨੇ ਡੁੱਲ੍ਹਦੇ ਨੈਣਾਂ ਨਾਲ ਆਖਿਆ, “ਜਨਾਬ! ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਹ ਸਭ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਪੁਆੜੇ ਨੇ।”

ਨਸ਼ਾ ਜ਼ਹਿਰ ਹੈ; ਨਸ਼ਾ ਕਹਿਰ ਹੈ; ਨਸ਼ਾ ਮੌਤ ਹੈ ਅਤੇ ਨਸ਼ਾ ਵਿਨਾਸ਼ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ। ਨਸ਼ਾ ਸਮਾਜ ਲਈ ਘੁਣ, ਨਸ਼ਾ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਸਰਾਪ ਅਤੇ ਤਹਿਜ਼ੀਬ ਦਾ ਦੀਵਾਲਾ ਹੈ। ਬਾਦਸ਼ਾਹੀਆਂ ਨਸ਼ੇ ਨੇ ਖਾ ਲਈਆਂ। ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਅਮੀਰਜ਼ਾਦੇ ਅਮਲੀ ਬਣ ਕੇ, ਘਰ-ਕੁੱਲਾ ਵੇਚ ਕੇ, ਠੂਠਾ ਫੜੀ ਦਰ-ਦਰ ਮੰਗਦੇ ਵੇਖੇ ਗਏ। ਕਈ ਖੂਹਾਂ ਵਿਚ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਡੁੱਬ ਮੇਏ ਤੇ ਕਈ ਗੱਡੀਆਂ ਥੱਲੇ ਆ ਕੇ ਮਰੇ। ਦੇਸ਼-ਵਿਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਦਿਅਕ ਮਾਹਿਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਰਵੇਖਣ ਦੁਆਰਾ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉੱਚੀ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿਚ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਐਮਬੈਸੇਡਰ ਕਾਲਜ ਟੈਕਸਸ ਕੈਲੇਫੋਰਨੀਆ ਦੇ ਖੋਜ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਨਸ਼ੇਖੋਰੀ, ਬਦਇਖਲਾਕੀ, ਬੇ-ਮਰਯਾਦਗੀ, ਬਗ਼ਾਵਤ ਤੇ ਹਿੰਸਾ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧ ਰਹੇ ਹਨ। ਭੰਗ, ਹਸ਼ੀਸ਼, ਸੁਲਫਾ, ਅਫੀਮ, ਸ਼ਰਾਬ, ਐਲ.ਐਸ.ਡੀ. (ਇਕ ਨਸ਼ੀਲਾ ਤੇਜ਼ਾਬ), ਬਰਾਊਨ ਸੂਗਰ ਤੇ ਸਮੈਕ ਆਦਿਕ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਦਰਿਆ ਵਗ ਰਹੇ ਹਨ। ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਅਸੰਤੁਸ਼ਟਤਾ ਲੁਕਾਉਣ ਲਈ ਮੁੰਡੇ-ਕੁੜੀਆਂ ਨੀਂਦ ਦੀਆਂ ਜ਼ਹਿਰੀਲੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਖਾਂਦੇ ਹਨ। ਲੱਗਭਗ ਤਿੰਨ ਲੱਖ ਅਮਰੀਕਨ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਪੜ੍ਹਾਈ, ਕੰਮ-ਕਾਜ ਤੇ ਮਾਪੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਲੀਹੋਂ ਲੱਥੇ ਗੱਭਰੂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ‘ਹਿੱਪੀ’ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਲੰਮੇ ਵਾਲ ਰੱਖਦੇ, ਅਨੋਖੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਉਂਦੇ, ਗਲ਼ ਵਿਚ ਮਣਕਿਆਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਪਾ ਕੇ ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ ਤੁਰੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮਹਾਂ-ਮਾਰੂ ਰੋਗ ਫੈਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਉੱਥੋਂ ਦੇ ਖੋਜੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਪਤਨ ਦੇ ਮੂਲ ਕਾਰਨ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੱਸੇ ਹਨ—

“ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਬੇਸੁਆਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਕੋਈ ਪੈਸੇ ਲਈ ਹਫਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ।

*ਸਪੁੱਤਰੀ ਸ. ਬਲਰਾਜ ਸਿੰਘ, ੨੨/੨੩, ਪਿੰਡ ਨਾਨੋਹਾਰ, ਤਹਿ: ਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ।

ਮਾਪਿਆਂ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਾਂਝ ਨਹੀਂ। ਘਰ ਨਾ-ਖੁਸ਼ ਹਨ। ਮਾਂ-ਪਿਉ ਆਪਸ ਵਿਚ ਲੜਦੇ-ਭਿੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਬੱਚੇ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕੀਹਦੇ ਨਾਲ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ। ਬੱਚੇ ਟੀ.ਵੀ. ਉੱਤੇ ਦੰਗੇ ਫ਼ਸਾਦ, ਨਜ਼ਾਇਜ਼ ਸੰਬੰਧਾਂ ਲਈ ਉਕਸਾਊ, ਨਸ਼ੇ ਉਕਸਾਊ, ਅਸ਼ਲੀਲ ਫਿਲਮਾਂ ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਮਾਜ ਦਿਨੋ-ਦਿਨ ਨਿੱਘਰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਸਵੀਰ ਅਮੀਰੀ ਦੀ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਅਪੜੀ ਮਹਾਂ ਸ਼ਕਤੀ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਹੈ।”

ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੀ ਅਮਨ-ਕਾਨੂੰਨ ਪੱਖੋਂ ਹਾਲਤ ਕਾਫੀ ਨਾਜ਼ੁਕ ਹੈ। ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ, ਵੱਢੀ-ਖੋਰੀ, ਬਲੈਕ, ਸਮਗਲਿੰਗ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਪੌਂ-ਬਾਰਾਂ ਹਨ। ਸਰਮਾਏਦਾਰੀ ਵਧ-ਫੁਲ ਤੇ ਪਸਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਮੁੱਚੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪੰਜ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ-ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਹੁਣ ਛੇਵਾਂ ਦਰਿਆ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਵਗ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਫੈਦਪੋਸ਼ ਨੇਤਾ ‘ਕਾਕਟੇਲ’ ਦਾਅਵਤਾਂ ਮਾਣਦੇ ਅਤੇ ਕਲੱਬਾਂ ਵਿਚ ਮੁਜਰੇ ਵੇਖਦੇ ਹਨ। ਕਿੰਨੀ ਹਾਸੋਹੀਣੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਠੇਕਿਆਂ ਦੇ ਬੂਹਿਆਂ ਉੱਤੇ ਅਤੇ ਬੋਤਲਾਂ ਉੱਪਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ‘ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣਾ ਸਿਹਤ ਲਈ ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੈ’ ਪਰ ਜੇਕਰ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਪਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਠੇਕੇ ਕਿਉਂ ਖੋਲ੍ਹੇ ਗਏ ਹਨ? ਇੱਥੇ ਕੱਚ-ਘਰੜ ਡਾਕਟਰ ਨਸ਼ੇ ਛੁਡਾਉਣ ਦਾ ਖੋਖਣ ਰਚ ਕੇ ਨਸ਼ੀਲੇ ਕੈਪਸੂਲ ਵੇਚ ਰਹੇ ਹਨ। ਜ਼ਹਿਰੀਲੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਅਣਆਈ ਮੌਤ ਮਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਭਿਆਨਕ ਦੁਖਾਂਤ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਬੰਬਈ, ਦਿੱਲੀ, ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ, ਨਾਗਪੁਰ ਆਦਿ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰ ਵਾਪਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਡਾਕਟਰੀ ਖੋਜ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਰਾਬ ਬਲੱਡ ਪ੍ਰੈਸ਼ਰ, ਟੀ.ਬੀ. ਅਤੇ ਜਿਗਰ ਦੇ ਰੋਗ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਿਗਰਟ-ਬੀੜੀ ਅਤੇ ਤੰਬਾਕੂ ਕੈਂਸਰ ਅਤੇ ਦਮੇ ਵਰਗੇ ਮਾਰੂ ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਉੱਚ ਅਦਾਲਤਾਂ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਜੱਜਾਂ ਦਾ ਮੱਤ ਹੈ ਕਿ ਸੱਤਰ ਫੀਸਦੀ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਜ਼ੁਰਮ ਕੇਵਲ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦੀ ਨਿਰਮਲ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ:

ਜਿਤੁ ਪੀਤੈ ਮਤਿ ਦੂਰਿ ਹੋਇ ਬਰਲੁ ਪਵੈ ਵਿਚਿ ਆਇ॥ (ਪੰਨਾ ੫੫੪)

ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਤਾੜਨਾ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੈ:

ਕਬੀਰ ਭਾਂਗ ਮਾਛਲੀ ਸੁਰਾ ਪਾਨਿ ਜੋ ਜੋ ਪ੍ਰਾਨੀ ਖਾਂਹਿ॥

ਤੀਰਥ ਬਰਤ ਨੇਮ ਕੀਏ ਤੇ ਸਭੈ ਰਸਾਤਲਿ ਜਾਂਹਿ॥ (ਪੰਨਾ ੧੩੭੭)

ਡਾਕਟਰ, ਵਿਦਵਾਨ, ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ, ਚਿੰਤਕ, ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਨੇਤਾ, ਸੰਤਮਹਾਤਮਾਂ, ਸੱਭੇ ਹੀ ਨਸ਼ੇ ਰਹਿਤ ਸਮਾਜ ਸਿਰਜਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਨਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਫਾਰਮੂਲਾ ਸਦਾ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ:- ਅਕਲ ਨਸ਼ਟ - ਸੁੱਖਾ (ਭੰਗ)

ਧਰਮ ਨਸ਼ਟ - ਹੁੱਕਾ

ਦੇਹ ਨਸ਼ਟ - ਅਫੀਮ

ਧਨ ਨਸ਼ਟ - ਦਾਰੂ

ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਚਿੱਤ ਖਲਿਆਰੂ!

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ੈਆਂ 'ਚੋਂ ਲੱਭਦਾ ਮਸਤੀਆਂ ਤੂੰ . . .

-ਸ. ਸਤਿਨਾਮ ਸਿੰਘ ਕੌਮਲ*

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ੈਆਂ 'ਚੋਂ ਲੱਭਦਾ ਮਸਤੀਆਂ ਤੂੰ,
ਘਰ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੇ, ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਰਾਹ ਬੀਬਾ।
ਰਾਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ, ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰਤਦੇ ਨਹੀਂ,
ਨਾ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਮੁੜਨ ਦੀ ਚਾਹ ਬੀਬਾ।
ਸਾਹ ਪੀ ਜਾਂਦੇ ਧੂੰਏਂ, ਗੋਲੀਆਂ ਨੇ,
ਹੁੰਦਾ ਸਾਹਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ ਵਿਸਾਹ ਬੀਬਾ।
ਸੌਂਦੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਮੌਤ ਦੇ ਭਾਅ ਵਿਕਦੇ,
ਬੇਪਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰਨ ਪਰਵਾਹ ਬੀਬਾ।

ਮਮਤਾ ਮਾਂ ਦੀ ਪਿਤਾ ਦਾ ਪਿਆਰ ਬਲਦਾ,
ਸਿਵਿਆਂ ਵਿਚ ਜਦ ਬਲਣ ਜਵਾਨੀਆਂ ਨੇ।
ਸੁਹਾਗਣ ਕਿਸੇ ਦਾ ਜਦੋਂ ਸੁਹਾਗ ਉੱਜੜੇ,
ਧੀਆਂ ਪੁੱਤ ਓਹਦੇ ਰੁਲਣ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਨੇ।

ਧਰਤ ਗੁਰੂ ਦੀ ਏਹ ਪੂਜਣ ਯੋਗ ਹੈ ਸੀ,
ਲਾ ਕਾਲਖਾਂ ਇੰਝ ਬਦਨਾਮ ਨਾ ਕਰ।
ਤੇਰੇ ਜਿਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਤ ਵਾਰੇ,
ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਖਾਸ ਤੋਂ ਆਮ ਨਾ ਕਰ।

ਜ਼ਰੇ-ਜ਼ਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬੋਲ ਗੂੰਜਣ,
ਏਸ ਧਰਤ ਨੂੰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾ ਕਰ।
ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਦੇ ਦੀ ਲਾਲੀ ਜਿਹਾ ਜੋਬਨ,
ਵੱਸ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਪੈ ਕੇ ਸ਼ਾਮ ਨਾ ਕਰ।

ਪੜ੍ਹ ਸੁਣ ਤੇਰਾ ਕਿੰਨਾ ਅਮੀਰ ਵਿਰਸਾ,
ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਕੀਤਾ ਵਡ-ਵਡੇਰਿਆਂ ਨੇ।
ਬਣ ਦੀਵਾ ਨਾ ਰਾਤਾਂ ਕਾਲੀਆਂ ਦਾ
ਸੂਰਜ ਨਾਮ ਤੇਰਾ ਰੱਖਿਆ ਸਵੇਰਿਆਂ ਨੇ।

ਏਹ ਜਵਾਨੀ ਅਮਾਨਤ ਕੌਮ ਦੀ ਹੈ,
ਕਰਨਾ ਏਸ ਨਾਲ ਤੇਰਾ ਪਿਆਰ ਬਣਦਾ।
ਵਰਤ ਏਹਨੂੰ ਸਮਾਜ ਦੀ ਬੇਹਤਰੀ ਲਈ,
ਤੇਰਾ ਜਗ ਵਿਚ ਕਿੰਨਾ ਸਤਿਕਾਰ ਬਣਦਾ।

ਕਦਮ ਕਦਮ ਤੇ ਰਾਹਬਰੀ ਗੁਰੂ ਕਰਦਾ,
ਰਹਿਮਤ ਉਸ ਦੀ ਦਾ ਹੈ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਬਣਦਾ।

ਤੈਨੂੰ ਜੀਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਭੂ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤਾ,
ਤੂੰ ਫਿਰ ਮੌਤ ਦਾ ਕਿਓਂ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਦਾ।
ਕਰੜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਵਰਜਿਆ ਹੈ,
'ਨਸ਼ਾ ਸੇਵਨ' ਹੈ ਵਿਚ ਕੁਰਹਿਤ ਸ਼ਾਮਲ।
ਨਹੀਂ ਹੁਕਮ ਅਦੂਲਣਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ,
ਤਨਖਾਹੀਆ ਕਰਾਰ ਹੈ ਵਿਚ ਹਦਾਇਤ ਸ਼ਾਮਲ।

*੨੪੮, ਅਰਬਨ ਅਸਟੇਟ, ਫੇਜ਼-੧, ਫੋਕਲ ਪੁਆਇੰਟ, ਲੁਧਿਆਣਾ-੧ ਮੋ: +੯੧੯੮੨੨੬-੦੯੯੨੧

ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਭੂਤ

-ਡਾ. ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੋਗੋਆਣੀ*

ਪੰਜ ਆਬਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਸੀ ਪੰਜ ਪਾਣੀ ਵਹਿੰਦੇ
ਪੰਜਾਂ ਪਾਣੀਆਂ ਦਾ ਦੇਸ਼ ਪੰਜਾਬ ਭਾਈ
ਇਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਪਾਣੀ ਹੁਣ ਘੱਟ ਵਹਿੰਦਾ
ਵੱਧ ਵਹਿੰਦੀ ਹੈ ਏਥੇ ਸ਼ਰਾਬ ਭਾਈ
ਥਾਂ ਥਾਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਠੇਕੇ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੇ
ਕੁਮਲਾ ਰਿਹਾ ਏ ਸੁਰਖ ਗੁਲਾਬ ਭਾਈ
ਪੰਜਾਂ ਪਾਣੀਆਂ 'ਚ ਕਦੇ ਕੋਈ
ਟਾਵਾਂ-ਟਾਵਾਂ ਡੁੱਬਿਆ
ਡੁੱਬ ਕੇ ਬੋਤਲਾਂ 'ਚ ਮਰੇ ਬੇਹਿਸਾਬ ਭਾਈ
ਹਵਾ ਵਗੇ ਤਾਂ ਸਿਰੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤਕ ਹਿੱਲਣ
ਇਹ ਵੀ ਗੱਭਰੂ ਪੁੱਤ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨੇ
ਖਾਣ ਗੋਲੀਆਂ, ਕੈਪਸੂਲ ਲਾਉਣ ਟੀਕੇ
ਮਾਰੇ ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ ਮਾਰੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਨੇ
ਕਿਥੇ ਨਲੂਏ ਦਾ ਮਾਣ ਮੁਛਹਿਰਿਆਂ ਦਾ
ਉੱਪਰ ਨਿੰਬੂ ਟਿਕਾਇਆ ਸੀ ਰੁਕ ਜਾਂਦਾ
ਹੁਣ ਤਾਂ ਕਈਆਂ ਦੇ ਚਿੱਥੇ ਮੂੰਹ ਤੱਕ ਕੇ
ਨਿੰਬੂ ਸ਼ਰਮ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੁੱਕ ਜਾਂਦਾ
ਦੁੱਧ ਮੱਖਣਾਂ ਨਾਲ ਪਲਿਆਂ ਦੀ
ਕਹਾਣੀ ਘੱਟ
ਮੂੰਹ ਭਾਰ ਡਿੱਗਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੇ
ਮੋਹ ਮਮਤਾ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਗਏ ਕੁਚਲੇ
ਮੁੱਲ ਪਾਇਆ ਨਾ ਵੈਲੀ ਢਾਣੀਆਂ ਨੇ
ਵੇਖ ਮਾਂ ਦੇ ਕਾਲਜੇ ਧੂਹ ਪੈਂਦੀ
ਕਰਮਾਂ ਵਾਲਾ ਕਿਹੜੀ ਕਰੀ ਕਮਾਈ ਫਿਰਦਾ
ਖਾ ਕੇ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲੀ ਦੇ ਵਿਚ ਡਿੱਗਿਆ
ਅਵਾਰਾ ਕੁੱਤੇ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਚਟਾਈ ਫਿਰਦਾ
ਮਾਰੇ ਲਲਕਾਰੇ ਮੈਂ ਹਾਂ ਸ਼ੇਰ ਦੁਲਾ,

ਮੇਰੇ ਜਿਹਾ ਨਾ ਜੀਮਿਆਂ ਜਹਾਨ ਦੇ ਵਿਚ
ਸੱਚੀ ਐਹੋ ਜਿਹੇ ਦੂਲੇ ਸ਼ੇਰ ਨਾਲੋਂ
ਗਿੱਦੜ ਚੰਗਾ ਸੀ ਉਸ ਖਾਨਦਾਨ ਦੇ ਵਿਚ
ਉਖਲ ਪੁੱਤ ਨਾਲੋਂ ਅੰਨ੍ਹੀ ਧੀ ਚੰਗੀ
ਐਵੇਂ ਕਹੀ ਨਹੀਂ ਸਿਆਣਿਆਂ ਗੱਲ ਭਾਈ
ਮਾਂ ਦੇ ਗੋਡੇ ਮੁੱਢ ਬੀਬੀ ਬਣ ਬੈਠੀ ਰਹਿੰਦੀ
ਘਰ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਵੀ ਰਹਿੰਦੀ ਵੱਲ ਭਾਈ
ਤਨ ਉਜੜਿਆ ਤੇ ਧਨ ਵੀ ਉਜੜ ਗਿਆ
ਮਨ ਵਿਚ ਫੁਰਨੇ ਨੇ ਬੱਸ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ
ਚੌਹੀਂ ਪੰਜੀਂ ਸਾਲੀਂ ਸੋਹਲੇ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ
ਇਹ ਸਮੈਕ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਿਆਂ ਦੇ
ਕਈ ਤਾਂ ਡਿਕਡੋਲੇ ਖਾ-ਖਾ ਇਉਂ ਤੁਰਦੇ
ਜਾਣੀ ਕਬਰਾਂ 'ਚੋਂ ਮੁਰਦਾ ਹੈ ਤੁਰਿਆ
ਆਉਂਦਾ
ਵਿਚਕੂੰ ਵਿਚਕੂੰ ਹੱਡੀਆਂ ਇਉਂ ਲਾਈ
ਜਾਣੀ ਰੋਡਵੇਜ਼ ਦਾ ਗੱਡਾ ਹੈ ਗੁੜ੍ਹਿਆ ਆਉਂਦਾ
ਕਿਧਰੇ ਸੱਧਰਾਂ ਬਾਪੂ ਦੀਆਂ ਖਾਕ ਰੁਲੀਆਂ
ਕਿਧਰੇ ਰੁਲ ਗਏ ਨੇ ਹਾਸੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ
ਕਦੋਂ ਹੱਸਦੇ ਹੁੰਦੇ ਘਰ ਵੈਲੀਆਂ ਦੇ
ਕਦੋਂ ਵੱਸਦੇ ਐਬਾਂ ਦੇ ਪੱਟਿਆਂ ਦੇ
ਕਿਧਰੇ ਚੂੜੇ ਵਾਲੀਆਂ ਰੋਂਦੀਆਂ ਨੇ
ਪੱਲੇ ਲਾਇਆ ਸੀ ਮਾਪਿਆਂ ਝਾੜ ਪੱਲੇ
ਵਿਹੜੇ ਬਾਬਲ ਦੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਨੇ
ਬਾਗ ਉਜੜੇ-ਕੰਡਿਆਲੀ ਵਾੜ ਪੱਲੇ
ਪੁੱਤ ਲਾਡਲੇ-ਪਿਤਾ ਵੱਲ ਵੇਖ ਸੌਂ ਗਏ
ਲਾਡ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮੂਧੇ ਮੂੰਹ ਪਿਆ ਬਾਪੂ
ਨਾ ਬਾਜੀਆਂ ਖਿਡਾਉਣੇ ਨਾ ਖੁਸ਼ੀ ਕੋਈ

ਕਿਸੇ ਜਨਮ ਦਾ ਬਦਲਾ- ਬਣ ਲਿਆ ਬਾਪੂ
 ਕਿਧਰੇ ਐਕਸੀਡੈਂਟ, ਕਿਧਰੇ ਕਤਲ ਹੋਏ,
 ਅਣਿਆਈ ਮੌਤੇ- ਕਿਧਰੇ ਹੈ ਮਰਿਆ ਕੋਈ
 ਦੱਸੋ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਦਾਨਿਉਂ ਸਿਆਣਿਉਂ ਵੇ
 ਟੁੱਟੇ ਘੜੇ 'ਤੇ ਬਨਾਂ ਵੀ ਤਰਿਆ ਕੋਈ
 ਏਥੇ ਕੀਰਨੇ ਸੁਣੇ ਕੰਨ ਲਾ ਕੇ ਕੋਈ
 ਮੇਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਿਜ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਚ
 ਗਿਣਤੀ ਗਣ ਲਏ ਕੋਈ ਗਣਿਤ ਪੜ੍ਹਿਆ
 ਬਹਿਕੇ ਸਮਸ਼ਾਨਘਾਟ ਦਿਆਂ ਰਾਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ

ਕਿਤੇ ਤੰਮਾਕੂ ਤੋਂ ਕੈਂਸਰ ਜਿਹੇ ਰੋਗ ਹੋਏ
 ਭੈੜੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਜਿਗਰ ਨੇ ਸਾੜ ਸੁੱਟੇ
 ਅੱਗ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਭੱਠੀ ਸਰੀਰ ਬਣ ਗਏ
 ਸੱਤਾਂ ਪੁਸ਼ਤਾਂ ਦੇ ਖੂਨ ਨੇ ਸਾੜ ਸੁੱਟੇ
 ਰਾਹ ਜਾਂਦੀਆਂ ਬਲਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਦਿਓ ਸੱਦੇ
 ਥਾਂ-ਥਾਂ ਹੱਸਦੇ ਖੜੇ ਜਮਦੂਤ ਲੋਕੋ
 ਬਚੋ-ਬਚੋ ਬਚਾਉ ਕਰੋ ਇਹਤੋਂ
 ਬਹੁਤ ਭਿਆਨਕ ਹੈ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਭੂਤ ਲੋਕੋ
 ਪੁਸਤਕ 'ਜਾਗਣ ਦਾ ਵੇਲਾ' ਵਿੱਚੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ।

ਸ੍ਰੀ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸੰਚਾਰ

ਮੈਨੇਜਰ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਬਾਉਲੀ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਤਰਨਤਾਰਨ ਵੱਲੋਂ ਪੁੱਜੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ੨੯ ਮਈ, ੨੦੧੮ ਨੂੰ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸੰਚਾਰ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਕੁੱਲ ੫੪ ਪ੍ਰਾਣੀ ਖੰਡੇ-ਬਾਟੇ ਪਾਹੁਲ ਹਾਸਲ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਬਣੇ।

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿਖੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸੰਚਾਰ

ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਾਦੀਆਂ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਵੱਲੋਂ ਪੁੱਜੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਪਿੰਡ ਝੰਡੀਆਂ ਖੁਰਦ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿਖੇ ੧ ਜੂਨ, ੨੦੧੮ ਨੂੰ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸੰਚਾਰ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਕੁੱਲ ੧੨੬ ਪ੍ਰਾਣੀ ਖੰਡੇ-ਬਾਟੇ ਪਾਹੁਲ ਹਾਸਲ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਬਣੇ। ਇਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸੰਚਾਰ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਜਥੇਦਾਰ ਸੱਜਣ ਸਿੰਘ ਬੱਜੂਮਾਨ, ਮੈਂਬਰ ਅੰਤ੍ਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਬਾ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਭਾਈ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਅਭਿਲਾਖੀਆਂ ਨੂੰ ਕਕਾਰ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ (ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ) ਵੱਲੋਂ ਭੇਟਾ ਰਹਿਤ ਦਿੱਤੇ ਗਏ।

ਖਾ ਲਈ ਜਵਾਨੀ ਨਸ਼ਿਆਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ

-ਸ. ਮਲਕੀਤ ਸਿੰਘ ਵਰਪਾਲ*

ਦੇਸ਼ ਮੇਰਾ ਸੋਨੇ ਦੀ ਚਿੜੀ ਕਹਾਉਂਦਾ ਸੀ,
ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਵਿਚ ਮਾਣ ਪਾਉਂਦਾ ਸੀ।
ਚਾਅ ਤੇ ਮਲਾਰ ਖੁੱਸ ਗਏ ਖੁਆਬ ਜੀ,
ਖਾ ਲਈ ਜਵਾਨੀ ਨਸ਼ਿਆਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ।

ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜਵਾਨੀ ਡਲਕਾਂ ਸੀ ਮਾਰਦੀ,
ਅਣਖੀ ਜਵਾਨੀ ਬੀਰਤਾ ਕਮਾਲ ਦੀ।
ਗਏ ਮੁਰਝਾਅ ਫੁੱਲ ਜੋ ਗੁਲਾਬ ਜੀ,
ਖਾ ਲਈ ਜਵਾਨੀ ਨਸ਼ਿਆਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ।

ਜਵਾਨੀ ਦੁੱਧ ਘਿਉ ਦੇ ਨਾਲ ਪਲਦੀ ਸੀ ਜੋ,
ਵਿਚ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਜਾਂਦੀ ਗਲਦੀ ਏ ਉਹ।
ਬਣ ਗਿਆ ਚਿੱਟਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਜੀ,
ਖਾ ਲਈ ਜਵਾਨੀ ਨਸ਼ਿਆਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ।

ਜਿਸ ਮਾਂ ਦਾ ਨਸ਼ਿਆਂ 'ਚ ਹੋਵੇ ਲਾਲ ਜੀ,
ਢੁੱਕ ਕੇ ਦੋਹੱਥੜਾ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਮਾਰ ਦੀ।
ਔਲਾਦ ਨਾ ਨਸ਼ਈ ਹੋਵੇ ਕਿਸੇ ਬਾਪ ਦੀ,
ਖਾ ਲਈ ਜਵਾਨੀ ਨਸ਼ਿਆਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ।

ਹੋਵੇ ਗਲਤਾਨ ਨਸ਼ਿਆਂ 'ਚੋਂ ਵੀਰ ਜੇ,
ਭੈਣ ਦੁਖਿਆਰੀ ਡੋਲੇ ਨੈਣੋਂ ਨੀਰ ਏ।
ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਊਣਾ ਸਾਡਾ ਬਰਬਾਦ ਜੀ,
ਖਾ ਲਈ ਜਵਾਨੀ ਨਸ਼ਿਆਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ।

ਲਾ ਲਾ ਟੀਕੇ ਨਾੜਾਂ ਵੀ ਸੁਕਾ ਲਈਆਂ,
ਸਾਂਝਾਂ ਡੱਡੇ ਭੰਗ ਭੁੱਕੀ ਨਾਲ ਪਾ ਲਈਆਂ।
ਨਸ਼ੇੜੀ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਏ ਮਾੜਾ ਇਖਲਾਕ ਜੀ,
ਖਾ ਲਈ ਜਵਾਨੀ ਨਸ਼ਿਆਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ।

ਮਿੱਟੀ ਘੱਟੇ ਵਿਚ ਇਹ ਜਵਾਨੀ ਰੁਲ ਗਈ,
ਲਹੂ ਭਿੱਜਾ ਸਿੱਖੀ ਇਤਿਹਾਸ ਭੁੱਲ ਗਈ।
ਯਾਦ ਕਰੋ ਸੁੱਖਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮਹਿਤਾਬ ਜੀ,
ਖਾ ਲਈ ਜਵਾਨੀ ਨਸ਼ਿਆਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ।

ਛੱਡੋ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਕੋਹੜ ਜਿਹੀ ਬਿਮਾਰੀ ਨੂੰ,
ਮਲਕੀਤ ਸਿੰਘਾ ਹੋਜਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਤੂੰ।
ਗਾਉਂਦੇ ਜਗਬੀਰ, ਦੋਧੀ, ਪ੍ਰਤਾਪ ਜੀ,
ਖਾ ਲਈ ਜਵਾਨੀ ਨਸ਼ਿਆਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ।

*ਇੰਚਾਰਜ, ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ, ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ। ਮੋ: +੯੧੯੪੭੮੫-੦੫੮੦੦

ਨਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਮੁਖ ਮੋੜ ਲੈ

-ਮਾਸਟਰ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜਾਚਕ*

ਗੁਰਾਂ ਵਾਲੀ ਬਾਣੀ ਮਨ ਨਾਲ ਜੋੜ ਲੈ!

ਛੱਡ ਦੇ ਖਹਿੜਾ ਨਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਮੁਖ ਮੋੜ ਲੈ!

ਕਰਦੀ ਸ਼ਰਾਬ ਤਾਂ ਖਰਾਬ ਵੀਰਨਾ!

ਮਿਲਦਾ ਚੁਫੇਰਿਓਂ ਜਵਾਬ ਵੀਰਨਾ!

ਸਦਾ ਲਈ ਇਹਦੇ ਨਾਲੋਂ ਨਾਤਾ ਤੋੜ ਲੈ,

ਛੱਡ ਦੇ ਖਹਿੜਾ

ਵਰਤੋਂ ਤੰਬਾਕੂ, ਬੀੜੀਆਂ ਤੇ ਜਰਦਾ।

ਮਾੜੀਆਂ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਡਰਦਾ?

ਮਾਰਦਾ ਮੁਸ਼ਕ ਤਲੀਆਂ 'ਚੋਂ ਖੋਰ ਲੈ,

ਛੱਡ ਦੇ ਖਹਿੜਾ

ਘੋਲ-ਘੋਲ ਪੋਸਤ ਕਦੇ ਤੂੰ ਪੀਂਵਦਾ!

ਕੈਪਸੂਲ ਗੋਲੀਆਂ ਬਿਨਾ ਨਾ ਜੀਂਵਦਾ।

ਲਾਗੇ ਜਾਣਾ ਛੱਡ, ਦੂਰੋਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਲੈ।

ਛੱਡ ਦੇ ਖਹਿੜਾ

ਵੇਖ ਲਓ ਜਵਾਨ ਬੱਚੇ ਬੁੱਢੇ ਆਦਮੀ।

ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਖੁੱਭੇ ਆਦਮੀ!

ਚਿੱਕੜੋਂ ਲੈ ਕੱਢ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਤੋਰ ਲੈ,

ਛੱਡ ਦੇ ਖਹਿੜਾ ...

ਲੱਕੜੀ ਨੂੰ ਘੁਣ ਲੋਹੇ ਨੂੰ ਜੰਗਾਲ ਜਿਉਂ।

ਨਸ਼ਾ ਕਰੇ ਆਦਮੀ ਦਾ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਇਉਂ।

ਕਾਇਆ ਕਲਪ ਕਰ ਨਵੀਂ ਤੇ ਨਕੋਰ ਲੈ,

ਛੱਡ ਦੇ ਖਹਿੜਾ

ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦਾ ਜਨਮ ਸਫਲ ਕਰ ਲੈ।

‘ਜਾਚਕਾ’ ਤੂੰ ਬਾਣੀ ਦਾ ਹੀ ਪੱਲਾ ਫੜ ਲੈ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਛੇਤੀ ਕਰ ਗੌਰ ਲੈ,

ਛੱਡ ਦੇ ਖਹਿੜਾ ਨਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਮੁਖ ਮੋੜ ਲੈ!

*ਖੁੰਢ ਵਾਲਾ ਸੈਣੀਆਂ, ਡਾਕ: ਮੰਡੀ ਲਾਧੂਕਾ, ਤਹਿ: ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ (ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ) ਮੋ: ੯੪੬੪੦-੦੫੬੮੫

ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ 'ਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਗੁਟਕਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹੋਈ ਬੇਅਦਬੀ ਅਤੀ ਨਿੰਦਣਯੋਗ -ਭਾਈ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ

ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ੧ ਸਤੰਬਰ : ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਭਾਈ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੇ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ 'ਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਗੁਟਕਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹੋਈ ਬੇਅਦਬੀ ਦੀ ਸਖਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਦਾ ਇਹ ਜੋ ਮਾਮਲਾ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਹੈ ਇਹ ਅਤੀ ਨਿੰਦਣਯੋਗ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪਰਵਾਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਏਨਾ ਅਨਜਾਣ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਹ ਗੁਟਕਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਵਿਚ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਪੈਕ ਕਰ ਦੇਵੇ ਇਹ ਕਦਾਚਿਤ ਸਹਿਣਯੋਗ ਨਹੀਂ। ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਤਨੀ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗੁਟਕਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਸਹਿਣਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਭਾਈ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸੋਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਕਿ

ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਪਾਸੋਂ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਕਰਕੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਜਾਂਚ ਕਰੇ ਤਾਂ ਕਿ ਇਸ ਘਟਨਾ ਪਿੱਛੇ ਛਿਪੇ ਮਕਸਦ ਨੂੰ ਸੰਗਤਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਭਾਈ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘਾਂ, ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਕਰਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਭਾਈ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਪਣੇ ਸ਼ਹਿਰ, ਕਸਬਿਆਂ ਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ-ਘਰਾਂ ਦੀ ਪੂਰਨ ਸੁਚੇਤਤਾ ਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਾਲ ਨਿਗਰਾਨੀ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ। ਖਾਸਕਰ ਅਜਿਹੇ ਮਹੌਲ ਵਿਚ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਸੁਚੇਤ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਜ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਫਿਰਕਿਆਂ ਦੀ ਆਪਸੀ ਸਾਂਝ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਲਈ ਕੋਝੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਨੂੰ ਹੈਲਮਟ ਨਾ ਪਹਿਨਣ ਕਾਰਨ ਸਾਈਕਲ ਦੌੜ 'ਚ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਦੀ ਭਾਈ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਵੱਲੋਂ ਨਿੰਦਾ

ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ੩ ਸਤੰਬਰ: ਭਾਈ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੇ ਬਠਿੰਡਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਇਕ ਮਹਿਲਾ ਅਫਸਰ ਵੱਲੋਂ ਇਕ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਨੂੰ ਸਾਈਕਲ ਦੌੜ ਵਿੱਚੋਂ ਹੈਲਮਟ ਨਾ ਪਹਿਨਣ ਕਾਰਨ ਬਾਹਰ ਕਰਨ 'ਤੇ ਸਖਤ ਇਤਰਾਜ਼ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਟੋਪ (ਹੈਲਮਟ) ਪਹਿਨਣਾ ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ

ਧਾਰਮਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਨ੍ਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਖੇ ਸਾਈਕਲ ਦੌੜ ਦੌਰਾਨ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਬਲਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੈਲਮਟ ਨਾ ਪਹਿਨਣ ਕਾਰਨ ਸਾਈਕਲ ਦੌੜ ਵਿਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਤੋਂ ਮਨ੍ਹਾ ਕਰਨਾ ਉਸ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਹੱਕਾਂ 'ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਵਾਰ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸੰਬੰਧਿਤ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਇਹ ਸਾਫ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰਤੀਯੋਗੀ ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਕੇਸਕੀ ਸਜਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਤੰਗ-ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ

ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਮਹਿਲਾ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀ ਇਸ ਹਰਕਤ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਬਲਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਡੂੰਘੀ ਠੇਸ ਪਹੁੰਚੀ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਬੰਧਤ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਨੂੰ ਹੈਲਮਟ ਰਹਿਤ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸਾਈਕਲ ਦੌੜ

ਵਿਚ ਬਾਹਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਸਖ਼ਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਵਾਪਰੇ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਸਪਸ਼ਟ ਹਦਾਇਤਾਂ ਅਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁ:ਪ੍ਰ: ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਭਾਈ ਘਨ੍ਹੋਈਆ ਜੀ ਦੀ ੩੦੦- ਸਾਲਾ ਬਰਸੀ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਫਸਟ ਏਡ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਕੈਂਪ ਲਗਾਇਆ

ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ੧੦ ਸਤੰਬਰ: ਭਾਈ ਘਨ੍ਹੋਈਆ ਜੀ ਦੀ ੩੦੦-ਸਾਲਾ ਬਰਸੀ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਸਕੂਲਾਂ, ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਫਸਟ ਏਡ ਸਬੰਧੀ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਭਾਈ ਘਨ੍ਹੋਈਆ ਜੀ ਚੈਰਿਟੀ ਐਂਡ ਪੀਸ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਦੋ ਦਿਨਾ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਕੈਂਪ ਅੱਜ ਇੱਥੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਹਾਲ ਵਿਖੇ ਅਰੰਭ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਕੈਂਪ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ੨੯ ਸਕੂਲਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ੫-੫ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਕੈਂਪ ਦੀ ਆਰੰਭਤਾ ਸਮੇਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਅੰਤ੍ਰਿੰਗ ਮੈਂਬਰ ਸ. ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸਿਆਲਕਾ, ਇੰਡੀਅਨ ਰੈੱਡ ਕਰਾਸ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸ੍ਰੀ ਕੇ.ਕੇ. ਸੈਣੀ, ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੀਤ ਸਕੱਤਰ ਸ. ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਮਦਾਸ, ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਡਾ. ਬਲਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਮੇਤ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਆਦਿ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਆਪਣੇ ਸੰਬੋਧਨ ਵਿਚ ਅੰਤ੍ਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਮੈਂਬਰ ਸ. ਭਗਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸਿਆਲਕਾ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਭਾਈ ਘਨ੍ਹੋਈਆ ਜੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਇਕ ਨਿਵੇਕਲੀ ਮਿਸਾਲ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਈ ਘਨ੍ਹੋਈਆ ਜੀ ਦਾ ਮਿਸ਼ਨ ਸਮੁੱਚੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ ਸੀ ਅਤੇ ਅੱਜ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਵੱਡੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਰਸਾਏ ਮਾਰਗ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ ਜਾਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਭਾਈ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਕੂਲਾਂ-ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਹਾਦਸਿਆਂ ਮੌਕੇ ਮੁੱਢਲੀ ਸਹਾਇਤਾ ਸਬੰਧੀ ਜਾਗਰੂਕ ਕਰਨ ਲਈ ਕੈਂਪਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਬੀਤੇ ਦਿਨੀਂ ਸ੍ਰੀ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸੇ ਲੜੀ ਤਹਿਤ ਅੱਜ ਦੂਸਰਾ ਕੈਂਪ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਸ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਕਿ ਇਸ ਕੈਂਪ ਤੋਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਲਾਹਾ ਲੈ ਕੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਕਾਰਜ ਕਰਨਗੇ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਰੈੱਡ ਕਰਾਸ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸ੍ਰੀ ਕੇ.ਕੇ. ਸੈਣੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੜਕ ਹਾਦਸਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਮੁੱਢਲੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਾ ਵੱਡਾ ਮਹੱਤਵ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਫੈਲਾਉਣ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਕੈਂਪ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੈਂਪ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਇੱਥੋਂ ਮੁੱਢਲੀ ਸਹਾਇਤਾ ਸਬੰਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵੀ ਫੈਲਾਉਣ। ■

ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਰਗਰਮੀਆਂ

♦ ਮੈਨੇਜਰ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗਰਨਾ ਸਾਹਿਬ, ਬੋਦਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵੱਲੋਂ ਪੁੱਜੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ੧੪ ਮਈ, ੨੦੧੮ ਕਰਵਾਏ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸੰਚਾਰ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਕੁੱਲ ੫੮ ਪ੍ਰਾਣੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਪਾਨ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਬਣੇ।

♦ ਮੈਨੇਜਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੀੜ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਸਾਹਿਬ, ਠੱਠਾ, ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਵੱਲੋਂ ਪੁੱਜੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ੧੪ ਮਈ, ੨੦੧੮ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸੰਚਾਰ ਵਿਚ ਕੁੱਲ ੭੬ ਪ੍ਰਾਣੀ ਖੰਡੇ-ਬਾਟੇ ਦੀ ਪਾਹੁਲ ਹਾਸਲ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਬਣੇ।

♦ ਮੈਨੇਜਰ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂਸਰ ਜਾਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਪਾ: ਦਸਵੀਂ, ਬਜੀਦਪੁਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਵੱਲੋਂ ਪੁੱਜੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ੧੫ ਮਈ, ੨੦੧੮ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸੰਚਾਰ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਕੁੱਲ ੧੨੮ ਪ੍ਰਾਣੀ ਖੰਡੇ-ਬਾਟੇ ਦੀ ਪਾਹੁਲ ਹਾਸਲ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਬਣੇ।

♦ ਮੈਨੇਜਰ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਬੇਰ ਸਾਹਿਬ, ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਲੋਧੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਪੂਰਥਲਾ ਵੱਲੋਂ ਪੁੱਜੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ੧੫ ਮਈ, ੨੦੧੮ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸੰਚਾਰ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਕੁੱਲ ੧੧੩ ਪ੍ਰਾਣੀ ਖੰਡੇ-ਬਾਟੇ ਦੀ ਪਾਹੁਲ ਹਾਸਲ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਬਣੇ।

♦ ਭਾਈ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਾਦੀਆਂ, ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਵੱਲੋਂ ਪੁੱਜੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ, ਪਿੰਡ ਧੁੱਪਸੜੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿਖੇ ੨੦ ਮਈ, ੨੦੧੮ ਨੂੰ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸੰਚਾਰ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਕੁੱਲ ੪੪ ਪ੍ਰਾਣੀ ਖੰਡੇ-ਬਾਟੇ ਦੀ ਪਾਹੁਲ ਹਾਸਲ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਬਣੇ।

♦ ਭਾਈ ਦਿਲਬਾਗ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਵੱਲੋਂ ਪੁੱਜੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਬਾ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਪਿੰਡ ਰੱਤੋਕੇ, ਤਹਿਸੀਲ ਪੱਟੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਤਰਨਤਾਰਨ ਵਿਖੇ ੧੨ ਮਈ, ੨੦੧੮ ਨੂੰ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸੰਚਾਰ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਕੁੱਲ ੬੮ ਪ੍ਰਾਣੀ ਖੰਡੇ-ਬਾਟੇ ਦੀ ਪਾਹੁਲ ਹਾਸਲ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਬਣੇ।

♦ ਮੈਨੇਜਰ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਨੌਵੀਂ, ਬਾਬਾ ਬਕਾਲਾ ਸਾਹਿਬ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ ੨੯ ਮਈ, ੨੦੧੮ ਨੂੰ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਅੰਮ੍ਰਿਤ-ਸੰਚਾਰ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਕੁੱਲ ੧੪੩ ਪ੍ਰਾਣੀ ਖੰਡੇ-ਬਾਟੇ ਦੀ ਪਾਹੁਲ ਹਾਸਲ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਬਣੇ।

ਸਿੱਖਿਆਦਾਇਕ ਬੁਝਾਰਤ

ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਨੇ ਕਲਾਸ ਰੁਮ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਮਾਰੂ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੇ ਬੁਰਾਈਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਗ੍ਰਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਇੱਕ ਨਸ਼ੇੜੀ ਦਾ ਚਿੱਤਰ ਦਿਖਾਉਂਦਿਆਂ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਚਿੱਤਰ ਤੋਂ ਕੀ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੇ ਹੋ ?

ਪਹਿਲਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਬੋਲਿਆ, "ਸਰ! ਇਸ ਚਿੱਤਰ ਵਿੱਚ ਨਸ਼ੇੜੀ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਇੱਕ ਡਿੱਗਦਾ ਢਹਿੰਦਾ ਸਿਹਾ ਘਰ ਵੀ ਦਿਖਾਇਆ ਹੋਇਆ ਜੋ ਇਹਦੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਉਜਾੜੇ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਿੱਤਰ ਵਿੱਚੋਂ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਬਰਬਾਦੀ ਝਲਕਦੀ ਐ....."

ਦੂਜਾ ਬੋਲਿਆ, "ਇਹ ਇੱਕ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਘਰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਨਸ਼ੇੜੀ ਪੁੱਤਰ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੇ, ਜੋ ਖਿਆਲਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਘਰ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਕਿ ਆਪਣੇ ਘਰੇ ਇਉਂ ਵੀ ਫਿਟਕਾਰਾਂ ਪੈਣੀਆਂ ਸਨ....."

ਤੀਜਾ ਕਹਿੰਦਾ, "ਵੇਖੋ ਇਹਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਵੀ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਕਿ ਨਸ਼ੇੜੀ ਪਾਸ ਹੁਣ ਨਸ਼ਾ ਪੱਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਵੀ ਬਾਕੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਤੇ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਤੋਟ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਘਰ ਵੇਚਣ ਦੀ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਜਾਂ ਇਹ ਸੋਚਾ ਕਰ ਬੈਠਾ ਤੇ ਇਹ ਇੱਕ ਬੇਘਰ ਨਸ਼ੇੜੀ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ....."

ਚੌਥਾ ਬੋਲਿਆ, "ਚਿੱਤਰ ਦੀ ਇੱਕ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਹ ਨਸ਼ੇ ਵਿਚ ਦੋਨਾ ਟੁੱਟ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਆਪਣਾ ਘਰ ਈ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਰਿਹਾ ਤੇ ਚਿੱਤਰ 'ਚ ਖਿਆਲਾਂ ਵਿਚ ਘੁੰਮਦਾ ਹੋਇਆ ਘਰ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ....."

ਪੰਜਵਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਮੇਰਾ ਆਈਡੀਆ ਹੈ ਕਿ ਡਿੱਗਦਾ ਢਹਿੰਦਾ ਘਰ ਨਸ਼ੇੜੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਘਰ ਦੇ ਖੰਡਰ ਹੋਣ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ ਤੇ ਚਿੱਤਰ ਅਨਸਾਰ ਦੋਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਕੁਝ ਬਿਖਰ ਚੱਕਾ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਐ ਕਿ ਪਿੱਛੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ....."

ਛੇਵਾਂ ਕਹਿੰਦਾ, "ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਹਦੀ ਪਤਨੀ ਦੇਹਦੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਤੰਗ ਆ ਕੇ ਬਾਲ ਬੱਚਾ ਲੈ ਕੇ ਪੇਕੇ ਚਲੀ ਗਈ ਹੋਵੇ ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਸਤਰੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਘਰ ਦਾ ਜੋ ਹਾਲ ਹੁੰਦਾ ਉਹ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਨੇ ਚਿਤਰਿਆ ਹੋਵੇ....."

ਸੱਤਵਾਂ ਬੋਲਿਆ, "ਪਰ ਯਾਰੋ! ਜ਼ਰੂਰੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪਤਨੀ ਪੇਕੇ ਚਲੀ ਗਈ ਹੋਵੇ, ਇਹ ਨਸ਼ੇੜੀ ਨਸ਼ਿਆਂ 'ਚ ਗਰਕੇ ਨਿਪੁੰਸਕ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਜਿਸਦੇ ਬਾਲ ਬੱਚਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ, ਤੇ ਪਤਨੀ ਨੇ ਤਲਾਕ ਲੈ ਲਿਆ ਹੋਵੇ....."

ਅੱਠਵਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਕਹਿੰਦਾ, "ਚਿੱਤਰ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪੱਖ ਵੀ ਤਾਂ ਦੇਖੋ, ਇਹ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਹਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਲੜਕੀ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੀ ਨਾ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਹੁਣ ਘਰ ਵੱਲ ਦੇਖ ਕੇ ਆਪਣੀ ਕਿਸਮਤ ਨੂੰ ਕੋਸ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ....."

ਨੌਵਾਂ ਕਹਿੰਦਾ, "ਮੇਰਾ ਖਿਆਲ ਐ ਕਿ ਇਹ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਨਸ਼ਾ ਛੁਡਾਉ ਕੈਂਪ ਵਿੱਚੋਂ ਨਸ਼ਾ ਛੱਡ ਕੇ ਘਰ ਆਇਆ ਹੋਵੇ ਤੇ ਹੁਣ ਸੁਰਤ ਆਈ ਤੋਂ ਘਰ ਦਾ ਹਾਲ ਦੇਖ ਕੇ ਪਛਤਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਮੇਰੀ ਇੱਕ ਗਲਤੀ ਨੇ ਘਰ ਤੇ ਸਰੀਰ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਉਜਾੜ ਦਿੱਤੇ....."

ਦਸਵਾਂ ਬੋਲਿਆ, "ਮੈਨੂੰ ਜਾਪਦਾ ਕਿ ਇਸ ਚਿੱਤਰ ਵਿਚ 'ਨਸ਼ੇੜੀ' ਨਸ਼ਿਆਂ 'ਚ ਗਰਕ ਹੋਈ, ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜਵਾਨੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਐ ਅਤੇ 'ਘਰ' ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਉਜੜੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਦਾਸਤਾਂ ਹੈ।

ਫਿਰ ਸਾਰੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਇੱਕ ਅਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਬੋਲੇ, "ਕਿਉਂ ਸਰ ! ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਹੜਾ ਉੱਤਰ ਠੀਕ ਲੱਗਿਆ ?

ਮੇਰੇ ਹੋਣਹਾਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਓ! ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਚਿੱਤਰ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਉੱਤਰ ਦਿੱਤੇ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਹੀ ਹਨ। ਹਰੇਕ ਉੱਤਰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨਸ਼ੇੜੀ ਉਪਰ ਸਹੀ ਢੁਕਦਾ ਐ.....।"

ਮੈਂ ਆਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਹਰ ਨੌਜਵਾਨ ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਂਗ ਸੋਚਣ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਨੂੰ ਧੂੰਹ ਨਹੀਂ ਲਾਵੇਗਾ।

— ਡਾ. ਇੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਗੋਗੋਆਣੀ

Registered with Registrar of Newspaper at No. 354/57

Postal Regd. No. L-4/PB-ASR-007/2016-18 Without Pre-payment of Postage under License no. PB/0370/2016-18

GURMAT PARKASH October 2018

Dharam Parchar Committee, SGPC, Sri Amritsar Sahib

ਨਸ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਸ੍ਵੈ-ਚਿੰਤਨ

- ❖ ਕਦੀ ਸੋਚਿਆ! ਕਿ ਅਸੀਂ ਮਾਰੂ ਨਸ਼ੇ ਕਰ ਕਰ ਕੇ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣਾ ਕਤਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।
 - ❖ ਕਦੀ ਸੋਚਿਆ! ਕਿ ਸਾਡੇ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਦੀਆਂ ਵੀ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਹਨ ਜੋ ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਅਸੀਂ ਹੀ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।
 - ❖ ਕਦੀ ਸੋਚਿਆ! ਕਿ ਇਹ ਸਮਾਜ ਇੱਕ ਨਸ਼ੇੜੀ ਨੂੰ ਕਿਸ ਨਜ਼ਰ ਤੇ ਨਫਰਤ ਨਾਲ ਦੇਖਦਾ ਹੈ।
 - ❖ ਕਦੀ ਸੋਚਿਆ! ਕਿ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਦੁਰਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਨਸ਼ਾ ਤੇ ਨਸ਼ੇੜੀਪੁਣਾ ਹੀ ਹੈ ਤੇ ਸਾਡੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਕਤਲਗਾਹ ਬਣਦੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।
 - ❖ ਕਦੀ ਸੋਚਿਆ! ਕਿ ਅਸੀਂ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਝੂਠੀ ਮਸਤੀ ਲਈ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲੁੱਟੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤੇ ਸਾਡੇ ਘਰ-ਪਰਿਵਾਰ ਤਬਾਹ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।
 - ❖ ਕਦੀ ਸੋਚਿਆ! ਕਿ ਇਹ ਮਾਰੂ ਜ਼ਹਿਰ ਖਾ-ਖਾ ਕੇ ਇਹ ਸਰੀਰ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਦਿਨ ਹੋਰ ਚੱਲਣਗੇ।
 - ❖ ਕਦੀ ਸੋਚਿਆ! ਕਿ ਸਾਡੇ ਧਰਮ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਪ੍ਰਤੀ ਵੀ ਕੁਝ ਫਰਜ਼ ਹਨ ਤੇ ਅਸੀਂ ਕਿਸ ਵਿਰਸੇ ਦੇ ਵਾਰਸ ਹਾਂ।
 - ❖ ਕਦੀ ਸੋਚਿਆ! ਕਿ ਜੋ ਲੋਕ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਦਾ ਅਮਲ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਿੰਨੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਸੁਖੀ ਜੀਵਨ ਜੀਣ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
 - ❖ ਕਦੀ ਸੋਚਿਆ! ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਨਸ਼ਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੋਚ ਤੇ ਫੁਕਰਪੁਣਾ ਹੀ ਤੁਹਾਡਾ ਅਸਲੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੈ।
- ਸਵੈ-ਚਿੰਤਨ ਕਰੋ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜੀਣ ਲਈ ਹੈ, ਮਾਰੂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਨਾਲ ਖੁਦ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਨਾ ਕਰੀਏ।
(ਏ.ਸ.ਗ.)

ਗੋਲਡਨ ਆਫਸੈਟ ਪ੍ਰੈੱਸ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਾਮਸਰ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਲਈ ਸ. ਦਿਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਿੰਟਰ ਤੇ ਪਬਲਿਸ਼ਰ ਨੇ ਛਪਵਾ ਕੇ ਦਫਤਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ।

Date: 5-10-2018